ئەو وشانەی لە هەنبانەبۆرینە دا نەهاتوون

ئەمین گەردیگلانی

کوردی - کوردی - فارسی

فەرهەنگی ڕێژگە

(ئەو وشانەی لە هەنبانەبۆرینەدا نەهاتوون)

کوردی ـ کوردی ـ فارسی

ئەمین گەردیگلانی
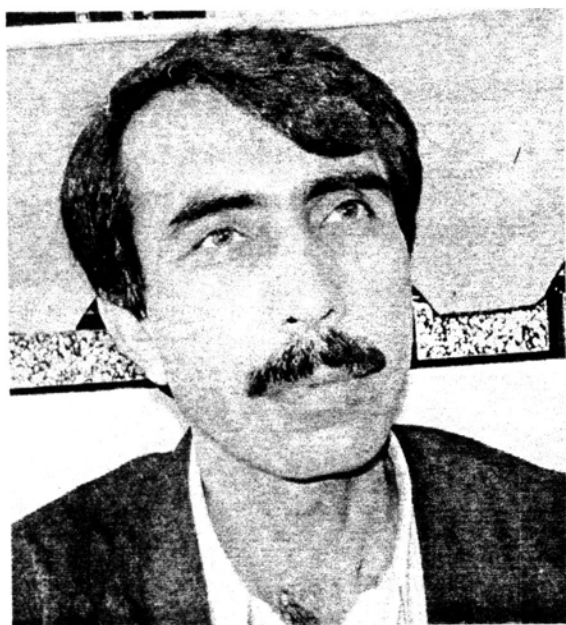
ئەمین گەردیگلانی

دەزگای توێژینەوە و بڵاوکردنەوەی موکریانی

● فەرهەنگی ڕێژگە

● نووسینی: ئەمین گەردیگلانی

● بابەت: فەرهەنگ

● پیتچنین: مریەم شاسەنەم

● بەرگ: محەمەد هاشم

● چاپ: یەکەم ٢٠٠٩

● ژمارەی سپاردن: ٥٠٧

● نرخ: ٤٠٠٠ دینار

● تیراژ: ١٠٠٠

● چاپخانە: چاپخانەی خانی (دهۆك)

زنجیرەی کتێب (٣٥٧)

ماڵپەڕ: www.mukiryani.com

ئیمەیل: info@mukiryani.com

ناوەرۆک

پێشەکی:

لەوەتا دەستم قەڵەمی گرتووە و پێم ناوەتە ڕێبازی نووسین و دنیای ئەدەبەوە، هەستم بە دەوڵەمەندی و گەورەیی زمانەکەمان کردووە و لەپاڵ ئەوەشدا خەم و پەرۆشی هەڵیچۆقاندووم کە ئەم زمانە پڕ لقوپۆپ و زیندووە بۆ ئەوەندە بێدەرەتان و لێقەوماوە، لە سەدان لاوە لێی دەپچڕن و دەمیان تێناوە. ئەوە بە جێی خۆی، نووسەرانی کەمتەرخەم و نادەڕۆست و کوردی زمانی کوردی نەزانیش ئەوەندەی دیکە خەریکن بە قوڕیدا دەبەنە خوارێ و سەریان لە خۆیان و لە خەڵک شێواندووە و کەس خەتی کەس ناخوێنێتەوە و هەر کەس هەڵدەستێ دەڵێ ئەزم هەڵدەبەزم. ئەم هەموو نووسەر و شاعیرە قۆڕەدەماخ و سمێڵبابڕ و بەهەوایەشمان هەیە و خۆیان بە حافز و شکسپێر و مارکێز و پاپلۆ نێرۆدا و بۆرخێس و.. ناگۆڕنەوە، بەلام ئەوەی بیری لێ ناکەنەوە، شێواز و یاسا و ڕێسای زمانی یەکگرتووە. هەموو بە ڕبەی خۆیان دەپێوون و کەسیش بە دۆی خۆی ناڵێ ترشە. تا کەنگێ هەروا گێرەشێوێنی و کەس لەکەس لە گۆڕەپانی زمانەکەماندا ساز کەین. لەم شاییە تێکەولێکەیەدا هەر کەس بە هەوای خۆی هەڵپەڕێ و بیر لە تەکووزی و یەکدەنگی و یەکئاهەنگی نەکەینەوە.

لە زەمانی زەبر و زەنگ و دیکتاتۆڕیی سەددامدا کۆڕی زانیاری هەبوو و ئەو هەموو خزمەتەی بە زمان کرد، بەلام ئەمڕۆ لەو بارودۆخە لەبار و خۆش و ئازادەدا، کۆڕ و لێژنەیەک نییە یاسایەک دانێ بۆ زمانی یەکگرتوو و چاپخانە و ڕۆژنامە و گۆڤار و بلاڤۆکەکان ناچار کا پێڕەویی لێبکەن.

کورد یانی زمانی کوردی، جا ئێمە ئەگەر زمانەکەمان نەمێنێ ئیتر کێین و چیین؟ بوون و نەبوونمان جیاوازی چییە. کەوایە ئەم هەموو خەبات و ماڵوێرانی و دەربەدەری و ئەنفال و کوشت و کوشتار و قەلاچۆیە لەبەر چی بوو. ئەم هەموو خوێنە بۆ چی ڕژان؟ دیارە لە بەر زمانەکەمان. لەبەر ئەوەی کوردین. دەنا زۆر سانا لە زووەوە بووبووواینەتە عەرەب و عەجەم ئیتر هیچ گرفتێکمان نەدەما و وازمان لە کورد بوون دێنا و هیچ کەس نەدەبووە دژ و نەیارمان و خۆشمان و دوژمنانیشمان بە ئاسوودەیی دادەنیشتین.

هاوارە لە خۆمان گەلینە، ئەوی خۆمان بە خۆمانی دەکەین و لەو ماوەیەدا کردوومانە، هیچ دوژمنێک پێی نەکردووین. مریشک خۆی گڵ بە سەر خۆیدا نەکا، کەس پێیدا ناکا.

ئێمەش هەر واین. دەستمان کردووە بە گڵ بەسەر خۆدا کردن و خۆ لە نێو بردن. دەمار گرژی و تەعەسوبی چینایەتی و تایەفەگەری و ناوچەگەری وای کوێر کردووین چاومان نابینێ و چاومان بەرایی نادا جوانییەکانی یەکتر ببینین. هەر کەس هەڵدەستێ بە زاراوەی گوند و شارۆچکە و مەڵبەندەکەی خۆی دەنووسێ و هیچ کەس حازر نییە جوانی و باشییەکانی ئەوی‌تر ببینێ. تۆ خودا گەلینە شوورەیی نییە لە سەدەی بیست و یەکدا هێشتا کورد زمانی یەکگرتووی خۆی نەناسیوە؟

تەنیا ئەوەندە تکا لە نووسەران و زمانەوانان و گەورە دەسەڵاتدارانی کورد دەکەم بۆ ماوەی یەک خولەک بیر بکەنەوە و لە خۆیان بپرسن کورد یانی چی؟ ئەم گێرەشێوێنی و دەمارگرژی و قۆڕەدەماخییە تا کەنگێ؟ با لە خۆمان بپرسین بەرپرسی ئەم ئاڵۆزییە کێیە؟ بۆ؟

بەم پێشەکییە توند و جینگزییانەیە ویستم تۆزێ کوڵوکۆی دەروونم هەڵڕێژم، چونکە خەمی زمانەکەمان بە جارێ ئاراوقارای لێ هەڵگرتووم و دەڵێی لەسەر پشکۆم. بە داخ و خەمەوە هەڵدەچۆقێم و خۆم دەخۆمەوە و گریانم بۆ داهاتووی زمان و فەرهەنگەکەمان دێ. من نە پسپۆڕی زمانم نە فەرهەنگ‌نووس و شارەزای ئەو بوارە دژوارە. تەنیا وەک دڵسۆزێکی زمان و فەرهەنگی ڕەسەن و دەوڵەمەندی خۆمان قۆڵم هەڵمالیوە و دەمهەوێ ئەوەی لە توانامدایە و لانی‌کەم بوونی لە نەبوونی باشترە بڵاوی بکەمەوە. وەک کەسێکی لادێیی و لەگەڵ سرووشت و شاخ و داخ و جۆگەلە و کانی و زنار و زەندۆڵ و خڕ و شیوان و جاڕ و بوورە و بژوێن و مێرگ و زەنوێر و قاقڕ و کاتۆر گەورەبوو، بە بۆنی باران و گڵەسوورە و بەرامەی وەرزی بەهار و کزەی تۆفوبەندی زستان و قرچە و کوڵەکۆڵی چلەی هاوین و هاژە و هووژی گێژەڵووکە و گژەبا و شەڕەبا و تەپوتۆزی پایز فرچک‌گرتوو، ئەوەی لە سرووشت و زمانی خەڵکی ڕەشۆکی و جووتیار و پاڵە و سەپان و فەلا و شوانەوێڵان فێر بووم، بە پێی توانا و زانیاریی لاوازی خۆم لە گۆڕەپانی سینگی بەرینی کاغەزدا کۆیان کەمەوە و دەستیان بنێمە دەست یەک و گۆڤەند و دیلانێکی نەمرانەیان بۆ ساز کەم و هەموویان لە ژوانی گەرموگوڕی کتێبێکدا کۆ کەمەوە.

هیچ کارێک بێ‌کەموکووڕی نییە و دڵنیام ئەم فەرهەنگۆکەی منیش هەروایە و ڕەنگە بێ‌عەیب و خەوش نەبێ، بەڵام هەر ئەوەندەم لە دەست هاتووە و هیوادارم پسپۆڕان و زمانزانان و خاوەن‌ڕایان هەڵەوپەڵەم بۆ ڕاست کەنەوە. بەو هیوایەی بتوانین تەواوی فەرهەنگ و وشەدان و قامووسەکان لە داهاتوودا کۆ کەینەوە و خەرمانێکی مەزن و دەوڵەمەندی لێ ساز کەین و سەر لەبەری زاراوە و بن‌زاراوەکانی زمانی کوردی لە خۆی بگرێ و ئێمەش ببینە خاوەنی فەرهەنگێکی غەنی و جێی متمانە. ئەگەرچی ئێستا کاتی ئەوە هاتووە لە هەموو لایەکەوە قۆڵ هەڵماڵین و بە هەرەوەزێکی بەرین و مەزن بناغەی فەرهەنگێکی وا دامەزرێنین و تەواوی

بکەین، بەڵام نازانم هۆی چییە و بۆ تا ئێستا ئەو کارە نەکراوە؟!
ئێستا کە ئەو هەلە نەڕەخساوە و نەلواوە لە سەر کارێکی ئاوا گەورە و پیرۆز کۆک بین و بە ئەنجامی بگەیەنین، لانی کەم دەتوانین هەرکام بەپێی توانا وشە و زاراوە و دەستەواژەکان کۆ کەینەوە و لە شوێنێکدا بیانپارێزین بۆ ڕۆژی خۆی.
منیش ئەوا بە پێی توانای خۆم وەسیەتەکەی مامۆستا هەژاری نەمرم لە گوێ گرتووە کە دەفەرمێ: «تۆش نەیژی من خۆم ئەیزانم ئەم بەرهەمە هەژارانەم کورت و کەمە و بۆیە نابێ تێر و پاراو دڵ ئاوی لێ بخواتەوە، لە وزە و هێزیدا نییە پەرسڤی هەموو پرسێکت بداتەوە، زوانی کوردی زۆر لەوە دەوڵەمەندترە کە هەژارێکی وەکوو من تاک و تەنیا و ئاوارە لە نیشتمان و وەک پێویستە کوردی نەزان و تەرە لە وڵاتی بێگانە بتوانێ لە دە یەکێکی کۆ کاتەوە. حەزم دەکرد هەموو وشەی هەموو شێوەکانی کوردیم دەسکەوتایە و لە سەر ڕووپەڕی ئەم نامەم ڕابنایە؛ بەڵام بە حەز و ئارەزوو کار پێکنایە. ئەگەر باوەڕم پێ دەکەی من بەپێی هێز و توانای خوم هیچ درێخیم نەکردووە، ئەگەر خۆم لە پاڵە خۆمدا بە شەرمەزاری نەزانی و دەسکورتیم لە خزمەت کردن بە گەلی کوردم دەزانم، دەشزانم کە بێتاوانم و لەوە پترم لە دەس نایە. ناوی وشەدانەکەی خۆم ناوە: هەنبانەبۆرینە کە لە چیرۆکانا دەڵێن: هەرچیت بوێ دەستی تێخە دێتە چەنگت. جا ئەگەر بۆ وشێک گەڕیای و دەستت لە ژێر هەمانەبۆرەوە دەرچوو، تووڕە مەبە و تووڕی مەدە، هەوڵ بدە ئەوەی کە خۆت تووشی نەبووی، یان ئەوانەی کە ئەزانی لەوێدا نین، تۆ لە لاوە کۆیان کەوە و بیاننووسەوە. ئەوە خوایە، جارێکیتر من یا هەژارێکی دیکەی لە من چاتر و زاناتر لە چاپەکانی دواڕۆژدا بیانخاتە سەر.»
بۆیە منیش وەک ئاخێزگەیەک هەنبانەبۆرینەکەی مامۆستا هەژارم داناوە و ئەو وشانەی لە دووتوێی فەرهەنگەکەی ئەودا نەهاتوون و لە قەڵەم کەوتوون کۆم کردوونەتەوە و وەک مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە ناوی ناوە گوڵچنینەوە، منیش بە دوای هەژاری زانا و بەئەزموونـدا دەڕۆم و گوڵچنەوەی ئەو سەرپاڵە بەهێز و کارمەیەم؛ دڵنیاشم منیش گوڵچنەوەیەکی باش و وردبین نیم، ڕەنگە لەوە زیاتریشم پێ نەکرابێ و بۆ نەکرابێ، گەلێکی ترم گوڵوشە وەپاش دابێ و هەڵمنەگرتبێتەوە و بەجێمابێ. بۆیە ناوی ئەو فەرهەنگۆکەی خۆم ناوە «ڕێژگە» چونکە تەنیا جۆگەلەیەکی چووکەیە و دەیهەوێ برژێتە دەریای بەرینی فەرهەنگی هەنبانەبۆرینەوە.
بەو هیوایەی شیاوی ئەوە بێ تێکەڵ ئەو زەریا بەرینە بێ.

بۆکان - زستانی هەتاوی

نیشانەکانی نێو ئەم فەرهەنگە:

ف: لە شوێنێک کە شەرحی کوردی کۆتایی دێ و بۆ هاوواتا یان شەرحی فارسی هاتووە.

☜: ڕوانین بۆ وشەیەکی دیکەی هاومانای وشەکە.

(+) : بۆ وشەیەکە کە جگە لە مانای هەنبانەبۆرینە مانایەکی تری هەیە.

دانانی پیتەکان بە پێی ئەلفوبێی کوردی ڕۆنراون کە ئاوایە:

ئـــ ب، پ، ت، ج، چ، ح، خ، د، ر، ز، ژ، س، ش، ع، غ، ف، ڤ، ق، ک، گ، ل، م، ن، و، هـ ی

ئابیده: پەیکەرە، کۆتەڵ، هەیکەل.[ف] مجسمە، تندیس

ئابێز: جۆری کایەی منداڵانە وەک شەشخان وایە و خانەی ئەم یارییە بازنەییە.[ف] نام یک بازی کودکان

ئاپانتێز: ریخوڵە کویرە.[ف] آپاندیس

ئاپاندێز: ڕیخۆڵە کوێرە.[ف] آپاندیس

ئاپەر: شێت، دین، دەلوو، خول.[ف] دیوانە

ئاپنجی: جۆرە عەبایەکی قەدیمی بوو.[ف] نوعی قبای قدیمی

ئاتەران پاتەران: پاتەران، وڕێنە، وڕاوە.[ف] هذیان

ئاتەشەک: ئاگرە، ئاورە، جۆری زیپکەیە لە دەم و چاو دێ و زنچکاوی لێ دەتکێ.[ف] نوعی جوش

ئاتەگ: (+) داوێنی زین کە لە سواریدا دەکەوێتە ژێر ڕانی سوار.[ف] قسمت پایین زین کە زیر ران سوارکار قرار می‌گیرد

ئاتیوانن: تاواندنەوە، ئاواندن، تواندنەوە.[ف] آب کردن

ئاجزا: جۆرێک مووررووی تەزبێحە، ئادزا.[ف] نوعی مهرەی تسبیح

ئاچەر: (+) هاچەر، ئامرازی پێچ کردنەوە.[ف] آچار

ئاخاوتن: ئاخافتن، قسە کردن.[ف] حرف زدن

ئاخ‌تف: تفی خەست، بەڵغەم.[ف] خلط سینە

ئاخوڕاو: حەوزی درێژاودرێژی هەڵبەستراو بۆ ئاو خواردنەوەی ماڵات.[ف] حوض طولانی برای آب خوردن احشام

ئاخێزگە: سەرچاوە، شوێنی کە کار لەوێوە دەست پێدەکا.[ف] محل شروع کار

ئاخێوەر: وێژەر، قسەبێژ.[ف] سخنگو

ئادار لەسەر پادار نەمان: بریتی لە خاپوور بوون، تێک ڕووخان.[ف] ویران شدن

ئادزا: ☜ ئاجزا

ئادگار:) روخسار، بیچم، دەموچاو،) بەژن، باڵا، قەلافەت.[ف] ا) اندام) چهرە، سیما.

ئادە: (+) دورگە، چزیرە.[ف] جزیرە

ئادیان: ناوی هۆزێکە لە کوردستانی باکور.[ف] نام ایلی در کردستان شمالی

ئادینه: مەزرای لەوەڕ خۆش، جاڕی پڕ گژ و گیا.[ف] مزرعەی پر از علف

ئارا و قارا: ئارام و ئۆقره، *(ئارا و قارای لێ هەڵگیراوه.)* [ف] صبر و قرار

ئارا: (+) دوو تاڵی نێوەڕاستی تەون، گرێی نێوەڕاستی تەون.[ف] گره وسط قالی

ئارا: دوو تاڵی نێوەڕاستی تەون، گرێی نێوەڕاستی فەرش.[ف] دوتا تار وسطی در قالیبافی

ئاراسه کردن: پێشکەش کردن، بۆ ناردن.[ف] فرستادن، تقدیم کردن

ئاراسه: ئاراسته، پێشکەش.[ف] ارسال، تقدیم

ئاراکێل: ئاواره، هەڵوەدا، قەلەندەر.[ف] قلندر

ئارام لێبران: ئارام لێ هەڵگیران.[ف] آرام وقرار نداشتن.

ئارام لێبرین: ئارام لێ هەڵگرتن.[ف] آرام وقرار از کسی گرفتن.

ئارامگێل: ئەسپی خۆش‌ڕکێف، خوشبەز.[ف] اسب بادپا

ئاران: (+) شوێنی بەرین و بەربلاو، ساکەدەشت.[ف] دشت وسیع

ئارتوون: ئاگردان، ئاورگ، ئاگردانی حەمام، توون.[ف] تون گرمابه

ئارتین: بڵێسه، بڵێزه.[ف] زبانەی آتش

ئارچەن: ئارزەن، چەناگه.[ف] چانه

ئارداف: فێڵباز، گزیکار، گزەون.[ف] کلکباز

ئاردال: مێرگ، چینک.[ف] مرغزار

ئاردەشێله: ئارد و ئاو گرتنەوه بۆ درزی پەنجێره و چەسپاندنی کاغەز و پارچە و...[ف] آرد و آب شل

ئاردەتوو: توو شیرینی هاڕدراوه و توپەڵ کراو.[ف] آرد تووت

ئاردی نێو دڕوو: بریتی لە نابوود بوون و لەنێو چوون. *(کوره تازه وا لێیقەوما بوو به ئاردی نێو دڕوو.)* [ف] کنایه از نابود شدن

ئارزاڵه: ☜ ئازاڵه

ئارزەن: چەنه، ئارچەن، چەناگه.[ف] چانه

ئارژین: ☜ ئاژین

ئارش: مانا، واتا.[ف] معنی

ئارشک: قرقێنه، قرپه، قرپ.[ف] آروغ

ئارڤانه: وشتر، هوشتر، حوشتر.[ف] شتر

ئارما: دڵنیا، خاترجەم، ئارخەیان.[ف] خاطرجمع

ئارماز:) گزمووله، گردیله قوڕ؛) گلۆله بەن و دەزوو.[ف]) گلوله گل؛) گلوله نخ

ئارمان: ناوی کۆنی هەورامان.[ف] نام قدیم اورامان

ئارن: شەویلکه، شەویلاکه، پەسقانی ڕوومەت.[ف] فک

ئاروان: (+) تۆشەی سەفەر، نان و پێخۆری نێو ڕێ.[ف] توشەی سفر

ئاروانلۆک: ئاروانه، وشتری چوار ساڵه.[ف] آروانه

ئارۆخته: ڕماو، وێران، خاپوور، کاول.[ف] ویرانه

ئارۆله: مێوه وشتر، وشتری مێو.[ف] ماده شتر

ئارۆن: چیایەکه لە باکووری ڕۆژهەڵاتی ڕەواندز.[ف] نام کوهی در شمال شرقی رواندز

ئاروو: پووک، گۆشتی دەوری ددان.[ف] لثه

ئارووشە: بزۆز، نەحەجماو، سەربزێو.[ف] شلوغ

ئارووک: میچ، بنەبان، ئاریگ.[ف] سقف

ئاروین: بە ئەزموون، تاقی کراوە.[ف] باتجربه

ئارەپانە: گۆترە، هەوەنتە، کوترمە، ئەڵلاقویتاسی.[ف] تخمین

ئارەقچین: تەقیلە، کڵاوێک کە لە کەتانی سپی دروست دەکرێ و تەپڵی سەر دەگرێ.[ف] کلاه عرقچین

ئارەقگیر: (+) ژێرکراسی کەتانی کە لە ژێر جل و بەرگەوە لەبەر دەکرێ.[ف] عرقگیر

ئارەمووک: گامێشی قسر، گامێشی نەزۆک.[ف] گاومیش سترون

ئارەنگ: بەورشە، بریقەدار، پڕ ترووسکە.[ف] درخشان

ئاریگ: ئارووک، میچ، بنەبان، بنمیچ.[ف] سقف

ئاز:) هێز، وزە، قەوەت، *(ئاز لە تنی نەماکە.)* ؛) سەخت، دژوار.[ف]) نیرو، نا؛) دشوار، سخت

ئازا: (+) ساغ، سالم، بێ عەیب.[ف] سالم

ئازارە باریکە: دەردە باریکە، ئازاری سیل.[ف] سل

ئازارە مریشک: نەخۆشی مریشک کە ساڵی جارێک دێ و گەلێ مریشک دەمرێ.[ف] آنفلانزای مرغی.

ئازاڵە: (+) تەپاڵە، گەمرە.[ف] هر چیزی کە از سرگین بدست آید، تەپالە

ئازبێز: جۆرێ کایەی منداڵانە وەک شەشخان وایە و خانەی ئەمە گردە.[ف] یک بازی کودکان

ئازەو پێ هاتن: هێز وەبەر هاتنەوە. *(نان خاس بخۆ تا ئاز بیێ ئەو پێت.)* [ف] نیرو گرفتن

ئازەو: ئازەب، عازەب، کچی جحێڵ.[ف] دختر جوان

ئازەوانە: ئازەبە، جوانەژۆ، جوانەزمە، زیپکەی دەم و چاوی جحێڵ، ئازەبەت.[ف] جوش عزبی

ئازەوە: ئازەوانە، ئازەبەت.[ف] جوش عزب

ئازەوی:) جحێڵی، عازەبی؛) ئازەوانە، ئازەوە. [ف]) جوانی؛) جوش عزب

ئاژاژۆکە: هاتنە خواری شتی ئاوەکی. *(ئەو چلکاوە پیسە خێرا ئاژاژۆکەی دەکا.)* [ف] ریزش آب در سرازیری

ئاژن ئاژن: کون کون بە گوللە و دەرزی و ... هتد.[ف] سوراخ سوراخ

ئاژنگ: بادامە تاڵە.[ف] بادام تلخ

ئاژیر: وریا و ژیر، ئاقڵ و زانا.[ف] عاقل و دانا

ئاژین: (+) بەردانەوەی ئاو لە زەوی‌دا. *(شێلەکەکە هەڵبڕە با ئاوەکە لەو دەشتە ئاژین بێ.)* [ف] پخش کردن آب در مزرعه بەطور مساوی

ئاسا: (+) ئەووەختە، ئەوکاتە، ئەوسا.[ف] آنگاه

ئاسارە زلە: ئەستێرەی ڕۆژێ، ئەستێرەکە.[ف] ستارەی درخشان صبح

ئاسارە: ئەستێرە، هەسێرە، هەسارە، ستێر.[ف] ستاره

ئاستار: ئەستێرە، هەسارە، ستێر.[ف] ستاره

ئاسمان قەڵێش: باڵەخانەی زۆر بەرز و چەن نهۆم.[ف] آسمان خراش

ئاسن‌ڕفێن: مەگناتیس.[ف] آهن‌ربا

ئاسنی سارد کوتان: بریتی لە کار و هەوڵی بێ‌هووە.[ف] کنایه از زحمت بیهوده

ئاسۆس: چیایەکە لە نزیک شاری قەلادزێ.[ف] کوهی در نزدیکی قەلادزه

ئاسوودە بوون: ڕەحەت بوون، بریتی لە ئاو هاتنەوە.[ف] انزال

ئاسەلا بوون: لێ دەرهاتن، لێ بەدی هاتن.[ف] پدید آمدن

ئاسەلا بوون: لێ دەرهاتن، لێ بەدیهاتن. *(کوڕ خاسێکی لێ ئاسەلا بووگە.)* [ف] از کار درآمده

ئاسی: وەڕەز، عێجز، عێدز، جاڕز، بێزار، عاجز. [ف] بیزار

ئاسیاوگلێن: ئاشگێڕ، ئەندازە ئاوێکی کە ئاشی پێ بگەڕێ. *(ئاسیاوگلێنێک ئاو وەدۆڵەکەدا تێتەخوارەو.)* [ف] آب آسیاب‌گردان

ئاش بێ ئاو نانەوە: بریتی لە کاری بێ‌هوودە کردن.[ف] کنایه از کار بیهوده

ئاشار: حەشار، حاشار.[ف] مخفی‌گاه

ئاشاردن: وەشاردن، شاردنەوە، حەشاردان، داشاردن.[ف] مخفی کردن

ئاشاریا: شاراوە، ون، نادیار، پیوار.[ف] مخفی، گم

ئاشاریاگ: شاردراوە، بزر بوو، نادیار.[ف] پنهان شده

ئاشخاوەنار: آش خاوەن ئارد، گەمەیەکی لاوانە.[ف] اسم یک بازی

ئاشنایی سڕینەوە: لە ئیستلاحی ئەدەبیاتدا بەو وێنە دەگوترێ کە لەمەوبەر نەبوویتە سەنبول و هێما بۆ شتێک و بەڵکوو ئەو ئاشناییە لەگەڵ وشەکە لابردرێ.[ف] آشنایی‌زدایی

ئاشۆڕە: هەڵوەدا، ئاوارە، بەڕیدە.[ف] آواره

ئاشەڤ: پەشۆکاو، شێواو.[ف] پریشان

ئاشەکڵە: ئاژاوەچی، ژۆڤار، ئاژاوەگێڕ، شەڕهەلاییسێن، گێرەشێوێن.[ف] سخن‌چین، دوبه هم‌زن

ئاشەوان ئاشەوان: ئاش خاوەنار، گەمەیەکی لاوانی گوندنشینە.[ف] نوعی بازی

ئاشی تس پێ‌نانەوە: بریتی لە تووشی گێرە و کێشە کردن و زۆر بۆ هێنان.[ف] کنایه از دردسر دادن زیاد

ئاشی کرێوە: بریتی لە خێرایی لە کار، بە دەستوبرد. *(هێندە ئازا و بە دەستوبردە دەڵێی ئاشی کرێوەیە.)* [ف] کنایه از سرعت زیاد در کار

ئاشێت: بەلا، مسیبەت، ئاپۆر.[ف] آفات

ئاشێرە کردن: ئاماژە کردن. ئیشارە کردن[ف] اشاره کردن

ئاشێرە: ئاماژە، ئیشارە.[ف] اشاره

ئاغا بە نۆکەر نەگرتن: شاد بوون و هەست بە بەختەوەری کردن، ژیانی هەژارانە و بێ‌خەم. *(لەگەڵ تەبیعەت هاودەمی/ شادی بە کەیفی، بێ خەمی/ ئاغاش بە نۆکەر ناگرێ/ وەک من لە داخا نامرێ «هێمن».)* [ف] کنایه از زندگی شاد و فقیرانه

ئاغاوات: هۆز و بەرەی ئاغا و بەگان.[ف] ایل و تبار خان‌ها

ئاقار: (+) هەمبەر، بەرانبەر.[ف] روبەرو، برابر

ئاقاندن: تاواندنەوە، ئاواندن.[ف] آب کردن

ئافرەتانە: ژنانە، هەر شتی تایبەتی ژن بێ.[ف] زنانه

ئاقڕێ: لادەر لە ڕێگە، لاڕێ، لەڕێ کلابوو.[ف] منحرف

ئاقزێل: هەسێل، ئەستێر، ئەستێرک، گۆلاوی بەرکانی.[ف] استخر

ئاقۆ: فرمێسک، ئەسرین، ڕۆندک، ئەسر، ئەشک.[ف] سرشک

ئافەتە: بلفەتە، تاعوون، چاوقوولکە.[ف] طاعون

ئافەرۆز: بێتین، ئاگردانی کوژاوە. *(ئاگردانێکی سارد و ئافەروز بوو.)* [ف] سردوبدون حرارت

ئافەکەللا: ئافەرەم، بارەقەللا، ئافەرین.[ف] بارک‌الله

ئاڤیار: هاوکار.[ف] همکار

ئافیدە: پاقژ، خاوێن، پاک.[ف] پاکیزه

ئاکلە: نەخۆشی سفلیس.[ف] بیماری سفلیس

ئاکۆ:) ناوی چیایەکە لە کوردستان؛) ناوێکی کوڕانەیە.[ف]) نام کوهی در کردستان؛) نامی پسرانه

ئاکوێی: گۆترە، ڕەمەکی.[ف] تخمین بدون اندازەگیری

ئاکە: خراپ، نارەسەن.[ف] نااصیل.

ئاکەس: دەلاو، قەیاغ، سێسوو.[ف] اسم گیاهی باتلاقی

ئاگر کەوتنەوە: تەشەنە کردنی ئاور، سووتمانی گەورە.[ف] آتش‌سوزی

ئاگر ملیچ: خەزایی، باڵندەیەکی بەلەکە بەقەد سیروو دەبێ.[ف] سارملخ خوار.

ئاگر مەلووچ: خەزایی، عەینەمەل.[ف] سار ملخ‌خوار

ئاگر ورکردن: ئاگر کردنەوە، ئاور هەلکردن.[ف] آتش روشن کردن

ئاگربەرەک: بلۆق، پۆرگ.[ف] تاول

ئاگربەس: ڕاوەستاندنی شەڕ و پێکدادان.[ف] آتش‌بس

ئاگرورکردن: ئاگر کردنەوە، ئاور هەلکردن.[ف] آتش افروختن

ئاگرە قلی: ئاور کردنەوەی منداڵان و هەڵسووڕان بە دەوریدا. *(ئاگرە قلیی خومانە/ کوو بە ریشی بێگانە.)* [ف] آتش روشن کردن بچه‌ها و پریدن بر رویش

ئاگرە کەول: بریتی لە خۆشەویستیی لە ڕادەبەدەر. *(ئاگرە کەولی کورەکانییەتی.)* [ف] کنایه از دوست‌داشتن افراطی

ئاگرە مەلوچک: ☜ ئاگر مەلووچ

ئاگرەقوولە: گوڵئەستێرە، پەنگرەئەستێرە.[ف] کرم شبتاب

ئاگرەقوون: گوڵئەستێرە، گووئەستێرە.[ف] کرم‌شبتاب

ئاگرەقوونە: ☜ ئاگرەقوولە

ئاگری: (+)) ئاورین، ئاگرین؛) ژنی هەوەسباز.[ف]) آتشین؛) زن بدکاره

ئاگۆڕ و داگۆڕ: ئالوگۆڕ، گۆڕینەوە.[ف] معاوضه

ئاگوول: فێل، دەهۆ، تەلەکە، گزی.[ف] نیرنگ

ئاگوول‌باز: فێڵه‌باز، گزیکار، ته‌ڵه‌که‌باز، گزه‌وه‌ن. [ف] کلک‌باز

ئالا: بژار، گیای هه‌رزه‌ی نێو ده‌غڵ و بێستان هه‌ڵکه‌ندن. [ف] وجین

ئالابووک: ئاڵه‌بووک، په‌ڕۆی ڕه‌نگاوڕه‌نگ که منداڵان له بووکه‌باخه‌ی ده‌پێچن. [ف] لباس عروسک

ئالابێژ: دابێژتنی شه‌کر و خاکه‌قه‌ند به په‌ڕۆی ته‌نک. [ف] بیختن ریزه قند با پارچه

ئالاف: که‌ره‌سه، ئامراز، ئامێر. [ف] وسیله

ئالاکه‌ت: بژارچن، ئامرازی بژار کردن. [ف] وسیله‌ی وجین کردن

ئالاکه‌ر: ئه‌و که‌سه‌ی بژار ده‌کا، بژارچی. [ف] وجین‌کر

ئالان کردن: شه‌وچه‌ڵه‌ی شه‌وانی زستان که‌هه‌ر که‌س به‌قه‌رای توانای خۆی ده‌کڕی و هه‌موو دانیشتوانی کۆڕه‌که به یه‌که‌وه ده‌یانخوارد. [ف] شب‌چره‌ی شبهای زمستان که هر کس به‌اندازه‌ی توان خود می‌خرید و با هم می‌خوردند

ئالبۆیاغ: سووراوی ژنان بۆ خۆ جوان کردن. [ف] سرخاب

ئالقه: (+) شتێکه به‌ده‌ست ده‌یچنن به په‌تی ڕه‌نگاوڕه‌نگ و مووروو له ملی ده‌که‌ن. [ف] نوعی زیورآلات دست‌باف زنانه

ئالقه‌داغ: جۆرێک داغی گوێچکه‌ی ماڵاته بۆئه‌وه‌ی نه‌گۆڕدرێ، به‌شێوه‌ی بازنه‌ییه. [ف] داغ کردن گوش بره به صورت گردی

ئالکان: تێک هاڵان. [ف] برهم پیچیدن

ئالکاو: شێواو، شڵه‌ژاو. [ف] پریشان

ئالنگار بوون: له ده‌وری شتێک کۆ بوونه‌وه بۆ خواردن، تێ‌مرووکان، هووروژم کردنه سه‌ر شتێک. [ف] حلقه زدن دور چیزی برای خوردن

ئالۆری: حالۆری، لات، به‌تاڵپه، که‌ڵه‌گا. [ف] لات و ولگرد

ئالۆزاندن: ئالۆزکاندن، شێواندن. [ف] برهم زدن

ئالۆزاو: ئالۆسکا، ئالۆزکاو، شێواو. *(به‌نه‌که ئالۆزاوه.)* [ف] نخ برهم پیچیده

ئالۆزکاندن: ☜ ئالۆسکاندن

ئالۆزکاو: ئالۆزاو ☜ ئالۆزاو

ئالۆسکاندن: ☜ ئالۆزکاندن

ئالۆسکاو: ☜ ئالۆزکاو

ئالۆشه: گه‌زنه، گه‌زگه‌زک، گیایه‌که لاسقه‌که‌ی ده‌خورێ. [ف] اسم گیاهی است

ئالوگۆڕ: جێ‌گۆڕکێ و گواستنه‌وه‌ی جێگا. [ف] تغییر مکان

ئالووال بوونه‌وه: بریتی له به شه‌رمدا که‌وتن. [ف] خجل شدن

ئاڵه‌بووک: ☜ ئالابووک

ئاڵه‌ته کێویله: گیایه‌کی گه‌ڵا باریکه تامی تیژه و بۆ دۆکولیو ده‌بێ. [ف] اسم گیاهی است

ئاڵه‌تی: ئاڵه‌دین، تووره، قه‌ڵس. [ف] کنایه از آدم عصبانی

ئاڵه‌دین: تووره، قه‌ڵس، هێرس، ڕق هه‌ستاو، ئاڵه‌تی. [ف] خشمگین

ئاڵه‌کۆکه پرچنه: جۆرێ ئاڵه‌کۆکه گه‌ڵاکانی

توو‌کنە.[ف] گیاهی است شنگ مانند

ئاڵەکۆکە مشکانە: جۆرێ ئاڵەکوکە بنەکەی دریژۆکەیە وەک مشک دەچێ.[ف] اسم گیاهی است

ئاڵەکول: گاگلینە، کرمێکی ژەهراوییە بەگیاوە دەنووسێ ماڵات بیخوا پێی دەمرێ.[ف] نوعی کرم سمی

ئاڵیسکە: زوقم، سیخوار، ئاڵشک.[ف] سرماریزە

ئاڵیشت کردن: گۆڕینەوە.[ف] معاوضە

ئاڵیشت ولیشت: ئاڵ و گۆڕ، گۆڕینەوە.[ف] معاوضە

ئاڵیشت: گۆڕان. *(قەڵەمەکەم وەل قەڵەمێکی ترا ئاڵیشت بوو.)* [ف] عوض

ئالیەر: ئانتێل.[ف] آنتن

ئاموور قوفڵی: ئامرازێکی کردنەوە و بەستنەوەی پێچ و مۆرەیە.[ف] آمبر قفلی

ئامووردەست: ئامرازێکی گرتنی پێچ و مۆرەیە وەکوو گاز وایە، بزمارپێچ.[ف] آمبردست

ئامێرد: مێردەزمە، پیرەڤۆک، جنۆکەی پیاو ترسێن.[ف] غول بیابان

ئاندریشە: گیایەکە وەکوو شنگ وایە.[ف] اسم گیاهی است

ئانکۆ: مانا، ئارش، واتا.[ف] معنی

ئانگزا بوون: ئاوقا بوون، بە گژدا چوون.[ف] گلاویز شدن

ئاو بە ئاوردا کردن: بریتی لە دامرکاندنی شەڕ و کێشە.[ف] کنایە از برطرف کردن جدال

ئاو بە گونی سەگەوە دان: بریتی لە کار کردن بۆ مرۆی سپڵە و پێنەزان.[ف] کنایە از کار کردن برای آدم سفلە

ئاو بە لێژدا هەڵگێڕان: بریتی لە زوڵم و زۆر. *(ئەوە زاڵمێکە ئاو بە لێژدا هەڵدەگێڕێ.)* [ف] کنایە از ظلم و ستم زیاد

ئاو پا هاتن: ئاوی پێ داهاتن. *(ئەو قەرە وسام وەپاوە، ئاو پام هات.)* [ف] سست شدن پا براثر ایستادن زیاد

ئاو دەگون گەڕان: بریتی لە بوونە پیاو، باڵغ بوونی لاو. *(کوڕە ئاوی دەگون گەڕاوە داوای ژن دەکا.)* [ف] کنایە از بالغ شدن جوان

ئاو لە ئاوەڕۆ دەرکردن: بێحەیایی و سەرەڕۆیی لە ڕادەبەدەر.[ف] بی‌حیایی بیش از حد.

ئاو لە چاو هێنان: بریتی لە زۆر ڕەش. *(کەوا و پاتۆلێکی لەبەر دایە هێندە ڕەشە ئاو لە چاوی پیاو دێنێ.)* [ف] کنایە از بسیار سیاه

ئاو لە دنگدا کوتان: بریتی لە کاری بێهوودە کردن.[ف] آب در هاون کوبیدن

ئاو لە گونان گەڕان: بریتی لە بلوغ بوون، بوونە جحێڵ.[ف] کنایە از بالغ شدن

ئاوار: وشتری یەک ساڵە، کۆچەک.[ف] بچە شتر یک سالە

ئاوارە: (+) گەوهەر، بەردێکی بەنرخە.[ف] گوهر

ئاواک: بەهانە، پەڵپ، بیانوو، ورک.[ف] بهانە

ئاواندن: ☜ ئاڤاندن

ئاواندۆڵ: زندۆڵ، قووڵکە بەرد کە ئاوی تێدا کۆ دەبێتەوە.[ف] حفرەی سنگی کە آب در آن جمع

شود

ئاواندۆڵە: قوولکەیەک کە ئاوی تێدا کۆ دەبێتەوە، زەندۆڵ. ف چالەای در میان سخره که آب در آن جمع می‌شود

ئاوانە: کرێی ئاو، حەقی ئاو. ف کرایەی آب

ئاوبارە: (+) دیوار کردن لەبەر ئاودا بۆئەوەی ئاوەکە زۆربێ و بتوانن بۆ جێگای بەرزی بەرن. ف آب‌بند

ئاوجا: هێوەرژن، دوو ژن کە هەر کام ژنی برایەکن، براژنی مێرد. ف زن برادر شوهر

ئاوجاو: گەوج، حەپۆل، گەمژە، هەپلەگون، هەقمەق، گەلحۆ. ف احمق

ئاوجە: هێوەرژن، ژنی برای مێرد. ف زن‌برادر شوهر

ئاودەنگیلە: هاودەنگیلە، بریتی لە منداڵی هاودەنگ و هاوری. *(بەشکوو خودا منداڵێکیان بداتێ و ببێتە ئاوددنگیلە بۆیان.)* ف همدم کوچولو

ئاودیان: ئەشکەوتێکە لە نزیک شاری ڕەواندز. ف نام غاری است

ئاور کردنەوە:) بریتی لە هەڵایساندنی فیتنە،) بریتی لەزۆرهێنان و یاخی بوون) کچێک کە بۆ گرتنی دۆست شەرم و شکۆی نەمابێ. ف) فتنه به‌راه انداختن؛) یاغیگری،) دختری که برای عشق‌بازی ابا ندارد

ئاور لێ بوونەوە: بریتی لە توورە بوونی زۆر، *(هێندە توورەیە ئاوری لێ دەبێتەوە.)* ف آتش به جان شدن

ئاورگە: کوانووی نێو دیوار. ف شومینه

ئاورۆچکە: ئاوری منداڵان، ئاوری چکۆڵە. ف آتش روشن کردن بچه‌ها

ئاورە: (+) نەخۆشییەکی نۆکە وشکی دەکا. ف آفت نخود

ئاوری ژێر کا: ئاگری بن کا، مایە فیتنە، سەرە سۆدرە. ف کنایه از فتنه برانگیز

ئاورێژ: گیایەکە لەنێو مێرگدا دەڕوێ لاسقی لووس و بەرزە و نێو هەڵۆڵە. ف اسم گیاهی است

ئاوزێم:) ئاوبڕان، کاتی کەم بوونەوەی ئاو لە هاویندا؛) چۆمێ کە هاوینان وشک دەکا، ویشکەڕۆ. ف) هنگام کم شدن آب در تابستان؛) رودخانه‌ای که در تابستان می‌خشکد

ئاوسان: هەڵچوونی نرخ، گران بوونی کاڵا. ف تورم

ئاوسانە: حەقایەت، خەبەرۆشک. ف افسانه

ئاوشە: شەونم، ئاونگ. ف شبنم

ئاوقەرا: هاواڵ، هاوتا، هەڤاڵ. ف رفیق

ئاوکووف: بەقەرا یەک، هاوکێش. ف هم‌وزن

ئاوگەز: میوەیەک کە لەنێو باردا ڕێک گوشرابێ و لایەکی وەک ڕزیوی لێ‌هاتبێ. ف میوه‌ای که در میان بار آسیب دیده باشد

ئاوەخۆر: چارەنووس، بەخت. ف سرنوشت

ئاوەڕۆگە: ئاوەڕۆ، ڕێگەی پێداڕۆیشتنی ئاو. ف آبراه

ئاوەژێ:) گیاندارێک کە لە نێو ئاودا دەژێ،) ناوچەیەکە لە نزیک مەرگەی سەر بە شاری قەلادزێ ف) آبزی(نام منطقه‌ای در نزدیکی

مرگەی قلادزە

ئاوەشەم: ئەوجێگەی ئاوی ئاشی پێدا دەڕواتە دەرەوە.ف محل خروج آب از آسیاب

ئاوەڵ منداڵ: پزدانی ژن کە لەگەڵ منداڵەکە دێتە دەرێ.ف بچەدان

ئاوەڵ: (+) خڕ، شیو، گەڵی.ف درە

ئاوەڵ: (+) قەیاغ، دەلاو، گیایەکە لەنێو ئاودا شین دەبێ.ف نوعی گیاه باتلاقی

ئاوەڵدوانە: جمک، دوو منداڵ کە بە زگێک بووبێتن.ف دوقلو

ئاوەڵمە: دەڵمە، هێلکەی بێ تێخوڵ کە مریشک دایدەنێ.ف دلمە

ئاوەڵواتا: وشەیەک کە دوو مانای هەبێ، هاومانا.ف مترادف

ئاوەلەمە: منداڵ لەنێو زگی دایکدا بەرلە گووران.ف جنین

ئاوەن: ئاونگ، دەسکاونگ.ف هاون

ئاوی بێ‌لەغاو خواردنەوە: بریتی لە ئازاد بوون و بێ‌گیر و گرفتی لە ژیاندا و بە کەیفی خۆ ڕابواردن.ف کنایە از آزاد بودن و بدون قید و بند

ئاوی پێ داهاتن: ئاو پا هاتن. *(هەموو ڕۆژێ لەبەر سەیری بتی ئەو بەژنوباڵایە/ لەسەر ڕێدا دەوەستم من هەتاکوو ئاوی پێم دایە «ئەحمەد مەردی».)* ف ☜ ئاو پا هاتن

ئاوی چاو بردن: بریتی لە جوانیی زۆر. *(هێندە جوانە ئاوی چاو دەبا.)* ف کنایە از بسیار زیبا

ئاوی گوێ دادان: پەند پێدان، نەسیحەت کردن. ف پند و اندرز دادن.

ئاوێزە:) باندۆڵی سەعات) شووشەی شەبەنگی دەوری چراوگڵۆپ) شەبەنگ، مووشوور ف) پاندول،) لوستر) طیف

ئاوێش: دەوا، دەرمان.ف دارو

ئاوێنە: (+) ئامرازێکی مەکینەی خەیاتییە بەسەر ددانەدا دەکرێ و نووکی ددانە لە کونەکانیەوە دێتە دەرێ و پارچەکە ڕادەدا.ف صفحەی کارپیش‌بر

ئاهۆن: ئەهوەن، هێمن، هێدی، ئارام، لەسەرەخۆ.ف آرام

ئایەخ: ڕەهەندی ئاو، کەرێز.ف کهریز

ئایەختە: ڕووت و قووت و بێ‌بەرگ.ف عریان

ئایەرە: پێوانە، پێوەر، پەیمانە.ف پیمانە

ئایەغ: بەشی خراپ لە چاک جیا کردنەوە، ئەیاغ، شتی لە برەو کەوتوو.ف نامرغوب

ئراز: بوغز، ئوناق، گیرانی گەروو بەهۆی خەم و خەفەت.ف بغض

ئرمس: ئەسرین، ئەسر، هیستر، ڕۆندک، ئەشک، فرمێسک.ف اشک، سرشک

ئریشت: هێرش، هەڵمەت، هۆمەن. شالاو، پەلامار.ف یورش

ئزرەو: دەردە باریکە، ئازارە باریکە، سیل.ف سل

ئزرەودار: سیلاوی، سیل‌دار.ف مسلول

ئژمەت گرتن: ڕێز گرتن، قەدر گرتن.ف احترام گذاشتن

ئژمەت: ڕێز، قەدر.ف احترام

ئشكەف: تەشتی هەویر تێدا شێلان، سوێنە.[ف] تشت سفالی مخصوص خمیر کردن آرد

ئشكەفت: ئەشكەوت.[ف] غار

ئۆئەزیفە: ئەو خۆراک و جل و بەرگ و کەلوپەلەی ماڵی زاوا بەر لە زەماوەند دەینێرن بۆ ماڵی بووک.[ف] مقادیری مواد غذایی و پوشاک کە داماد قبل از عروسی بە خانەی عروس می‌فرستد

ئۆبەرە: لێفە، ڕەحێف، پێخەف.[ف] لحاف

ئورتا: گەردەنە، بستوو، زینوو، ملەی کێو.[ف] گردنەی کوه.

ئورسی: کەوشی چەرمی.[ف] کفش چرمی.

ئورغان: لێفە، ڕەحێف، ئۆبەرە.[ف] لحاف

ئۆرقم: جووڵە، تەکان. جمە.[ف] جنبش

ئۆزۆر: ئازار، جەزرەبە، ئێش و ژان.[ف] درد و رنج

ئوستوورە: ئەفسانە و دیرۆکی لەمێژینە.[ف] اسطوره

ئۆغر برین: ناوی یارییەکی ئەسپ سواری بوو شوێنێکیان وەک چوارڕێ دادەنا و یەکی سەد هەنگاو دوور دەکەوتنەوە و دەبوو ڕاست و چەپ بە پرتاو بێن تاکوو بزانن کامیان زووتر لە خاڵەکە تێدەپەڕێ، جاری وابوو بە یەکدا دەدران و سوار و ئەسپ لە بەین دەچوون.[ف] نوعی مسابقە اسب سواری

ئولک: چەپەر، تامان، تەیمان، پەرژین، درگا و دیواری لە شووڵ دروست کراو.[ف] پرچین

ئوندا: گوم، پیوار، بزر، ون.[ف] گم، ناپیدا

ئووارە:) ئاوبارە، بەربەند بۆ کۆ کردنەوەی ئاو تاکوو زەویی بەرزی پێ‌بدێرن) لێژاو، دژاو، زەوییەک کە ئاوی بۆ ناچێ، دێم.[ف]) آب بند) زمین دیم.

ئووپشكن: ئاوپرژێن، ئاوپژێن.[ف] آب‌پاشی.

ئووتاف: تاڤگە، سولاف، قەڵپەزە، ئاوهەڵدێر.[ف] آبشار

ئووتمۆن: هاویشتمان، خستمان، ئاویتمان.[ف] انداختیم

ئووتن: هاویشتن، ئاویشتن، فڕێ دان.[ف] انداختن

ئوور:) هەور،) سەروو، بالا.[ف]) ابر) بالا

ئوورهەتن:) هاتنە سەر، وەسەر کەوتن؛) ڕوانی گیا، سەرهەڵدانی گیا و گژ؛) هەڵاتنی خۆر؛ ٤) هەڵاتنی هەویر؛ ٥) ماسین، پەنەمین.[ف]) بالا آمدن؛) روئیدن گیاه؛) طلوع خورشید؛ ٤) بالا آمدن خمیر نان؛ ٥) باد کردن، آماسیدن

ئووزیاین: ئاوا بوون، بۆ ئاوا بوونی خۆر دەگوترێ.[ف] فرو رفتن خورشید، غروب کردن.

ئووسار: هەوسار، ڕەشمە، ئەوسار.[ف] افسار، زمام

ئوون: بەهانە، بیانوو، ورک، پەڵپ.[ف] بهانه

ئووە: شەونم، ئاونگ، ئاوشە.[ف] شبنم

ئووەڕوویت: ئاوەڕووت، مریشک لە ئاوی کوڵاتوو خستن بۆئەوەی پەڕ و پۆکەی لێ بێتەوە.[ف] پر کندن مرغ سر بریده در آب جوش

ئەبرەش: ژن یان ئاژەڵێ کە تازە زابێ و شیری تێدا نەبێ.[ف] زن یا دام تازە زاییده و بی‌شیر

ئەتوار لەق: ئاکار ناحەز، بەد ڕەوشت.ف بد رفتار

ئەتووخەتوو: سەرکۆنە، سەرزەنشت، لۆمە. *(خاس کەی خراوکەی مەردم ئایەم ئەتووخەتوو کەن.)* ف سرزنش

ئەجاب: ☜ ئەجاو

ئەجاو کردن: شەرم کردن. *(لە خودا ئەجاو کە.)* ف شرم کردن

ئەجاو: شەرم، حەیا، فەدی. *(مەی بانووی بێعەیب پەردەی ئەجاو مەی/ مەی مەنیجەی دوخت ئەفراسیاو مەی.)* ف شرم، حیا

ئەجاودار: بەحەیا، بەشەرم، ئابڕوودار.ف باکرامت

ئەجکاندن: قڕ تێ خستن، تەفر و توونا کردن.ف از بین بردن

ئەحمەد ڕاوکەر: باڵدارێکی لاق درێژی پێ بە پەردەیە لە قەراغ ئاوان دەژی.ف گیلانشاه بزرگ

ئەدگار: ئادگار، بیچم، سەر و پۆتراک.ف چهره

ئەرتەو: بەهانە، پەڵپ، بیانوو.ف بهانه

ئەرجن: جۆری داری بێشەیە، وەک قەیسی وایە، بەڵام داری ئەو سەختترە.ف نوعی درخت جنگلی

ئەرخەنناس: زۆرزان و فێڵەباز، جادووباز، موقرباز. *(پیرێژن ئەرخەنناسن/ هەموو دەرکان دەناسن/ هەروەک شتێنە دووکەڵن/ هەموو دەرکان دەگەڕێ/ هەر من کیژێک ساز دەکەم/ ئەو بۆ کوڕەکەی پێ دەڵێ «بەیتی کیژ و کوڕ».)* ف مکار، جادوگر، الخناس.

ئەرخەوان سوور: (+) سێڵاوی بەهاران کە هەڵدەستێ و لێڵ و مەیلەو سوورە. *(ئەرخەوان سووری بەهارە جەغەتووی فرمێسکم/ ئەوی سامانی دڵە بردی هەمووی فرمێسکم «بۆران»)* ف سیلاب بهاری که گل‌آلود است

ئەردەلان:) ناوی تیرە و تایفەیەکی بەناوبانگی کوردن لە سنە و دەوروبەری نیشتەجێن؛) ناوی کوڕانە.ف) نام طایفه‌ای معروف در سنندج و اطراف آن؛) نام پسرانه

ئەرژن: ناوی دارێکە بەرێکی وەک بادام دەگرێ بۆ دەرمان دەبێ.ف نام درختی است

ئەرقا: چوست و چالاک، گورجوگۆڵ.ف چابک

ئەرمان: بەرەحم، دڵۆڤان. *(ئەڵلا ئەرمان/ لەجێی نەرمان/ یان کا کون بێ / یان جێی خەرمان«فۆلکلۆر».)* ف مهربان

ئەروو: دۆست، ئاشنا، ناسیاو.ف آشنا

ئەرەمک: نەزۆک، نەزا.ف نازا

ئەرێز: پان و بەرین، هەراو.ف عریض

ئەرین: نەڕەشێر، شێری گەورەی بە یاڵ و بژ. ف شیر شرزه

ئەرێنی: پۆزەتیڤ، موسبەت ف مثبت

ئەزبووە: ئەزبێ، ئەزبوڵە، ناوی گیایەکە.ف ازبیه

ئەزدا: ناوی گیایەکی مەیلەو زەردە بۆ دەرمان دەبێ.ف نام گیاهی است

ئەزرەبە: جەزرەبە. ئازار.ف اذیت

ئەزرەت: ئارەزوو، حەزرەت، تاسە.ف اشتیاق

ئەزمڕ: چیایەکە لە باکووری شاری سلێمانی.ف

کوهی در شمال شهر سلیمانیه

ئەزمێن: ئاسمان، حەوا، ئەزمان، عاسمان.[ف] آسمان

ئەزنیف: یارییەکە وەک دۆمینە وایە، بە مۆرەی دۆمینە دەیکەن.[ف] نوعی بازی با مهرەی دومینو

ئەژار: خەرمان، شوێنی کۆ کردنەوەی دغڵ و دان.[ف] خرمن

ئەژدەر:) ماری گەورە، حەزیا، هەژدیها، حەفی؛) ئاڵا.[ف]) اژدها؛) پرچم، علم.

ئەژگەڵ:) ئەژگەڵک؛) لات و ئاکار ناشیرین، خوێڕی و بێکارە.[ف]) خس و خاشاک؛) آدم هرجایی و لات

ئەژگەڵک: چڕ و چیلکە، هەژگ و بژاڵ، هەژگەڵ. [ف] خس و خاشاک

ئەژناس: ناسیاو، دیوناس، ئاشنا، ئەروو.[ف] آشنا

ئەژنۆ رووتە: قامکی ناوەڕاست، دۆڵە درێژە.[ف] انگشت وسطی

ئەژەسەرێ: نیوەشەو، شەو درەنگان.[ف] نصف‌شب

ئەژەسەرێ: نیوەشەو، شەو زرینگانەوە.[ف] نیمه‌شب

ئەساتیر: ئەفسانە و نەزیلە و سەرگوریشتەی پاڵەوان و دێو و درنج و خوداکانی کەونارا.[ف] اساطیر

ئەسارە: ئەستێرە. ☜ ئاسارە

ئەسپار: بڕینی چڵ و پۆپی دار، قەمچ کردن.[ف] هرس کردن

ئەسپڵ: سپڵ، گورگ نەخۆرە.[ف] طحال

ئەسپنگە بەنە: جۆرێک شنگی گەڵا باریکە لە شنگی دیکە تام خۆشترە.[ف] نوعی شنگ

ئەسپنگە ماینە: شنگە ماینانە، گیایەکە لەنێو مێرگ و وێنجەدا شین دەبێ شیرێکی ڕەشی هەیە لاسقەکەی دەخوری.[ف] نام گیاهی خوردنی

ئەستۆبەند: ملبەند، تۆق، گەردانە.[ف] گردنبند

ئەستوند: ئەستوون، کۆڵەکە، پاژەر، ئەستونگ. [ف] ستون

ئەستەمبوڵی:) تەشتێکی چکۆڵەیە لە کاری بەنایی و قوڕەکاریدا مالاتی پێ‌دەکێشن؛) چێشتی برینج و هێرەڵماسی و گۆشت.[ف]) ظرف کشیدن مالات در کار بنایی؛) غذای استامبولی

ئەستەمەبوار: بواری دژوار، شوێنی پەڕینەوەی ئەستەم لە چۆم.[ف] محل دشوار در رودخانه برای گذر کردن

ئەستێ: (+) ئاوگەردان، کەوچکی گەورە.[ف] ملاقه بزرگ

ئەستێرک: شوقەلەت، هەرزاڵ، پێڕک.[ف] سکوی چوبی در خانه برای اثاثیه.

ئەستێلکە: گۆلاوی بەر کانی، ئەستێر، هەسێڵ، ئاڤزێل.[ف] استخر

ئەستێوڵک: ئەستوێڵک، ئاسنێکی درێژ و باریکە دەیخەنە سەر تەندوور و کوانوو کتری و قابلەمەی لەسەر دادەنێن بۆ کوڵاندن (کیژی

خەڵکی بۆمی ئاتۆمی دروست کرد و ئەتۆش/ هەر دەزانی ناوی ئەستێولک و دەرخۆنە و پنە «هـێمن»). ف میلەای است روی تنور میاندازند.

ئەسکوند: چاڵ، قووڵک، کەند و لەند. ف چاله

ئەسکە: ئەوکاتە، ئەوساکە، ئەووەختە، ئاسا. ف آن زمان

ئەسڵمەن: عەسڵ، ئەسڵ، ڕەسەن، نەجیم. *(فرە ژنێکی ئەجاودار و ئەسڵمەنە.)* ف اصیل، نجیب

ئەسلێرک: ئامرازێکی دار تاشینە. ف وسیلەای برای تراشیدن چوب

ئەسمەرە: سەوزە، ڕەشئەسمەر، ڕەشتاڵە. ف سبزەرو، گندمگون

ئەسە: ☜ ئەسکە

ئەسەح: ڕاست و دروست. *(قسەکانی ئەسەح وایە.)* ف راست

ئەسەدوا: تکا، ڕەجا، خوایشت. *(ئەسەدوا دیرم ئیکارە ئەڕام ئەنجام بەی.)* ف خواهش

ئەشکەپووز: بریتی لە تەژەی ناقۆلا، زەبەلاحی نابار، زلحۆرت. ف لندهور

ئەغد گرتن: ئەندازە کرتن. *(ئەغدی بکرە بزانە چەنی بەش کێک.)* ف اندازه گرفتن

ئەغد: قاس، ئەندازە. ف اندازه

ئەفاقە کردن: ماریجە کردن، چارەسەر کردن. ف معالجه کردن

ئەفاقە: چارە، عیلاج، ماریجە. *(ئەردی کرتییە لای هیچ حەکیمی ئەفاقەی نەوک.)* ف علاج

ئەفرەس: ناوی دارێکە هەمیشە سەوزە. ف نام درختی است

ئەقرەبا: خزم و کەس و کار، تایەفە. ف قوم و خویش

ئەقڵ: (+) فام، ئاوەز، هیر. ف عقل، فهم

ئەقڵدار: عاقڵ، فامیدە، بە ئاوەز. ف عاقل، فهیم

ئەقڵسووک: شێتۆکە، نەفام، بێمێشک. ف نادان

ئەکوان: زنجیرە چیا، کێوان. ف رشتەکوه

ئەگلەنجە: شایی، گۆڤەند، حەپلە. ف رقص و پایکوبی

ئەگەرمەگەر: ئەگەرونەگەر، دووبەختەکی. *(ماتنیان ئەگەر مەگەرە.)* ف باید و شاید

ئەگەرونەگەر: ئەگەرمەگەر ☜ ئەگەر مەگەر

ئەلاجەو: سەیر و سەمەرە، عەجایب. ف عجیب و غریب

ئەلاحیدە: تایبەتی، جیاواز، بەجیا. ف علیحده

ئەلاژیان: ڕاکشان، ڕازان، تخێل بوون، ڕەهێل بوون، خۆ درێژ کردن. ف دراز کشیدن

ئەلاسکە: نوقلی دەسکدار، **چوکلەقنگە**، شەربەتی لە پەرداخدا بەستووی دەسکدار کە منداڵ زۆری حەز پێدەکەن. ف آبنبات چوبی یخی

ئەڵبەت: هەڵبەت، ڕەنگە، وێدەچێ. *(ئەڵبەت کابرا خۆی ڕازییە.)* ف البته

ئەڵبەتە: ☜ ئەڵبەت

ئەڵبەکی: مەنجەڵ، قازان. ف دیگ

ئەڵپاچین: هەڵپاچین، قەڵت قەڵت کردن. ف برش نامرتب موی سر

ئەڵپرووگیاک: خەجلاو، شلەژاو. ف خجل شده

ئەڵپرووگیان: خەجلان، خەجڵین، شلەژان. *(ئەڵپرووگیاو دەمی قسە نەکرت.)* [ف] خجل شدن

ئەڵپشانن: پرژاندن، لێپرژاندن. *(دیسان ئاوکە لێمان هەڵپشانی.)* [ف] پاشیدن

ئەڵپەڕ و داپەڕ: هەڵبەز و دابەز. [ف] جست و خیز

ئەڵپەرکە: هەڵپەرکێ، دیلان، گۆڤەند، شایی. [ف] پایکوبی

ئەڵپەڕین: هەڵپەڕین. شایی کردن. [ف] رقصیدن

ئەڵتیزگانن: هەڵتیزاندن. *(قاترەکە باشە بەلام ئەڵتیزگێنێ.)* [ف] رم کردن و فرار الاغ

ئەڵچاغ: ئاڵچاغ، بێئابروو، بێحەیا. [ف] بی‌حیا، بی‌آبرو

ئەڵشکاگ: نابووت بوو، لە دارایی کەفتگ. [ف] ورشکست شده

ئەڵشکانن: بەرشکەست کردن، لەنێو بردن. [ف] ورشکست کردن

ئەڵشکیان: نابووت بوون. *(پارەکە ئەڵشکیا، وەلێ ئەمسال دەولەمەنە.)* [ف] ورشکست شده

ئەڵقەپانن: ڕفاندن، قاپاندن. *(کتاوەکە لە دەستم ئەڵقەپان.)* [ف] قاپیدن

ئەڵلاوەیسی: ناوی مەقامێکی گۆرانیی کوردییە. [ف] اسم یک آهنگ کردی.

ئەڵوو: هەڵۆ، باز. [ف] عقاب

ئەلها:) ئارەزووی دیتنی کەسێک لە سەرەمەرگا) تاسە، ئیشتیا، مگێز، تامەزرۆیی. [ف]) آرزوی دیدار کسی در واپسین) اشتیاق.

ئەلەکە: هەلەکەسەما، سەقر، واشە، باشوو. [ف] چرخ، قرقی

ئەلەگەو:) نێوی گیایەکە؛) ناوی چیایەکە لە نزیک ئاارارات. [ف]) اسم گیاهی است؛) اسم کوهی است

ئەلەند:) تیشکی خۆر، پرشنگی هەتاو؛) چۆمێکە لە نزیک شاری سەلماس. [ف]) نور خورشید؛) رودخانه‌ای در نزدیکی شهر سلماس

ئەڵەند: کازیوە، ڕووناکیی بەرەبەیان. [ف] سپیده

ئەڵهێ: گۆرپچە. [ف] لحد

ئەلیشیش: عەلەشیش، قەلەموونە، بۆقلە. [ف] بوقلمون نر

ئەمری خودا کردن(بەجێ هێنان) : مردن، کۆچی دوایی کردن. [ف] وفات کردن

ئەمزووک: مۆدنە، دەمنە، دار سیغار. *(جغارە کێشان بەبێ ئەمزووک خاس نییە.)* [ف] چوب سیگار

ئەملەس: نۆکەر، کارەکەر. [ف] نوکر

ئەمناک: ئەمن، بێترس، هێمن. *(دنیا ئەمناکەو بووگە.)* [ف] امن

ئەمەڵی: عەمبەڵی، کەسێ کە لە خۆراک و شت و مەک دوودڵ و بە بێزە. [ف] وسواس

ئەمیرتانج: خەمیرێکە بۆ چەور کردنی ڕۆماتیسم. [ف] ویکس

ئەنایشتە: خۆراکی بەیانیان، ناشتا. *(ئەنایشتەی شەوەکیان سێ نانە.)* [ف] ناشتا

ئەنجگ ئەنجگ: ئەنجن ئەنجن، لەتلەت. *(لەشی ئەنجگ ئەنجگ بووگە.)* [ف] پارە پارە

ئەنجەرە: گەزەنە، ئاڵۆشە، گیایەکە لاسقەکەی بە

شلکی دەخوری.[ف] اسم گیاهی است

ئەنگرۆزە: پارچەیەکی قەدیمی ژنانە بوو.[ف] اسم پارچەای قدیمی

ئەنگژین: توورە بوون، عنرین، ڕق هەستان.[ف] خشمگین شدن

ئەنگلات: چاوەڕوان، چەمەڕا، چاوەنوار.[ف] چشم‌بەراه

ئەننەهوو: هەروەک نەبێ، هەر دەڵێی. *(ئەننەهوو لەگەل تۆشم نییە.)* [ف] انکار

ئەنوا: (+) ماڵ، سامان، هەیی.[ف] ثروت

ئەنواپڕ بوون: هەژار بوون، فەقیر بوون.[ف] تهی‌دست شدن

ئەنواپڕ کردن: فەقیر کردن، ماڵ بەدەست نەهێشتن.[ف] غارت کردن

ئەنوو کردن: سواخ دان، ساف و لوس کردنی دیوار.[ف] گل اندود کردن دیوار

ئەنیا: هێز و گوڕ، وزە و توانا.[ف] رمق

ئەو: (+) وشەیەکە ژنان بەجێگەی وشەی مێرد بەکاری دەبەن، *(ئەو چۆتە سەفەر.)* [ف] کلمەای در محاورەی زنان بەجای شوهر بەکار می‌برند

ئەوانگەل: لەمەچێتر، جندۆکە، [ف] از ما بهتران

ئەوراد: ورتە ورت و دۆعا کردن لەبەرخۆوە، پاڕانەوە و دۆعا کردن.[ف] ورد و دعا

ئەورام: کەرەسە، کەل و پەلی پێویست.[ف] تدارکات

ئەوژوو: هێز و توانا، برشت، وزە.[ف] توان، رمق

ئەوناق: ئۆناق، بوغز، ڕق.[ف] بغض

ئەهوەن: ئاهۆن، ئەهۆن، هێدی، لەسەرەخۆ.[ف] آرام

ئەیا: دایک، داڵک، ئۆدا، داک.[ف] مادر

ئیبلیس: شەیتان، شەیتانی گەورە.[ف] ابلیس

ئیتۆن: کوێر، شقرەشکی، کۆر.[ف] کور

ئیختیار: پیر، زورهان، بەساڵاچوو.[ف] آدم مسن، پیر

ئیدەرەم: ئیسەرەم، پێ‌چەقاندن.[ف] پافشاری

ئیرشت: هێرش، ☜ ئریشت

ئیرنگە: هەنووکە، ئێستا، نهۆ.[ف] حالا، اکنون

ئیرەنگە: ئەلحان، ئێستا.[ف] حالا، اکنون

ئیزراب: خۆ نواندن، خۆ نیشان‌دان.[ف] خودنمایی

ئیستی: ئەستۆ، مل، گەردن.[ف] گردن

ئیستیفا:) مووررووی جوان بە ڕەنگی سوور و پەمەیی وەک کارەبا وایە؛) ناوێکی ژنانەیە.[ف]) نوعی مهرەی زینتی؛) نامی زنانه

ئیسکە: ئێستاکە، ئەلعانەکە.[ف] هم اکنون

ئیسکی نێو برین: بریتی لە ملۆزم، کەسێ کە دایمە مایەی دەردیسەری و نارەحەتییە.[ف] کنایه از کسی که همیشه مزاحم باشد

ئیسە: ئێستا، ئەلعان.[ف] اکنون

ئیسەرەم: پێ چەقاندن، حوکم کردن، ئیدەرەم، سوور بوون و پێداگری لەسەر کارێک. *(ئیسەرەمی کردووە دەڵێ هەر دەچم.)* [ف] اصرار کردن

ئیشک هەڵگەڕان: وشک هەڵاتن، وشک بوون.[ف] خشکیدن

ئیشکاوس: ئەستێور، ئاژەڵێ کە بۆ ئاوس بوون ساڵ بوێری کردووە.[ف] سترون یک ساله

ئیشکه پلاو: کەتە، پلاوی بێڕۆن. ف کته

ئیشکه چۆم: وشکەڕۆ، چۆمێ کە هاوینان وشک دەکا. ف رودخانەای کە در تابستان می‌خشکد

ئیشکه داوەت: هەڵپەرکێی بێ ژن. ف رقص گروهی مردان

ئیشکه سەما: خۆ شاد و بە کەیف نیشاندان لەخۆڕایی. ف اظهار شادی کردن بی‌سبب

ئیشکه وەرد: خەفتان، وشکەکێڵ. ف شخم در زمین خشک

ئیشکەبار: وشکەبار، میوەی وشکەبار وەک بادام و گوێز و مێوژ و ... ف خشکبار

ئیشکەچن: وشکە کەڵەک، دیواری بەردی بێقوڕ. ف دیوار سنگی

ئیشکەڕێ: ڕێگای سەخت و بەردەڵان و لێژ. ف راه سنگلاخ و ناهموار

ئیشکەشیو: وشکەخڕ، شیوێ کە هاوینان ئاوی پێدا نایە. ف جویی که در تابستان آب ندارد

ئیشکەکەند: وشکەکێڵ، وشکه وەرد، شێوەردێک کە بە وشکی کێڵدرابێ. ف زمینی کە خشک شخم زده باشند

ئیشکیل: فێڵ، تەڵەکە، دەهۆ، ئاگوول. ف نیرنگ

ئیلاقە: بوختان، تۆمەت. ف بهتان

ئیلمە: پۆ، گرێی پۆ. ف پود

ئیلیگی: شێعر و گۆرانیی خەماوی، وایلۆک. ف مرثیه

ئیمان هەردە بوون: لە دین دەرچوون، بریتی لە زۆر توورە بوون. ف بسیار عصبانی

ئینکەبەرایەتی: ئینکەبەری، ڕقەبەرایەتی، ڕقەبەری. ف رقابت کینەتوزانە

ئێوەت: بارهێنان، ڕاهێنان، عاملاندن. ف تربیت

ئێوەتکەر: بارهێنەر. ف مربی.

ئێوەر: بەڵگە، قەواڵە، قەباڵە. ف سند، قباله

با تیکردن:) پێدا هەڵکوتن و فریو دان، تاریف کردنی بە درۆ. *(بە درۆ هێندەم تاریف کرد، بام تیکرد.)* ؛) داخ نانە سەر دڵ، تووشی خەفەت کردن.[ف]) تعریف دروغین از کسی؛) داغ روی دل کسی گذاشتن

بابادەم: بابەدەم، ئادەم.[ف] آدم

بابۆ: (+) بۆن هەڵگرتنی تووڵە و سەگ لەدوای ڕاو.[ف] بو کردن سگ و یوز

بابۆس:) ناوی چیایەکە لە نزیک شاری بانە؛) ناوی خێڵێکە لە کوردستانی باکوور.[ف]) نام کوهی در نزدیکی بانه؛) نام ایلی در کردستان شمالی

بابەدەم: بابادەم. ☜ بابادەم

بابەڕۆ: باوکەڕۆ، وشەیەکە لە کاتی مردنی باوکدا دەیڵێن.[ف] کلمه شیون و عزا

بابەکوش: دۆعایەکی ژنانەیە. *(یاخوا بابەکوش بی.)* یانی قەت منداڵ نەیەتە کوشت و وەجاخکوێر بی.[ف] نفرین زنانه، یعنی بچه در دامن خود نبینی

باپۆرە: غەوارە، لاوەکی، تاچیک، بێگانە.[ف] ناشناس، بیگانه

باپیلیک: گێژەڵووکە، گەردەلوول، بابلیسک، باگەڕ، گێژەبا، باهۆز، گێژەڵە، گەردەبڵ، گەژگەرینگ، باگێژە، زەمەن، شایی جندۆکان، سایلکۆن، باگڕۆکە، گەرەپێچ.[ف] گردباد

باتر: دارێکە وەکوو سنگ سەرێکی تیژ دەکەن و لەجێگەی نەرم وەک نێزە لە زەویی دەدەن، باتری هەر کەس زیاتر لە زەوی بچێتە خواری بەرەندەیە.[ف] چوبی کوتاه، مانند نیزه در بازی از آن استفاده میکنند

باترێن: یارییەکی گەنجانی کوردەوارییە بە باتر دەکری.[ف] بازی که با چوبی مانند نیزه انجام میشود و چوب هر کس بیشتر در زمین فرو رود برنده است

باتل: باتر ☜ باتر

باتلاک: باتلاغ، زەلکاو، خمخۆرک، زۆنگ، زجاو. [ف] باتلاق

باتلین: باترین ☜ باترین

باتووبەند: شتێکە وەک کەژوو ئاغزوونەی پێوەیە گونی قۆڕی پێ دەبەستن. [ف] خایەبند

باخ بوون: لەخۆبایی بوون، بادی هەوا بوون، غلوور بوون. [ف] مغرور شدن

باخچۆلە: باخچەی چکۆلانە. [ف] باغچەی کوچک

باخە: باقە، باغە، مەڵۆ گیای بەستراو. [ف] بستەی گیاه

باخەبێن: باقەبێن، باقەبەست، باقەبەس. [ف] گیاه مخصوص بستن علف و یونجه.

باخەخواز: کەسێ کە بە خەرماناندا دەگەڕێ و باخە گەنمی دەدەنێ. [ف] کسی کە خرمن بە خرمن میگردد و بستە گندم میگیرد

بادامێر: باڕووشە، پەنکە. [ف] پنکە

بادەقوش: بایەقوش، کوندەبوو. [ف] جغد

بادەلان: دەسباد، دەستبڵاو، عەبلەخەرج، هەڵەخەرج. [ف] ولخرج

باڕ: مەیخانە، شوێنی سەما و هەڵپەرکێ. [ف] کاباره '

بارانڕست: نەوندە، گەنمی بە باران ڕواو. [ف] گندمی کە بوسیلەی باران میروید

بارانە ڕۆژ: ڕۆژێک کە لە بەیانییەوە هەتا ئێوارە باران بباری و تەڕ و تووشی بێ. [ف] روز بارانی

بارانی کڵاو بە سەرە: گۆپاڵەباران، بارانی دەنک گەورە و توند. [ف] رگبار شدید باران

باربەژن: موقوورباز، جادووباز، سیحرباز. [ف] جادوگر

باربەها: لە ژن بە ژنەدا هەرکام لە بووکەکان باربەهای ئەویترە [ف] همتادرعروسی زن بە زن

بارکوولە: کۆڵەبار، بارێکی کەم. *(بارکولەیەک چیلک ما وە کوولیەو.)* [ف] کولەبار کوچک

بارودۆخ: چۆنییەتی ژیان و هەڵسووکەوتی خەڵک و کۆمەڵگا. [ف] وضعیت

بارۆژ: بای ڕۆژانە، *(بارۆژ هەڵناکا شەن بکەین.)* [ف] باد روزانە

بارۆف: گژەبا، بای توند. [ف] تندباد

باروو: دیوار، شوورە. [ف] دیوار بلند قلعە، بارو

بارویت: بوختان، تۆمەت، هەڵبەستە. *(قسەکەت گشتی بارویتە.)* [ف] تهمت

بارەندان: (+) دەلاقەیەکە کە کا وئالیک و گزرەی لێوە دەکەنە نێو کادێنەوە. [ف] دریچەای کە از آن کاه و علف در کاهدان میریزند

بارهێنان: فێر کردن، ڕاهێنان، عاملاندن. [ف] پرورش

بارێکە پێدان: فیزماڵک، دەرەدزەدان، خۆ دزینەوە. [ف] جیم شدن، در رفتن مخفیانه

بارییە: حەسیر، ڕایەخی لە جەگەن و قامیش. [ف] بوریا

باز لەسەر نیشتن: بریتی لە بەختەوەری ڕوو تێکردن، بریتی لە خۆشحاڵ بە دیتنی کەسێک. *(ئەمردم ئەو بازەم لەسەر نیشت و تۆ بوویە میوانم.)* [ف] کنایە از نشستن باز برروی سر

بازقەپان: باسقەپان، جۆرێ ماری زەردی ئامال سوورە.ف نوعی مار زرد رنگ
بازمەلە: جۆرێ مەلەیە.ف نوعی شنا
بازنگ: بازن، بازنە.ف النگو
بازۆلە: باسک، زەند، لە مەنیشک تا مەچەک.ف بازو
بازوو: (+) تاجیی ڕەش کە خەتێکی سپی بە بەر زگیدا هاتبێ.ف تازی سیاه کە خطی سفید بر روی شکمش باشد
بازیار: ڕێبوار، ڕێڤینگ.ف رهگزر
باسترغە: برنج لە ئاو کردن بۆئەوەی چەقەرە بدا.ف آب کردن برنج برای جوانە زدن
باستۆن: باتوم، پەیاغ.ف باطوم
باسخوون: پەلاماری کتوپڕ، هەڵمەتی خێرا و لەپڕ.ف پاتک
باسقول: دەور گرتن، ئابلۆقەدان، گەمارۆدان، دەست بەسەردا گرتن.ف محاصرە
باسقەپان: بازقەپان، جۆرێک ماری پڕ مەترسییە.ف نوعی افعی
باسکار: هێز و توانا، وزە.ف توان، رمق
باسکە: ناوی باڵندەیەکە.ف اسم پرندەای است
باسوورە: باگەڕ، گەردەلوول، گەرەپێچ.ف گردباد
باسەرەیی بوون: بادیهەوا بوون، باخ بوون، لەخۆبایی بوون.ف مغرور شدن
باشان:) ناوێکی ژنانەیە؛) باشەکان، ئەوانەی باشن.ف) نام زنانە؛) بهتران
باش‌بۆزغ: ڕێ‌نیشاندەری بێگانە، سیخوڕ، جاش، خۆفرۆش.ف جاسوس، راهنمای خودی در میان دشمن
باشقە: هەڵبژاردە، سەرباشقە. سەرتۆپ ، *(ئەو میەی پەرە باشقەی گشتیانە.)* ف ممتاز
باشمە: شەقڵ، شقڵ، مۆری دارینی خرمان.ف مهر چوبین خرمن
باشەواڵە: باشووک، واشە.ف باشە، پرندەای شکاری
بافڕکە: فڕفڕەی کاغەزی.ف فرفرە
بافرە: (+) بافیش، بادیهەوا، لەخۆبایی. *(کەڵی بافرە بووگە.)* ف مغرور
باقی: (+) ناوی ئەشکەوتێکە لە نزیک مەرگەی قەڵادزێ.ف نام غاری است
باکۆ: گیشە. قۆری، تایە گیا و یۆنجە. .ف تودەی انباشتەی گیاه و علف
باگرتن: جووت بوونی نێر و مێی سەگ و تاجی.ف جفتگیری سگ و تازی
باگۆ: جواو، وەڵام. *(سەد جاری قاو لێکە باگۆ ناداتەوە.)* ف جواب
باڵ کردن: باڵ دەرهاوردن. *(وە چەن ڕۆژ مەل باڵ کێک.)* ف پر درآوردن پرندە
باڵ کردن: بڕین یان هەڵکەندنی شاباڵی مەل بۆئەوەی نەتوانی هەڵفڕێ.ف بریدن یا کندن شهپر پرندە برای اینکە پرواز نکند
باڵا بە باڵا گرتن: خۆ بەقەد یەک گرتن. *(هاتە دەرکی دەروازە/ چاوی شەمێن و بازە/ داوام لێکرد بۆ ماچێک/ نەیدامێ مەکربازە/ باڵام بە باڵای گرتووە/ وەک یەکین بە ئەندازە*

«فۆلكلۆر».) ف مقایسه کردن قد با کسی دیگر

بالا: (+) لای سەرووی کراسی ژنانە، بەژن. *(کراسەکەم داوێنەکەی تەواوە، بەڵام بالاکەی کەورەیە)* ف از کمر به بالای پیراهن زنانه

بالباز: جۆرێ مراویی باڵ بەڵەکی مەیلەو قاوەییە. ف نوعی مرغابی

بالبالووکە: تاژیلۆکە، تاژیی ئەحمەد ڕاوکەر، تاجیلوکە. ف آخوندک

بالبەز: پیازە، تاوان، سووچ. ف گناه

بالتووسک: دش، خوشکی مێرد. ف خواهر شوهر

باڵزڕ: مشککرە، باڵزێڕ، مەلێکی ڕاوکەرە. ف پرندەای شکاری

باڵزێڕ: بازڕ، باڵزڕ، مشککرە. ف پرندەای شکاری مانند جغد

باڵشت: باڵنج، بالیف. ف بالش

باڵکۆک: بەڵگە، قەواڵە، ئیوەر، تاپۆ. ف قباله، سند

باڵگاشە: پروپاگەندە، پێدا هەڵگوتنی بە درۆ. ف تبلیغات دروغین

باڵووفک: باڵنج، بالیف، باڵشت. ف بالش

باڵوێز: نێردراوی دوڵەتێک بۆ کاروباری دەرەوەی لە وڵاتێکی دیکە. ف سفیر

باڵوێزخانە: شوێنی باڵوێز. ف سفارت

باڵەقوڵ کردن: تاریف کردنی فێلاوی بۆ فریو دان، پێدا هەڵگوتنی بە فێڵ بۆئەوەی لە خشتەی بەری. *(وای باڵەقوڵی کردووە هەر کارێکی بوێ بۆی دەکا.)* ف تعریف کردن برای فریب دادن

باڵەوازە: پەڕەوازە، باڵ گرتنی بیچووە باڵندە. ف پرواز کردن جوجه پرنده

بالیک: بالووکە. ف زگیل

باڵینەک: فڕۆکە، تەیارە. ف هواپیما

باڵینەوان: فڕۆکەوان، خەلەبان. ف خلبان

بام: (+) بم، ببم. *(فیدات بام ساقی تەڕ زوانم کە/ مـن دەردی دیـرم دەوای گیانم کە.)* ف شوم، بشوم

بامال: شوێنێک کە با بەفرەکەی ڕادابێ. *(وەرە بەو بامالەدا بڕوین لەبەفر ناچەقین.)* ف جایی که باد برفش را مالیده باشد

بانبز: مامز، ئاسک. ف آهو

بانەدڕ: دارێک کە لە دارەڕادا لەوانی دیکە درێژترە و لە دیوارەکە دێتە دەری. ف تیرگ سقفی که از لبەی بام بیرون می‌آید

باندوور: نێلە، نیری جووت. ف یوغ

بانکوت: باگردێن، باگردان. ف بام غلطان

بانکە: بۆشکەی چکۆڵە، بەرمیلی گچکە. ف بشکەی کوچک

بانگلۆز بوونەوە: خلۆر بوونەوە، تلار بوونەوە. ف غلط خوردن

بانگلێن: باگردێن. ف بام غلطان

بانوان:) سەنگفەڕش؛) کۆڵانی باخ، ڕیزەداری وەک کۆڵان. ف) سنگچین کوچه و حیاط؛) کوچەباغ

بانەناز: بانێژە، سەربانی نەوی. ف بام کوتاه

بانەوسان:) بانکوت، بانتلێن،) خەوتن لە سەربان لە هاویندا. ف) خوابیدن پشت‌بام در فصل تابستان) بام غلتان.

بانینەوە: بیچوو خستنەوە بەر مەڕی نەبان.ف عادت دادن دوبارەی دام که از بچه خود بیزار می‌شود

باوبۆ کردن: گەمەی سەگان لەدوای تێر خواردن. *(سەگەل تێریان خواردووە کەوتوونە باوبۆ کردن.)* ف بازی کردن سگها بعد از سیر شدن

باوخۆش: بریتی لە منداڵێک کە فێری گروگاڵ و تریقانەوە بووبێ. *(منداڵی جیرانەکەمان لە منداڵەکەی ئێمە باوخۆشترە.)* ف رشدیافته، برای کودک

باوشۆر: جاجمێک کە وەک تەلیس هەڵیدەدوورن و چولەکەی پێ دەگرن.ف جاجیمی که مانند گونی می‌دوزند برای به دام انداختن گنجشک

باوکەگەورا: باوەگەورە.ف پدربزرگ

باوە: بابە، بانگ کردنی باوک، باوکە.ف صدا کردن پدر

باوە: دێراو، بۆ، چاڵ کردنی عەرز بۆ بیستان بۆئەوەی ئاوی تێدا ڕاوەستێ.ف جوب آبیاری

باوەجەڕە: باوەخولێ، هەڵسووڕان بە دەوری خۆدا.ف چرخیدن به دور خود

باوەژۆ: ئاوارە، هەڵوەدا، دەربەدەر، ئاراگێڵ.ف آواره

باوەسیر: بێوەسیری، نەخۆشییەکە لە کۆمی مرۆڤ پەیدا دەبێ.ف بواسیر

باوەگەورە: باپیرە، باوکەگەورا.ف ☜ باوکەگەورا

باوەڵە: باوڵ، باوڵە، جانتا.ف چمدان

باوین: باسکار، هێز، وزە، توانا.ف توان، رمق

بای دار ئاوس: بای شەماڵی هەوەڵی بەهار کە هەڵیدەکات و دار چڕۆ دەردەکەن.ف باد بهاری که موجب شکفتن شکوفەی درختان می‌شود

بای کەپۆ:) جۆرێ مارە لە تیرەی ئەفعی کاتێ دیتنی دوژمن ملی هەڵدێنێ و دەهووشێنێ؛) جۆرێ تەیری ڕەشە ئێواران بە پۆل بە ئاسماندا دەگەڕێن و دەنگێکی تایبەتیان هەیە و خەڵک لەسەر ئەو باوەڕەن کیسەیەک لە گەروویاندایە، شمشێر باڵ.ف) نوعی مار از خانوادە افعی؛) پرستوی سیاه

باینە: بایەقووش، کوندەبوو.ف جغد، بوم، بوف

بایوادە: بایوەعدە، شەماڵی سەرە بەهار کە بەفر دەتوێنێتەوە.ف باد بهاری

بایەدەس: دەستبڵاو، دەستباد، هەڵەخەرج، عەبلەخەرج. *(بایەدەس قەت دەوڵەمەن نیەوک.)* ف ولخرج

بایەدەسی: عەبلەخەرجی، دەستبڵاوی.ف ولخرجی

بایەشک: باوێشک.ف خمیازە

بایەلان: بایەدەس.ف ☜ بایەدەس

بایەم: بایەو، بادام، بادم، بایەڤ.ف بادام

بایەمە: لووی بن پێست، گرێی ڕەقی بن پێست. ف غدە

بترژم: ئافەرەم، بارەقەڵڵا، ئەفەکەڵڵا.ف آفرین.

بتۆ:) ڕێگای بنبەست؛) نەزۆک، قسر، ئەستێور؛) تات، تۆک، پەردەی کچێک کە

کرۆشکە بەری دەگرێ و نابێ بە ژن.[ف]) راه بن‌بست؛) نازا، قسر؛) پردەی بکارتی کە غضروفی باشد

بتووی: بن‌بەست.[ف] بن‌بست

بچیک: زارۆ، منال، منداڵی ساوا.[ف] کودک خردسال

بخوڕ: هەراهەرا و دەنگە دەنگ، زەنازەنا.[ف] سروصدای زیاد

بڕ خەلاس: جۆری کایەی منداڵانەیە.[ف] اسم یک بازی کودکانه

براڕۆ: وشەیەکە لە کاتی مردنی برا و دۆست و هاوڕیدا دەیڵێن.[ف] کلمه عزا و شیون

براندۆخ: کەڵلە ڕەق، خیشەسەر. *(مرۆیەکا کەلەک براندۆخە.)* [ف] خیرەسر

برج: (+) جاسووسی تفەنگ، دەرزیلەی نیشانە گرتن لەسەر تفەنگ.[ف] مگسک تفنگ

برجلانەکێ: جۆلانێ، دنگلاف، هەلۆرتک، دیلانێ. [ف] تاب

برژنگ: مژۆڵ، برژۆڵ، بژانگ.[ف] مژه

برساق: (+) ڕوودار، ڕوو هەڵماڵدراو، بێ‌شەرم، بێ‌ئەدەب. *(فرە ئایەمێک برساقە.)* [ف] گستاخ

برساقی: ڕووداری، بێ‌ئەدەبی، ڕوو هەڵماڵدراوی.[ف] گستاخی

برشکان: تینوێتی شکان، *(هەرچی ئاو دەخومەوە برم ناشکێ.)* [ف] عطش

برشوو: برش، کەرەکیفە، کەڕوو.[ف] کپک

برشیاگ: برژیاو، برژاو.[ف] برشته

برشیان: برژان، *(سزیام و برشیام، بووم وە کۆی بریان/ بووم وە تەماکوو سەر سختەی قلیان «فۆلکلۆر».)* [ف] برشته شدن

برک: (+) گیایەکی بۆنخۆشە زۆر بەرز نابێتەوە و گوڵێکی سپی دەردەکا.[ف] اسم گیاهی است

برکەمردە: ئەو تەرە کارییەی *(کالەک و شووتی و کرکە و خەیار و ...)* کە برکەکەی لەبەر هۆیەک وشک دەبێ و بەرەکەی زوو دەگا و تامی ناخۆشە. سیس بوونی برکەی بیستان.[ف] میوەای کە بوته‌اش خشکیده باشد

برگ: دارێکی قوڵە بە ئەندازەی نیو مەتر وەکوو نێزە دەیهاوێن، بەتل، بەتر.[ف] چوبی که مانند نیزه در بازی پرتاب می‌کنند

برگە: (+) هیجا، برگەی کێشیی شیعر.[ف] هجا

برنجداس: ناوی گیایەکە گوڵێکی زەردی هەیە بۆ دەرمانی دڵ کەڵکی لێ وەردەگرن.[ف] برنجاسف

برۆ: شەفرەی فیل و بەراز، شڕن، ددانی زەقییەکانە، بررە.[ف] عاج فیل و گراز

برۆک: گەڕوک، ڕانەوەستاو.[ف] سیار

برووک: خوش کردنەوەی باران بۆ ماوەیەک. [ف] بند آمدن باران برای مدتی کوتاه

برهاف: کوما، کۆگا، کۆ کردنەوەی شت لەسەر یەک.[ف] انباشته روی هم

بریار: (+) برینی پارچەی جلوبەرگ *(من بریارەکە دەکەم و شاگردەکەم دەیدوورێ)* [ف] بریدن پارچەی لباس در کارگاه خیاطی

بریارنامە: پەیمان‌نامە.[ف] پیمان‌نامه

برێژە: بنێشت، جاچکە، جاجک، چەقە.[ف] سقز

بریسوو:) برووسکە، هەورەتریشقە، بلاچە) ناوی گوندیکە لە ناوچەی بانە.[ف]نام روستایی در کردستان) آذرخش

بریڤ: وریا، وشیار، ئاگادار.[ف]آگاه

بریڤان: ئاگادار بوون، وریا بوونەوە.[ف]آگاه شدن

برینج: برنج، دانەویلەیەکی سپییە بۆ پلاو دەبێ.[ف]برنج

برینجە:) بزە، گرژینەوە، زەردەخەنە) جوولەی بە ئاستەمی ئاو، شەپۆلی وردی چۆم. *(چۆمەکە برینجە دەکا.)* [ف]) لبخند) موج ریز بر بستر رودخانە

برینگچی: ئەو کەسەی کە بە برینگ مەڕ دەبڕیتەوە.[ف] پشمچین

بریەکار: کەسێک کە قەباڵ هەڵدەگرێ.[ف] پیمانکار

بریەکاری: کار کردن بە قەباڵ، قۆنتەرات.[ف] پیمانکاری

بزاوتۆکە: جوولەی کەم، نیمچە جوولە.[ف] حرکت آهستە

بزڕبزڕ: پارچە پارچە، لەتلەت، ونجڕ ونجڕ[ف] تکە تکە

بزرۆکە: (+) پیتی ساکن وەک *(ف ـرزن ـ بـزن ـ شروە)* [ف] نمە

بزگە: بـزە، زەردە. *(هاتە نێو شار و کەمێ گەشتی کرد/ روویی روونی دی و بزگەی لێوان «سەید تاهیر هاشمی».)* [ف]تبسم، لبخند

بزمار بە گا: بریتی لە جێگای تەنگەبەر و پڕ لە حەشامات. *(لەو ژوورە چکۆلەیەدا بزمار بە گایەکە کەس جێی نابێتەوە.)* [ف]کنایە از جای تنگ و پر از جمعیت

بزمژنەک: بزنمژە، جۆرێ مارمیلکەی گەورەیە. بێرەبێرە.[ف] بزمجە

بزمووک: بەسترانەوە، جووڵە نەکردن. *(لەجێی خۆی وا ویشک بووە دەڵێی بزمووک کراوە.)* [ف] بستە شدن، پابند

بزنگرە: جۆرێک دڕکە لە کونجرە گەورەترە بەمەڕ و بزنەوە دەنووسێ.[ف] نوعی خار

بزنەڕێ: ڕێچکەی ڕژد و باریک بەقەدی کێوەوە.[ف] بزراه

بزنی قازی: گەمەیەکی لاوانەیە، دوو قوڵە داری بەقەد بستێک بە دەستەوە دەگرن و شەمچەیەک دوو مەتر دوور دادەنێن و دەبێ لەسەر لاق و ئەو دوو قوڵە دارە وەک گاگۆڵکێ بڕوا و بە دەمی شەمچەکە هەڵگرێ، هەر کەس بتوانێ ئەنجامی بدا بەرەندەیە.[ف]نام یک بازی جوانان

بـزووتن: (+) هاتنە خـوارەوەی بـێئیختیـاری شیری مەمک، بێئەوەی منداڵەکە بیمژێ تک تک دڕژێتە خـوارێ، مـەمـک بـزووتن.[ف] ریختـن ناخودآگاه شیر پستان

بـزوێن:) جووڵێنەر، بزوێنەر؛) پیتی دەنگدار، وەک ئـا، ئـۆ، ئـی، ئـوو، ئـێ.[ف]) تکـاندهندە؛) حرفهای صدادار

بزەخەنگ: زەردەخەنە، بزە، گرژینەوە.[ف] تبسم

بـزەلـەڕە: مـەلێکی لاق درێژە لـە قـەراغ ئـاوان

دەژی و ماسی دەخوا. ف نوعی مرغ ماهی‌خوار

بژبژۆکە: ناوی گیایەکە گولی سوورە. ف اسم گیاهی با گلهای قرمز

بژمێر: ژمێریار، کەسێ کە حیساب دەکا، حیسابگەر. ف حسابدار

بژوار: بژوێن، زەمەند، زەویی پڕ لە گیا و گژ. ف زمین پر از گیاه و علف

بژۆن:) ورە و غیرەت، هێز و توانا.) برژانگ، مژۆل، برژۆل. ف) قدرت، توان.) مژه

بژوو: بژ، یالی ئەسپ، مووی سەر ملی ئەسپ و شێر. ف یال

بژی مەمر: نەمر نەژی. *(کارەکەمان بژی مەمرە.)* ف بخور نمیر

بستۆک: ☜ بستووک

بستووک: بستوو، ملەی کێو، زینوو. *(تۆی لە من دوور کردووە و منی لە تۆ دوور/ ئەو بستووکەی دوژمن ناوی نا سنوور «هێمن».)* ف گردنەی کوه

بستە: (+) لقێکی باریکی پێچ پێچە بەسەر لقی برکە بێستانەوەیە لە گیا و گژی‌تر دەهالی. ف شاخەی پیچ پیچ بوتەی جالیز.

بسکدان: گەیشتنی کالەک و گرکە بەجۆرێک کە لەبەر گەیشتن لە برکەکەی بێتەوە. *(بێستانەکە کەس نییە لێی‌کاتەوە هەمووی بسکی داوە.)* ف میوەای کە بەخاطررسیدن زیاد از بوتە جدا می‌شود.

بسکوجاخ: ئەگریجە، بسکۆک، مووی سەر لاجانگ. ف زلف

بسکۆلە: (+) بسکی چکۆلە، ئەگریجەی قولە. ف زلف کوتاه

بسیلاک: زیخەلان، خیزەلان. ف ریگزار

بشتال: لاکوت، لاپرەسەن. ف فضول

بقوت بازێ: ناوی کایەیەکی مندالانەیە. ف اسم یک بازی کودکانە

بکەر: کەسێک کە کارێک دەکا. *(کەس بکەری ئی‌کارە نییە.)* ف فاعل

بگربگر: هەراهەرا، زەنازەنا، رەشبگیر، هەڵاوبگر. ف سروصدای زیاد

بلاتینک: پەپوولە، پەرپەرۆک، پەلپەلیسک. ف پروانه

بلاجەو: سەیر، عەجایب. *(ئی کارە فرە بلاجەوە.)* ف عجیب

بلاچانن: برووسکەی هەور، هەورە تریشقە، هەورە برووسکە. *(ئاسمان بلاچنی.)* ف آذرخش

بلاچوهوڕ: هەورەگرمە، هەورەتریشقە. ف رعدوبرق

بلاچە ئاگر: گڕی ئاور، بلێسە. ف شعله

بلاچە: برووسکە، بریقەی هەور. ف آذرخش

بلالک: بەلالووک، بلالووک. ف آلبالو

بلالووکە کێویلە: دارێکی کورتە بنەیە بەرێکی وردی زەرد دەگرێ لە جێگای شاخ و بەردەلان دەڕوێ. ف آلبالوی کوهی

بلاوەند: ناوی تیرەیەکە لە هۆزێ مامەش. ف نام طایفەای از ایل مامش

بلباس:) ناوی ناوچە و عەشیرەتێکی کوردە.) ئەلماس، بەردێکی بەنرخە. ف) نام یک طایفەی

کرد) الماس

بلحەڕوو: مرۆڤی چاوحیز، تۆلاز، ژنی حیز و خراپکار و خەنەڕوو.[ف] آدم بدعمل، فاحشه

بلفەتە: نەخۆشیی تاعوون، چاوقوولکە.[ف] مرض طاعون

بلقەتاف: ئەنگوستەچاو، تاریکەشەو، شەوەزەنگ.[ف] شب بسیار تاریک

بلماندن: بلمە، دەنگی وشتر و لۆک، وشتر دەبلێنی.[ف] صدای شتر نر

بلند: بەرز.[ف] بلند

بلنگۆ: بلیندگۆ، بلێنگۆ.[ف] بلندگو

بلۆک: بلووک.[ف] بلوک

بلووت: دەوریی درێژۆکەی گەورە بۆ پلاو. [ف] دیس

بلووک: جۆرێ خشتی گەورەیە لە چیمەنتۆ دروستی دەکەن.[ف] بلوک

بلووکە: بەفری وشک، بەفرەلووکە.[ف] برف ریز و خشک

بلوێر ئەنگیو: شمشماڵژەن، بلوێرژەن.[ف] نی‌زن

بلەرزەک: بۆمەلەرزە، بوولەرزە، بوولەرە.[ف] زلزله

بلیاق: ڕەشایی نێو گلێنەی چاو.[ف] مردمک، عدسی چشم

بلیز: بلێسە، بڵێزە.[ف] شعله

بلێسک: جنچک، پلە گۆشت، چنچک.[ف] تکه گوشت کوچک

بلیمەت: (+) ناحەز، ناشیرین، دزێو.[ف] زشت

بڵیند: بڵند، بەرز.[ف] بلند

بڵینگۆ: بڵیندگۆ، ئامرازێکە بۆ بەرز بوونەوەی دەنگ کەڵکی لێ وەردەگرن.[ف] بلندگو

بمارکێ: جۆرێک دمەڵی زۆر بە ژانە لە لەشی مرۆڤ دێ.[ف] نوعی دمل چرکی

بنئامۆزا: ئامۆزازا، منداڵی ئامۆزا. [ف] فرزند پسرعمو

بناجانگ: لاجانگ، نێوان ڕوومەت و گوێچکە.[ف] عارض

بنار: (+) ڕێی هەوراز، ڕێگای سەراولێژ.[ف] راه شیب‌دار

بناژانگ: ☜ بناجانگ

بناورە: ئەو پووشە نەرمەی بۆ هەڵبوونی ئاور لە بن دەستە چیلەی دەنێن.[ف] خاشاک خشکی که برای روشن کردن آتش زیر چوبها قرار می‌دهند

بناوکەر: مەلەوان، سۆبا، مەلەزان، مەلەڤان.[ف] غواص، شناگر

بنپاژینە: بنژیل، خۆڵ و خاکی دانەویڵەی لە بێژنگ دراو، بنبێژنگە.[ف] تەنشین بیختن غربال

بنپشک: (+) قوڕەکەشی، تیروپشک.[ف] ☜ تیروپشک

بنترنە: ئەو تەختەی کە ڕایەڵی گوردە و شێرە لە فەرشدا لێک جیا دەکاتەوە.[ف] تختەای در میان تارهای فرش قرار می‌گیرد

بنتەمەڵە: بنچینە، هیم، بناخەی دیوار.[ف] شالودە، بنای زیرین دیوار

بندارۆک: (+) سەیران، سەیاحەت، رابواردن.ف تفریح

بندرِس: عەسڵ، رەسەن.ف اصیل

بـن‌دنـۆ: پـووک، ئـەو جێیـەی ددانـی لـەسـەر دەڕوێ.ف لثه

بن‌دۆک: (+) ئەو خوورییە زبرەی لە شانە کردندا دەمێنێتەوە و بۆ ڕستن نابێ.ف باقیماندەی پشم هنگام ریسندگی

بندوورە: میلاقە، ڕەبەنۆک.ف آلاله

بنڕچڵـەک: بنـەچـەکـە، ڕچـەڵـەک، باوبـاپیران.ف اجداد و نژاد

بـن‌عانـە: جـۆرێ پـێڵاوی قـەدیمـی ژنانـە بوودراوێکیـان لـە پاژنـەکـەی دەدا بۆئـەوەی تەقەی بێ.ف نوعی کفش زنانه

بنقرووژنـەک: ئـەوک، قوڕقوڕاچکـە، بینبینۆکـە، قورگ، تینتینۆکە.ف حلقوم

بنکرنـەک: بنکر، شتێ کە بـە بنی مـەنجـەڵـەوە دەنووسێ.ف تەدیگ

بن‌کەوا: کورتەکی ژنان، شتێکی ئەستوورە ژنان وەک شۆرت لەپێی دەکەن بۆئەوەی سمتیان قەڵەو بنوێنێ.ف نوعی پوشاک زنانه

بن‌کەوش: (+) مووڕووە قاچاخی، جۆرێ خشڵ و مـووڕووی سـێ گۆشـەیـە ملوانکـەی پـێ دەگرنەوە.ف نوعی مهرەی رەنگی برای بافتن گرنبند

بنۆرە: کوندەی چکۆلە، کوندەک.ف مشک چرمی کوچک

بنۆس:) بنەما، بناغە، بنێشە، هیم، بنچینە) هۆ، سۆنگە، هۆکار.ف) اساس، شالودە) سبب، علت.

بنەبان: میچ، لای ژووری ماڵ.ف سقف، قسمت بالایی خانه

بنـەبڕ: (+) بـەهانـەبڕ، گرووشکێن.ف وسیلەای برای بریدن بهانه بچه

بنەتان: داری ژێرەوەی فەرش کە تەونکەر لە سـەر ئـەو پـەراوێزی هـەوەڵ دادەمـەزرێنێ.ف چوب زیرین دەستگاه فرش بافی

بنەتوو: دابێکی ناحەزە کەسێک کە ماڵی نییە ژن بێنێ، کچی کابرایەک بە بنەتوو دەخوازێ واتە هەرچی منداڵی مێیینەی بوو دەبێ بیداتەوە بە ماڵی خەزووری و هیچ هەقێکی بەسەریەوە نابێ.ف رسمی ناشایست در فرهنگ عشایری

بنـەجـەرگ: گۆشـتی بـەنـدی دڵ، ئـەو ڕەگـە گۆشتەی بۆتە پێوەندی جەرگ و دڵ.ف رگی کە دل و جگر را بە هم پیوند زدە است.

بنەگر: جێ‌گرتوو، جێ‌گیر، مسۆگەر، سەقامگیر.ف جاگرفتە، پایدار

بنەگۆگەم:) گۆگەم گیایەکە لە بوورە و بەیار شین دەبێ گوڵی زەردە بنەکەی وەک کۆڵـوو خڕ و ئەستوورە بۆ سووتاندن دەبێ؛) بریتی لە مرۆڤی قوڵە و ناڵەبار. *(دەڵێی بنەگۆگەمە پۆز و مەواشی مەیە.)* ف) ریشەی گیاە جوجم؛) کنایە از آدم کوتولە

بنەما: (+) بناغە، بنێشە، بن‌چینە، هیم.ف شالودە

بنەوپاڵ: پەنا، تەنیشت. *(هەر لە بنەوپاڵی خۆتدا دانیشتووە.)* ف پهلو، بغل

بنەوەشی: جیددی، بەڕاستی.ف جدی

بنێس: لەڕ، لاواز، داڵگۆشت، ڕیوەڵە. [ف] لاغر

بنێسین: ژاکان، وشک بوون، سیس بوون. [ف] پژمرده شدن

بنێشته خۆشکه: بریتی لەقسەیەک کە دەکەوێتە سەر زاری خەڵک و برانەوەی نییە. *(ئەم قسەیان کردۆتە بنێشتە خۆشکە.)* [ف] حرفی که در دهان مردم می‌افتد و تمامی ندارد

بنێشه: بناغە، بنچینە، هێم، بنتەمەڵە. [ف] زیربنا

بۆ هەڕنەهووت: بۆ ترشاو و گەنیو، بۆ گنخ، بۆگەنی زۆر پیس و ناخۆش. [ف] بوی بسیار بد

بواردوو: قاوت، گەنمی برژاوی لێکراو. [ف] قاووت

بوخت: بوختان، تۆمەت. [ف] بهتان

بوخچه: ئیفەکی دەرپێی ژنان، گردەڵە. *(بوخچەی ئاوەڵکراسەکەم تەنگە.)* [ف] خشتک شلوار زنانه

بوخچەی نەکراوە: بریتی لە لاوێک کە ژنی نەهێنابێ. *(کوڕەکەمان هێشتا بوخچەی نەکراوەیە.)* [ف] کنایه از جوانی که هنوز زن نگرفته باشد

بۆخنک: بۆدڕ، بۆدڕن. [ف] بوی چرک بدن

بۆدره: پۆتر، کرێمی چەور کردنی دەست و دەم و چاو. [ف] کرم

بۆدی پۆش: زرێپۆش. [ف] زره‌پوش

بۆدی: بەدەنەی ماشێن. [ف] زره

بۆڕ خواردن: بەزین، شکست خواردن. *(هێندە خوێڕییە هەر لەڕێوە بۆڕ دەخوا.)* [ف] شکست خوردن

بۆران پێچ کردن: ڕاپێچەک دان، ڕامالین بە زۆر. [ف] غارت و چپاول

بۆران پێچ: باڕن و تۆف و بەند. [ف] کولاک

بۆڕبۆڕێن: ململانێ، گوڕڕە، ڕقە. [ف] مسابقه

بۆڕدان: بەزاندن، شکست پێدان. *(هەر کەس ململانێی لەگەڵ بکات بۆڕی دەدات.)* [ف] شکست دادن

بۆڕدراو: بەزیو، ترساو، شکست خواردوو، قژ بوو. [ف] شکست خورده

بۆڕدران: بەزین، شکست خواردن، قژ بوون. [ف] شکست خوردن

بۆرە خوڵک: خوڵک کردنێکی کەم و سارد و سڕ. *(وەک جاران خوڵک خۆش نەبوو تەنیا بۆرە خوڵکێکی کردین.)* [ف] تعارف کردن سرد

بۆرەتار: بوومەلێڵ، تاریک و ڕوونی بەیانی و ئێوارە. [ف] گرگ و میش

بۆرەکار: کاری سووک، [ف] کار اندک.

بۆرەکە:) گوێلکی نێری دوو ساڵە، پارگوێر، گوێلپار؛) بۆرە پیاو، پیاوی سووک و چرووک و بێبایخ لە تایەفەدا. [ف]) گوسالەی دو سالە؛) مرد بی‌شخصیت و بی‌ارزش در طایفه

بۆری: شووشەی لامپا، بۆق. [ف] شیشەی چراغ

بۆزراق: ڕەنگی کەهەوی مەیلەو سپی، سپیواش. [ف] رنگ طوسی مایل به سفید

بۆزقاجی: تاجی و حەیوانی بۆز و خەتخەت. [ف] تازی و حیوان بور با خط و خال سفید

بۆسۆ کردن: بریتی لە بوختان کردن، قسەی سووک وەدوای کەسێک خستن. [ف] کنایه از تهمت زدن

بوغز له زگ: ☜ بوغزاوی

بوغزاوی: قین له زگ، ڕقاوی.[ف] کینه‌توز

بوغمه: ئۆناق، بوغز، [ف] عقده.

بوغور: (+)) لۆک، وشتری نێر) قه‌ڵه‌و، یاخی، گوێ نه‌ده‌ر.[ف]) شتر نر) یاغی

بوغه: جوانه‌گای مل ئه‌ستووری نه‌خه‌ساو.[ف] گاو اخته نشده

بۆقره: بلۆق، بڵق، گۆمه‌زه.[ف] حباب

بۆق له زگ: بوغز له زگ، غه‌زراوی، ڕکوونی، دخه‌زدار، قین ئه‌ستوور.[ف] کینه‌توز

بۆق: (+) شووشه لامپا، شووشه‌ی چرا.[ف] شیشه چراغ

بۆک ونابۆک: دوودڵی، دڕدۆنگی کردن. *(بۆک و نابۆک چوومه پێشی.)* [ف] متردد

بۆکان: شارێکی کوردستانه.[ف] بوکان

بوکسه‌وات: خلیسکان و سه‌رنه‌که‌وتنی ماشین له‌جێگای قوڕ و سه‌هۆڵ.[ف] بکسوات.

بۆکۆن:) ناوساجی، زرووبی؛) بۆنی شتێک که کۆن بووبێ.[ف]) نان روغنی؛) بوی کهنگی

بۆگه‌نکه: (+) بوونه‌وه‌رێکی چکۆله‌یه له قاڵۆنچه بچووکتره، سن.[ف] حشره‌ی سن

بۆڵ: (+) هێشوو، زه‌نگه‌ته، تڵووتک، یه‌شوو.[ف] خوشه‌ی انگور

بۆڵژن: ناڵه، بۆ ده‌نگی گه‌وره ده‌گوترێ. *(ده‌نگی ده‌ڵێی بۆڵژنی دێوه.)* .[ف] صدا و نعره‌ی بلند

بووتگ: ڕێزه، زه‌ڕه، گه‌ردیله، هوورک.[ف] ذره

بووج: گه‌وج، نه‌فام، ناهیر، حۆل.[ف] ابله

بووجی: گه‌وجی، نه‌فامی.[ف] ابلهی

بووده‌ڵه: (+) کوده‌ڵه، به‌چکه‌ی به‌راز.[ف] بچه خووک و گراز

بووری: ڕابردوو، ڕابووری، ڕابورده.[ف] گذشته

بووزه‌ڵه: به‌ربینک، به‌رهه‌ڵبینه‌ی بووزوو.[ف] سینه‌پوش

بووژاندن: ڕنجاندن، دڵهێشاندن. *(گوڵی من وا سه‌رم دانا له‌به‌ر پێت/ له‌مه زیاتر مه‌بووژێنه دڵی شێت «ڕاوچی».)* [ف] رنجانیدن

بووژه‌ڵه: تازه پێ گرتوو، منداڵی خڕه‌که بوو. *(کوڕه‌که‌یان تازه بووژه‌ڵه بووه و خله‌خل ده‌ڕوا.)* [ف] بچه تازه پا گرفته

بووکه باخه: بووکی نایلۆنی.[ف] عروسک پلاستیکی

بووکه به‌فرینه: ئه‌و په‌یکه‌ره‌ی منداڵان به به‌فر دروستی ده‌که‌ن.[ف] آدم‌برفی

بووکه سووره: مه‌لێکی به‌ر زگ سووره به‌قه‌د چۆله‌که‌یه‌ک ده‌بێ.[ف] اسم پرنده‌ای است

بووکه والا: بووکه شووشه.[ف] **عروسک**

بۆون: به‌یار، زه‌ویی نه‌کێڵدراو.[ف] زمین بایر

بوهتووم: بوختان.[ف] بهتان

بۆیرش: بۆشی، بۆنی هه‌ر شتێک که له شوێنی ته‌ڕ داندرابێ و شێی هه‌ڵێنابێ.[ف] بوی نم

به ئاو کردن: زه‌رد بوون و سیس هه‌ڵگه‌ڕانی گه‌نم و جۆ به‌هۆی ئاوی زۆره‌وه.[ف] زرد شدن محصول براثر آب زیاد

به بازو و برد: توند و تۆڵ، چوخت و چالاک، ئازا له هه‌ڵاتن.[ف] چالاک

به بای خه‌یاڵدا نه‌هاتن: گوێ پێ‌نه‌دان و

کەمتەرخەمی نواندن، *(تەواوی ماڵەکەی لەنێو بچێ بە بای خەیاڵیا نایە.)* ف اهمیت ندادن

بە بەردا هەڵخوێندن: تاریف و پێدا هەڵکوتن و پارانەوە لە کەسێک بۆئەوەی کارێک جێبەجێ بکا. *(مانگێکە بە بەریدا هەڵدەخوێنم پێمل نابێ.)* ف خواهش و تعریف و تمجید

بە بەژن بڕان: تایبەت بوون، ڕێک هاتنەوەی دوو شت پێکەوە. *(کوڵمەت گەش و ڕووناکە دەڵێی تیشکی هەتاوە/ جوانچاکی کراسێکە بە بەژنی تۆ بڕاوە «هێدی».)* ف چیزی کە مخصوص چیز دیگر باشد

بە پێی فیلان: بریتی لە زۆر و زەوەند. *(هەر چییەکت بوێ بە پێی فیلانە.)* ف کنایە از بسیار زیاد

بە تالپا: بەرەڵڵا و بێکارە، لات، کەسێک کە بێکارە و دەسووڕێتەوە. ف بیکار

بە تڕ بەند بوون: بریتی لە شتی ناقایم و خوڕانەگر. ف کنایە از چیز غیر مقاوم

بە تەما: تەمادار، تەمایەر. ف خواهان

بە چەقی نەحلەتا چوون: ڕق هەستان و پێداگری کردن لەسەر کارێک. *(تازە بە چەقی نەحلەتا چووە بە قسەی کەس ناکا.)* ف یکدندگی و پافشاری

بە دەمدا ساوین:) بریتی لە شتی کەم بۆ پێخۆر. *(عاڵەمێکمان بەسەردا ڕژاوە ئەو تۆزە چێشتە بە دەمی کێدا بساوم؟)* ؛) لە دەم هەڵساوین. ف) کنایە از غذای کم برای افراد زیاد؛) به دهان ساییدن

بە دەمدا هاتنەوە: جوابە جەنگی. *(وای بە دەمدا هاتەوە خەریک بوو بیخوا.)* ف جدال لفظی

بە دەمەوە دان:) بریتی لە ڕوو پێدانی زۆر بە منداڵ. *(هێندەی بە دەمەوە مەدە دوو ڕۆژیتر چاوت دەردێنێ.)* ؛) بریتی لە پێ زیاد کردن. *(برێکی دیکەی لەو زەوییە بە دەمەوە بدە خانووبەرەیەکی باشی تێدا دەبێ.)* ف) رو دادن زیاد به بچه؛) اضافه کردن چیزی به چیز دیگر

بە ڕقدا چوون: ڕق هەستان، تووڕە بوون. ف عصبانی شدن

بە ڕوودا دانەوە: بە چاودا دانەوە، چاکە کردن لەگەڵ کەسێک و وەبیر هێنانەوەی. *(باشە هێندەت بە ڕوودا داینەوە کوێرت کردین.)* ف کنایە از منت گذاشتن

بە ریشەوە بوون: بە تووشەوە بوون. ف دچار شدن

بە سەر چوون: بە سەر ڕۆیشتن، بە مەیل و ئارەزوو چوون بۆلای کەسێک. *(بۆ خزمەت مامۆستا هەر بە سەر دەچم.)* ف ☜ بە سەر ڕۆیشتن

بە سەر ڕۆیشتن: بەسەر چوون، بریتی لە تامەزرۆ بوونی زۆر. *(هێندەم پێخۆشە بچمە حوزووری بۆم هەڵکەوێ بە سەر دەچم)* ف با سر رفتن

بە سەرەوە نەچوون: ماوە پێنەدان، موڵەت نەدان، *(هێندە بە تەماحە بەسەر ماڵی کەسەوە ناچێ.)* ف پرهیز نکردن از هر چیز

بە سەنگی سیا هەڵێنان: بە بەلای گەورە

دووچار کردن، ئابڕوو بردن و تەمبێ کردن.[ف] به خاک سیاه نشاندن

به شەرما کەوتن: بەڕوودا کەوتن، شەرم کردنی زۆر. *(وا بە شەرما کەوت لەڕووی هەڵنەهات نانەکەی بخوا.)* [ف] خجل شدن

به قیز و بیز: ☜ بیزەوون

بە کێودا کردن: شێت کردن، خوودار کردن. *(ناوێرم ئەو قسەیە بکەم بە کێومدا دەکات.)* [ف] کنایه از دیوانه کردن

بە گڕ: دڵتەڕ و ئاشق، هەوەسباز. *(مێندە بە گڕە بە دە شوو تێر ناخوا.)* [ف] هوسباز

بە گژەوەنان: بە گژدا کردن، پیا هەڵشاخاندن. [ف] تحریک کردن برای گلاویز شدن

بە گۆڕێ وەر کردن: لەبەر یەک پرژ و بڵاو کردن، جەرگ و ڕیخۆڵە دەرهێنان. *(تانجی و تولە جەرگ و ڕیخۆڵەی ڕێوییان بە گۆڕێ وەر کرد.)* [ف] پاره پاره کردن و از هم پاشیدن

بە مۆر و مایە: بە پۆز و دەمار، خۆگر و لەخۆبایی. *(مێندە بە مۆر و مایەیە دەڵێی کوڕی قەراڵی فەرەنگە.)* [ف] کنایه از کسی که خیلی متکبرانه رفتار می‌کن

بە مەشکە دەرهێنان: کەوڵ کردنی ئاژەڵ بۆ مەشکە.[ف] کندن پوست حیوان برای مشک

بەبا کردن: لاتیل، بە لێواری بێژنگ گەنم بە بادان[ف] به باد دادن غله با لبه‌ی غربال

بەبە: (+) باوک، باب.[ف] پدر، بابا

بەبەران: مەڕی بەرانخواز.[ف] گوسفند قوچ‌خواه

بەپۆز: بەفیز، خۆبەزل‌زان، تڕزل، قۆڕەدەماخ، قودە قوڕە.[ف] مغرور، متکبر

بەتاک: بەتاڵ، خاڵی.[ف] تهی

بەتاڵپە: ☜ بەتاڵپا

بەتر: بەتڵ، بەش، ماوە. *(بەترێکی شەو چووبوو.)* [ف] قسمت

بەترەف: (+) زۆر، لەڕادەبەدەر، یەکجار زۆر.[ف] بیش از اندازه

بەتری: چاو ئێشە، نەخۆشیی چاو. *(چاوی بەتری کردگە.)* [ف] چشم درد

بەتڵە: تەپکە، جۆرێک داوە لە تەختەی دەدەن و دەیخەنە بن بەفرەوە دانی بە سەرەوە دەکەن بۆ گرتنی باڵندە.[ف] نوعی دام برای پرنده

بەتەک: کورکوڕ، کەت، وەتەک، قەتێ.[ف] کوکر

بەتەگە: بزنی نێریخواز [ف] بز نرخواه

بەحاڵ و دووبەلا: زوورەک و دووبەلا، بەحاستەم، بەئەسپایی.[ف] بسیار اندک، آهسته

بەحێشت: بەهەشت، بەحەشت، [ف] بهشت.

بەخاو کەوتن: لاق و قول گیران، لاق ئێشان بەهۆی بەرێدا ڕۆیشتنی زۆر.[ف] پا درد براثر پیاده‌روی زیاد

بەخۆدا شکانەوە: شەرمەزار بوون، خەجاڵەت بوونەوە، تەریق بوونەوە.[ف] شرمسار شدن

بەدادایی: گریان و گوڕووی منالی چکۆلە کە لە شیری دەبڕنەوە.(*مادەری گیتی لە شیری بڕیەوە دەبڕێتەوە/ فائیدەی چی شەخسی لێکەوتوو بەدادایی بکا «مەحوی».)* [ف] بهانه و گریه کردن بچه شیرخواره

بەداری نەحلەتا چوون: ☜ بە چەقی نەحلەتا

چوون

بەدانستە: بەتایبەت و لە ڕووی وریاییەوە. *(بەدانستە لامدا بۆلای و چاوم لە کارەکەی کرد.)* [ف] عمدا

بەدبەدە: کەڕەواڵە، هەوێردە.[ف] بلدرچین

بەدرست: پێچەوانەی خۆش‌ڕست، تاژییەک کە بە جوانی ڕست نادا.[ف] تازی کە بە خوبی با شکارچی همکاری نمی‌کند

بەدفەڕ: بەدئەتوار، ئاکار خراپ، نارەسەن.[ف] بدعمل، نامبارک

بەدگل: دزێو، ناشیرین، ناحەز.[ف] زشت

بەدگووز: مرۆی خیشەسەر و ناحاڵی، قین لە زگ و بوغزاوی، خیرەسەر.[ف] آدم کینەتوز

بەدماژە: ڕووتاڵ، ڕووگرژ، دزێو، مرومۆچ، خوێن‌تاڵ.[ف] اخمو، زشت

بەدەدایی: بەدادایی.[ف] ☜ بەدادایی

بەدەستەوە چوون: بەدەستەوە مردن، بەدەستەوە زایە بوون.[ف] کشتن کسی

بەدەستەوە هاتن: توانایی و سەرکەوتن لە کارێکدا. *(کارەکەم بە جوانی بەدەستەوە هات.)* [ف] توانایی انجام کاری

بەدەعیە: بە پۆز و هەوا، خۆ بە زل زان.[ف] متکبر

بەدەماخ: قەڵەو، گۆشتن، پڕگۆشت.[ف] چاق

بەدەماغ: ☜ بەدەماخ

بەدەنداز: دزێو، ناحەز، ناشیرین.[ف] زشت

بەدەهەن: ☜ بەدەهەند

بەدەهەند: دەست و دڵباز، دڵاوا.[ف] بخشندە

بەرئاویتن: ☜ بەرهاویشتن

بەرانگژا بوون: بە گژدا چوون، ئانگژا بوون.[ف] گلاویز شدن

بەراو: (+) لای خوارووی جۆگە ئاو کە شێلەگەی لێ هەڵدەبەستن، بەرانبەری پشتاو.[ف] طرف پایینی جوی آب

بەرایی: دەسپێک، سەرەتا، لەپێشدا.[ف] ابتدا

بەربجاڤ: سامناک، بەسام، ترسناک.[ف] بیمناک

بەربڕ: (+) پێش گرتن، بڕدان، بەرزەفت.[ف] ☜ بەرزەفت کردن

بەربۆغە: بەرخەبەبە، بەرچێڵە، غەوغەو.[ف] غبغب

بەربەتاو: بریتی لە ژن و پیاوی دڵتەڕ و بە گڕ، حەشەری.[ف] انسان بلهوس

بەربەرەڵڵا: پێش ئاوەڵا، بەرنەگیراو، پاوان نەکراو.[ف] مکانی کە انحصاری نباشد

بەربەلا کردن: وەبەر بەلا دان، قوربانی کردن. *(مانگایەکی بۆ بەربەلا دەکەم ئەگەر بگەڕێتەوە)* [ف] صدقە کردن

بەربەلا: لە بەلاوە نزیک، کەسێک کە زۆری بەلا بەسەر دێ. *(ئەو فەقیرە هێندە بەربەلایە ڕۆژ نییە تووشی گرفتێک نەبێ.)* [ف] از بلا نزدیک.

بەربێر: شوان، شڤان، بەرڤان.[ف] ☜ بەرڤان

بەربێنک: بەرهەڵبێنە، پەڕۆیەکە بۆ داپۆشینی لاق هەتا پشتێنە لە کاتی کار کردندا.[ف] پیش‌بند

بەرپیوار: ون، نادیار، گوم، بزر، وندا.[ف] گم، ناپیدا

بەرتەک دانەوە: بەرپەرچ دانەوە، قسە پێ‌بڕین.

[ف] در ميان سخن دويدن

بەرجەڤان: خاوێن، پاقژ، ئافیدە.[ف] پاکيزه

بەرجی: بێجگە، جگە.[ف] بەجز، غیراز

بەرچاکڵە: قڵفبەندێکە بە گوریس بۆ بەستنی باقەی چوارەمی شەغرەکێشان.[ف] نوعی گره طناب در بار کردن علف

بەرچیڵەگە: بەرچیڵە، گۆشتی شۆڕی ژێر ملی گا و کەڵ و ...[ف] گوشت آويزان زير گردن گاو و گاوميش و ...

بەرخ خنکێنە: گیایەکی قاڵچخ دارە لە مێرگ و گوێ جۆگە ئاو دەڕوێ، وەک گوڵە جۆ وایە.[ف] نام گیاهی است

بەرخۆدان: خۆڕاگری.[ف] مقاومت

بەرخوێن: دابێکی ناحەز و نارەوای کوردەوارییە کەسێک کە پیاو دەکووژێ دەبێ کچەکەی یان خوشکەکەی لە تۆڵەدا بدا بە ماڵی کووژراوەکە. [ف] دادن دختر به جای خون بها

بەرخەتا: خەتابار، تاوانبار.[ف] مجرم. خطاکار

بەرخەڵان: کۆزی بەرخ، تامانی جێگەی بەرخ و کاژیلە.[ف] محل نگهداری بره و بزغاله

بەرد بە با کردن: بریتی لە زۆر توورە بوون و ڕق هەستان. *(وای ڕق هەستا بوو بەردی بە با دەکرد.)* [ف] کنایه از بسیار عصبانی شدن

بەرد لەسەر دانان: بریتی لە شاردنەوەی ڕاز و نهێنی، *(ئەو قسەیە هەر لێرە بەردێکی لەسەر دادەنێین و لەبیری دەبەینەوە.)* [ف] نهان کردن راز

بەرد لەسەر مەڵۆ دانان: بریتی لە خاترجەم بوون، دڵنیا بوون. *(تازە بەردی لەسەر مەڵۆ داناوە خەمی هیچی نییە.)* [ف] کنایه از خاطرجمع شدن

بەرد هەڵگرتنەوە: بریتی لە زۆر توورە بوون و ڕق هەستان. سەگ کاتێک کەسێکی نەناس دەبینێ و پێی دەوەڕێ ئەگەر کەسەکە بەردی تێ هەڵکا وای ڕق هەڵدەستێ هەرا دەکاتە بەردەکە و قەپی پێدا دەکا.[ف] کنایه از بسيار عصبانی شدن

بەرداخستنەوە:) فەرش کاتێک زۆری لێدەتەنن و بەرز دەبێتەوە بەنەکان شل دەکەنەوە و دەیگێڕن و تەندراوەکەی دەچێتە پشتەوە و لە خوارەوە دەست دەکەنەوە بە تەنین، بەو کارە دەڵێن بەرداخستنەوە.) تەکمیش کردنی دیراوی بێستان، بەرنانەوە، تەربیش.[ف]) برگرداندن قالی روی دارقالی) سست کردن خاک جاليز

بەرداس: دەغڵی ئامادەی درووێنە، گەنمێک کە وەختی دوورینەوەی هاتبێ.[ف] محصول آمادەی درو

بەردۆ: (+) گادۆشکە، مەرکەنی، سەتڵی گەورە، مانگادۆش.[ف] سطل بزرگ

بەردە ئازەبە: بریتی لە کەسێک کە دەبێتە هۆی ئازار و خەمی خەڵکی. *(ئێوە بەردە ئازەبە و وەزاڵە هاتووین بەدەستییەوە.)* [ف] مایەی عذاب

بەردە بەلک: بەردە جەرگە، جۆرێ بەردی سوور و لووسە وەک جەرگ وایە.[ف] سنگ شبيه جگر

بەردە جەرگە: بەردە بەلک.[ف] ☜ بەردە بەلک

بەردە کەچەڵە: بەردێک کە خەنەتیلکەی پێوەیە

و کرێژی بەرداوە.ف سنگی کە گلسنگ گرفتە باشد

بەردە مووروو: بەرد یان ئاسنێکی قووڵە لە ژێرەوەی بەرداش تەوەرەی لەسەر دەگەڕێ.ف سنگمهرەی آسیاب آبی

بەردە موورەسەن: بەردێکی خڕی سەختە لە ئاشی ئاویدا بەرداش لە سەری دەخولێتەوە.ف سنگی گرد و سخت در آسیاب آبی

بەردە نەخشینە: ناوی گوندێکە لە ناوچەی فەیزووڵلا بەگی بۆکان کەوتۆتە بەر سەدی کۆرش و ئاسەواری نەماوە.ف نام روستایی که زیر سد کورش رفته

بەردەڕەوا کردن: بەردباران کردن. *(بەردەڕەوا کرباکە.)* ف سنگسار کردن

بەردەڕەوا: بەردباران، کوچکواران.ف سنگسار

بەردەزەرد:) ناوی چەند چیایە لە کوردستان کە بەهۆی ڕەنگی بەردەکانییەوە پێیان دەڵێن بەردەزەرد؛) ناوی گوندێکە لە ناوچەی بۆکان. ف) نام چند کوه در کردستان؛) نام روستایی در نزدیکی شهر بوکان

بەردەستک: بەردەست، شاگرد، وروێرکە، خزمەتکاری بەردەست.ف پادو، وردست

بەردەسماڵ: خشڵێکە ژنان لە دەسماڵی دەدەن لەبەر گەردنیاندا.ف از زیورآلات زنانه

بەردەق بەردەق: بیر کردنەوە و هێنان و بردن، بیر ئاڵۆز بوون و خەیاڵ کردنی زۆر. *(خەم دایگرتبووم و کەوتبوومە بەردەق بەردەق.)* ف فکر و خیال بیش از حد

بەردەلا کەفتن: نەخۆش کەفتن، کەلەلا کەوتن، *(ئێی بەدبەختە ئەیە سێ جارە بەردەلا کەفێ.)* ف زلیل شدن

بەردەلا: زەلیل، کەلەلا، نەخۆش و لەجێدا کەوتوو.ف علیل، زلیل

بەردەلینگ: پارچەیەکی باریک و قایم کە بە دەوری دەلینگی پاتۆڵیدا دەدوورن بۆئەوەی شی نەبێتەوە.ف ئاستری نوار مانند دور دمپای شلوار می‌دوزند

بەردەماو: بەرماو، بەرما.ف سئور

بەردەنگ: کەسی بەرانبەر لە ئاخافتندا، *(ئەو هەمووە قسە دەکا و دەنووسێ بەردەنگی نییە.)* ف مخاطب

بەردەنووس: بەردێک کە نووسراوە و نەخشی کەونارای لەسەر هەڵکەندرابێ.ف کتیبه

بەردەنوێژ: تاتەنوێژ.ف سنگی که بر آن نماز می‌خوانند

بەردەوام: بێبڕانەوە، پەیتا پەیتا.ف پی‌درپی

بەردەوام: لەسەریەک، بێپسانەوە، *(بەردەوام خەریکی کارە.)* ف همواره

بەردیلزا: بەرخە نێری سێ ساڵە، شەک بەران. ف برەی نر سه ساله

بەرڕاو: لای خوارووی ڕاوگە.ف طرف پایین شکارگاه

بەرزە حەوالکێ: کۆلارە، بەرزە حەوایلە.ف بادبادک

بەرزە حەوایی:) بەرزە حەوالکێ؛) بەردێکی درێژۆکەیە بە پەتێکییەوە دەبەستن و فڕێی

دەدەن بۆ حەوا زۆر دەڕواتە سەری و وەک مووشەک دێتەوە خواری.ف) بادبادک؛) ☜ بەرزە حەوایلە

بەرزەدەماغ: لووتبەرز، لەخۆڕازی، قۆڕەدەماغ. *(مەی حەلالە بۆ منی دل پڕ لە داخ/ حەیفە لێی بخواتەوە بەرزەدەماغ «هێمن».)* ف مغرور

بەرزەفت کردن: پێش پێ‌گرتن، بەرگری لێ‌کردن.ف پیشگیری کردن

بەرژەوەن: ☜ بەرژەوەند

بەرژەوەند:) بەرجەوەند، بەرجەوەن، دیمەن، لەپێش چاو دیار؛) بەراورد، لێکدانەوە.ف) منظرە؛) تخمین

بەرساوتە: بەرهەیوان، ژێرسابات، سێبەری کەپر.ف سایبان

بەرسۆلکە: بەرسوورکە.ف ☜ بەرسوورکە

بەرسوورکە: بەرسۆلکە، جۆرێ کارگی زەردی وردە لە مێرگان دەڕوێ.ف نوعی قارچ زرد رنگ

بەرسینچکە: نزگەرە، نزگرە.ف سکسکە

بەرڤان: شوان، شڤان.ف چوپان

بەرفرەوان: بەرفرە، هەراو، بەرفەریح، بەرین.ف وسیع

بەرفەریح: بەرفرەوان، هەراو، بەرین.ف وسیع

بەرقەد: لاپاڵی کێو، قەدی کێو، قەدپاڵ. *(مەڕەکان لەو بەرقەدە پەلیان هەڵخستووە.)* ف سینەی کوە

بەرک: (+) قایم، ئاسێ، سەخت، ئاز.ف سخت، محکم

بەرکۆ: پیشەکیی کارێک، پێچەوانەی پاشکۆ.ف ابتدای کار

بەرکوت:) خواردنێکی کەم نزیک نیوەڕۆ و شێو. *(تازە بەرکوتێکم کرد برسیم نییە.)* ؛) کوتانی کوڵۆشی گەنم پێش گێرەکرانی خەرمان. ف) خوردن اندکی غذا قبل از وعدەی نهار یا شام؛) کوبیدن ساقەی گندم با چوب قبل از کوبیدن خرمن

بەرگیرفان: ئاسەڕی گیرفان.ف آستر جیبی

بەرگێلە: هەیوانی بەردەم ئەشکەوت.ف سنگ ایوان مانند جلوغار

بەرلۆغە: بەرخەبەبە، بەرچێلە، بەرچەنە. *(هێندە قەلەوە بەرلۆغەی شۆڕ بۆتەوە.)* ف غبغب

بەرلیکە: بەرسنگە، کوتێک پەڕۆیە بە بەر سنگی منداڵیدا شۆڕ دەکەنەوە وەک بەرهەڵبێنە بۆئەوەی سەر سنگی بە لیک و نان و چێشت پیس نەکا، بەروانکە.ف سینەپوش کودک

بەرماڵ لەسەر ئاو گەڕان: تاریفێکە بۆ موسوڵمانەتی، کەسێک کە سەری بچێ نوێژێ ناچێ. هێندە موسوڵمانە بەرماڵی لەسەر ئاو دەگەڕێ.ف کنایە از مسلمان نمازخوان

بەرمیت: مێو، مۆم، شانەی هەنگوین کە دەیتاوێننەوە.ف موم عسل

بەرنانەوە:☜ بەرداخستنەوە

بەرنیخ: بەرهەڵێخ، دیواری پارێزەری دیوار، ئەو دیوارەی کە لەبەر دیوارێکی درزبردوودا هەڵی‌دەچنن.ف دیوار محافظ دیواری کە دارد فرو می‌ریزد

بەرۆدان: زاووماک، تێکەڵ کردنی مەڕ و بێچوو. ف قاطی کردن گوسفند و بره

بەڕوودا کەوتن: بە شەرما کەوتن، لەڕوو دامان. ف رودربایستی

بەرۆێ: بەرۆک، پێسیر، بەرۆ. ف گریبان

بەرە لەسەر هەتیو هەڵدانەوە: لا لێکردنەوە و چاکە کردن لەگەڵ کەسێکی لێقەوماو ف کمک کردن به فقیر و محتاج

بەرهاویشتن: بەرخستن، بەرئاویتن. ف سقط جنین

بەرەبەرە: (+) وشەیەکە کاتی جووت بە گا دەڵێن بۆ هاتنەوە سەر هێڵی جووتەکە. ف کلمەای که دهقان هنگام شخم زدن بەکار میبرد و گاو را به طرف خط شخم هدایت میکند

بەرەجۆ:) ئەو چەند دێراوەی لە جۆگەلەیەکەوە ئاویان بۆ دەچێ؛) ناوی گوندێکی ناوچەی مەنگوڕی مەهابادە. ف) چند چالەای از جالیز که از یک جوی آب میخوردند؛) نام روستایی از توابع مهاباد

بەرەچاوە: بەرێکی کاریتەی بان کە ڕیزە دەستەکی دەخرێتە سەر. ف یک طرف شاهتیر

بەرەدار: مەودای بەینی دوو کاریتە لە میچی خانوودا. *(نێومالەکەیان سێ بەرەدارە.)* ف ردیف تیرک سقف

بەرەدایە: ڕەوا دیتن، بەرایی. *(چاوم بەرەدایە نادا ببینم.)* ف چشم دیدن کسی را نداشتن

بەرەقاژی: بەراوەژوو، پێچەوانە، چەواشە. ف بلعکس

بەرەڤی: کۆڕ، کۆی چەند کەس لە دەوری یەک. ف مجلس

بەرەلێغ: ☜ بەرنیخ

بەرەنسکێ: هەنیسک، هەنسک، بەرسینچکە. ☜ بەرسینچکە

بەرهەڵدا: بەرەڵلا، ئازاد کراو. ف رها

بەرهەڵستکار: کەسێک کە بە دژی کارێک ڕادەوەستێ. ف مخالف

بەرهەڵستکاری: ڕاوەستان بە دژی کارێک، هەڵوێست گرتن لە بەرانبەر کارێک یان کەسێکدا. ف مخالفت

بەرێ: (+) بەچکەی ئاسک، کارمامز. ف برەآهو

بەرێدە: ئاوارە، ئاراگێل، هەڵوەدا، باوەژۆ. ف آوارە

بەرێک: بەرۆک، پێسیر، بەرۆ، بەرۆێ. ف گریبان

بەرێوەچوون: ئەنجام درانی کار. ف انجام گرفتن کاری

بەزافتە: بریتی لە پیاوی بە هەیبەت و تووڕە کە ژن ومنداڵەکەی ناتوانن قسە لە قسەیدا بکەن. ف متضاد زن زلیل

بەزگ: غەمگین، خەمناک، خەمبار، پەرۆش. ف حەزین. غمناک

بەزموڕەزم: شایی و داوەت، هەڵپەڕکێ و شادی. ف شادی و پایکوبی

بەزیبک و زاکوون: بەتوانا و قانوونزان، ئازا و یاسازان *(ڕێبوارێکم ئازا و بەزیبک و زاکوون/ دەبڕم چۆل و چیا و پیدەشت و بێروون/*

بەرهەڵستم دەکە هەپروون بە هەپروون/ دەڕۆم بەرەو ئاسۆ، بەرەو ئاسۆی روون «هێمن»). [ف] توانا و قانون‌دان

بەژاڤیت: بیانوو، بەهانە، پەڵپ، ورک.[ف] بهانه

بەژکی: ناکۆکی، ناتەبایی، ئاژاوە.[ف] ناسازگاری

بەژن: (+) ☜ بالا

بەسالاچوو: پیر، گەڕاوە، زورهان.[ف] سالمند

بەستەلان: بەستەڵەک، زەویی سەهۆڵین و بەستوو.[ف] یەخبندان

بەستێن: (+) سەد، بەربەندی ئاو، بەنداو.[ف] سد

بەسەر کردنەوە: (+)) بژاردنی مەڕ و مالات و سەر حیساب بوونیان کاتی هاتنەوە لە دەشت و سەحرا) سەر لێدان، سەردان کردن.[ف]) شمارش احشام هنگام برگشتن بە خانە) ملاقات، دیدنی.

بەسەردا هاتن:) بەسەرا هاتن، ئامۆژگاری کردن؛) بەسەردا چوون. *(لەبن دارەکە خەریکی ماچ و مووچ بوون بەسەریاندا هاتن.)* [ف]) نصیحت؛) هنگام کاری غیرشرعی کسی را دیدن

بەسیت: ئاسان، سانا، هاسان.[ف] آسان، راحت

بەشداری کردن: هاوکاری کردن، شەریکایەتی کردن.[ف] شرکت کردن

بەفا: وەفا، بەڵێن، پەیمان.[ف] وفا

بەفرکوش: شوێنی رژد و سەخت لە کوێستان کە بەفرەکەی درەنگ دەتوێتەوە و عەرزەکە رەق دەبێ. شوێنە. *(رەوەی جوانی دەبینی تو لەجێی مژ/ بەجێماوە لە ئارایش بەفرکوش «مەلامحەممەد ساردەکوێستانی».)* [ف] جایی در کوهستان کە برف آن دیر آب می‌شود

بەفرەک:) پەڵە و زبرایی سەر شاشەی تەلەڤیزیۆن؛) سەهۆڵ و زوقمی نێو یەخچاڵ *(سەلاجە)*. [ف]) برفک تصویر تلویزیون؛) برفک یخچال

بەفری شادی: شتێکە وەک ئەفکەن کەفی گوڵاوی تێدایە و کاتی شایی و زەماوەند بەسەر بووک و زاوایدا دەپرژێنن.[ف] برف شادی

بەقەم: گەنم و جۆی تەواو گەیشتوو بۆ دروێنە. [ف] گندم و جوی رسیده

بەکرە ژۆڤار: بریتی لە مرۆی ئاژاوەچی و ناپاک، ئەو کەسەی بووبووە درکی ئەوینی مەم و زین، نەیاری مەم و زین.[ف] کنایە از آدم ناپاک و توطئه‌گر

بەکرە: (+) کورت کراوەی ناوی ئەبووبەکر.[ف] مخفف ابوبکر

بەلا لێبارین: بەلا بەسەر هاتن، تووشی بەسەرهاتی ناخۆش بوون. *(چیمەن گوڵ و سەوزەپۆش و ئێمەش سەرخۆش/ پێموابێ بەهەشت وایە، بەلام لێباری «خەیام».)* [ف] دچار بلا شدن

بەلادا شکاندن: هۆگری بە لایەک، لایەنگری لە کەسێک. *(هەر بەلای خزمەکانی خۆیدا دەشکێنێ.)* [ف] طرفداری از کسی کردن

بەلاوەقە: بەلەباقە، نەخۆشییەکی بزنە.[ف] نوعی بیماری بز

بەلان کەوتن: خۆ مات کردنی کەرویشک و بەتەماڵ دەرنەپەڕین لە لانەکەی(وادیارە کەرویشکە شین بەلان کەوتووە.[ف] کنایە از خرگوشی کە در لانە خودرا پنهان مکند و بیرون نمی جهد.

بەلیەشۆ: ئاژاوە، کەس لە کەس، [ف] جنجال و سروصدا

بەلیەلە شوانە: زرەمەندی، زیزرەمەندی، گیایەکی بونخۆشە گوڵی سپی دەردەکا و گەڵا و لاسقەکەی تووکنە، تێکەڵ سیرێژی دەکەن.[ف] اسم یک گیاە خوراکی

بەڵشاندەر: بزوێنەر، هاندەر، دنەدر.[ف] تحریک کنندە

بەلغی: سەرەتای چنینی تەون.[ف] ابتدای قالیبافی

بەلکینە: زمانە چکۆلە.[ف] زبان کوچک

بەلک: (+) نەرمانی گوێچکە، ئەو شوێنەی کونی دەکەن بۆ گوارە.[ف] نرمەی گوش

بەلووتنەک: پێکی زۆرنا و نایە، زمانەی سەری زۆرنا، پیق، پیک.[ف] نرمادەی سرنا

بەلەتورکە: بەلەفیرە، زگچوون، تەقەفیرە.[ف] اسهال

بەلەتین: گوریس، پەتێکی باریکە لە مووی بزن دروستی دەکەن بۆ بەستنەوەی گوێلک و کاژیلە و قایم کردنی چادری ڕەشماڵ، گوێلەوسار.[ف] ریسمان بافتە شدە از موی بز

بەلەچەق: بەلەچەک، کەلەپچە. *(گرتیان و بەلەچەقیان کرد.)* [ف] کلپچە

بەلەچەک: ☜ بەلەچەق

بەلەخەت: کووز، تۆمەشان.[ف] خطی کە برای شخم زدن تعیین میکنند

بەلەریقە: تەقەفیرە، زگچوون، بەلەفیرە.[ف] اسهال

بەلەژنانی: ☜ بەلەکناچی

بەلەکانەک: کوندەبوو، بایەقووش.[ف] جغد، بوم

بەلەکناچی: کوڕی خووخدە کچانە، ژنانیلە، ژنیلانە.[ف] مرد زن صفت

بەلەمرک: هەنیشک، ئانیشک.[ف] آرنج

بەلەمکێش: بەلەمئاژۆ، سەوڵ لیدەری گەمیە، گەمیەوان.[ف] قایقران

بەلەمیزکە: ☜ بەلەمیسکە

بەلەمیسکە: میزە چرکە، چرتکە میزە، میزە چورکی.[ف] چکمیزک

بەلەورەن: بزنە کێویی دو ساڵە تا سێ ساڵە.[ف] قوچ کوهی تا سالە

بەلی: (+) بەڕوو، بەرێکی دارمازووە.[ف] بلوط

بەمۆ: ناوی چیایەکە لە کوردستان.[ف] نام کوهی در کردستان

بەن پێ بادران (بانەدران) : دەرەقەت نەهاتن و پێنەوێران، ترسان لە دەمی کەسێک. *(من کوا بەنی ئەوەم پێ بادەدری؟)* [ف] کنایە از قدرت نداشتن در برابر کسی

بەنامییە: بەناوبانگ، ناودار، ناو بەدەرەوە، مەنشوور، بەناو.[ف] نامدار، مشهور

بەنپرچ: ئەو بەنەی کچان پرچی پێ دەبەستن.[ف] نخ بستن گیسو

بەندروومان: بەندروو، گشتەکە بەن بۆ جەواڵ دوورین. [ف] نخ جوالدوزی

بەندەوار: دیل، ئەسیر، بەردە. *(بە دیل و بەندەواری بەجێمام لەوێ.)* [ف] اسیر، گرفتار

بەندیر: کاوڕ، بەرخی دووساڵە.[ف] برەی دو ساله

بەنکاڵە: قەیتان، بەنی کاڵە لە پێ توند کردن.[ف] قیطان کفش

بەنگزی: قەشمەری، حەنەکچی.[ف] دلقک

بەنگەژ: روخسار، ڕەنگ و ڕوو، دیم، ئەدگار، دەموچاو.[ف] رخسار

بەنگین: (+) ئاشق، ئەویندار، دڵدار.[ف] عاشق

بەنۆڵ: گیایەکە گوڵێکی ورد و سپی دەردەکا.[ف] نام گیاهی است

بەنەورۆ: بە نێورۆ، مەیلی جووت بوونی پشیلە. [ف] میل جفتگیری گربه

بەنێورۆ: ☜ بەنەورۆ

بەوروو: بەورینگ، وردە سووتووی کە لەگەڵ دووکەڵ بەرز دەبێتەوە، پەپرووکە، بەورووک. [ف] خاکستر سبک که با دود بلند می‌شود

بەورووک: بەوروو. ☜ بەوروو

بەورەڵوو: وەروەرە، بەورەماڵ.[ف] پاروی برفروبی

بەورەڵوو: وەروەرە، شاپاڵۆخ، شاپاڵوغ.[ف] داموز، برفروب

بەورینگ: بەورووک. ☜ بەورووک

بهووراندن: ڕابواردن، کات تێپەڕ کردن. *(ئێرە ژیان خۆش دێتە بهووراندن.)* [ف] بەسر بردن، گذرانیدن

بەهارنارنج: گوڵێکی سپییە لە پەڕۆ دروستی دەکەن بۆ سەری بووک.[ف] بهارنارنج

بەهارە: (+) نەخۆشییەکی چاوە لە کاتی بەهاردا. [ف] تراخما

بەهرە: (+) توانایی و هونەر لە کارێکدا، مرخ. *(شاعیرێکی بە بەهرەیە.)* [ف] استعداد

بەهەڵم: تاجیی ئازا و تیژ و چالاک لە ڕاودا.[ف] تازی چست و چالاک

بەیتوون: زەویی چۆڵ و کاکی بە کاکی کە بۆ کێڵان نابێ، بەیار.[ف] زمین بایر

بەیتوونی: بەیار.[ف] زمین بایر

بەیتەرە: ئاژەڵداری.[ف] دامداری

بەیتیبلە: بریتی لە قسە و باسی دوور و درێژ کە برانەوەی نییە.[ف] کنایه از سخنی که تمامی ندارد

بەیی: ناوی تیرەیەکە لە هۆزی مامەش.[ف] نام طایفه‌ای از ایل مامش

بەیی: برۆ، ئەبرۆ.[ف] ابرو

بێجیکەڵدان: کەم جیقڵدان، بریتی لە بێسەبر و تاقەت.[ف] کنایه از ناشکیبا

بێئامان: پڕ مەترسی، بریتی لە مرۆی هار و هاج، بێڕەزا. *(دەڵێی ئاوری بێئامانە، ئاو و ئاور بێئامانن.)* [ف] خطرناک، کنایه از آدم شلوغ

بیاز:) شوێنی چۆڵ و خەڵوەت؛) زەویی پان و بەرین، دەشت.[ف]) خلوت؛) زمین وسیع

بیاڤ: بوار، شوێنی پەڕینەوە لە چۆم، دەراو.[ف] گدار

بیانگە: بیانوو، پەڵپ، ورک، بیانگ، بەهانە، هەنجەت. *(بیانگەی پیمان گرتکە.)* [ف] بهانه

بیبارە کێویلە: گیایەکە بەرێکی ورد دەگری وەک بیبار وایە، وشکی دەکەن و دەیهاڕن بۆ زگچوون باشە.[ف] نوعی گیاه دارویی

بێبوار لە ئاو دان: بەبێ بیر کردنەوە و تێبینی کار ئەنجام دان.[ف] بی‌گدار به آب زدن

بیبیجان: بووکەڵەی شانۆ.[ف] عروسک نمایشی

بیبیچنگ: بایەقووش، جۆری کوندە لە کاولاشدا هێلانە دەکا و خەڵک دەڵێن چونکە ناتوانی راو بکا لە لایەن خوداوە رۆژی دوو چۆلەکە دێن لە بەردەمی دەنیشنەوە و دەیانخوا.[ف] بوف کور

بێتاشا: بێباک، نەترس.[ف] بی‌باک

بیتانۆ: ناوی گوڵێکە.[ف] اسم گلی است

بیجادە: جۆرە یاقووتێکە. *(سم وەکوو یەشم و لە پەشم و توکی پێدا سەرنگوون/ چاو وەکوو بیجادە یا دوو شەوچراغی شوعلە رێژ «نالی».)* [ف] نوعی یاقوت

بێچاوێنی بوون: بەچاوەوە نەبوون لە چاوی پیس بە دوور بوون. *(یاخوا بێچاوێنی بێ زۆر ژیانێکی خۆشی هەیە.)* [ف] دور بودن از چشم حسود

بیچکۆلانە: ☜ بیچکۆلە

بیچکۆلە: چکۆلانە، بچووک.[ف] کوچولو

بیچگ: ☜ بیچکۆلانە

بێح: بێحانە، پارەی پێش کرین.[ف] بیعانه

بێحانە: ☜ بێح

بێخود بوون: بوورانەوە، بێخودی. *(وەخت بوو دڵم بێخود بێ.)* [ف] غش کردن

بێخودا: کافر، بێدین، بێبەزەیی. *(پیاوێکی بێخودایە، بەزەیی وەکەسا نایە.)* [ف] کافر، بی‌رحم

بێ خودایی: بێ رەحمی، بێ بەزەیی بوون.[ف] ستمکاری، بی رحمی.

بێخەوش: بێعەیب، بێگەرد. *(دەڵێی زێری بێخەوشە.)* [ف] بدون عیب

بێدڵی کردن: دڵ شکاندن.[ف] دل شکستن

بێدەم و دوود: بێدەم و دوان، نەدوێن، کەمبڵێ.[ف] کم حرف

بێراخ: بەیداخ، ئالا، پەرچەم.[ف] علم، پرچم

بیرداڕێژەر: کەسێک کە بیر و رایەکی تازە بۆ کۆمەڵ دادەرێژێ، بیرمەند.[ف] نظریه‌پرداز

بیرگە: دالغە، زەین.[ف] حافظه

بێرم: زەلکاو، باتلاغ، زۆنگ، خمخۆرک.[ف] باتلاق

بیرۆڤ: (+) خونچە، پشکۆژ، چرۆ.[ف] غنچه

بیرۆکە: ئەندیشە، فکرە.[ف] اندیشه

بیرە بیرە: وازی وازی، کەسێک کە هەرتاوی لەسەر بڕوایەکە.[ف] آدم وسواس

بیرەخەو: سەرخەو، چوونە بیرەوە و هۆش لێبڕان.[ف] فرو رفتن در خیال و اندیشه

بێزە: (+) بێزوو، مەگیرانی، مگێر، مژدی.[ف] ویار

بێزەون: قێزەون، بە قێز و بێز.[ف] وسواس در غذا خوردن

بێژمۆت:) بێژوو، زۆڵ؛) بریتی لە منداڵی زۆر هار و بزۆز و شەیتان.[ف]) حرامزاده؛) کنایه

از بچەی شلوغ و شیطان

بێژمۆتــە: بیــژوو، زۆڵ، بێژمیلــەک. بــیچ.[ف] حرامزادە

بێژمیلەک: ☜ بێژمۆتە

بێژی: یاڵ، بژ، مووی سەر ملی ئەسپ و شێر. [ف] یال

بێستانەمارە: گیایەکە وەکوو مالۆنچە وایە بە زەویدا پـان دەبێتــەوە و دەور و بــەری خــۆی دادەگــرێ و بــەرێکــی وەک لیمــۆ دەگــرێ. کاڵەکەمارانە.[ف] هندوانەی ابوجهل

بێسەرەوبەرە: هەر کەس هەر کەس، تێکە و لێکە. *(ماڵێکی بێسەرەوبەرەیە.)* [ف] هرکی هرکی

بێقابیلەت: ناقابیل، *(لەسەر کرکەیەکی بێقابیلەت خەریک بوو لەگەڵمان بە شەڕ بێ.)* [ف] بی‌ارزش

بــێقــسەیــی کــردن: جـواب نـەدانـەوە، بـەگـوێ نەکردن.[ف] فرمان نبردن

بــێقــولاغ: ون بــوو، بــێســەر و شــوێن.[ف] مفقودالاثر

بێقوونەبان: تەمبەڵ، کار لە دەست نەهاتوو، دەستەوستان، زەغەڵ، تەوەزەڵ. [ف] تنبل

بێکش: بێدەنگ، مات.[ف] ساکت

بێکەس‌کوژ کردن: بریتی لە کەسێک کە بە تەنیا وەگیر دوژمن دەکەوێ و نامەردانە دەیکوژن. [ف] کنایــە از کــسی کــە تنهــایی بــە دام دشــمن می‌افتد و نامردانه او را می‌کشند

بێگــەرد: بــێخــەوش، پــاک و خــاوێن.[ف] ☜ بێخەوش

بێلاتەژبی: ☜ بیلامانی

بــیلاخ: قامکــە گــەورە، کلکــەزلــە، تلیامــەزن، تلیابەرانکێ.[ف] انگشت شست

بیلامانێ: بیلاتەژبی، تەژبی بێ، دوور لە تۆ.[ف] دور از روی شما

بێلاندن: بێڵە، دەنگی کارژۆڵە، کاژیلە دەبیلێنی. [ف] صدای بزغاله

بێلایەن: بێتەرەف. *(بێلایەنە کاری بەسەر هیچ لایەکەوە نییە.)* [ف] بی‌طرف

بیلبتــوون: بــەتێکرا، بــەتــەواوی، *(بە گەورە و بچووکــەوە بیلبتــوون هــاتبوون.)* [ف] همــە بــا هــم، همگی، بلااستثناء

بیلعەت: کــاری ناحــەز، کــاری کوونبیانــە، کــاری جلفانە.[ف] کار زشت

بێلووتە: جۆری نۆکە سپیلکەیە بۆ لەبلەبی دەبێ.[ف] نوعی نخود برای نخودچی

بیلە: جۆرێک کــەوشــی قــەدیمــی ژنانــە بــوو.[ف] نوعی کفش قدیمی زنانه

بێڵەبــاو: رادانــی قــوڕ و خــۆڵ بــەدەمــی بێڵ.[ف] روبیدن گل و لای با بیل

بێڵەساو: خاوێن کردنەوەی کەرێز و کانی.[ف] پاک کردن کاریز و چشمه.

بێڵەق: تانە، تەشەر، لاتاو.[ف] طعنه

بێڵەقان: بێڵەکان، پیشکان.[ف] بیلک گیاەکنی

بێلەقدەر: تانەلێدەر، کەسێ کە هەمیشە خەریکی فڕ و لاتاوە.[ف] طعان

بیلەمڕ: ژیلەمۆ، خۆڵەمێشێک کە وردە پۆلووی لە ژێر دایە.[ف] آتش زیر خاکستر

بــین پێــوەنــان: دەم بــە ئــاوەوە نــان و چــۆرە

لێبڕین.[ف] دهن در آب گذاشتن و نوشیدن
بین خواردنەوە: هەناسە کۆ کردنەوە لە سینگدا کاتی شمشاڵ لێدان.[ف] نگاه داشتن نفس هنگام نی زدن
بین کێشان: هەناسە کۆ کردنەوە لە سینگدا لەژێر ئاودا.[ف] نگاه داشتن نفس در زیر آب
بینبەر: دیمەن.[ف] منظره
بینبینۆکە: تینتینۆکە، قورقوراچکە، ئەوک.[ف] حلقوم
بێنەوبەرە: هێنان و بردن و ئازار دان، گیرە و کێشە. *(ڕزگارمان کە ئیتر ئەو بێنەوبەرەیەمان بۆ پێ دەکەن؟)* [ف] اذیت کردن و آوردن و بردن کسی
بێوان: بیاوان، بیروون، جێگەی دڕندە و جانەوەران.[ف] بیابان
بێوەسیری: باوەسیر.[ف] ☜ باوەسیر
بێهۆ: بێهوودە، لەخۆڕا.[ف] بیهوده

پا پیاگ: پیادە، بە پای پیادە. *(چوار سوار و دوو پا پیاگ بوون.)* ف پیادە

پا لێ نەبڕین: سەردانی بەردەوام. *(تۆخوا زوو زوو سەری بدە و پای لێ مەبڕە.)* ف دیدنی پیوستە

پاپا کردن: خۆ خافلاندن، خۆ خەریک کردن. *(پاپا بکەن تا خەوەری ڕاسی تێی وەدەسمان.)* ف خود مشغولی و درنگ کردن

پاپارنجێ: یارییەکی منداڵانەیە، پشت بە پشتی یەکترەوە دەنێن و هەرکام بە نۆرە کۆم دەبنەوە و ئەوی دیکە بە پشتەوە دەکەوێتە سەر پشتی ئەوی‌تریان. لەکاتی یارییەکەدا ئەو شێعرە دەڵێنەوە. *(پاپارنجێ، کۆترە قرینجێ/ کۆترە قرینجێ، پاپارنجێ.)* ف اسم یک بازی کودکانە

پاپۆکە: تێک هاڵانی مار، قەف خواردنەوە، پەپکە. ف چنبرە زدن مار

پاپووچکە: پاپووچە، کەوشی منداڵانە، پاپەجانە. ف کفش بچە

پاپەڵ کردن: قرتاندنی گەڵای سیس و زەرد بووی لای خوارەوەی نەمام و بڕکە وتووتن. ف چیدن برگهای پایینی نهال و بوتە توتون

پاپێژ: جۆرێک دەوە یان تەپاڵە کە بە پا دەیپێژن، تەپاڵەی خڕ و گەورە. ف نوعی تپالە کە با پا می‌سازند

پاترا: گوم، بێ‌سەر و شوێن، *(مانگێکە پاترا بووە و بە هەواڵی نازانم.)* ف گمشدە

پاتۆنیا: ناوی گوڵێکی دەرمانییە. ف گیاهی دارویی

پاتووک: شڕ و کۆنە، پڕتووکاو، پۆکاو، پواو. ف پوسیدە

پاتیلۆک: کەباب، گۆشتی برژاو. ف کباب

پاچاندنەوە: پەرچ کردن، پەرچاندنەوەی تەنەکە

و بزمار.ف پرچ کردن میخ و حلبی و...

پاچرا: بێچرا، ئەو پارەی لە قوماردا دەدرێ بە خاوەن قاوەخانە.ف پولی کە قماربازها بە قهوخانە می‌پردازند

پاچناف: نازناو، ناوی هەڵبژاردە.ف اسم مستعار

پاخس: ژەنگ، غەور.ف زنگ

پاخلێر: کاکڵە گوێز.ف مغز گردو

پارچک: چەکچەکیلە، شەمشەمەکوێرە.ف خفاش

پارچە پارچە بوون: لەتلەت بوون.ف تکە تکە شدن

پارچە پارچە کردن: لەتلەت کردن.ف تکە تکە کردن

پارچە پارچە: لەتلەت، پارە پارە، پاژپاژ.ف تکە تکە

پارچینە: پلیکان، قاڵدرمە، سولەم.ف پلکان

پارخان: پەراسوو، پارسوو.ف دەندەی سینە

پارخـە: لاق ئێشەی ماڵات، تەبەق. *(ئەرا رێ نیەکەی، پارخە گرتیەد؟)* .ف نوعی بیماری سم دام.

پاردە: (+) دیواری هەڵچنراو بە وشکە بەرد، وشکەچن، وشکە کەلەک *(بەڵێنی راگەیاندیٚ راسپاردە/ وتی بۆت دێتە بن ئەو پاردە، غار دە «مێمن»)*.ف دیوار سنگی بدون گل

پارزۆنگ: (+) پاڵوێنە، فلتێر.ف فیلتر

پاروو: (+)) قاڵبی سابوون؛) یەکەی بژاردنی سابوون. *(دوو پاروو سابوون بکڕە.)* ف) قالب صابون؛) واحد شمارش صابون

پـاروو‌بژێر: بریتـی لـە مـرۆی سـەقیـل و بەرچاوتەنگ، کەسێک کە حەزی لە میوان نییە و پێی خۆش نییە کەس نانی بخوا.ف کنایە از آدم خسیس

پارەدان: پووڵدانک، داخڵە، دەخیلە.ف قلک

پارەدێن: پارەدان، دەخیلە، پووڵدانک، داخڵە.ف قلک

پارەستوو: پەراسوو، پارخان، پارە هەستوو، پارسوو.ف ☜ پارخان

پارەش: بێڕەش، نەحس، سەرونەشەمە خراپ، بەدقەدەم، دژی قەدەمخێر.ف شوم، نحس

پارەکەوشانە: پارەیەک کە دەیخەنە نێو کەوشی بووکەوە کاتێک لە ماڵە باوانەوە بۆ ماڵی زاوا دەگوێزرێتەوە.ف پولی کە هنگام عروسی در کفش عروس می‌گذارند

پارەهەستوو: پەراسوو☜ پارخان

پازازک: پاسەوان، قەرەوڵ، کێشکچی.ف نگهبان

پاژنە تاقرانی: جۆرێک کەوشی قەدیمی بوو، بن‌عانە.ف ☜ بن عانە

پاژنە فەرشی: جۆرێ کەوشی پاژنە تەختە.ف کفش پاشنە تخت.

پاژنە مێشوولە: جۆرێ کەوشی ناڵچە باریکی ژنانەیە.ف نوعی کفش پاشنە باریک

پاژنـەپڕ: ژنی قولاپە و پاژنە خڕپن و قەڵەو. *(خـودا ژنێکـی پاژنـەپڕت بداتی.)* ف زن پاشنە و پشت پا چاق

پاژەر: کۆڵەکە، ئەستوون.ف ستون

پاساو دانەوە: بەرپەرچ دانەوە، هەس دانەوە،

تەست دانەوە.[ف] برگرداندن

پاستاو:) یەکەمین ئاو بۆ زەوی؛) کۆگا گڵ کە قوولکێکی لەسەر دروست دەکەن و ئاوی تێدەکەن بۆ قوڕ لە کوورەخانە.[ف]) اولین آبیاری مزرعە؛) جمع کردن توده خاک و آب ریختن در گودی آن و تبدیل کردن آن به گل در کورەی آجرپزی

پاسرگیاگ: گڕ گرتوو، کڵپە کردوو.[ف] ملتهب

پاسرگیان: بڵێسە کێشان، گڕ گرتن.[ف] التهاب

پاشاو: قووناو، خەساراو، ئاوێک کە لە گۆلاودا دەمێنێتەوە.[ف] مانداب

پاشبانگ: ماندوو بوونی کەو لە خوێندن کە دەنگێکی تایبەت دەردێنێ.[ف] صدایی مخصوص در خواندن کبک هنگامی کە خستە می‌شود

پاشکرا: ڕەوا، حەلاڵ.[ف] حلال، جایز

پاشکەل: دیاری کردنی گوێی بەرخ و کاژیلە کە لای دواوەی گوێچکەی تۆزێ هەدەدڕن.[ف] نشانە کردن گوش برە و بزغالە از طرف عقب

پاشمەللا: کەسی دووهەم لە کایەی مێشێندا.[ف] نفر دوم در تیلەبازی

پاشنوێژ: دوانیوەڕۆ، دوای بانگی نیوەڕۆ.[ف] بعدازظهر

پاشەکشێ:) پاشە و پاش کشانەوە؛) هاتنە دواوە لە شەڕدا. *(هێزەکانی دوژمن تووشی پاشەکشێ بوون.)*[ف]) عقب عقب رفتن) عقب‌نشینی در جنگ.

پاشەڵپیس:) بریتی لە ڕابردوو ناشیرین، کەسێک کە لە ڕابردوودا کاری خراپی کردووە؛) کەسێک کە لای دواوەی جلەکانی پیسە[ف] بدسابقە؛) کسی کە عقب لباسش کثیف است.

پاشەوار: ئاسەوار، بەرهەمی دوای نەمان. *(گەر کەمی نەخشت هەبێ بۆ پێنکز و چینی هەژار/ پاشی مردن تۆ دەناسێنی بە کۆمەڵ، پاشەوار «ڕاوچی».)* [ف] آثار

پاک کردن: (+) بریتی لە دانەوەی قەرز و قوڵە *(دوێنێ چووم قەرزەکەم لەگەڵ دووکاندارەکە پاک کرد)* [ف] تسویە حساب

پاکتاو: (+) بە تەواوی، بیلبتوون، *(ماڵەکە پاکتاو سووتا.)* [ف] بەکلی

پاکژ: خاوێن، پاقژ.[ف] پاکیزە

پاکۆ: (+)) دوایی، کۆتایی، ئاکام) جۆرێک شەڕواڵی کوردییە.[ف] انجام، انتها

پاکی نەهاتن: دڵ پاک نەبوونەوە، ڕق لە دڵ دەر نەکردن. *(هێندە ڕق ئەستوور و دەخەزدارە قەتی پاکی نایە.)* [ف] کسی کە هموارە کینەتوز باشد

پاڵ گەڕان: لە گەڕ نەکەوتن، بەردەوام بوون. *(پاڵت بکەڕێ ئیشەڵلا.)* [ف] از پا نیافتادن

پالاوگە: شوێنی پالاوتن و هەڵگوێستنی نەوت. [ف] پالایشگاه

پاڵتمە: پاڵمە، پالمە، پاڵدرمە ☜ پاڵدرمە

پاڵتوو تەکانن: ڕیایی کردن، تەشی ڕێسی کردن، ماستاو کردن. *(بەسە کەم پاڵتوو بتەکنن.)* [ف] تملق

پاڵدرمە: جۆری شنگی گەلا پانە، پاڵمە. ف نوعی شنگ

پاڵدەر: پشتیوان، جێباوەر، باوەڕ پێکراو. ف مرجع

پاڵگە: پاڵپشت، جێی پاڵ پێوەدان. ف متکا

پاڵمە: (+)) ئالەکۆک، هەلاکۆک، گیایەکە بنەکەی خڕە و دەخورێ) جۆرێک شنگی گەلاپانە. ف) نام گیاهی است) نوعی شنگ.

پاڵنەر: ئەنگیزە، دنەدەر، هاندەر. ف انگیزە، محرک

پاڵۆش: تێکەڵ، ئاوێتە، ئامێتە. ف آمیختە.

پاڵۆشت: پاڵوپشت، پاڵگە. ف ☜ پاڵگە

پاڵوو: سووچ، گۆشە. *(ژوورەکە شەش پاڵووە.)* ف ضلع

پاڵوێن: پاڵوێنکە، پاڵوێنە، پارزۆنگ، شیرپاڵۆک، پەڕۆیەک شتی ئاوەکیی پێ دەپاڵێون. ف پالوونە

پالەرزە: لەرزینی لاق، وشەیەکە بۆ ژەمەخوێری و عەسرۆژە کە ژەمێکە لەنێوان فراوێن و شێودا، یانی لەو ماوەیەدا لە برسانا لاقیان دەلەرزێ و دەبێ نان بخۆن. ف غذا خوردن کارگر و کشاورز هنگام عصر

پاڵەستۆ: پاڵەپەستێ، پاڵەپەستۆ. ف فشار

پالەکی: کەژاوەی سەر ئاوەلا. ف کجاوەی رو باز

پامل بوون: پێمل بوون، ناچار بوون. *(فرە پاملی مەوە.)* ف مجبور شدن

پامل کردن: پێمل کردن، ناچار کردن. *(پاملی کرد تاچک ئەولیا.)* ف مجبور کردن

پامل: پێمل، ناچار. ف مجبور

پامەلە: مەلەپایە، مەلەپێیە، مەلە کردن بە پێ. ف شنا با پا

پامێدە:) جۆرێک ئۆتۆمۆبیلی قەدیمی بوو.) شەک و کاوڕی دابەستە و قەڵەو و جوان. *(مریەمی چەندە جوانی/ چەند بەناز و عینوانی/ هەر دەڵێی پامێدەیە/ دێتەوە لە ڕێی کانی «برایم فەتاحی».)* ف) نوعی ماشین قدیمی.) برەی چاق و چله و زیبا

پانتا: بۆشاییی ئاسمان. ف فضا

پانکە: جانەوەرێکی چکۆڵەی پانە وەک کەرەجنە وایە ڕەنگی قاوەییە بەسەر پێستی لەشدا بڕوا لیرگی پێدەکا، گەنەکەوڵە. ف ساس

پانەڕێ: شەقام، شاڕێ، جادەڕێ. ف بزرگراه

پانەسێلە: مرۆڤی پان و پۆڕ، شتی پان. ف هر چیز پهن و بزرگ

پاوار: مسافیری دەستەنگ کە لە ڕێدا دەمێنێتەوە. ف مسافر تهی دست کە در راه می‌ماند

پاوزاخە: چاوزەقە، دڕوویەکی تیژە لەنێو مەزرادا دەڕوێ. ف نام گیاهی خاردار

پاومان: تەشک، داوێن، لە پشتێنە بەرەوخوار. ف دامن.

پاوەشانە: دیاریی زاوا بۆ بووک بەرلە چوونە پەردەوە. ف هدیەی داماد برای عروس قبل از رفتن بە حجلە

پاوەشانی: پاوەشانە ☜ پاوەشانە

پاهەڵەن: گیای بەهاری، سەوزە گیای دەمەو

بەهار، شینکە.[ف] گیاه بهاری

پایدۆزی: پایدۆس، دەست لە کار کێشانەوە.[ف] دست از کار کشیدن.

پایزە: (+)) شەختە، شەخسە، سەرمای پایز کە گژ و گیا دەشەمزێنێ. *(گوڵەکەم باخی دڵم پایزە لێیداوە بڕۆ/ تۆ گەشی هەڵدەپرووکێنی مەیە ئەمناوە بڕۆ «ئاسۆ».)*) مەقامێکی کۆنی کوردییە بە دەنگی زۆربەی بەیتبێژەکان تۆمار کراوە.[ف]) سرمای پاییزی آفت کشت) نام آهنگی قدیمی

پاینجە: پەیجە، پەینجە، پەیژە، ناردیوان، نیردیوان، سولەم، قاڵدرمە، قادرمە، سلەم.[ف] نردبان

پخ:) دەنگ دانی بەرخ؛) وشەی ترساندنی منداڵ.[ف]) صدا زدن برە؛) کلمە ترساندن بچە

پرتووکاو: داپۆکاو، رزیو، پواو. *(بۆ تێکۆشانی ڕۆژی ماسیڕاو/ نەختێ شەریت و تۆری پرتووکاو/ لەگەڵ قولاپی کۆن و ژەنگ‌هێناو/ هێناوییە ئەمڕۆش بیانخاتە ئاو «شەریف».)* [ف] پوسیدە

پرچک و پلار: تیر و تانە، توانج و تەشەر.[ف] سرزنشت

پرچە: ترووسکە، شەبەق، درەوشان.[ف] درخشش

پرچەماتێ: درەوشانەوە، ترووسکانەوە.[ف] درخشیدن

پرزوولک: پرزۆڵ، پرزۆڵە، بزگوڕ، تیتۆڵ.[ف] تکە پارچەی کوچک و کهنە

پرزە لێبڕان: لە تاقەت کەوتن، ماندوو بوون، هێز لێبڕان(هێندە ماندوو بووین پرزەمان لێبڕا.) [ف] از رمق افتادن

پرزە لێبڕاو: هێز لێبڕاو، شەکەت بوو.[ف] از رمق افتادە

پرزە لێبڕین: ماندوو کردن، بەزاندن، هێز لێبڕین.[ف] از رمق انداختن

پرسیارپێچ کردن: پرسیار کردنی زۆر لە کەسێک و بە پرسیار سەرلێشێواندنی.[ف] سؤال‌پیچ کردن

پرشکە: پریشکە، پشکی ئاو.[ف] پشنگ آب

پرشنگدار: بریقەدار، ڕووناک و درەوشاوە.[ف] درخشان

پرکە: پرمە، دەنگی پێکەنین. *(دانەی لە پرکەی خەنگ.)* [ف] صدای خندە

پرنگانەوە: ☜ پرینگانەوە

پرینگانەوە: پرنگانەوە، سڵەمینەوە، سڵە لێ کردن. *(لە هیچ شتێک ناپرینگێمەوە)* [ف] پرهیز و دوری کردن

پرووپاتاڵ: (+) ئاژەڵ و حەیوانی ماڵی.[ف] حیوان اهلی

پرووپرتووخ: گێڕانەوەی بەسەرهات لە بنج و بناوانەوە، باس کردن بە تیر و تەسەلی. *(تەواوی ڕووداوەکەم پرووپرتووخ بۆ گێڕایەوە.)* [ف] تعریف کردن بی کم و کاست

پرووپنجل: پیس و چەپەڵ، ناڕێک.[ف] کثیف و نامرتب

پرووزان: (+) بریتی لەو کەسەی لە کایەدا خەتا

دەکا و دەر دەکرێ. *(ئێت لە خەتەکە تا پڕووزای بڕو دەرێ.)* ف خطا کردن در بازی و اخراج شدن.

پڕووش: ڕیشاڵی قەراغی پارچە. *(پەراوێزی دەسرەکەم پڕووشی هەڵداوە.)* ف پارەهای باریک قماش

پڕووکان: هەڵپڕووکان، بزرکان، پووکانەوە. *(شەو ڕاشکا / ئەژنۆم شل بوو /مانگ بە تاقی ئاسمانەوە هەڵپڕووکا «پەشێو».)* ف پژمردە شدن و رنگ باختن

پڕووکاندن: هەڵپڕووکاندن، بزرکاندن. ف پژمردە کردن

پڕووکاو: هەڵپڕووکاو، بزرکاو. ف پژمردە شدە و رنگ باختە

پڕیچک:) پڕیشک، پڕیشکە، پشکی ئاو) پڕیشکی تۆپ و قومبەلە و... ف) پشنگ آب) ترکش توپ و خمپارە و...

پڕێزگ: پڕێسکە، پڕیاسکە. ف صرە، بقچەی کوچک.

پڕێزە: سەلیقە، ڕێک و پێکی لە کاردا. ف سلیقە

پڕیشکە: ☜ پڕشکە

پڕیف: شەبەق، پڕشنگ، تڕووسکە. ف درخشش

پڕێمز: پەرەمێز، پەرامێز. ف نوعی چراغ نفتی تلمبەدار

پزلووخ: پووزلەخ، پووزەوانە. ف ساق‌بند

پزوو: (+) گیایەکە لاسقی بڕگە بڕگەی هەیە، کاتێک مەڕ نەخۆشیی پزوو دەگرێ (پزوو) لە ملی دەکەن و بڕوایان وایە چاک دەبێتەوە. ف اسم گیاهی است

پژگ و بڵاو: پەرژ و بڵاو، تێکەڵ و پێکەڵ. ف پراکندە و بەهم ریختە

پژگیر: خاولی، مەرحەمە، پشتەماڵ. ف حولە

پژلمە: سیس، ژاکاو. ف پژمردە

پژلمیان: ژاکان، سیس بوون. ف پژمردن

پژوو: لق و پۆپی دار، پەلوپۆی دار. ف شاخە و برگ درخت

پسوولە: نووسراوە، کاغەزی چکۆڵەی یادداشت. ف نوشتەی کوچک

پسینچک: ناوی گیایەکە. ف اسم گیاهی است

پشارەش: جەرگ، کەزەب. ف جگر

پشاسپی: سیپەلاک، پیلاسپی. سیپەلک. ف ریە، شش

پشت بە خووسار: سیخوار لە پشت، بریتی لە کەروێشکی قەڵەوی پایزان. ف خرگوش چاق پاییزی

پشت دەرکانە: دابێکی کۆنی کوردەواری کاتی زەماوەند ژنێک دەچووە پشت دەرگای ئەو ژوورەی بووکی لێبوو، نەیدەهێشت بووک بێتە دەرێ هەتا شتێکیان پێنەدایە. ف یک نوع انعام هنگام عروسی

پشت ڕاست کردنەوە: بە بەڵگەوە سەلماندن. *(قسەی ئەوی پشت ڕاست کردەوە.)* ف تایید کردن سخن کسی

پشت ماسیلکە: جۆرێ درووما‌ن. ف نوعی بخیە

پشتاو: (+) ئاوێکی کە لە پشتی جۆگەوە دادەشکێ و لە زەوی ئاژین دەکرێ. ف آبی کە

از پشت جوی به طرف زمین هدایت می‌شود

پشتک: شیتک، پشتوێن، پشتێند، پشتێن، شووتک. ف شال کمر

پشت‌گر: مامان، قابیلە. ف ماما، قابله

پشت‌گورد: تەختەیەکی درێژە دەیخەنە نیوەڕاستی ڕایەڵی فەرشەوە و تاڵەکانی پێ گورد و واز دەبێ. ف تخته‌ای دراز که در میان تارهای فرش قرار می‌گیرد

پشتوو: دەمانچە، شەشلوول. ف تپانچه

پشتە پەڵە: دووهەمین بارانی پەڵە لە پایزدا. ف دومین باران پاییزی

پشتە دەرێ: پشت دەرکانە. ف پشت دەرکانه

پشتەپەل وێستان:) ڕوو هەڵماڵدراوانە لە هەمبەر کەسێکی گەورەتر لە خۆدا ڕاوەستان؛) بریتی لە دەسکە پیمەڕەیەک کە تۆزێ بەلای پشتەوەدا خوار بێتەوە، پشتە وشکێن. ف) پررو شدن در برابر بزرگتر از خود؛) دسته بیلی که در وسط اندکی خم شده باشد

پشتەپەل: ڕوو لێک کرانەوە، ددان لێک سپی بوونەوە. *(هێندە بە دەم کورەکەیەوە دا ئێستا پشتەپەل بوون.)* ف پررو شدن در برابر بزرگتر از خود

پشتەجوورە: قنگەجوورە، قوونەجوورە، ئێسکی پاش قنگی مریشک. ف استخوان‌بندی تخمدان مرغ

پشتەڵ پشت: پشتاوپشت، پاشەوپاش ڕۆیشتن. *(وە پشتەڵ پشت هاتەو.)* ف عقب عقب راه رفتن

پشتەوقەفار: لەسەر پشت کەوتن، لەسەر پشت ڕاکشان. *(پشتەوقەفار خۆی ڕاکێشا بوو.)* ف به پشت خوابیدن

پشتێندە: (+) پشتێنە. *(پشتێندەیەک بەفر باریوە.)* ف کمر

پشتێنە: (+) نێوقەد، کەمەر، ناوقەد. *(مەتا پشتێنەی لە قوڕ هەڵکێشابوو.)* ف کمر

پشدێن: پشتێن، پشتوێند. ف شال کمر

پشقەڵ: پشکەڵ، کشپەڵ، پشقڵ. ف مدفوع گوسفند و بز و خرگوش...

پشکۆڵ: چۆڵەپێچەن، شەوژەن، داخستنی درگا بە دارێکی گەورە. *(درگاکەیان لە ناوەوە گاڵە دابوو، پیموا پشکۆڵیان خستبوو.)* ف بستن در با تیر چوبی بزرگ

پشکووک: پشکۆژ، دوگمە، قوپچە. ف دگمه

پشکێل: مازوو، ئەو شتە خڕەی گۆرەوی‌بازیی پێدەکەن. ف تیله‌ی جوراب‌بازی

پشکێنەر: ئەو کەسەی دەپشکنێ، پشکن. ف مفتش

پشیلۆکە: پشیلۆک، پەپوولە پایزە، پشیلە پایزە، باوێلکە، شەلەمکەرە، شەلەمینکەرە. ف قاصدک

پشیلە کوەیلە: پشیلە کێوی. ف گربه‌ی وحشی

پشیلە کێوی: ☜ پشیلە کوەیلە

پفکە: بلۆق، پۆرک. ف تاول

پڤلە دان: هەڵتۆقان، بلۆق کردن. *(خارچک پڤلە داکە.)* ف برآمدن

پڤلە کردن: ☜ پڤلە دان

پفەک: دروستکراوێکە لە گەرمەشانیی لێکراو و ڕۆن و خوێ و پەنیر کە منداڵ زۆریان

بێ‌خۆشە.[ف] پفک‌نمکی

پلپۆسەکی: ڕزیو، گنخاو، پواو، پەڕپووت، پرووکاو.[ف] پوسیده

پلتۆخ: (+) پیس، گەمار، چەپەڵ.[ف] کثیف

پلتەخۆری: زۆرخۆری، خواردنی زۆر لەسەر یەک و نەخۆش کەوتن بەو هۆیەوە. *(مێندەی پلتەخۆری کرد لەو باخە بۆیە نەخۆش کەوت.)* [ف] پرخوری

پلک و پلتوور: بە هەموو ئافرەتانی خزمی دایک و باوک دەگوترێ، یانی پوور و پوورزا

پلوورگە: پلووسک، لووساوک.[ف] ناودان

پلووک: کڵۆ، لەتی چکۆڵە. *(پلووکێ قەن بدە پێم.)* [ف] حبه‌قند

پلووکە بەرد: بەردی چکۆڵە، لەتی وردی بەرد، ورکە بەرد.[ف] خرده سنگ

پلیان: سووڕان، هەڵخولان. *(کەفتەسە پلیان وە دەور خوەیا.)* [ف] چرخیدن

پلیخاندنەوە: فلیقاندنەوە.[ف] له کردن

پلیک: چلکن، پۆخڵ، پیس، لەگەڵ چلیک دێ، چلیک و پلیک.[ف] کثیف و چرکین

پلیمۆت: بەد دیمەن، ناحەز، دزێو، ڕەزا گران.[ف] زشت رو

پلینکان: پیلپیلک ☜ پیلپیلک

پنج بەستن: ڕیشە داکوتان، شین بوون و گەشە کردن.[ف] روییدن و ریشه دوانیدن

پنج و مۆر: (+) بە کەسێک دەڵێن کە لە ژوور کرا بێ و نەهێڵن بێتە دەرەوە. *(بێچارە لە ژوورێدا پنج و مۆر کراوە.)* [ف] زندانی کردن در خانه

پنجل: پیس و چەپەڵ، کەسێک کە هەمیشە شل و شەوێق و داوێن قوڕاوییە.[ف] کثیف

پنچک: (+) گیایەکە وەک قەیاغ وایە لە زەلکاو و قەراغ ئاو دەڕوێ، مەترێک بەرز دەبێتەوە و بۆ باقەبێن کەڵکی لێ وەردەگرن.[ف] نام گیاهی باتلاقی

پندڕ: دڕاو، شڕ و پەتۆڕ، ڕیشاڵ ڕیشاڵ، شندڕ و پندڕ.[ف] ☜ پەتۆڕ

پندرحاڵی: ناحاڵی، لا، بەدگووز.[ف] لجباز

پندرە: بە ئەدەب، فەقیرۆکە، بێ‌دەنگ و ئاقڵ.[ف] آرام و بی سروصدا

پندوو: ناوی گیایەکە.[ف] اسم گیاهی است

پنگەڵ: پنگەی پیر، پنکەیەک کە لاسقەکەی ڕەق بووبێ.[ف] پونەی پیر

پۆ باریک: بەنێکی باریکە وەک دەزوو لە تەوندا کەڵکی لێ وەردەگرن.[ف] پود باریک در فرشبافی

پوار: گیایەکی گەڵا باریکە بستێک لە زەوی بەرز دەبێتەوە و گوڵەکەی وەک گوڵە جۆ وایە.[ف] اسم گیاهی است

پۆپەشاخ: دوندی کێو، لووتکە، ترۆپک. *(هەور لە دەشت و کێو و پۆپەشاخان/ کردی بە تۆپ تەقاندن و چراخان «هەژار».)* [ف] قله‌ی کوه

پۆتر: کرێم، شتێکە دەست و دەم و چاوی پێ چەور دەکەن.[ف] کرم، پماد

پۆرتووکاو: پرتووکاو، پواو.[ف] پوسیده

پۆرخس: پۆرخز، چەمووش، سەرقورس.[ف]

خیرەسر
پۆز: فیز، دەمار، هەوا.[ف] تکبر
پۆزەتیڤ: ئەرێنی، موسبەت.[ف] مثبت
پۆشێنەر: داپۆشەر.[ف] پوشاننده
پوفەبا: نەرمەبا، شنەبا، سروە.[ف] نسیم
پۆلاینە: پۆلانیا، مانای هەنبانە بۆرینە راست نییە، بە وەسەر خستنەوەی گاسن دەڵێن نەک دەمەزەرد.[ف] جوش کردن تکەای آهن بە نوک گاوآهن
پولپولۆز: ئاڵۆزاو، ئاڵۆزکاو. *(یەکی ناڤ گوندێ دەرویشێک ڤان ڤانایە/ سەری پولپولۆز ململانک عەبایە.)* [ف] پریشان
پولتۆخ: پلتوخ، *(ئاشقم زەردە روخ و ئاشوفتەمە/ پیس و پولتوخ و نەزارم تێمەکە «غەریب».)* ☜ پلتوخ
پۆلکە حۆلە: پۆلکە گایانە، جۆرێ پۆلکەیە ئەگەر مرۆڤ بە کاڵی بیخوا گێژ دەبێ.[ف] نوعی خلر
پۆلکە خاتوونە: جۆرێک پۆلکەی خۆرسکە بە کاڵی دەخورێ.[ف] نوعی خلر
پۆلکە رەشە: پۆلکە مارانە.[ف] نوعی خلر
پۆلکە گایانە: جۆرێک پۆلکەی خۆرسکە گەلاکانی پانە و گوڵی بنەوش دەر دەکا دانەکەی بە شلکی لە ئاو و خوێدا دەکوڵێنن و دەیخۆن، پۆلکە گایانە.[ف] نوعی خلر
پۆلکە مارانە: جۆرێک پۆلکەی خۆرسکە ناخورێ.[ف] نوعی خلر
پۆلۆتقە: کلکەسووتێ، ریایی، خۆشئامایی.[ف] ریایی کردن

پوورپنۆک: بریتی لە مرۆڤی گرینۆک و دڵناسک، کەسێک کە خێرا دەست دەکا بە گریان، پیرێژنی گرینۆک. *(پوورپنۆک لە بەهانە بەندە بۆ گریان.)* [ف] کنایە از آدم نازکدل کە زود گریە میکند
پووزەپووزێن:یارییەکە بە هەڵمات دەکرێ، قووڵکێک هەڵدەکەنن و هەڵماتەکە بە پللە دەهاون هەرکەس بیخاتە قووڵکەکەوە بەرەندەیە.) [ف] نام یک بازی با تیلە.
پووزلەخ: پزلووخ، پووزەوانە، بەلەکپێچ.[ف] ساقبند
پووش لە کا بژاردن: بریتی لە چاک لە خراپ جیا کردنەوە.[ف] کنایە از جدا کردن خوب و بد
پووشکە بەفوو: کایەیەکی لاوانی گوندنشینە، هێندێک پووشکە یان گەسکێک بە تێلێکەوە هەڵدەواسن و ئاوری تێبەردەدەن لە چوار لاوە بە نۆرە فووی لێدەکەن هەر کەس بتوانێ بیکوژێنێتەوە بەرەندەیە.[ف] اسم یک بازی جوانان روستایی
پووشکە پسانێ: نێوان تێک چوون، خاک بوون، قسە لەگەڵ یەکتر نەکردن، دوو کەس کە دەنگ لە یەکتر دادەگۆڕن پووشکەیەک هەڵدەگرن و هەر یەکی سەرێکی دەگرن و دەیشکێنن و هەر یەکەیان لەتێکی بەدەستەوە دەمێنێ و ئیتر لەو کاتەوە لەگەڵ یەکتر قسە ناکەن.[ف] قهر کردن
پەپرووکە: بەورینگ، بەوروو، وردە سووتوویەک کە لەسەر ئاور بەرز دەبێتەوە.) [ف] خاکستر ریزی کە با آتش و دود بلند

می‌شود

پەپی: پەپوولە، بلاتینک، پەرپەرۆک، پەڵپەلیسک. ف پروانە

پەت: (+) مۆڵەت، مەودا. ف مهلت

پەتا چەپەڵە: نەخۆشیی پرمەترسی و گیرۆ. ف بیماری خطرناک و واگیر

پەتکینە: گورەوییەکی کە بە یەک شیش دەیچنن. ف جورابی کە با یک میلە می‌بافند

پەتۆر: دراو، شڕ، شڕ و پەتۆر، لەتلەت بۆ پارچە. ف پارە و پورە

پەتەسوو: خۆڵەمێش، خۆڵەکەوە. ف خاکستر

پەتەڤینگە: قۆچەقانیی بەن، قەڵماسک. ف فلاخن

پەتی سەوەتە: بریتی لە کەسێک کە سووک و چرووک و بێدەسەڵاتە و لە ماڵێدا دەستی ناڕوا. *(کورە کەیخودای چی پەتی سەوەتەش تەواو نییە.)* ف کنایە از آدم بی‌ارزش

پەتیتە: تۆبە، پەژیوان بوونەوە لە گوناح. ف توبە، ندامت

پەراف: قەراغ، رۆخ، کەنار، لێوار، دەم چەم. ف کنارە رودخانە

پەرامێز: ماتۆرێکی نەوتییە ناسووس دەکرێ و چێشتی لەسەر ساز دەکەن. *(دوکمە و تاقرانی و دەرزی/ خرمەی کرد کەوتە عەرزی/ پەرەی دڵم ئاوی گرت/ میسالی پەرامێزی «گۆرانی».)* ف چراغ نفتی تلمبه‌ای

پەرتاڵ: ئاکام، ئەنجام. *(ئی‌کارە پەرتاڵ نەیری.)* ف عاقبت

پەرتوبڵاو: پرژ و بڵاو، پەرگەنە. ف پراکندە

پەرتەک: هێز، قەوە، وزە. *(پەرتەکی لێ‌بڕیاگە.)* ف توان، رمق.

پەرتەک بڕیاگ: هێز لێبڕاو. ف از رمق افتادە

پەرتەک بڕیان: هێز لێبڕان. ف از رمق افتادن

پەرتەک بڕین: هێز لێبڕین. ف از رمق انداختن

پەرچان: تەیمان، تانۆک، پەرژین، تامان، تانۆ. ف پرچین

پەرچاندن: ☜ پاچاندنەوە

پەرچدانەوە: بەرپەرچ دانەوە، گێڕانەوە. *(کەس نیەتوونێ پەرچی ئی‌کارە بێگاوە.)* ف سرا راه قرار گرفتن و مانع شدن

پەرچم دانەوە: پەرچ دانەوە، بەرپەرچ دانەوە. ف در میان سخن درآمدن

پەرچە: (+) پەچە، جێگە مۆڵی مێگەل لە سەحرا. ف محل استراحت گلە در صحرا

پەرچیم: ☜ پیم

پەردۆژ: دەرفەت، هەل. ف فرصت

پەردە لە چاودا نەبوون: بریتی لە ڕووڕاست و بێ‌ڕوودەربایستی. *(بە خوا پەردە لە چاوما نییە ئەوەی دەیزانم دەیڵێم.)* ف کنایە از رودربایستی نکردن

پەردە: (+) بن، کچێنی. ف پردەی بکارت

پەردەگێڕان: لە بەینی دوو شتدا پەردە کێشان. *(لە ژوورەکەدا پەردەیان گێڕابوو ژن لە لایەک و پیاو لە لایەک دانیشتبوون.)* ف پردە کشیدن

پەردەی گوێ: پەردەیەک کە دەنگ دەیلەرزێنێ. ف صماخ

پەرژان: (+) پەرژین، تەیمان، تانۆک. ف پرچین

پەرشخۆرکە: مەلێکی بۆری چکۆلەیە بەقەد چۆلەکەیەک دەبێ، سیچرە.ف نام پرندەای است

پەرشکە: چێشتێکی تایبەتی هەلامەت و سەرما بوونە، ماش و نۆک و پاقلە و برویش و هەرشتە و بیبار پێکەوە دەکولێنن و دەیکەنە ئاشی پەرشکە.ف آش

پەرشەخۆرە: ☜پەرش خۆرکە.

پەرکۆ: کوتانی ساواری خڕ هەتا تەواو تفرەکەی هەلدەدا.ف کوبیدن بلغور برای جدا کردن پوستەی آن

پەرگر: گۆشەنشین، گۆشەگیر، دوورەپەرێز، *(پەرگر دانیشتووە و سەری داخستووە.)* ف منزوی.

پەرگەنە: پرژ و بلاو، شپرزە، شپرێو.ف پراکندە

پەرگین: گیایەکی کوێستانییە بۆ رەنگی رەش کەلکی لێ وەردەگرن.ف اسم گیاهی کە برای رنگ سیاه مورد استفادە است

پەرۆ لێ دادرین: بریتی لە ئاور لێدانەوە و یارمەتی دان. *(هیچ کەس پەرۆیەکمان لێ نادادرێ.)* ف کنایە از کمک کردن

پەرواز: (+) تەختەی باریکی تاشراو بۆ قەراغی سندوق و دۆلاب، زەوار.ف زوار

پەروازبەند: تەختەبەند، *(قەراغی ئەو دۆلابەمان بۆ پەروازبەند کە.)* ف تختەبند کردن کنارەی صندوق چوبی و کمد

پەرۆش کردن: ڕشانەوە، وەڕشان، هێنانەوە.ف قی، بالا آوردن

پەرۆشان: دەسرۆکەیەکە بە شانی منداڵیدا دەگرن بۆ دەم و لووت سڕین.ف دستمالی کە برای پاک کردن دماغ و دهان بە شانەی بچە می‌دوزند

پەرۆک:) فرندە، باڵندە، باڵدار، پەلەوەر *(دەهاتنە سایەم نازێ و نازەنین/ لە سەرم دەنیشت پەرۆکی باڵشین «بەیتی پیرەدار»)* ؛) پاتک، پارچەپینە، کنجک.ف) پرندە؛) تکە پارچە برای وصلە

پەروو: ☜ پەروە

پەرووک: پەڕۆ، قوماش، کووتاڵ.ف پارچە

پەروە: خەڵات، دیاری، پێشکەشی.ف سوغات، مشتلق

پەرە: پەلک، بەرگی گوڵ. *(هەر دەڵێی پەرەی گوڵە، لە پەرەی گوڵ ناسکترە.)* ف برگ گل

پەرەژاڵ:) ناوی گوڵێکە؛) ناوی چیایەکە لە ناوچەی سەقز و بانە.ف) نام گلی است؛) نام کوهی در منطقەی سقز و بانە

پەرەسیغار: کاغەزی جگەرە، کاغەزێکی ناسکە سیغاری پێ دەپێچنەوە.ف کاغەز سیگار

پەرەشووت: چەتری خەلەبان، چەتری چەترباز. ف چتر چترباز

پەرەلیل: تەریبی، دوو خەتی ڕاست لە پاڵ یەکدا.ف موازی

پەرە مریشکە: قرژ بوونەوەی تووک و پێستی لەش لە کاتی سەرما و مۆچرک پێدا هاتندا.ف مورمور شدن پوست بدن

پەرەملە: گەردانە، بەرموور، خەناوک، ملوانکە، ملوێنک.ف گردنبند

پەرەمووچ: قلچەی چکۆلەی وێنەکێشان.[ف] قلم‌مو

پەرەوکێ: پەوکی، پەوکەی، بۆیە، لەبەر ئەمە.[ف] به این دلیل

پەرەول: باڵندە، پەلەوەر، پەڕۆک.[ف] پرنده.

پەریشاخ: پەڕەسێلکە، پەڕەسلێرکە، حاجی‌ڕەش [ف] پرستو

پەری‌شارۆخ: زەردەولی، زەردەزیرە، زەرباف، زەرکتک.[ف] پرنده‌ای سینه زرد و سیه بال

پەرێوە: ئاوارە، بەرێدە. *(بوومە ئاوارە و پەرێوەی دوور ولات/ کەوتمە نێو وردە داوی ڕێی نەجات «هێمن».)* [ف] ئاواره، دربەدر

پەریوەشان: گوڵێکی بۆنخۆشە.[ف] پرسیاوشان

پەزاج: مامان، قابیلە.[ف] ماما، قابله

پەزکۆ گورۆ: ناوی کایەیەکی منداڵانەیە.[ف] اسم یک بازی بچەگانه

پەژارەوار: پەژارەدار، خەملەبەر، دڵتەنگ و خەمبار.[ف] اندوهگین.

پەژمینە: کەڕوو، برشوو، برش.[ف] کفک

پەژین: شاخ و کێو، هەرد و کۆ، کەژ، چیا.[ف] کوهسار

پەسا: قۆرغ، قۆپی، دارستانی کەناری چۆم. *(لەو پەسا چڕ و پڕەدا بزر بوو.)* [ف] بیشەی کنار رودخانه

پەسپەزەکێویلە: هەڵەپەزە پەزپەزەکێولە.[ف] رتیل

پەستێوراو: ئاخندراو، شلێدراو، پەستواو.[ف] انباشته و سفت شده

پەسە و پووسە: شت و مەک، بارگە و بنە. *(پەسە و پووسەکەتان کۆ کەنەوە دەڕۆین.)* [ف] وسایل و خرت و پرت

پەسێر: پەسیو، پەنا، پاسار.[ف] پستوو، کنج

پەسیلە: بەرسیلە، قورەی ترێ، پەسێرە، هاڵە.[ف] غوره

پەگر: گەمرە، کەمرە، گەرمە.[ف] سرگین سفت شده‌ی زیر پای حیوان در طویله

پەل هاویشتن: ☜ پەل هەڵدان

پەل هەڵخستن: بڵاو بوونەوەی مەڕ و ماڵات بە کێودا بۆ لەوەڕین.[ف] پخش شدن گوسفندان برای چرا

پەل هەڵدان: لق و پۆپ دەرکردن، گەشە کردنی دار و گیا.[ف] رشد و نمو درخت و گیاه

پەلاتیقە: هەوڵ، تەقەلا، حەول. *(زیاتر پەلاتیقە بکەن.)* [ف] کوشش، سعی

پەلارە: بۆڵ، هێشوو، زەنگەتە، تلووتەک.[ف] خوشه انگور

پەلامپیتکە: پەلەپیتکە، پەلەپیتک.[ف] تلنگر

پەلاو: ئاوی تەنک، تەنکاو، بەرینی چۆم کە ئاوەکە بە زەویدا بڵاو دەبێتەوە.[ف] بستر رودخانه که آب آن زیاد عمق نداشته باشد

پەڵخوڕ: (+) جۆی لێکراو کە دەدرێ بە ماڵات.[ف] جو خرد شده برای حیوان

پەلک ڕەیحان: جۆرێ کراسی قەدیمی ژنانە بوو.[ف] نوعی پیراهن قدیمی زنانه

پەڵەباقی: دوورینەوەی گیا و دروو کە پەڵە پەڵە ڕوابێت و لە هەر شوێنێک باقەیەک دەدوورنەوە. [ف] درو کردن گیاه و خار که

پراکنده روییده باشد

پەلەزێ: گولاڵە گەزیزە.ف زنبق وحشی

پەلەسێ: گیایەکی گوڵ زەردە زوو هەڵدەوەرێ. ف اسم گیاهی است

پەلەسوانە: لقی داری گوێسوانە، داری سواندن. ف چوب لبەی بام

پەلەک بریان: جووڵە لێبران، لە هەرەکە کەوتن. ف از حرکت افتادن

پەلەک: هەرەکە، جووڵە، جمە. *(پەلەکم بریا فرە را کردم.)* ف از حرکت افتادن

پەلەکانە: پەیژە، قادرمە، نێردیوان.ف نردبان

پەلەکرن: پەلکێش کردن، راکێشان. *(بچۆ پەلەکرنی بکە و بارەی.)* ف به زور کشانیدن

پەلکێش: (+) پیل گرتن و راکێشان بە زۆر. *(بە زۆر پەلکێشیان کرد و بردیان.)* ف بە زور کشیدن و بردن

پەلەمریشکە: میروولە کردن و قرژ بوونەوەی پێستی لەش بەهۆی سەرما و مۆچڕکەوە.ف مورمور شدن پوست بدن

پەلەواژ بوونەوە: بوورانەوە، بێخود بوون. *(لە برسانا خەریک بوو پەلەواژە بینەوە.)* ف از حال رفتن، غش کردن

پەنار: سەرچاوە، کانی.ف چشمه

پەناف: زەویی نەرمان، گۆشتە زەوی.ف زمین نرم و بی‌سنگ

پەنجە چۆلەکە: پێ چۆلەکە، گیایەکی لاسق قاوەییە بە عەرزیدا پان دەبێتەوە.ف اسم گیاهی است

پەنجەقازە: ناوی گیایەکە زۆر بەرز دەبێتەوە قالۆری سپیی هەیە و لە قەراغ چۆم و ئاوان دەڕوێ. ف گلپر

پەنجەقازی: گاسنێکە زۆری تیغە هەیە بە تەراکتۆرییەوە دەبەستن و جووتی پێ دەکەن. ف پنجەقازی

پەنجەکەڵە: قامکە گەورە، تلیابەرانکێ، تلیامەزن، کلکە گەورە.ف انگشت شست

پەنجەوانە:) قامکەوانە، چەرمێکە دروێنەوان لە قامکی دەکا، ئەنگوستیلە، کلکەوانە.ف) چرمی کە دروگر بە انگشت می‌کند؛) انگشتر

پەنچەر: خاڵی بوون یان تەقینی توییی تەگەر.ف پنچر

پەندەمووس:) پەنگڵەمووس؛) جنێوێکە. *(دەک پەندەمووس کەی.)* یانی ڕەبی بماسێی.ف) آماسیدن؛) نفرینی است

پەندیر: پەنیر.ف پنیر

پەنکوور کردن: وەشارتن، شاردنەوە، حەشاردان.ف نهان کردن

پەنکوور: نهێنی، شاراوە، ڕاز. *(هەرچک لە بەینی خوەیان بکەن پەنکووری کەن.)* ف سر، نهانی

پەنگرەئەستێرە: گوڵئەستێرە، پەنگەئەستێرە.ف کرم شبتاب

پەنگڵەمووس: با کردن، ماسین، پەنەمین.ف آماسیدن

پەنگەئەستێرە: ☜ پەنگرەئەستێرە

پەنەمووس: لە خەو ڕاچوون و هەڵنەستانەوە. *(یاخوا پەنەمووس کەی.)* ف بە خواب ابدی فرو

رفتن

پەنی: (+) ون، نادیار، بزر، پیوار. *(نازانی خوەی بۆچە پەنی کردگە.)* ف پنهان

پەنێرکە: بۆقژە، نەخۆشییەکی زاری منداڵی شیرەخۆرە. ف مرضی در دهان کودک

پەوو: پی، ئاروو، پدوو، پووک. ف لثه

پەیار: چەواشە، سەرگەردان. *(مێنێ وردە ئەم وتارە/ بیر دەوێدا پەیارە «راوچی».)* ف سردرگم، سرگردان

پەیاغ: تیلا، دار دەستی لەبار و لەدەستان خۆش. ف چماق

پەیدۆز: پەیجۆر، تۆژەرەوە. ف محقق

پەیدۆزی: پەیجۆری، تۆژینەوە، لێکۆڵینەوە. ف تحقیق

پەیڤاژ: کەسێ کە مژولیایش دەکا، وتاردەر. ف سخنران

پەیوین: قسە کردن، پەیڤین، دووان. *(دەبێ بە کوێ بگەی؟ هێشتا نەگەیوی/ لە روخسارا بەهەشتی، ڕۆژی، هەیوی/ هەزاران داود و دەنگی زەمووری/ دەبەر لێوەت مرن کاتێ دەپەیوی «هەژار».)* ف سخن گفتن

پێ بە جەرگی خۆدا نان: دەست لە دڵ بوونەوە، ڕازی بوون لەبەر ناچاری. *(ناچار بووم پێ بە جەرگی خۆمدا بنێم و بچم بۆلای.)* ف پا روی دل خود گذاشتن

پێ بە خەنە: بریتی لە نازدار و دەست و پێ سپیلکە. *(ئەو پێ بە خەنەیە کوا توانای کار کردنی هەیە؟)* ف نازنازی

پێ بە قوونە: جۆرێک مراویی چکۆڵەیە زۆرتر لە پەنا و پەسیوی چۆماندا دەژی. ف نوعی مرغابی وحشی

پێ پان: بە توانج بە کەسێک دەڵێن کە قەڵەو و لاق زل بێ. *(جا ئەو کچە پێ پانە کێ دەیهەوێ.)* ف کنایه از آدم چاق و پاگنده

پێ پرکە: لاق لە عەرزی گیراندن و هەڵکەندنی لە کاتی ڕق هەستاندا، بۆ حەیوان بەکار دێ، زۆر جار گورگ کاتێک لەگەڵ کەسێک بەرەورووە دەبێ چنگ لە بەفر دەگیرێنێ و دەیکا بە سەر و چاوی کەسەکەدا بۆئەوەی چاوی پڕ بکاتەوە و بتوانێ هێرشی بۆ بەرێ. ف ☜ پێکوڵ

پێ پشیلە: چنگە پشیلە، گیایەکە وەک پێی پشیلە دەچێ. ف نام گیاهی است

پێ پیرۆز: قەدەمخێر، کەسێ کە مایەی خێر و بەرەکەت بێ *(خدری پێ پیرۆز لە کوێیە بۆچی لێلە ئاوی ژین؟/ خوێن لە پەلکی گوڵ دەچۆڕێ، بای بەهاران چوونە کوێ؟ «حافز بە کوردی، حەقیقی»)*. ف قدم خیر

پێ چەقاندن: پێداگرتن، سوور بوون لەسەر کارێک، ئیسەرەم کردن. ف اصرار

پێ فاماندن: تێ گەیاندن، حاڵی کردن. ف فهماندن

پێ کردنەوە: بانگهێشتنی بووک و زاوا، خزم و کەس بووک و زاوا بانگهێشتن دەکەن بۆئەوەی ئاشنا بن لەگەڵیان و بەو بانگهێشتنە دەڵێن پێ کردنەوە. ف دعوت کردن عروس و داماد

پێ گرتن: فێری ڕێگا ڕۆیشتن بوونی منداڵ. *(منداڵەکەمان پێی گرتووە.)* [ف] پا گرفتن بچه

پێ لێ نەبڕین: سەردانی زوو زوو، بەردەوام چوونە دیدەنیی کەسێک. [ف] همواره به دیدنی کەسی رفتن

پێ لێ هەڵبڕین: بریتی لە ئەوپەڕی بێحەیایی و دەمدرێژی، بێشەرمیی لەڕادەبەدەر. *(تۆ بەجاری وەک ژنی فاحیشە پێت لێ هەڵبڕی/ نەءگوتم خەیری نییە چاوێکی گەر لێ زەق نەکەم «شێخ ڕەزا».)* [ف] بیشرمی و زیادەرویی بیش‌ازحد

پێ لێ هەڵێنان: شوو لێ هەڵکێشان، چاو و ڕوو کرانەوە. [ف] ☜ پێ لێ هەڵبڕین

پێ لێنان: دان پیانان، ڕاستی گوتنی تاوان. *(ئاخری پێی لێنا تاوانبارە.)* [ف] اعتراف کردن

پێمەردە: عیزراییل، پێمێرد، [ف] عزراییل.

پێ و شوێن: سۆراغ. *(کەس بە پێوشوێنی نازانێ.)* [ف] اثر

پێوەعەرز نەکەوتن: بریتی لە شادی و خۆشیی زۆر. *(لە خۆشیانا پێی وە عەرزی ناکەوێ.)* [ف] کنایه از شادی زیاد

پێ: (+) پووک.☜ پەوو

پیازە:) تاوان، باڵبەز، سووچ، گوناح) ناوی چیایەکە لە هەورامان[ف]) گناه) نام کوهی در اورامانات.

پیازەخوانکە: گیایەکە گەڵاکانی لە پیواز دەچن و لە کێو و شاخ شین دەبێ، سیرە سەگانە.[ف] نوعی سیر کوهی

پیاسکە: پریاسکە، پرێسکە، بوخچەی چکۆلە.[ف] بقچەی کوچک

پیاوە بەفرینە: زەلامە بەفرینە.[ف] آدم‌برفی

پێبلقە: پەیژە، پەینجە، نێردیوان.[ف] نردبان

پێبەر: (+) داگیرکەر، زاڵم، قاندر.[ف] ظالم، متجاوز

پێ‌بەروانە: کێشکچی، قەرەوڵ، پازازک، حەسحەس.[ف] نگهبان

پێپاکی: پاکانە، تۆمەت لابردن لەسەر خۆ، فحێڵ.[ف] اثبات بی‌گناهی و دوری از اتهام

پێپەست: لەبەر پێ پەستواو، پێشێل کراو. *(چەند ساڵ گوڵی هیوای ئێمە پێ پەست بوو تاکوو پار/ هەر خوێنی لاوەکان بوو گوڵی ئاڵی نەوبەهار «پیرەمێرد».)* زیر پا له شده

پێتار: پیرەدار، داری کۆن و ڕزیو.[ف] درخت پیر و فرسوده

پێتاو: (+) میراوی برینج.[ف] آبیار برنج

پێتکە: قەڵەشینەوەی توێکڵە گوێز.[ف] ترک خوردن پوستەی گردوی رسیده

پێتگە: نەعنا، مەرزە، جاترە.[ف] نعناع

پێتۆڵ: زیرەک، وریا، هوشیار.[ف] باهوش، زیرک

پێتوو: چەرخە، باشوو، واشە.[ف] باشه

پێتەڵووک: پیرەڵۆک، چرچ بوونی دەست لەنێو ئاوی شیلەوگەرمدا. *(دەسم پێتەڵووک بووە.)* [ف] چروک شدن پوست دست در آب ولرم

پێتەڵووکە: باپووک، باپووسکە. *(پێتەڵووکەی زستانی بە باوە هەڵوەدایە/ سەهۆڵی دەرک و کۆلان، کوڵوڵی دەستی بایە «ڕاوچی».)* [ف] برف ریز و سبک

پێچ و کڵاو تێکەڵبوون: بریتی لە بە کێشەهاتن و تێکهەڵچوون *(لە کوڵم بەوە با پێچ و کڵاوەکەمان تێکەڵ نەبێ.)* ف کنایە از دعوا و زدوخورد

پێچ و مۆرە: جەڕ و مۆرە.ف پیچ و مهره

پێچبادەر: پێچکوشتی.ف پیچکوشتی

پێچەر: گیانسەخت، زیندەوەرێک کە درەنگ گیانی دەردەچێ. *(منیدە پێچەرە سەد جاری بکوژی نامرێ.)* ف جانسخت

پێچرا: پاچرا، ئەو پارەیەی لە قوماردا دەدرێ بە خاوەن قومارخانە.ف پولی کە طرفین قمار به صاحب قمارخانه می‌پردازند

پێچکوشتی: ئامرازی کردنەوەی پێچ.ف پیچکشتی

پێچکە ژلۆقە: گیایەکی کوێستانی ف نام گیاهی است

پێچکە سوێرە: گیایەکی کوێستانییە وەک پیواز وایە دەخورێ.ف اسم گیاهی

پێچۆل: ڕان، مێگەل.ف گله

پێچووک: پێچۆلەکە، گیایەکی گەڵا باریکە بە زەویدا پان دەبێتەوە.ف اسم گیاهی است

پێچەڵۆک: ئاڵۆزاو و پڕ پێچ و پڕ گرێ و گۆل، تێکهاڵاو، پێچەڵاوپووچ.ف پر پیچ و خم

پێ حاجیلە: نانە حاجیلەقلەق، تۆڵەکە.ف اسم گیاهی خوراکی

پێحەسان: هەست پێکردن.ف احساس کردن

پێخەسوو: مانای هەنبانە بۆرینە ڕاست نییە، بە ژنێک دەڵێن کە لە ماڵی زاواوە دەچێتە ماڵی بووک و شەوی خەنەبەندان لەوێ دەمێنێتەوە.ف زنی کە از طرف خانه‌ی داماد شب قبل از عروسی در خانه عروس می‌ماند

پێخەسوولە: قولە گیایەک کە بۆ قایم کردنی گرێی شەغرە کەڵکی لێوەردەگیرا و دەدرا بەر قوڵفەی گرێکە بۆئەوەی شل نەبێتەوە.ف یک دسته گیاه کە زیر گره بار می‌گذارند کە گره شل نشود

پێداکێشان: (+) زێدەڕەوی، پێی زیادی داکێشان. *(پێی زیادی داکێشی پێت دەشکێنم.)* ف زیاده‌روی در رفتار.

پێدەڤی: پێویست، لازم، پێویس.ف لازم

پیرایشۆکە: (+) درووە پوورایشێ، دروویەکی شینی سپیواشە پەپوولە پایزە دەردەکا.ف نام خاری است

پیرکوونی: کەسێک کە لە تەمەنی پیریدا تۆڵازی و کاری جلفانە دەکا.ف کنایە از کسی کە در پیری هوسبازی می‌کند

پێڕۆ: پێڕەو، پیادە.ف پیادە.

پیرۆز: پیوند، پێویست، پیوند کردنی دار، متوربە.ف پیوند.

پیرەکورە: گیاوگژی پیر بوو، گژوگیای هراش و ڕەسیدە.(گیاوگژ پیرەکورە بووە تازە بارانیش بباریٚ قازانجی نییە.) ف پیرشدن گیاه و علف

پێڕەوگە: پیێانەڕێ، شۆستە.ف پیادەرو

پیزڵغ: پیزەڵک، پیزەل، گیایەکە وەک کەرخنکێنە وایە بۆ باقەبێن دەبێ.ف اسم گیاهی است

پیزڵک: گیایەکە بە تۆپەل دەڕوێ و باڵا پیاوێک

بەرز دەبێتەوە و گوڵی سوور دەر دەکا و فەلایان بۆ باقەبێن کەڵکی لێ وەردەگرن پیزڵخ. ف نام گیاهی است

پیزەرۆک: جۆرێ زیپکەی بە ژانە لە پێستی لەش پەیدا دەبێ. ف نوعی جوش پوستی

پیست: جێی خلیسکێن. ف پیست سرسرەبازی

پیستوور: زۆردار، زاڵم. ف ستمگر

پێسمۆرە: گیایەکی گەڵا باریکە وەک شیوت وایە. ف اسم گیاهی است شویت مانند

پیش کردن: مووش کردن، مان کردن، دۆش دابردن. *(بۆ وا پیشت کردووە، دەڵێی مەیموونەکەت تۆپێوە.)* ف رنجیدن و خودخوری

پێشاوبردانەوە: وەدوای کەسێک کەوتن و لە لایەکی دیکەوە هاتنە پێشی و گرتنەوەی. ف کسی را دنبال کردن و میانبر زدن و گرفتنش.

پێشبرکێ: کێبەرکێ، رقە، ململانێ، گوررە. ف مسابقە

پێشکرێ: پێشمەرج، بێخ، بێحانە. ف بیعانە

پیشکە قازان: پیشکان، بێلەکان، بێلەقان. ف بیلک گیاەکنی

پێشکەل: برینی گوێچکەی بەرخ و کاژیلە بۆ دیاری کردن بە جۆرێ کە بردراوەکەی لای پێشەوەی گوێچکەی بێ. ف نشانە کردن گوش برە و بزغالە از طرف جلو

پێشمەرج: بێخ، بێحانە. ف بیعانە

پێشەزا: منداڵی پیاوێک کە ژنی هەوەڵی نەماوە و ژنی دیکەی هێناوە، ئەو منداڵانەی ژنی یەکەم بۆ ژنی دووهەم دەبنە پێشەزا. ف بچە ناتنی برای زن‌پدر

پیقنە: فیتفیتە، فیقفیقە. ف صوتک

پێکدادان: پێکادان، بە گژ یەکتردا چوون. ف زد و خورد

پێکز: نەدار، هەژار، فەقیر. ف تهیدست

پێکوڵ:) سمکۆل، سم لە زەوی کوتانی ئەسپ، سمکۆلان؛) سم بە عەرزیدا هێنانی گا و جوانەگا لە کاتی شەڕدا. ف) سم بە زمین کوبیدن اسب؛) سم بە زمین کشیدن گاو نر هنگام جدال

پێکەوتە: شیاو، هێژا. *(پیاوێکی پێکەوتە و زانایە.)* ف لایق

پێکێو: داوێنی کێو، پێدەشت. ف کوهپایە

پێگەرمۆک: پیاسە، راوێچکە. ف قدم زدن

پیلارەش: ☜ پشارەش

پیلاسپی: ☜ پشاسپی

پیلاومز: ☜ پیلاومیز

پیلاومیز: کاڵەدڕانە، هەقی بەرێدا رۆیشتن بۆ کاری کەسێک. ف پایمزد

پیلپێلک: پلیکان، قالدرمە، رازوونە، پەیژە. ف ☜ پاینجە

پیلۆز کردن: پێوەند کردن، لێک قایم کردن، چاک کردنەوەی شکاو. ف بەهم چسپاندن و بند زدن اشیاء شکستە

پیلۆزە: کۆلوو، پەلووژە، بنی تالوو. ف ریشەی کلفت گیاهی است

پیلە: (+) پیر، بێددان، زیاتر بۆ حەیوان

دەگوتری، *(کا پێڵە توانایی جووت کردنی نەماوە)* [ف] پیر، مسن

پێڵەوژە: کولوو، بنی تاڵوو.[ف] ریشەی گیاهی تلخ

پیلیسک: هەل، دەرفەت.[ف] فرصت

پیم: پەرچیم، ئاسنێکە وەک بزمار وایە دوو پارچە ئاسنی پێ بە یەکەوە دەبەستن لەپێشدا هەر دوو پارچە ئاسنەکە کون دەکەن و پیمەکە دەخەنە نێو کونەکانەوە و بە چەکوش دەیکوتن هەتا هەر دوو سەری پەرچ دەخوا و ئیتر دوو پارچە ئاسنەکە یەکتری بەر نادەن، مەگین پیمەکە بشکێ.[ف] پیم

پێمجیلکە: پێمریشکە، گیایەکە وەک گێلاخە بە زەویدا پان دەبێتەوە.[ف] اسم گیاهی است

پێمزک: کرێ، مزە، جەمەک.[ف] دستمزد

پێمل بوون: ڕازی بوون بە ناچاری.[ف] راضی شدن از روی ناچاری

پێمل کردن: ڕازی کردن، ناچار کردن.[ف] مجبور کردن، راضی کردن

پێمێرد: مەڵکەمووت، فریشتەی گیانکێشان، ئیزرائیل.[ف] عزرائیل

پینە: پەڵە، پینەهەور، پەڵەهەور.[ف] لکه، لکه ابر

پێوار: (+) پێوانە، ئامرازی پێوان.[ف] پیمانە

پیوازاو: ئاو و تام، شۆرباو، چێشتی ئاو و پیواز و ڕۆن.[ف] اشکنه

پیوازە خووگانە: گیایەکی گەڵا پانە بنێکی خڕی هەیە لە ئاڵەکۆک گەورەترە.[ف] اسم گیاهی است

پیوازە سەگانە: گیایەکی بۆگەنە وەکوو پیواز وایە خۆڕسکە و بنێکی وەک پیوازی هەیە.[ف] اسم گیاهی بدبوو شبیه پیاز

پێوور: (+) هەسارەی ڕاخوشیو، نیزەک، .[ف] شهاب

پێورمێزین: ئەستێرەکشان، ڕاخوشینی نێزەک.[ف] افتادن شهاب

پیوسۆز: چرای شیلەگەرچەک.[ف] پیەسوز

پێوە بوون: (+) بەتەما بوون، قەست کردن. *(پێوە بووم بێم بۆلات.)* [ف] قصد کاری کردن

پێوە: لنگە، تا. *(بە پێوە کەوش وەریکەڕایە.)* [ف] لنگه کفش

پێوەچاران: مشوور خواردن، چارە کردن، ئاگا لێبوون.[ف] به فکر بودن و سرپرستی

پێوەڕوان: جووت بوونی سەگ و تاژی.[ف] جفتگیری سگ و تازی

پیەرز: پارێز، نەخواردنی هێندێ خۆراک. *(لە شیرینی پیەرز بکە.)* [ف] پرهیز

پیەرز کردن: پارێز کردن. *(پیەرز کردن لەری ئایەم کێنگ.)* [ف] پرهیز کردن

پێیانەڕێ: شۆستە، پێڕەوگە.[ف] پیادەرو

تئووک: چادر، تاول، هۆبە، دەوار، خێوەت.[ف]
چادر، خیمە

تابڵمە: تابلەمە، شتێکەپۆلووی پێ دەگەشێننەوە بۆ نێرگەلە.[ف] آتش‌گردان

تابلەمە: پۆل‌گەشێن، بن‌چەرخێن.[ف] ☜ تابڵمە

تابوشت: تاقەت، توانا. *(لەوە زیاتر تابوشتم نییە کارەکە زۆر قورسە.)* [ف] رمق، توان

تابیر: لێکدانەوەی خەون، [ف] تعبیر.

تاپووس: تابووت، دارەمەیت، دارەتەرم.[ف]
تابوت

تاتک: پیتک، کوتک.[ف] پتک

تاتوولە: کاکلێنە، گیایەکی ژەهراوییە پاتاڵ بیخوا پێی دەمرێ.[ف] گیاهی سمی

تاتیپشت: مۆغەرەی پشت، بڕبڕاگە، بڕبڕە، [ف]
ستون‌فقرات

تاجیلۆکە: (+) گیایەکی سووک و پەلەپووشی پایزییە.[ف] گیاهی خشک کە در پاییز باد می‌برد

تاچیک: بێگانە، نامۆ، غەوارە، غەریبە.[ف] غەریبە

تاخچە: پەڵە نەرماییی نێو شاخ و بەردی چیا، کە گیای لێ شین دەبێ.[ف] زمین نرم در میان سخرەهای کوهستان

تاراوگە: شوێنێ کە ئاوارەی لێ دادەنیشێ، شوێنی گیرسانەوەی ئاوارە و شاربەدەران.[ف]
تبعیدگاه

تارۆز: شێعر و چیرۆکی تەوساوی، تەنز.[ف]
طنز

تاریکەوانی: تاریک و ڕوون، سپێدە، کازیوەی بەیان.[ف] گرگ و میش

تازەسوو: تازەساو، تیغی تازە تیژ کراو.[ف]
تیغی کە تازە تیز کردە باشند

تازێ: پرسە، تازیە.[ف] تعزیە.

تازیەدار: عازیەتبار، تازیەبار، ڕەشپۆش.[ف]
عزادار

تاژان: (+) گوندێکە سەر بە شاری بانە.[ف]
روستایی از توابع بانە

تاژانگ: شێلاق، شەلاخ، قەمچی، قامچی.[ف]

تازیانه

تاژپلنگ: تولەپلنگ، جۆری پلنگی باریک و تیژڕەوە.ف یوزپلنگ

تاژەنگ: (قامچی، شیلاق (. گوشار، تەوژم، زەخت. ف(تازیانه (فشار

تاژیلکە: تاژیلۆکە، تاجیلۆکە، تاژیی ئەحمەد ڕاوکەر.ف آخوندک

تاسا: توانا، هێز، وزە *(تاسای دەست کردنەوەی نەبوو.)* ف توان، نا

تاسکە تاسک: بە ناز و لار و لەنجە ڕۆیشتن، چاوگێران و بە ناز ڕۆیشتنی کچ. *(هەلیان مالیوە باسک/ باسکی قەلەو و ناسک/ کە دەکەن تاسکە تاسک/ ڕەوەکترن لە ئاسک «مێمن».)* ف ناز و عشوه

تاسمە: قاشە گرکە و کالەکی وشکەوە کراو) قایشی پەروانەی ماشێن و....ف) لواشک خربزه) تسمه

تاسەبار: تاسەمەند، بە ئاوات.ف آرزومند

تاسیان: تاسان، گێژ بوون.ف گیج شدن

تاشا: (+) مەیل و تاسە، تامەزرۆیی. *(دەبینی ڕۆژ بە تاشا سواری شەو بوو/ شەو ئاوس بوو سبەینێ کاتی زەو بوو «خالەمین».)* ف اشتیاق

تاشقەند: پەڕپەڕۆچکە، حەویق، تەشق، بەرزایی ئاسمان.ف اوج آسمان

تاعوون:) بلفەتە، نەخۆشییەکی کوشندەیە. چاو قوولکە؛) بریتی لە مندالی زۆر بزۆز و هار. *(دەلێی تاعوونە.)* ف) طاعون؛) کنایە از بچە شلوغ

تافتافینە: تاڤگە، سۆلاف، قەلپەزە، ئاوهەلدێر. ف آبشار

تاقوتراق: تاقولۆق، دانەدانە. *(تاقوتراق خەلکی لێ مابوو.)* ف تک و توک

تاقەپووتە: پارچەیەکی قەدیمیی ژنانە بوو.ف اسم پارچەی قدیمی زنانه

تاقیمانە: تاقیکاری، ئەزموون.ف امتحان

تال قەشقە: بەرێکی دار بەڕووە.داری بەڕوو حەوت بەر دەگرێ.ف یکی دیگر از ثمرهای درخت بلوط

تالتۆز: گیایەکی بلیندە وەکوو مۆسک وایە.ف اسم گیاهی ساقه بلند

تالحە: فال، بەخت تاقی کردنەوە، تەلیعە.ف فال

تالخۆش: ئەو ئاوەی کە بە وادەی ڕۆژ و دانێک لە برینجی چاندراوی دەگرن.ف آبی کە بە مدت یک روز و نیم بە شالیزار داده میشود

تالکێش: دەرهاتنی تالی گورەوی و بەرگی چندراو و بە بەرەوە چوونی. *(گورەوییەکەت تالکێش بووە تازە هەتا ئەوسەر دەدڕێ.)* ف پاره شدن تار جوراب و لباس دستباف

تالنگە: جەوال، تەلیسێ کە وەک بەرە دەیتەنن. ف گونی دستباف

تالوار: شوێنێکی تایبەتە بۆ لە تەرە دانی تووتن، تەرە.ف گودالی کە توتون در آن میگذارند

تالووچاڕ: جارە تالوو، جاڕێکی کە گیای تالووی زۆرە و لەبەر کۆلوو ناکێلدرێ.ف مزرعەای کە پر از گیاه« تالوو» است

تالیشار: گیایەکی گەلا سەوز و پانە لاسقەکەی

سپییه.[ف] اسم گیاهی است

تاماو: ئاووخوێ کە دەدرێ بە مالات.[ف] آب‌نمک برای حیوان

تامڵ: تاقەت، سەبر.[ف] تحمل

تانجیلۆکە: تاجیلۆکە، تاژیلۆکە، تاژیی ئەحمەد ڕاوکەر، تانجیی پێغەمبەر، بالووک، حوشترحوا.[ف] آخوندک

تانگ:) دەبابە) ڕووبەڕوو، هەمبەر، بەرانبەر. *(ماڵمان لە تانگ ماڵ ئەوانە.)* .[ف]) تانک) برابر، مقابل

تانۆ: ☜ پەرچان

تانی تێدان: دنە دان، هان دان. *(ئەو بۆ ئەوکارە تانی تێدان.)* [ف] تحریک کردن

تاوپەڕ: ڕۆژپەڕ، ڕۆژاوا.[ف] هنگام غروب

تاوپەڕان: کاتی ڕۆژئاوا بوون.[ف] هنگام غروب خورشید

تاوتا: پێ‌وپێ، پاوپا، لینگاولینگ لەپێ کردنی کەوش. *(کوڕە ئەوە بۆ کەوشەکانت تاوتا لەپێ کردووە؟)* [ف] کفش لنگه به لنگه

تاوتوو کردن: شی کردنەوە، توێ توێ کردن، لەبەر یەک هەڵوەشاندن.[ف] از هم باز کردن

تاوتوێ کردن: ☜ تاوتوو کردن

تاوکانەوە: تەکینەوە، تاسانەوە، کشانەوە لە کارێ.[ف] شانه خالی کردن

تاوگر: بەرڕۆژ، بەربەرۆچکە، شوێنێ کە تیشکی خۆر دەیگرێ.[ف] جای آفتاب‌گیر

تاوننە: تاعوون، بلفەتە.[ف] تاعوون

تاووک: سێبەر، سابات، چارداخ، سەیوان، کەپر. [ف] سایبان

تاوەسووت: ئەو شتەی خۆر دەیسووتێنێ، دەم و چاوی ڕەش هەڵگەڕاو و پێست داماڵدراو بە تینی هەتاو.[ف] آفتاب سوخته

تاویار: (+) تاوێرە بەرد، بەردی گەورە و تەختی قەدی کێو؛) کەسێک کە خۆرەتاوی خۆش دەوێ.[ف]) سنگ بزرگ و پهن کوه؛) کسی که به نور خورشید علاقه دارد

تڕ بە تاق نەهاتن: بریتی لە خۆشی و شادیی زۆر. *(لە خۆشیانا تڕی بە تاق نەدەهات.)* [ف] کنایه از شادی بیش از اندازه

تڕ لەخۆ دەرچوون: بریتی لە بادیهەوا بوون، غلوور بوون. *(ئەوتازە پیا کەوتووە وا تڕی لەخۆی دەرچووە قسە لەگەڵ کەس ناکا.)* [ف] کنایه از مغرور شدن

تڕ و تەوێڵە: قسەی بێ‌تام و هیچ و پووچ، شتی هیچ و بێ‌بایەخ. *(گوێی مەدەیە هەمووی تڕ و تەوێڵەیە.)* [ف] چیز و حرف بی‌ارزش و الکی

تراوکە: جۆرێ بەردی بریقەدار و تەنکە.[ف] نوعی سنگ نازک و ساف

ترپە: (+) دەنگی بە ئاستەمی پێ، چرپە. *(ترپەی پێی دێ.)* [ف] صدای پا

ترترە: کرمی نۆک، ئافەتی نۆک *(ئەوەی کاری ئەمڕۆ بدا بە سبەینێ/ ترترەی دەکەوێتە ڕدێنێ «پەندی پێشینان»)* [ف] آفت نخود

ترتفاق: شتوومەک، شمەک، کەلوپەل.[ف] وسایل و اسباب

ترسان: (+) سوور بوونەوە و ژان کردنی

پێستی لەش بەهۆی پێداڕژانی ئاوی گەرم. *(خەمتان نەبێ نەسووتاوە هەر ترساوە.بلۆقی نەکردووە، سوور بۆتەوە.)* [ف] سوزش پوست براثر ریختن آب گرم

ترسیاگ: ترساو، تووشی ترس و خۆف هاتک. [ف] ترسیده

ترشگیاگ: ترشاو، شتێ کە بە مانەوە ترش هەڵگەڕابێ.[ف] ترشیده

ترشگیان: ترشان، *(خەور فرە بمێنگەی ترشگێ.)* [ف] ترشیدن

ترشگیانن: ترشاندن، ترش هەڵگێڕان.[ف] ترشاندن

ترشۆکە خاتوون: ترشۆکە خاسە، جۆرێ ترشۆکەی ئاسک و گەڵا پانە بۆ دۆکولیو دەبێ. [ف] ترشک

ترشۆکە خاسە: ☜ترشۆکە خاتوون

ترشە خاتوون: ☜ ترشۆکە خاسە

ترکزە: دڵەکوتە، دڵەڕاوکێ، دڵەخورپێ.[ف] نگرانی

ترگژۆک: تەرزە، تەیرۆک، گارسیۆک، تەزرە.[ف] تگرگ

ترمەوبۆڵە: پرتەوبۆڵە، ناڕەزایی دەربڕینی ترسەنۆکانە و بە پێچ و پەنا.[ف] غرولند

ترنیسک: کۆترەباریکە، یاکەریم.[ف] قمری

ترووتوپ: پۆز و هەوا، فیز و ئیفادە. *(لە ماڵیا نییە دەنکە برویشێ/ لیفە شرێ نییە لاقی تێکیشێ/ تر و توپەکەی کەرێک ناکیشێ «فۆلکلۆر».)* [ف] تکبر

ترۆڵ: ڕەشەکوژی، تیرۆر.[ف] ترور

ترۆمتە: واشە، باشوو، مەلێکی ڕاوکەرە.[ف] قرقی

ترۆنتە: ☜ ترۆمتە

ترووک: زۆر سڵۆک، تۆڕ، سڵ، سرک.[ف] رموک

ترە: (+) کچۆڵە، کیژۆڵە، کناچە، کەنیشکە.[ف] دختر کوچک

ترەشکە: بەڵای ئاسمانی، وەک هەورە تریشقە و تۆفان و ...[ف] بلای آسمانی

تڕی بن گۆم: بریتی لە بێسەر و شوێن بوون. *(وەک تڕی بن گۆم بزر بوو.)* [ف] کنایە از گم شدن

ترێ پەزان: بریتی لە مانگی خەرمانان، کاتی ترێ گەیشتن.[ف] ماه شهریور، هنگام رسیدن انگور

ترێ مارانە: ترێ مارە، ڕێزەڵە مارانە.[ف] تاج‌ریزی

ترێ مارە: ترێ مارانە.[ف] تاج‌ریزی

تریشکدار: پرشنگدار، بە بریقە.[ف] درخشان

تریشکە: گیایەکە دەخورێ و لە قەراغ کانیاو دەڕوێ، ترشۆکە.[ف] گیاه ترشک

تریفە بوون: لە شیر برینەوەی بەرخ و کاژیلە و کز بوونیان. *(لەوەتا بەرخەکانمان لە شیر بڕیوەتەوە هەموو تریفە بوون.)* [ف] لاغرشدن بره بەخاطر بریدن از شیر

تریگانەوە:) بزە گرتن، گرژینەوە، زەردە گرتن؛) پشکووتن، دەم کردنەوەی گوڵ.[ف]) لبخند زدن؛) شکفتن گل

تریواندن: ژان کردنی لەش. *(لەبەر ژان تەواوی*

گیانم دەتریوێنی.) ف درد

تریوه: تریفه، تیشکی مانگ. ف تابش ماه

تس‌کولیو: بریتی له تەمبەڵ و تەوەزل، بە ساوه ساو، کەسێک کە لە کاردا زۆر بە شێنەییە، زۆر دادەنیشێ و لەجێی خۆی هەڵناستێ. ف کنایه از تنبل

تسله: جۆری کارگە زۆر نەرمە وەکوو قارچکی تر ژێرەکەی پەرە پەرە نییە، کاتێک وشک دەبێتەوە گەردێکی وردی تێدایە وەک خەنە وایە. ف نوعی قارچ

تسمۆرگ: گیایەکی چکۆلەیە وەک ئاڵەکۆک و شنگ وایە. ف اسم گیاهی است

تشپۆک: زیپکە، پیزۆکە، زووە. ف جوش

تفارۆک: منال، زارۆک، زارۆ، مندال. ف کودک

تفر: (تێخوڵی بڕوێش و ساوار. *(ئەو پەرشە بکوتەوە و تفرەکەی لێ جیا کەوە.)* (قەتماغە، پەترۆ ف (پوستەی بلغور (کبرەی زخم.

تفلیک: بەڵغەم، ئاخ‌تف، تفی زەرد. ف بلغم

تفەنگ بە تاریکییەوە نان: لە خۆڕا قسە کردن سەبارەت بە کەسێک، چێو لە تاریکی کوتان. ف سخن گفتن بدون دلیل

تفیله: منداڵی ورد، زارۆک، ساوا. ف طفل

تلارۆکێ: خۆ تلاندنەوە بەسەر زەویدا. ف غلطیدن

تلاس: تەختەیەکە ناوەکەی قووڵ دەکەن سەگ ئاوی تێدا دەخواتەوە. ف آبخوری سگ که از تخته کنده می‌شود

تلاسکه بەستن: لاتراسکە بەستن، سەرەنگری بوون. ف سکندری خوردن

تلاسه: ☜ تلاس

تلاشه: تەڵەزم، لەتی ورد و تیژی ئاسن و دار و بەرد و... ف تراشەی سنگ و آهن و چووب.

تلپات: تلتە، پلتە، بریتی لە شتی بێ‌بایەخ. *(تلپاتی تەڕی تێدا نییە.)* ف کنایه از چیز بی‌ارزش

تلغ: لۆدە، کۆگا، *(کۆلان بە تلغێت بەفر گیرایە.)* ف تودەی برهم انباشته

تلنجک: تەپکە، داوێکە بۆ گرتنی باڵندە. ف دامی است برای شکار پرنده

تلۆ: توڵە، توولە، قەندی. ف یوز، سگ کوچک شکاری

تلووتەک: هێشوو، بۆڵ، زەنگەتە تری. ف خوشەی انگور

تلووخانەوه: گنخان و فلیقانەوەی میوە. ف گندیدن و له شدن میوه

تلیا مەزن: قامکە گەورە، پەنجە کەلە، کلکە گەورە. ف انگشت شست

تلیابەرانکی: قامکەگەورە، کلکە زلە. ف انگشت شست

تلیچاڤ: ئەنگوستەچاو، شەوەزەنگ، بلقەتاف. ف شب بسیار تاریک

تلیسانەوه: تاوانەوەی کلۆ قەند و گڵ و ... لە ئاودا. ف نرم شدن کلوخ در آب

تلیسک: (+) تەڕ، خووساو، *(باران تەڕ و تلیسکی کردووە.)* ف خیس

تلێشیاگ: تلێشاو، دادڕاو. ف پاره شده

تلیفسق: پتە، پەلەپیتکە، چەقوونە، چەقەنە. *(دەس*

کردن به تلیفسق لێدان.) بشکن زدن

تلیقانن: فلیقاندن، پلیشاندن.[ف] له کردن

تلیقیاگ: فلیقاو، پلیشاو. *(تەماتەکە گشتی تلیقیاگە.)* [ف] له شده

تلیقیان: فلیقان، فلێقان، پلیشان.[ف] له شدن

تلیلیلان: هەرا و هوریا و شایی و هەڵبەزین. *(پشیله دیار نەبێ مشک تلیلیانیانه.)* [ف] سر و صدا و شادی کردن زیاد

تمتێل: تەمتێل، بیچم، ئەدگار.[ف] سرو سیما

تنگس: دارێکی کورتەبنە و چاڵووڵەکە بەرێکی وەک بادامی پێوەیە. (تنگسە هەزارەی پا لەموغار بەند/کێ تۆی بۆپەرژین لەرپیشه هەڵکەند؟) [ف] بوتەای خاردار برای پرچین روی دیوار از آن استفاده میشود.

تۆپلاخ: (+) گیاسندە، گیایەکە وەک کەرخنکێنە وایە بۆ باقەبێن دەبێ، پیزەڵک، پیزەڵ.[ف] ☜ پیزلخ

تۆپلاخە: توێخل، تێکول، تۆخل.[ف] گلولەگل.

تۆپلاغ: تۆپلاغە.[ف] ☜ تۆپلاغە

تۆپلاغە: تۆپلاغ، پێکەوە نووساو، تۆپلاخە قوڕ، گلمەت.[ف] گلوله گل

تۆپە: یەکسم جاری وایە لە برسان یان لەبەر خۆشەویستی یەکتردەلێسنەوە و مووی زیادی بە زمانیانەوە دەنووسێ و قووتی دەدەن، لە ئاکامدا لە زگیاندا لەسەر یەک گلۆڵە دەبێ و وەک تۆپێکی پتەوی لێدێ و دەبێتە هۆی نارەحەتیی یەکسم.[ف] مرض اسب و الاغ براثر خوردن مو هنگام لیسیدن یکدیگر

تۆپی ناوخەتێن: یارییەکی منداڵانەیە بە تۆپ دەکرێ.[ف] نام یک بازی کودکانه با توپ

تۆت: کلۆر، خلۆر.[ف] غلطیده

تۆتەلاش: تەلاشەدار.[ف] تراشه

تۆخ: دەوڵەمەند، خاوەن دارایی.[ف] ثروتمند

تۆخماخی سەر کردن: پێستی سەر داماڵین، سەرپان کردنەوە. *(بزانێ تۆخماخی سەرمان دەکا.)* [ف] پوست سر کندن

تۆر: جێپێ، شوێن پێ.[ف] ردپا

تۆراخ: ☜ تۆراغ

تۆراسک: گیایەکە بەرێکی وەک قۆرە دەگرێ.[ف] اسم گیاهی است

تۆراغ: *(مانای مەنبانە بزرینە مەڵەیە.)* دۆی خوێ تێکراوی ئاو لێگیراوو خەستەوە بوو دەبێتە تۆراغ، دۆسۆڵ، دۆسوێر.[ف] دوغ آب گرفته شده و نمک ریخته و غلیظ

تۆرتان: مقەست، دوارد، دوێردک، مەگرپێچەنی.[ف] مقراض، قیچی

تۆرڕەهات: قسەی هیچ و پووچ و بێمانا. *(شێخ و تۆرڕەی مێزەرو نەقل و نقوولی هیچوپووچ/ من بە تۆرڕەی یار ئەسیرم، ئەو بە کوڵێ تۆرڕەهات «مەحوی».)* [ف] حرف پووچ و بیمعنی

تۆرکردن: تۆران، زیز بوون، مان کردن و هەڵاتنی کەری نێر، کەرتۆر[ف] فرار کردن و قهرکردن الاغ.

تۆرکە: جۆرێ سەوزیی خواردنە.[ف] نوعی سبزی خوراکی

توره: پێوانەیەکە تا ٥ مەن گەنم دەگرێ.[ف] واحد پیمانه‌ای است که تا ٥ من گندم می‌گیرد

تۆزتەکێن کردن:) تەکاندنی شت بە تۆزتەکێن؛) بریتی لە لێدان بە ئارامی. *(ئەوە لێدان نییە تۆزتەکێنی دەکەی.)* [ف]) گردگیری؛) کنایه از کتک زدن به آرامی

تۆزتەکێن: ئامرازی تۆز تەکاندن، پەڕۆیەک بە قولە دارێکەوە دەبەستن و تۆزی سەر کەلوپەلی پێ دەتەکێنن.[ف] گردگیر

تۆسن: (+) توورە، قەلس، توورە و تۆسن.[ف] عصبانی

تۆشکێر: تۆێشتێر، گیسک، بزنە کێویی دوو ساڵە.[ف] بز مادەی دو ساله

تۆق: (+) پەڵە، تۆقەن.[ف] ☜ تۆقەن

تۆقە: دەست و مشتاخ، دەست لێکدانەوە.[ف] دست دادن

تۆقەدیوار: دیوارێک کە چین چین بەقوڕ هەڵیدەچنن و لەژێرەوە ئەستوورە و هەتا بەرزتر بێتەوە، باریکتر دەبێتەوە بۆ حەساری باخ و خانووی دروست دەکەن [ف] دیوار سنگی.

تۆقەن: پەڵە، تۆق. *(تۆقەنێک لە بەفرەکەی تواوەتەوە.)* [ف] قطعه

تۆک: (+)) تات؛) شتێک کە هیچ کاری لێ ناکا. [ف]) زنی که استخوان، مجرای رحمش را گرفته باشد؛) چیزی که سخت است و چیزی در آن فرو نمی‌رود

تۆکلیچە: گیایەکی وەک کەرتەشی خڕ و تووکنە درووی نییە و لە عەرزی کەم بەرز دەبێتەوە، وەک چایی دەمی دەکەن بۆ ژانی جەستە باشە. [ف] اسم گیاهی دارویی

تۆلتۆلە: جۆرێک نانە وەک کەلانە وایە لە جیاتی پیواز و سەوزی ڕۆن دەکەنە نێوییەوە و بە تەندوورییەوە دەدەن.[ف] نوعی نان روغنی

تۆڵە شکاندن: بن پڕاندن، کچێنی بردن.[ف] پاره کردن بکارت

تۆڵە شکاو: بنپڕاو.[ف] دختری که بکارتش پاره شده باشد

تۆڵە: (+) گرکە، گندۆرە.[ف] گرمک

تۆڵەکە: (+) تەشتی گلین، سوێنە.[ف] تشت سفالین

تۆلێ: گیایەکە گەڵا پانە دەخورێ، تۆڵەکە.[ف] پنیرک

تۆمارگە: شوێنی تۆمار کردن، دووکانی شریت و سی‌دی تۆمار کردن.[ف] استریو

تومان: (دەرپێ، ئاوەڵکراسی ژنانە(تەمومژ.[ف](شلوار زنانه (مه.

تۆمەت: بوختان، ئیفتیرا، بوختان.[ف] بهتان

تۆمەتبار: بوختان پێکراو، تاوانبار کراو.[ف] متهم

تۆمەشان: کووز، هێڵ، بەشێک لە زەوی کە بە خەتێک دیاریی دەکەن و تووی پێوە دەکەن بۆ کێلان.[ف] قسمتی از زمین تخم پاشیده شده برای شخم

تۆناز: بەندەنی ڕژد و چڕ، شاخی ئەستەم.[ف] کوه‌صعب‌العبور

توند: (+) مەیبو، دژی شل، خەست.[ف] غلیظ

تونکە: شۆرت.[ف] شرت

تۆو: ☜ توو

توو: (+)) تۆم، تۆڤ، تۆو؛) تۆو، تۆتخمی مرۆ. *(تۆزێکی لەو شیرینییە بەش بدە تووی دەتکێ)* ف) بذر؛) نطفه

توووت و فەراقەت: یارییەکی مندالانەیە وەکوو قەرێ قەرێ وایە.ف نام یک بازی

تووتار: مەرایی‌کەر، ڕیایی‌باز، خولتەکەر، تەشی‌ڕێس، هێلکەکەر، ماستاوکەر ف چاپلوس

تووتر: سیکەتۆرە، سیقەتورە.ف سنگدان مرغ

تووترکە سەر: بریتی لە سەربزێو، نەحەجمیو، هار و هاج.ف ناآرام و شلوغ

تووتەک: (+) تاقتاقکەرە، باڵدارێکی شەو بێدارە. *(تووتەک و گوێن و کوند بێکارن/ ڕۆژ وچانیانە، بە شەو بێدارن «هەژار»)* ف بوم

تووادیە: ئەو شێعر و گۆرانییەی کابانی شیردۆش لە کاتی مانگا دۆشین‌دا دەیلێ.ف شعر و آهنگی که کدبانو هنگام دوشیدن گاو زمزمه می کند.

توورژیلک: تەرزەلووکە.ف تگرگ ریز و خشک

توورکی: بنەوەشی، جیددی.ف جدی

توورگ: چەقەڵ، جانەوەرێکە وەک ڕێوی وایە. ف شغال

توورەلەم: گوڵە گەنم کە هێشتا لە ساقەکەی نەهاتوتە دەرێ. گەنم و جۆی کاتی قەفوگوڵ. گەنمێک کە هێشتا نێر نەبووە.ف خوشەی گندم کە هنوز در داخل ساقه و برگ قرار دارد

تووسکوول: بەری دار شەکی، وەک فندق وایە. ف ثمر یک درخت

تووشی گون ڕەشی خۆ هاتن: ☜ تووشی نێری شەش گون هاتن

تووشی نێری شەش گون هاتن: بریتی لە کەسێک کە ماوەیەک بە کەیفی خۆی ڕایەدا و ترسی کەسی نییە، بەڵام لەپڕ دژێکی بەهێزی لێ پەیدا دەبێ و زەلیل دەبێ بە دەستییەوە.ف کنایه از کسی که مدتی یاغی می‌شود و عاقبت بەدست رقیبی توانا شکست می‌خورد

تووقاڵە:) تۆقڵە، بلۆق) پۆرگ.ف حباب؛) تاول

تووکە مردارە: ئەو تووکە نەرم و وردانەی بە زەرنەقووتەوەیە و هەڵدەوەرێ پاشان پەڕ و پۆ دەردەکا.ف موی نرم جوجه که بعدا پر جای آن را می‌گیرد

تووکەمندارە: تووکە مردارە.☜ تووکە مردارە

تووڵازم: دەردە باریکە، نەخۆشینی سیل.ف مرض سل

توولە: ڕکە، قەفەز.ف قفس

توولەکی: کاسە سەر، کاژەلاک.ف جمجمه

توولەوەن: نەمامی وەن. *(لە چەقەی چەرماخ کەڵەیلە و ڕەمین/ توولەوەن لەژێر ماردەمان چەمین «فۆلکلۆر»)* ف نهال وَن

توولێن: بازەڵێن، قەمچان، ڕێخان.ف یەقول دوقول

تووناو: پاراو، تەڕوبڕ.ف سیراب

توونکە: شۆرت.ف شرت

توونە: بەراز.ف گراز

توونەوان: ئاورچی، ئاگرچی حەمام، کوورەپەز. ف تونچی حمام

توونی تەبەس: ☜توونیتەتەر

توونیتەتەر: دەرەک، قیرووسیا، جەهەندەم، توونی تەبەس، *(بە توونیتەتەر دەڕۆی هەر بڕۆ)* ف به درک، جهنم

توویل زەڕین: کۆلکەزێڕینە، کەسکاسۆر، پەلکەڕەنگینە. ف رنگین‌کمان

تووێناوارە: ئاوارە، بەڕیدە، دەربەدەر. ف آواره

توێ:) بەین، نێو *(بە ڕۆژ دەگەڕێ بە کەتانی/ بە شەو دەچێتە توێی کورتانی «پەندی پێشینان»*) توێ شیر، سەر توێ. ف (میان) سرشیر

توێج: پرژ و بلاو، شێواو، پەرگەنە. ف پراکنده

توێخ بردن: ئازار دانی زۆر، ماندوو کردنی لە ڕادەبەدەر. *(مێندەی مەلسووڕاندین توێخی بردین.)* ف کنایه از زحمت زیاد

توێخ چوون: زەحمەت کێشانی زۆر، بریتی لە کاری زۆر سەخت. *(هەتا لەو کارە تەواو بووین توێخم چوو.)* ف کنایه از زحمت زیاد

توێشک: توێ، سەرشیر، تو. ف سرشیر

توێشک: کاژیلەی ماڵی یان کێوی لە سێ مانگان تا یەک ساڵە. ف بزغاله در سه ماهگی تا یک ساله

توێکاری:لەشکۆڵین، نەشتەرگەری لە سەر جەستە بە وردی. ف کالبد شکافی.

تەبارە: گەنم وجۆیەک کە هێشتا نەدوورابێتەوە و هەر بە پێوە مابێ. ف گندم درو نشده

تەباشیر: گەچی نووسین. ف گچ تحریر

تەبەق: (+)) پەرە کاغەز، وەرەق. *(تەبەقێ کاغەزم مێنا و نامەم نووسی.)* :) پارچە شووشە. *(تەبەقێ شووشەم بۆ پەنجەرەکەمان کڕی.)* ف) ورق کاغذ؛) قطعه شیشه

تەپتەپە: زەنگوڵەی گەورە کە بەجێی زرینگە تەپەی لێدێ و لە ملی بزن یان مەڕی سەرگەلەی دەکەن. ف نوعی درای

تەپڵدران: ئابڕوو چوون، عەیب و عار وەدەر کەوتن، بێئیعتبار بوون. ف رسوا شدن

تەپە: (+) سلە شیاکە، تۆپەڵە شیاکە. *(تەپەیەک شیاکەی کرد مانگاکە.)* ف برهم انباشته

تەپەدۆرە: فیبری سپی بۆ ڕاگرتنی سەهۆڵ و ساردەمەنی ف یونولیت

تەپەسووری: وڕ بوون، ترس لێ نیشتن، دڵەخورپە. ف نگرانی

تەپەسەنە: هەوڵدانی خۆڕایی، هەوڵدانی بێهۆ. ف تلاش بیهوده

تەتڵەزوان: لاڵەپەتە، کەسێ کە قسەی چاک بۆ نایە، تور. ف الکن

تەتڵەمێوە: کەلووی کرمی هەورێشم، قۆزاخە. ف پیلەی گرم ابریشم

تەتە: (+) ناوی چیایەکە لە هەورامان ف کوهی در اورامانات

تەتەرێچ: پێچانی لاق و بەلەک بە پەڕۆ و بەن کاتی سەفەر لە بەفر و سەرمادا. ف پیچیدن ساق پا از زانو و به پایین با نوار پارچه‌ای

تەتیاین: دۆزینەوە، پەیدا کردن. ف پیدا کردن

تەخەک: شێو، گەلی، دۆڵ، خڕ. ف دره

تەدار: تادار، نەخۆش، کەسێ کە تووشی تاویاو بووە. ف تبدار

تەڕ و وشک هەڵخستن: دوو کەس کە دەیانهەوێ یاری بکەن بۆئەوەی کەسی یەکەم واتە مەڵلا دیاری بکرێ لەتێ سواڵەت یان بەردێکی پان دیوێکی تەڕ دەکەن و هەڵیداوێن، دیوی تەڕی هی یەکیان و دیوی وشکی هی ئەوی دیکەیانە. ف شیر و خط

تەڕازەن: ☜ تەڕەزەن

تەربیش: تەکمیش، بنکۆڵی ڕەز و بێستان. ف پی زدن و سست کردن خاک جالیز

تەرت: (+) (کڵۆشی گێرە کراو کە هێشتا شەن نەکراوە.(هەڵدێر، هەڵەت، ڕژد ف (خرمن کوبیده شدەی هنوز باد دادە نشده(پرتگاه.

تەرتوتەلان: هەڵدێر، هەڵەمووت، ڕژد، *(مامە ڕاوچیی ڕەوەز و تەرت و تەلان/ ئێستە کەی کاتی لە خەو ڕاچوونە/ کە دیبان کوتەلی باڵات رووخا/ داڵە کەرخۆر لە وڵات بەربوونە «ئەمین کەردیگلانی».)* ف سربالایی صعب‌العبور

تەرچک: (+) شلک، ناسک، تورت. ف ترد و نازک

تەڕدەماخ: کەیف‌خۆش، بە کەیف، دڵشاد، دەماخ‌چاخ، دەماخ‌تەخت. ف شاد و شنگول

تەڕدەماخی: کەیف‌خۆشی، شادی و دڵخۆشی. ف دماغ‌چاقی

تەرشک: قەڵشت، درزی گەورە. ف ترک، شکاف

تەرفتین: شپرزەیی، ئاڵۆزکاوی. ف از هم پاشیدگی

تەرک: (+) تەخت، ژێر. *(تەرکی ژوورەکەیان فەرشێکی لێ ڕانەخراوە.)* ف کف

تەرکەندە: هەوەڵ، سەرەتا. *(لە تەرکەندەوە وا ماتووە.)* ف نخست

تەرکی ژێر بەڕە: گەمەیەکی لاوانی گوندنشینە دوو کەس دەچنە ژێر بەڕەیەکەوە کەیەکیان پێشتر ئەو گەمەیەی نەکردبێ و نەیدیبێ، ئەوەی پێشتر ئەو یارییەی کردووە بەدزییەوە شووڵکێک بەدەستەوە دەگرێ و دەیباتە ژێر بەڕەکەوە، هەر شووڵکێک لەهاوگەمەکەی دەدا و شووڵکێکیش لەعەرزەکە دەدات و هاوار دەکا؛ هاوگەمەکەی پێی وایە لە هەردووکیان دەدەن.) ف نوعی بازی جوانان روستایی.

تەرکی: زەبەلاح، تەژە، تاژان. ف لندهور

تەرمەک: تەرمەگ، مەڵۆی درک و داڵ. ف پشتەی خار. ف

تەرمەگ: ☜ تەرمەک

تەڕە بازاڕ: بازاڕی میوە فرۆشتن. ف میدان ترەبار

تەڕەبار: (+) ☜ تەڕەوار

تەڕەبن: تەڕەون، ناوی بنچکێکی کوڵەبنەیە چاڵووکی هەیە و وەک زی وایە. ف نام بوتەای است خاردار.

تەڕەبنە: ☜ تەڕەبن.

تەرەز: تەرزە، کارسێۆک، گژل، تەیرۆک، ترگژۆک، گژلووک، تەزرە. ف تگرگ

تەڕەزەن: (+) گیایەکی کوێستانییە گەڵاکەی وەک پیواز وایە ماڵات زۆر چاکی دەخۆن، هەتا زستان سەوزە و زەرد نابێ. ف اسم گیاهی است

تەڕەکەباب: شۆرباوی گۆشتی مریشک کە

ترشی سماقی لێدەدەن.[ف] آبگوشت مرغ

تەرەکەمە: ئاوارە، شار بە دەرکراو. *(بۆ هەڵوەدا و تەرەکەمان/ بۆ رووتەڵ و دڵبەخەمان. «راوچی»)* [ف] آوارە، دربدر

تەرِکی: تەڕ بوونەوەی مالات، واتە خواردنی گیا شینی بەهاری و تەقەفیرە گرتنی. *(مانگاکان هەموو تەڕەکییان گرتووە.)* [ف] اسهال حیوانات

تەرەکیوەن: بەنتەرکی، پەتێک کە بە تەرکی زینەوەیە و شتی پێدەبەستن.[ف] فتراک

تەڕەوار:) میوەی تەڕ و تازە؛) باقە یا مەڵۆ گیایەک کە دەیهێننەوە بۆ ماڵ.[ف] (میوەی تازە) علوفەی تروتازە.

تەرەوڵ: باڵندە، فڕندە، پەلەوەر، پەڕۆک.[ف] پرندە

تەریب: تەقەڵی راست و میزان، *(کڵاوەکە تەقەڵی تەریب و جۆردانم لێداوە.)* [ف] بخیەی راست در کلاە

تەریبوجۆدان: جۆرێ تەقەڵی درشتە لە کڵاوی دەدەن و دوایی بەن دەکەن بە بەینی تەقەڵەکاندا بۆئەوەی کڵاوەکە ڕەق بێ.[ف] نوعی بخیەی کلاە

تەرییە: چەتە، ڕێگر، جەردە.[ف] راهزن

تەزبی: ☜ تەزبێح.

تەزبێح: تەسحێب، تەسبێح.[ف] تسبیح

تەزحێب: تەسبێح، تەزبێخ.[ف] تسبیح

تەزوێح: تەسبێح، تەسحێب.[ف] تسبیح

تەژ: کاریتە، شاتیر.[ف] بالار

تەسبێح: تەزحێب.[ف] تسبیح

تەست دانەوە: هەس دانەوە، بەرپەرچ دانەوە، پاساو دانەوە.[ف] ☜ پەرچم دانەوە

تەسحێب: تەسبێح.[ف] تسبیح

تەسلەغ: ناماقووڵ، سووک و چرووک.[ف] هرزە.

تەسلیم بە خاک کردن: بریتی لە ناشتنی مردوو. *(هەر شەوێ تەرمەکەی تەسلیم بەخاک کرا.)* [ف] دفن کردن

تەسوق: نۆبەرە، شتێک کە تازە هاتبێ و تا ماوەیەک خۆشەویست بێ.[ف] نوبر

تەشمەلیچ: ☜ ئاگرمەلووچ

تەشەخوس: هەوا، فیز، دەمار. *(مێندە بە تەشەخوسە دەماری نامێنێ قسە لەگەڵ کەس بکا.)* [ف] متکبر

تەشەنگ: پڕاوپڕ، کەیل، لێواولێو. *(قاپەکە وا تەشەنگ بووە لێی دەڕژێ.)* [ف] لبریز، پر

تەشی تەشی: گەمەیەکی لاوانی گوندنیشینە.[ف] نام یک بازی جوانان

تەشیشی: چاوەڕوانی کردنی کەسێک بە دڵنیگەرانییەوە.[ف] انتظار پر از تشویش و نگرانی

تەفتە: چەفتە، چەفیە، جۆرێ دەسماڵە لە ملی دەهاڵێن.[ف] چفیە

تەفروتوونا: تەرتووتوونا، هەرنەماو، لەنێوچوو، فەوتاو بە یەکجاری.[ف] تارومار و نابود

تەفزین: (+) نەخۆش کەوتن و کەلەلا بوون .[ف] بیمار شدن و از پا افتادن

تەقاندن: هەڵبڕین، ڕاونان، ڕەپێنان، ڕەتاندن. *(دەمتەقێنن چەشنی ڕێویی بەندەنی/ ئەو*

کەسانەی لای کونیشم نادەنی. «مێمن».) ف دنبال کردن.

تەقتەقان: ڕەقەن، زەویی بەردین، کێوێک کە سەرەکەی تەختەبەرد بێ.ف زمین یکپارچە سنگ

تەقتەقە تاوێر: تەختە بەرد، تاوێرە بەرد.ف تختە سنگ

تەققە:) تەقە، وێک کەوتنی دوو شتی ڕەق؛) دەنگی تفەنگ.ف) صدای بەهم خوردن دو چیز سفت؛) صدای تفنگ

تەقلان: شۆڕش، ڕاپەڕین، ڕاسان. *(خەڵکەکە کشتی تەقلان کردن وە دژی شا).* ف قیام.

تەقلوشەقەل: بێگار. ڕەتاندن و کار پێکردن بە زۆر و بەلاش.ف بیگار

تەقلۆکە: گیایەکە نیو مەتر لە زەوی بەرز دەبێتەوە لاسقەکەی سپییە و گوڵی زەردە، گیا ترۆقەشی پێدەڵێن.ف اسم گیاهی است

تەقلە: گیا ترۆقە، گیایەکە وەک گوێ بەرخۆلە وایە بەرێکی ورد دەگرێ دەستی پێدا بێنی دەتەقێ، تەلوکە.ف اسم یک گیاه

تەقلەدەو: تەقلەکوت، هەلاتن بە پرتاو.ف با سرعت دویدن

تەقەتۆرە: تەقەفیرە، بەلەفیرە، سکەشۆرە.ف اسهال

تەقەز: تەنانەت، تەنانە، هەتاکە.ف حتی

تەقەل ترۆزی: تەقەلی خراپ و درشت و خواروخێچ لە دروماندا، ترتەقەل.ف بخیەی درشت و کج و کولە در دوزندگی

تەقەوەستان: ئاگربەس، تەواو بوونی شەڕ.ف آتش‌بس

تەقین: (+) هەلاتن، ڕا کردن.ف فرار کردن

تەکاری: چارۆکە، کوڵوانە، پارچەیەکی چوارگۆشەیە ژنان بە شانیا دەدەن.ف پارچەی چهارگوشەای کە زنان بر دوش می‌اندازند

تەکمیش: (+) پەرازێتی ڕادیۆ و تیڤی.ف پارازیت رادیو و تلویزیون

تەکوو: وچان، پشوودان، سانەوە. *) فرە مانوو بوورگین چکی تەکوو بەین خاسە.)* ف استراحت

تەگرەجیلە: تەرزەلووکە، تەرزەی ورد.ف تگرگ ریز

تەگەر: تایە، چەرخی ئوتومۆبیل.ف چرخ و لاستیک اتومبیل

تەلان: کۆلانی باخ.ف کوچەباغ

تەلچن: گوڵبژێر، هەڵبژاردە.ف گلچین

تەلخەک: بریتی لە قەڵەو و ناقوڵا، شلەپەتە و قەلافەت نالەبار.ف کنایە از سنگین و شل وول

تەلدرو: ئاسندرک، تێلی وارشی درکدار.ف سیم خاردار

تەلوەنە بوون: شەلاڵ بوون، خووسان. *(سەری تەلوەنە بووگە لە خوون)* ف آغشتە شدە

تەلوەنە کردن: شەلاڵ کردن، شلتانی خوێن کردن، خووساندن.ف آغشتە کردن

تەلوەنە: شەلاڵ، شلتان، *(تەلوەنە بووگن لە خوونی خوەیان)* ف آغشتە

تەڵە کردن: هەڵچەقینی بەرد لە بنی پێی یەکسم لە کونی نالەکەیەوە. *(ماینەکە تەڵەی کردووە*

بۆیە دەشەلێ.) ف فرو رفتن ریزە سنگ در پای اسب و الاغ
تەلەسەنگ: تەختە بەرد، بەردی پانی گەورە.ف تخته سنگ
تەلیزە: تەلیس. گونیە.ف گونی
تەمایر: تەمایەر، بەتەما، بەهیوا.ف خواستار، مشتاق.
تەمایەر: ☜ تەمایر
تەمبار:(بەرزایی کەم، تەپک، تیرەگ.(تەم لێنیشتوو (بەفری تەواوەی سەر شاخی تەمبار/دەبێ بەفرمێسک چۆرچۆڕ دێتە خوار«ڕەحیم لوقمانی».) ف(تپه (مه گرفته.
تەمباسک: تەپۆلکە، تەپۆکە، کۆگای گڵ.ف تپەی کوچک
تەمتێل: تمتێل، سەر و پۆتراک، بیچم، سەر و سەکوت. *(بەلالەی تەمتێلەت واری.)* ف سروسیما
تەمدار: داری قالی، دار تەون، دار هەنە.ف دار قالی
تەمسال: تەنبەڵ، تەوەزەل، لەشگران، تەمەڵ، تەپ.ف تنبل
تەمسالی: تەمەلی، تەوەزلی.ف تنبلی
تەمۆرێ: کاکۆڵ، قژی چەپک کراو. ف گیسوی دسته شده
تەموورکە دان: ئاپۆرە دان، کۆزیلکە بەستن، تەموورە دان، *(خەڵکێکی زۆر لە دەوری کانییەکە تەموورکەیان دابوو.)* ف ازدحام مردم
تەمەرێز: شەرەکەڵ.ف جدال گاومیش نر
تەمیرە: تەنبوور، سازێکە وەک سێتار وایە دوو سیمی هەیە و سازی مەزهەبیی ئەهلی هەقە.ف تنبور
تەنتەنە: پووڵەکە، ئۆییە، خشل و زمبەر.ف زیورآلات.
تەندووراو: گێژاوی گۆمی زۆر قووڵ.ف گرداب
تەندوورەزەنە: بە پێچ و لێک هالان وەسەر کەوتن وەک دووکەڵ و گێژەڵووکە.ف بەهم پیچیدن و بلند شدن گرد و خاک و دود
تەنگە بە دۆ: دۆیەک کە لە توراغی وشکی ساز دەکەن و دەیخۆنەوە.ف دوغ کشک.
تەنگ پێ هەڵێنان: تەنگ پێ هەڵچنین، زۆر بۆ هێنان. *(خەیاڵ و خەون و تاسە هاتوونە ژوانگە بۆ دڵ/ هومێد و شادی تەنگی بە ژان و خەم هەڵێنا «ئەمین گەردیگلانی».)* ف در تنگا قرار دادن
تەنگاوەر: دۆڵ، گەلی، شیو.ف دره
تەنگە ئەستوور: زگزل، زگهانک، گەدەزل.ف شکم گنده.
تەنگەبان: تەقڵەباز، *(کۆترێکی تەنگەبانم هەیە.)* ف معلق‌زن
تەنگەزکری: تەمبەڵی، تەمسالی، لەشگرانی. *(چەنێ لەکار تەنگەزکری کەیت.)* ف تنبلی
تەنگەلان: تەنگەبەر، شوێنی تەنگ و چکۆلە. *(لەو ژوورە تەنگەلانەدا شەش کەس دەخەوێن.)* ف مکان تنگ و کوچک
تەنگەوتیلکەدان: شەتەک دان، توند بەستن (کۆڵەکەی لەپشتی تەنگەوتیلکە داو وەڕێ کەوت.) ف محکم گره زدن بار

تەننگ:) تەنک. *(ئاوەکە تەننکە.)* ؛) ناسک. *(پارچەکە تەننکە.)* [ف]) آب کم عمق؛) نازک

تەنەشۆر: تاتەشۆر، ئەو تەختە بەردەی مردووی لەسەر دەشۆن. [ف] تخته سنگی که روی آن مرده را غسل می‌دهند

تەنەوە: بڵاو بوونەوە، تەنینەوە، پەرە گرتن. [ف] سرایت

تەنیمۆک: قورم، دوودەی بنمیچ و دیواری سەر تەندوور. [ف] دوده

تەوازوو: تەوازی، عوزرمایی، داوای لێبوردن. [ف] معذرت خواهی.

تەون: بەرد، کوچک، سەنگ. [ف] سنگ

تەوەرە: (+) میحوەر. [ف] محور

تەوەکل: ئاونگی لە دار دورست کراو بۆ کوتان و ورد کردنی دانەوێڵە. [ف] آونگ چوبی

تەوەلا: لانەواز، تەرە، دەڵە. [ف] پرندەای که از لانه‌اش گریزان است.

تەوێشق: تەشق، حەوێق، پەرپەرۆچکە، بەرزایی ئاسمان. [ف] اوج

تەهلووکەڕێ: ڕێگای سەخت و هەڵەموت، ڕێگای هەوراز و ئەستەم. [ف] راه سخت

تەیاخ: کۆپارە، شانی بەرزەوە بووی گا و جوانەگا. [ف] گردەی پشت گردن گاو

تەیروتواڵ: پەلەوەر، تەرەوڵ، باڵندە بە گشتی. [ف] طیور

تەیفەز: ساز، تەیار، ئامادە. *(خەڵکی بۆ ئەوکارە خۆ تەیفەز کرن.)* [ف] حاضر

تەیفەزین: خەبابەت، ساز بوون، خۆ تەیار کردن. [ف] حاضر شدن

تێ تووڕاندن: فوو کردن بە شمشاڵدا. شمشاڵ لێدان. *(تێ تووڕێنە لەو شمشاڵە.)* [ف] نی زدن

تێ ڕاخوڕین: بە سەردا نەڕاندن و لێ تووڕە بوون. *(هەرکە چاوی پێم کەوت تێم ڕاخوڕی.)* [ف] داد کشیدن بر سر کسی

تێ قلماندن: تێ قولپاندن، لە سەرەوە تێڕژاندنی ئاو. [ف] از بالا ریختن آب در چیزی.

تێ قووچاندن: بە پرتاو هەڵاتن و خۆ دەرباز کردن. *(فیزماڵکێکم لێدا و بە دوڵێدا تێم قووچاند.)* [ف] با سرعت دویدن و در رفتن

تێ قوولاندن:) بریتی لە هەڵاتن، تێ قووچاندن. *(بە پرتاو تێی قوولاند.)* ؛) هاوار کردن، نەڕاندن. *(کاتێک چاویان بە گورکەکە کەوت تێیان قوولاند و هەڵیانبڕی.)* [ف]) با سرعت دویدن؛) با صدای بلند داد کشیدن

تێ گرتنەوە: سەرلەنوێ تێ هەڵکردنەوە، هاوێشتنی دووبارە. [ف] پرتاب کردن دوباره

تیا هێشتنەوە: کەسێک کە زۆر تووڕە دەبێ لە شەڕدا و قسەی پیس دەکا، پێی دەڵێن بە تاقەت بە شتێکی تێدا بێڵەوە [ف] اندازه نکاه داشتن.

تیاح: وشەی واقوڕمان و سەرسووڕمان. *(تیاح لەو فیلەتەنە.)* [ف] کلمەی تعجب

تیانە: (+) وانی حەمام، حەوزی چکۆڵەی حەمام. [ف] وان حمام

تیتاڵ: (+) شیتاڵ، کوتە پەڕۆ. *(تیتاڵی پەڕۆ دەس ناکەوێ.)* [ف] تکه پارچه

تێچزان: تێزان، *(بەردێکم دا بە قامکی خۆما*

خوێنی تێ‌چزا.) [ف] خون دویدن زیر پوست براثر ضربه

تێخول: توێکڵ، توێخل، تێکول.[ف] پوست

تێخە: تیغە، دیواری تەنکی نێوانکەر.[ف] تیغە.

تێخە کردن: تیغە کردن، دیواری تەسکی نێوان دوو هۆدە. *دیوەکەمان لە نیوەڕاستدا تیخە کراوە.)* [ف] تیغە کردن دیوار.

تێدا چوون: فەوتان، لەبەین چوون.[ف] از بین رفتن

تێر و پڕ: تەواو تێر. *(تێر و پڕمان گرکە خوارد لە بێستانەکە.)* [ف] سیر شدن

تێ‌ڕامان: چاو لێ کردن و بیر لێ کردنەوە. *(ماوەیەک بوو تێم ڕامابوو.)* [ف] نگاه کردن و اندیشیدن

تێربەز: قەڵەو، گۆشتن.[ف] چاق، قربە

تێرفڕنگ: پەلەپیتکە.[ف] تلنگر

تێڕۆ هاتن: ڕفاندن بە پەلە، پەلامار دان. *(خۆی لە هەر دوڵ و دەراڵی مات بکا کەروێشکی قوز/ بێ‌ئەوی مەودای بدا تێی ڕۆ دێ داڵاشی کوێم.)* [ف] ربودن با شتاب

تێروپشک: قورەکەشی، پسوولەی بەخت تاقی کردنەوە.[ف] قرعە

تێروچەقەڵ: شتێک بووە وەک خێشک بە گا یان ولاخ ڕایاندەکێشا بۆ ڕاگوێستنی شتی قورس، وەک بەرداش و هتد و ...[ف] نوعی سورتمە برای جابجا کردن وسایل سنگین

تێرۆژک: تیشک، پرشنگ.[ف] نور

تێروو: توورگ، چەقەڵ.[ف] شغال

تێرهاوێ: تیراوێ، سیخوڕ، جۆری ژیشکی گەورەیە کاتێک خۆی وێک دێنێتەوە دڕووەکانی وەک تیر دەهاوێ و دەڵێن لە هەر کەس بدرێ دەبێتە برین و چاک نابێتەوە، بە برینەکەش دەڵێن تیراوێ. [ف] جوجەتیغی بزرگ

تێرەشان: گردەشان، لاپاڵی کێو، قەدی کێو. *(بە تیرەشانەکەدا داگەڕاین.)* [ف] سینەکش کوە

تێرەگ: یاڵ، کەڵک، ترۆپک.[ف] تپە

تیری لێدان: وەردێنە لێدان، نان کردنەوە.[ف] نوردە زدن در نانوایی

تیری لێدەر: وەردێنەچی، نانکەرەوە.[ف] نوردەچی در نانوایی

تیری نەبەدی: گوللەی وێڵەکی، گوللەیەک کە بەبێ ئامانج دەهاوێژرێ و لە کەسێک دەدرێ.[ف] گلولەی بدون هدف‌گیری شلیک شدە.

تێزوفیز: ئەستوونی یەکتر بڕ، دوو هێڵی ڕاست و چەپ، عەلامەتی زەرب.[ف] دو خط متقاطع

تێزماڵ: ☜ تێزماڵک

تێزماڵک: لەتە پەڕۆ، تیسماڵک.[ف] تکە پارچە

تێژەمار: توولەمار، جۆرێک ماری باریک و درێژە زۆر بە توندی دەخوشێ.[ف] نوعی مار کە سرعت زیاد دارد

تێسقوفلاسق: بەرگی شەڕکەر و ڕاوچی.[ف] وسایل و برگ شکارچی و جنگجو

تێسماڵک: ☜ تێزماڵک

تێسووەبزنە: توێسییە بزنانە، جۆری توێسیی لاسق باریکی سپی واشە.[ف] گیاهی خاردار

تێسووەکەرانە: توێسییەکەرانە، جۆری توێسیی

لاسق ئەستوور و مەیلەو سپییە. ف گیاهی است خاردار

تێسووەگایە: جۆری توێسییە لاسقەکەی پاک دەکەن دەخورێ، زۆرخۆشە و تامی جەعفەری و گێزەر دەدا. ف گیاهی خاردار و خوراکی

تێشتەچا: قاوەڵتوون، قاوەڵتی، قاوەتوون، نان و چایی بەینی بەیانی و نیوەڕۆ. ف چاشت هنگام

تێشک: (+) تویشک. ☜ تویشک

تێشکەڵە: مرۆی قەد باریک و لەبار، بەلەباریک. ف باریک اندام

تێشەشاخ: بەردی زەق و دەرپەڕیوی کێو، زنار. ف سخره

تێغەرە: بڕبڕەی پشت، مۆغەرە، بڕبڕاگە. ف ستون فقرات

تێفیک: کوورەی ئاسنگەر، مووشەدەمە، دەمەی ئاسنگەر. ف کوره آهنگری

تێک قرمان: تێک ڕووخان، تێک تەپین. ف ویران شدن

تێک قرماو: تێک ڕووخاو، تێک تەپیو. ف ویران شده

تێک قژقژان: بە یەکدا دران و تێک هالان، وررووژان و تێکەڵ بوون. *(ئاپۆرەی خەڵک لەو مەیدانە تێک قژقژا بوون.)* ف به هم پیچیدن جمعیت

تێک: (+) بریسک، تەزووی بە ژان. ف درد زیاد

تێک: (+) میتکە، میتک، بەلوو. ف چوچوله

تێکست: دارشتنەوەی دەقی نووسراوە، نووسینەوەی دەق. ف ساختار

تێکلقان: بەنێو یەکدا چوون، تێک پەڕین، پێکدا چوون. ف در هم فرو رفتن

تێکوڵ: تێخوڵ، توێخڵ، توێکڵ، توکڵ. ف پوسته

تیکە خۆشە: تیکەی دوایی لە نان خواردندا کە شتێکی خۆش دەخۆن بۆئەوەی تامی زار خۆش بێ. *(جنچکێ گۆشت بێڵەوە بۆ تیکە خۆشە.)* ف خوردن لقمەی لذیذ بعد از غذا

تیلەکێش: کارەکەر، کرێکار، ناوەکێش، کرێکارێک کە تەشتە قوڕ دەکێشێ. ف کارگر

تیلەگ: کێوی چکۆڵە، تیرەگ. ف تپه

تیلیسان: تەیلەسان، قایشێکە وەک پێشی شەپکە بۆ خۆ پاراستن لە تیشکی خۆر لە نێو چاوی دەبەستن. ف سایەبانی کە مانند لبەی کلاه پیشانی دارد

تیمان: کەوپێچ، ئەو شوێنەی پۆلی کەو پێیدا دەڕۆن و ڕاوچییان ڕاویان دەکەن. ف محل عبور دستەی کبک

تینتینۆکە: ئەوک، قورقوراچکە، قورگ. ف حلقوم

تینی: (+) گەروو، ئەوک، قورگ، قورپوو. ف گلو

تیوار: تەنگ، دژی گوشاد، تەنگ و تیوار. ف تنگ

تیووز: کاژیلەی یەک ساڵە کە ئاوس دەبێ، بیژووکەزا. ف بزغالەی یک سالە کە بچە بزاید

تیوەچوون: دەم بە دەمە کردن، شەڕە قسە. *(لەگەڵی تێوە مەچۆ، بۆ لەگەڵ ئەوە تێوە دەچێ؟)* ف جدال لفظی

تیەنگ: تینوو، توونی. ف تشنه

تیەنگی: توونییەتی، تینوێتی. ف عطش، تشنگی

تیهەڵکردن: (+) بۆهاویشتن، تێگرتن. *(بەردێکم تێهەڵکردن داخەم نەیگرت.)* ف پرتاب کردن

جابـه: دۆڵ و شـێوی قـەدی کێـو. *(بـه ڕەشـه ڕێحانی که شین دەبوو لـه جابه جابەی دڵەندی «فۆلکلۆر».)* ف دره

جاجوو: نەیار، دوژمن، *(ئەر دوو برایه بوونـه وه جاجووی یەکتری.)* ف دشمن

جاڕوجڕ: زەوییـەک کـه دووسـاڵ لـەسـەر یـەک بکری به گەنم. ف زمینی که دو سال پشت سر هم گندم بکارند

جارەوجاڕ: بریتی لـه چاندنی دووبارەی جاڕه گەنم به گەنم. ف کنایه از کاشتن مکرر

جاش: (+) مەوج، جاجم. ف جاجیم

جاشکەوش: کەوشی له چەرم دروست کراوی هەرزان بایی، کاڵە. ف کفش ارزان قیمت

جاعێر: جحێل، هەرزەکار. گەنج، لاو. ف جوان

جـافی: پـاتوڵی فـشوفۆڵ، جۆرێـک شـەرواڵـی تایبەتی جافان. ف نوعی شلوار مخصوص جافها

جـاقی:) لـووس، بریقـەدار، سـواو؛) بریتـی لـه منداڵێک که زۆری لێدرابێ و به لێدان ڕاهاتبێ. *(به لێدان چاک نابێ تازه جاقی بووه.)* ف) ساف شده؛) بچه بد ادا

جامـەلووسـکێ: زمـانلووسـی، جامـەلووسـی، دەمتەڕی. ف چاپلوسی

جامـەمـەڕی: جـامی مـەڕ دۆشـین، مـەڕدۆش، جۆرێ سەتڵی چکۆڵه بوو بێری دەیبرد بۆ مەڕ دۆشین. ف سطل

جانبێزار: نـاوی جۆرێ تفەنگی قـەدیمی بوو، ڕەشاش. *(دۆست ئەو دۆستەیه حەساوی ڕێک بێ/ وەک تیر جانبێزار یەک لەدوای یەک بێ «فۆلکلۆر».)* ف نوعی اسلحه قدیمی

جانیـک: جوانـوو، جـانی، بـەچکـەی مـاین. ف کرەاسب

جـاوەجـاو: ژاوەژاو، هـەرا هـەرا، گـاڵوبوغر. ف سروصدا

جببه کردن: جەریمه کردن، تاوان لێ ساندن. ف جریمه کردن

جڕوجانەوەر:) (+) گیانلـەبـەری ورد و درشـتی زۆر، *(وڵات پڕ بووه لـه جڕوجانەوەر.)* ؛) بریتی له خەڵکی ناحاڵی و خراپ و بێڕەحم. *(پیاو لەو بازارەدا لەگەڵ ئەو هەموو جڕوجانەوەره پێوه دەبێ.)* ف) جمع جانواران؛) کنایه از مردم بد و حیوان صفت

جڕ: گیانلەبەری وردیله و بێخوێن. ف حشره

جرپن: (+) ترکەن، ترن.[ف] کسی کە زیاد می‌گوزد

جرەو: توورە، ئاڵەتی، قەڵس.[ف] عصبانی

جریت: (+) فیچقە، فیشقە کردنی شتی ئاوەکی.[ف] فوران و بیرون زدن مایع از سوراخ کوچک

جزیا: عازاو، ئازار، عەزاو.[ف] عذاب

جسان: زستان، زمسان.[ف] زمستان

جسانەزێ: بەرخێ کە لە زستاندا لەدایک بووبێ.[ف] برەای کە در زمستان بەدنیا آمدە باشد

جستان: زستان، ئەستان.[ف] زمستان

جستانە: زستانە، جستانی، شتی کە تایبەتی جستان بێ.[ف] زمستانی

جفتوو: گورڕە، کێبەرکێ، ڕقە، ململانێ.[ف] مسابقە

جفنە: تەشتی دارین بۆ هەویر شیلان.[ف] ظرفی چوبی برای خمیر کردن آرد

جککە: چۆلەکە، چێشکە، چووک، مەلووچک، مەلیچک، پاساری، سواندووکە[ف] گنجشک

جگەرەی قامیش: جۆرێ جگەرەیە لە کاغەزی تایبەتی دروست دەکرێ قونچکەکەی کاغەزێکی نەختێ ئەستووری تێدەخرێ. هەر دە دانەی لەنێو یەک ڕا دەکرێ و وەک قامیش دەچێ، دوای پڕ کردنی لە تووتن دەبێتە جگەرە.[ف] نوعی سیگار دستپیچ.

جلغە:(شوێنی پێوندیی تیغ و مشتووی خەنجەر و شمشێر.(جەغەتە، ئاوێک کە تەواو نەبووبێ بە سەهۆڵ[ف] (محل بەهم رسیدن تیغ و دستەی شمشیر(آبی کە هنوز منجمد نشدە است

جلە: (+) گیایەکی ئافەتە وەک داموسکی زەرد وایە لە گژ و گیا ودڕووە شینە دەهاڵێ وزەردی هەڵدەگێڕێ.[ف] یک آفت گیاهی

جلەگوێنێ: جۆرێک گوێنێیی دڕوو وردە بە عەرزدا پان دەبێتەوە و لە دوورەوە هەر لە ژیشک دەچێ.[ف] نوعی گون

جلەلاوێن: گیایەکی زەردە وەک داموسک وایە لە گەڵا و لاسکی وێنجە و بێستان دەهاڵێ و وشکی دەکا.[ف] انگل نباتی

جنچک: چنچک، بلێسک، پلە گۆشت.[ف] تکە کوچک گوشت

جنێر: ئاسێ، ئاسۆگ، سوێ. *(مانگ تازە لە جنێرەوە سەری دەرهێنا بوو.)* [ف] افق

جۆ رووتە: جۆرێ جۆیە. گوڵەکەی قەڵتاسی نییە.[ف] نوعی جو

جۆ هەشت دان: جۆی هەشت پەڕ، جۆرێ جۆیە گوڵەکەی چوارسووچە.[ف] نوعی جو کە خوشەاش چهارگوشە است

جوانپەرست: کەسێ کە شەیدای جوانییە. *(جوانپەرستم، جوانپەرستم/ بە دیداری جوانان مەستم «هێمن».)* [ف] زیباپرست

جوانکیلە: جوانکیلانە، جوانکەڵە.[ف] زیبای کوچک

جوانەزمە: جوانەزووە، جوانەژۆ، زیپکەی دەم و چاوی تازە لاو.[ف] جوش صورت جوانان

جوانەژۆ: جوانەزمە.[ف] ☜ ئازەوانە

جوانی‌ناسی: لە ئیستلاحی هونەریدا بەکار

دەبرێت.واتە ناسینی جوانییەکان لە هونەر و ئەدەبدا.ف زیبایی‌شناسی

جۆخۆر: ناوی تیرەیەکە لە هۆزی مامەش.ف نام یک عشیرەی کرد

جۆدان: (+) تەقەڵی درشت و قیچەلفاچ، جۆرێ تەقەڵە لە کڵاوی دەدەن و بەن لە بەینی تەقەڵەکان هەڵدەکێشن.ف نوعی بخیه در کلاه

جودایەز: جیاواز، جیاکار.ف جداگانه

جودایەزی: جیاوازی، جیاکاری.ف متفاوت

جۆرابێن: گۆرەوی‌بازی، گۆرەوابازی، کاڵەمستێن.ف جوراب‌بازی

جۆراوێن: ☜ جورابێن

جوربزە: غیرەت، ورە، نەترە.ف غیرت

جورپە ماسی: جۆرێک ماسی.ف نوعی ماهی

جوورە قازلاخی: جورە قازلاخی، جۆرێ چۆلەکەی کێوییە لە جورە کڵاونە گەورەترە و دەنگی زۆر خۆشە.ف چکاوک

جورە مێرگی: جۆرێک جورەیە لە جورە کڵاونە و جورە قازلاخی چکۆلەترە و کڵاوی نییە.ف نوعی چکاوک

جورەنال کردن: بریتی لە فێڵ و گزەی یەکجار زۆر. *(هێندە فێڵاوییە لە مامەڵەدا جورەنال دەکا.)* ف کنایه از کلاهبرداری در معامله

جۆش: (+) خشتی زۆر برژاوی نێو کوورەخانە، گووراسن.ف آجرجوش

جۆشقان: گۆرتێن، گۆرتە، جۆرێ مێشێنی بە هەڵماتی زۆر گەورە.ف نوعی تیله‌بازی با تیله‌ی بسیار بزرگ

جۆفا: مەیل، مگێز، ئیشتیا.ف اشتها

جۆڤان: پەیمان، بەڵێن، قەرار، وەعدە.ف پیمان

جوقنە: جوقنە، مەلێکی بۆرە لە چێشکە بچووکترە. زیاتر لەنێو قۆرغ و قۆپیدا دەژی.ف پرندەی کوچک که در بیشه زندگی می‌کند

جۆگەت: ڕچە، ڕێچکەی نێو بەفر.ف راه میان برف

جۆلین: جاجم، مەوج، جاش، چارشێونوێن.ف جاجیم

جومێ تەنکە: جاڵجاڵووکە، داوەتەنە، داپیرۆشک.ف عنکبوت

جۆمیلکە: قاناو، جۆگە ئاوی قەراغی شەقام.ف جوی کنار خیابان

جووت پەروانە: جۆرێک هێلی‌کوپتەرە دوو پەروانەی هەیە.ف نوعی هلی‌کوپتر که دو پروانه دارد

جووتبازن: کەلەپچە، دەستبەندی ئاسنی تاوانباران.ف دستبند زندانی

جووتە کردن: شوێنی کەروێشک لەسەر بەفر کە دوو جێ پێ لە پێشەوەیە و جێگا پێیەک لە دواوە.ف ردپای خرگوش روی برف که روی هم افتاده باشد

جووتە لە ئەستێرە دان: ☜ لەقە لە ئاسمان دان

جووتەی خێر و شەڕ: بریتی لە دوو هاوڕێ کە هەمیشە پێکەوەن و بەبێ یەک هەڵناکەن.ف کنایه از دو رفیق که همیشه با هم هستند

جووکی: فیسقەڵ، کەسێ کە ترسەنۆکە و لە کاتی شەڕدا دەنەڕێنێ و هاوار دەکا.ف ترسو

جووڵەوەر: زیندەوەر، جانەوەری ورد، جڕ.ف حشره

جۆیەلە: جۆگەلە، جۆگەی چکۆلە.ف جوی کوچک

جەبوون: سەقیل، ڕژد، چکووس، قرنیس، چکوود، چرووک، نینۆک وشک، دەس قووچاو. ف خسیس

جەتان: چەقەن، ڕەقەن، تمتمان، بوورە.ف زمین سنگلاخ

جەجال: مرۆڤێکی خەیاڵییە دەڵێن لە کاتی دنیا ئاخر بووندا دێ، کەرێکی پێیە و کەرەکەی هەر تەرسەقول دەکا و خەڵکی وە دەزانن خورمایە و وەدوای دەکەون، جرجال، ججال.ف دجال

جەخار: (+) داخ، مخابن.ف افسوس

جەخماخە لێدان: چەغماغە دان، برووسکە.ف آذرخش

جەڕ دان: بەستنی ئاو بە تەوژمی سەرما. *(سایەقەیەکە ولات جەڕی داوە.)* ف انجماد آب براثر سرمای شدید

جەڕ لە دەم: بریتی لە تازە و دەست لێنەدراو. ف کنایه از تازه و دست‌نخورده

جەرجەە: کارچاک، شارەزا، لێزان.ف ماهر

جەرگ ئاوس بوون: بریتی لە داخ لە دڵدا کۆ کردنەوە، کۆ کردنەوەی داخ و ڕق لە ناخدا (ئەو هەتیوە بەو کارانەی جەرگ ئاوسی کردووم.) ف خودخوری و حرص و جوش

جەرگە گرە: تەبی زۆری جەرگ.ف التهاب جگر

جەرگە: (+) دەستە، تاقم.ف گروه

جەڕەجووڕێ: دەمەقاڵێ، دەمقرە، چەلەحانی شەڕەچەقە.ف جدال لفظی

جەڕە: (+)) چەپکە، دەستە، جەڕەچێو، زیاتر بۆ دەستە چیلکە و دار و ... دەگوترێ؛) تاقمێ لە خەڵک، دەستەیەک پیاو، جەڕە ئایەم.ف) دستەچوب؛) گروه مردم

جەز: کۆی گەنمی سوور، کۆ. *(بێژی ئەم جەزە چەند تەغار بێ؟)* ف گندم برهم انباشته

جەزیا: ☜ جزیا

جەغجەغە: کۆل و بیر، چەرخ و تەنافی ئاو هەڵگوێستن لە بیر.ف چرخ آبکشی از چاه

جەغەتاو: ئاوی چەوری قاورمە. *(تێوزێکم لەو جەغەتاوەی بۆ تێکە.)* ف آب چرب قورمه

جەغەتوو:) جەڵغە، جڵغە، ئاوی نیوە سەهۆڵ؛) ناوی چۆمێکە لە کوردستان کە ناوچەی هەوشار و فەیزوڵڵابەگی لێک جیا کردۆتەوە.ف) آب نیمه یخ؛) نام رودخانه زرینه

جەغەتە:) جەغەتوو، ئاوی نیوە سەهۆڵ؛) خوێنی مەییو، قەتماغە، *(خوێن بە دەستییەوە جەغەتە بووە.)*) آب نیمه یخ؛) خون کبره شده

جەقڵاندن: هەژاندن، داچڵەکاندن. *(بەو دەنگە هاتینە جەقڵاندنێ.)* ف ترساندن

جەقلین: سیس بوون، ژاکان، وشک بوون.ف پژمرده شدن

جەفەنگ: گاڵتە و شۆخی، ڕابواردن. *(بۆ دەبێ بێت و بکا مەیخانە تەنگ/ شوێنی دیکە زۆرە بۆ گاڵتە و جەفەنگ «مەنمن».)* ف شوخی

جەفەنگباز: شۆخیباز، کەسێک کە گاڵتە و گەپی

پێخۆشە، قسەخۆش.ف شوخی‌باز

جەفەنگ لێدان: گاڵتە کردن، شۆخی کردن.ف شوخی کردن

جەڵد: (+) چالاک، گورجوگۆڵ.ف چابک.

جەلسە: جەرسە، جلسە، پارچەیەکی قەدیمی بوو ژنان دەیان کردە کڵۆنجە.(جەلسە کاری تارانی/تەڕ نابێ بە بارانێ/جەلسە کاری میاندواوێ/تەڕ نابێ لە بن ئاوێ«فۆلکلۆر») ف نوعی پارچەی قدیمی

جەمات گرتن: کۆڕ بەستن، کۆ بوونەوە.ف تشکیل جلسە

جەماڵە: ناوی تیرەیەکە لە هۆزی مامەش.ف نام یک عشیرەی کرد

جەمبوورە: دەورە گرتن، ئاپۆرە، .ف ازدحام

جەمجاخ: حەشامەت، ئاپۆرە، کۆمەڵی خەڵک، جڤات.ف جمعیت مردم

جەمخۆنە: شوێنی کۆ بوونەوە و ڕێ و ڕەسمی ئایینی ڕێڕەوانی مەزهەبی یارسان.ف عبادتگاە پیروان اهل حق

جەموجۆر: ڕێک و پێک، بەجێ و لەبار.ف جمع و جور

جەمە خوێڕیلە: ژەمە خوێڕی، عەسرۆژە، نان و چایی خواردنی دوای بانگی عەسر.ف خوردن غذا هنگام عصر

جەمەک: کرێ، مزە، پێمزک.ف دستمزد

جەنجەنەک:نقوستان، ئیفلیج، مجرۆ.ف فلج.

جەنگەری: شەڕانی، شەڕاشۆ.ف جنگجو

جەوجەوێن: هەیجۆ هەیجۆ. تووت و فەراقەت، خازەڵێ، هەیجۆ هەیجۆیێن.ف نام یک بازی بچەها مانند قایموشک

جەور: زەحمەت، ئازار.ف جور

جەوگ: جیوە، جەوی، شیلەی دار.ف انگم

جەهەنگ:جۆرێک کوانی گەورەیە لە لەشی وڵاخ دێ.ف نوعی دمل پوستی حیوان.

جەیران: (+) کیسەڵ، کیسۆ، کسڵ.ف لاک‌پشت

جیاخواز: مەیل بە جیایی.ف جدایی طلب

جیاخوازی: مەیل بە جیایی کردنف جدایی طلبی

جیاوازی کردن: فەرق لە بەین دانان. فەرق خستن. *(ئەورا جیاوازی لە بەین کورەکانت کەی؟)* ف فرق نهادن

جیاوازی: فەرق، جودایەز. *(هیچ جیاوازییەک لە بەینماندا نییە.)* ف تفاوت

جێژنی بەرانان: جێژن و شادیی کاتی بەران تێ کردن.ف جشن و سوری کە هنگام جفتگیری قوچ و گوسفند برپا می‌کنند

جێژوان: ژوانگە، ئەو شوێنەی دوو دڵدار یەکتری لێ دەبینن.ف میعادگاە

جیفڕک لەخۆ دان: دەرپەڕین، هەڵبەزین و هەڵاتن.ف پریدن و فرار کردن

جیفنە: تەماح، چاوچنۆکی، چاونەزێری، چاو برسییەتی.ف آز و طمع

جیک جیکە: شیر شیرە، جانەوەرێکی چکۆڵەی باڵدارە وەک کوللە وایە بە گیا و گژەوە دەنیشێ و دەجیکێنێ.ف زنجرە

جینات: ☜ جەمجاخ

جینگز: جینگن.[ف] لجاج

جینگۆکـه: شـەڕانـی، جیـنگن، شـەڕاشـۆ، شەڕخواز.[ف] لجاج

جیتۆک: کوان، دمەڵ، زیپکەیەکی بە ژانە، قونێر. [ف] دمل چرکی

جیواز بوون: گۆڕان، جیگۆڕان. *(شوونەکەم جیواز بووگە.)* [ف] عوض شدن

جیواز کردن: گۆڕین، جیگا گۆڕین. *(کی جیوازی مێزەکەم کرد؟)* [ف] عوض کردن

جێوان: جێوبـان، لێفە و دۆشـەک و سـەرینی خەوتن، پێخەف.[ف] رختخواب

جیوه تێکران: بریتی لە هەدا نەدان و نەحەجمین لـە شـوێنێک. *(سـرەوتنـی نییـە دەڵێـی جیـوەی تێکراوە.)* [ف] کنایه از آرام و قرار نداشتن

چاپانەسەری: گیایەکە وەکوو کەرتەشی وایە بەلام درووی نییە.[ف] نام گیاەی است

چارشا: داهاتوو، ئاینده.[ف] آینده

چارشێوشان: کوڵوانە، چارەکە، چارۆکە.[ف] رودوشی زنانە

چارشێونوێن: جاش، جاجم، مەوج.[ف] جاجیم

چارقەڵەمباز: ئەسپی دەست و پێ سپی.[ف] اسب چهار دست و پا سفید

چارۆخ: کەوش، پێڵاو، سۆل، پێتاو.[ف] کفش

چارێز: چایی دان، قوتووی چایی وشک. *(چاوت چارێزی چایی/ بۆ خۆم دەتبەم بۆ شایی/ دەست و پەنجەی زۆر جوانە بۆ گۆرەویی میرزایی «گۆرانی».)* [ف] قوطی چای

چاڤشەیتانۆک: قەرا قەرا، خۆشارکێ، ڤەشارکۆ، چاوشارکێ.[ف] قایموشک بازی

چاکەکار: کەسێک کە پیاوەتیی لەدەست دێ.[ف] نیکوکار

چاڵ و بلۆق: چاڵوچۆڵ، کەندولەند. *(زەوییەکە چاڵ و بلۆقە.)* [ف] چال و چوله

چالاغ: (+) دارێکی درێژە گەمیەوان لەنگەری گەمییەی پێ دەگرێ.[ف] چوب مخصوص لنگر گرفتن قایق

چاڵوزەقێن: کایەیەکە بە دوگمە دەکرێ وەک شێروخەت وایە.[ف] بازی مانند شیرو خط که با دگمه انجام می‌دهند

چاڵە پیرۆشک: قووڵکە پیرۆشک، قووڵکەی پیرێژنۆکە.[ف] چاله خرخاکی

چاڵەکە: چوالوو، چوارلوو.[ف] گورکن

چامە: یەکێ لە قاڵبە شێعرییەکانە، قەسیدە.[ف] قصیده

چاو بە بەفر کەوتن: تاریک بوونی چاو لە زستاندا، کەسێک کە لە دەرێ ڕا دەچێتە ژووری لە زستاندا چاوی نابینێ، دەڵێن چاوی بە بەفر کەوتووە.[ف] تاریک شدن چشم براثر سفیدی برف در زمستان

چاو بە پڕگ: بەر چاو هەڵمەساو، چاو ماسیو.

ف چشم آماسیده

چاو به مۆلەق وێستان: ڕەنگی مردن لە ڕوو نیشتن و زەق و سپی بوونەوەی چاو لەبەر نەخۆشی. *(هەتا نەمردووم ماوم، وەرە مێزی هەناوم/ کەوتوم لە نەخۆشخانە چاو بە مۆلەق وێستاوم «ماملێ»)* ف باز ماندن و سفید شدن چشم براثر بیماری

چاو پڕ بوونەوە: خیز و خۆڵ لە چاو کەوتن، *(گێژەلووکەیەک هات و چاوم پڕ بووە)* ف افتادن خاک و شن توی چشم

چاو داهاتن: چاو پەشە گرتن و سوور بوونی چاو بە تیشکی خۆری هاوین. *(مەمێڵە ئەو کورە چکۆلە بچێتە بەر خۆر چاوی دادێ)* ف چشم درد براثر نور خورشید

چاو ڕاخستن: ڕوانین بە وردی، بە وردی چاوگێڕان. ف بەدقت دنبال چیزی گشتن

چاو سپیلکە: جۆرە دڕوویەکی سپیواشە گوڵەکەی زەردە و نێوەڕاستی گوڵەکەی سپییە. ف نام یک خار کە گل زرد دارد

چاو سوور:) (+) بریتی لە پیاوکوژ، هاربوو، یاغی و لەخۆبایی. *(لەبەر توورەیی چاوی سوور بووە)* ؛) کەسێک کە چاوی سوور بێ. ف) کنایە از کسی کە یاغی شدە و ممکن است کسی را بکشد؛) کسی کە چشمش سرخ باشد

چاو کونە شووژن: چاو چکۆلە، خووتەکە، چاو مژمۆر. ف کوچک چشم

چاو کونە مەتە: بریتی لە مرۆڤی چاو چکۆلە، چاو مژمۆر. ف کوچک چشم

چاو لە چاو هاتن: بریتی لە نەدیتنەوە، چاو پێ نەکەوتنەوە. *(دەبڕۆ با چاوم لە چاوت بێ)* ف دوبارە ندیدن

چاو لەسەر هەڵنەگرتن: چاوەدێری کردن، لەسەر قاسید بوون، ئاگاداری لێ کردن. *(خەمت نەبێ چاوی لەسەر هەڵناگرم)* ف چهار چشمی مواظب بودن

چاو لێ هاتن: بریتی لە بەغیلی پێبردن. *(چاوت لێدێ توانیومە ئەو کارە بکەم؟)* ف حسادت

چاو نووساندن: کاری ناتەواو و دەغەلانە. *(هەروا چاوی نووساند و دایەوە دەستی)* ف کنایە از کار ناتمام و دغلکارانە

چاو و ڕوو نەهێشان: شەرم نەکردن، بێچاو و ڕوویی، ڕوو هەڵماڵدراوی *(چاو و ڕووی لە کەس نامێشن)* .ف کنایە از رودربایستی نداشتن

چاوپانکە: چاوکوتکە، ناوی گیایەکی گەڵا خڕە گوڵی زەردە بە سورەوەکراوی دەخورێ. ف نام گیاهی خوراکی

چاوتێر: دەوڵەمەند، بێنیاز، دژی چاوبرسی. ف بینیاز، متضاد حریص

چاوچوو: بریتی لە بەخیل، چاوبرسی، بەتەماح، چاوچنۆک. ف حریص

چاوزەقە: چاوپانکە، چاوکوتکە، گیایەکی گەڵا پانی گوڵ زەردە وەک قازیاخە و گێلاخە دەخورێ. ف نام گیاهی خوراکی

چاوزەقە: ناوی یارییەکی لاوانە، هەر دوو سەری پشتێنێک بە یەکەوە گرێ دەدەن، دوو

کەس ڕووبەڕووی یەکتر دادەنیشن و پشتێنەکە لە ملیان دەکەن و بەری پێیان بە یەکەوە دەنێن، هەر کەس بە هێزتر بێ ئەوی دیکە هەڵدەستێنێ و دەیکێشێ بۆلای خۆی.[ف] نام یک بازی جوانان

چاوغاین: چاوحیز، کەسێک کە بە چاوی خەیانەت و حیزانە تەماشای ماڵ و نامووسی خەڵک دەکا.[ف] هیزچشم

چاوقایم: کەسێک کە گوێ ناداتە خەڵکی و ئەوەی پێی خۆش بێ دەیکا. *(لەبەرچاوی خەڵکی لەو کوڵانەدا لەگەڵ کچە قسەی دەکرد، ئێندە چاوقایم بوو پێی وابوو کەس دیار نییە.)* [ف] نترس

چاوکەسک: گیایەکی گەڵا پانە وەک سێوەرە وایە بنجی بە زەویدا پان دەبێتەوە.[ف] نام گیاهی است

چاومێل: کلچێوک، کلچۆک، مێل، میل، کلج، میلچۆک.[ف] میل سرمەکشی

چاوەجاخ: ئاگردان، کوانوو.[ف] اجاق

چاوەچری: چاو لەوەراندن، تۆلازی.[ف] چشمچرانی

چاوەراو: چاوگێران، ڕوانین بۆ دۆزینەوەی شتێک.[ف] نگاه کردن برای پیدا کردن چیزی

چاوەڵچاو: چاوەچاو، چاوەڕوانی، چاوەچری.[ف] به هر سو نگریستن

چاوی ڕەش کاڵ بوونەوە: بریتی لە خەجاڵەت بوونەوە، تەریق بوونەوە و ناهومێد بوون. *(بە مێوا بووی کارەکەت بۆ بکا چاوی ڕەشت کاڵ بووە.)* [ف] کنایه از شرمنده و ناامید شدن

چپخوز: دەست قووچاو، چرووک، چکووس، ڕژد، قرنیس، سەقیل.[ف] خسیس

چپڕ: چڕ، لێرەواری پڕ لە دار و دەوەن، چڕ و پڕ.[ف] بیشەی انبوه

چراغ پێ: بریتی لە توورە بوون و ڕق هەستان. *(بۆ خێرا چراغ پێ دەبی؟ تۆزێ تاقەتت بێ.)* [ف] کنایه از عصبانی شدن

چراوگ: چۆڵەچرا، چراوڵە، ئەختەرمە، مێڵەدە.[ف] مشعل

چرپا: قەرەوێڵە، تەختی خەو.[ف] تختخواب

چرچسین: داچڵەکین، ڕاچەنین لەبەر ترس.[ف] یکه خوردن

چردق: مانگایەک کە کاتی دۆشین گوانی توند دەکا و بە باشی شیرەکەی دانادا.[ف] گاو مادەای که به خوبی شیر نمی‌دهد

چردەرپێ: بریتی لە ژنی سارد و سڕ کە درەنگ ڕازی دەبێ. *(ئێندە چردەرپێیە هەتا دەیدا دیق دەکەی.)* [ف] زن سردمزاج

چرژانە: گەرم بوونەوە لە پاش سەرمای زۆر، مێلوورە کردنی پێستی لەش لەدوای گەرم بوونەوەی لەش. *(سەرما وای کار تێ کردبووم دوای ڕۆژێکیش لەشم هەر چرژانەی دەکرد.)* [ف] مورمور کردن پوست بدن

چرف: بڵاو، پەرژ و بڵاو، شێواو. *(مەمی لاپەڕەکان چرف کرن.)* [ف] برهم زدن

چرکەژمێر: میلەی سانیەژمێری سەعات.[ف] ثانیه‌شمار

چرگەن: (زەویی پڕ گژ و گیا و فریزوو کە بەزەحمەت دەکێڵدرێ(شوێنێ کە گیا و گژی لێکی دابێ. *(لەو چرگەنە دەرناچین)* .[ف](زمینی کە برای شخم زدن دشوار باشد(علفزار انبوە.

چرنووق: چرنووک، نینۆکی تیژی درندە و فرندە.[ف] چنگال

چرنووک گرتن: رنین، چرنووک لێدان، وەک پشیلە چرنووک دەگرێ.[ف] خراشیدن با ناخن

چرنە و پرنە: هەرچی و پەرچی، تێکەڵ و پێکەڵ. *(چرنە و پرنە تێ رژاون)* [ف] ناچیز و بی‌ارزش

چرنەموورە: ناوی دێوێکی ئەفسانەییە دەڵێن هەزار جاری بکوژی دڵۆپێ خوێنی برژێتە سەر عەرز زیندوو دەبێتەوە.[ف] نام دیوی افسانەای کە می‌گویند اگر هزار بار کشتە شود یک قطرە از خونش روی زمین بریزد زندە می‌شود

چرۆکۆ: بێشە، دارستان، لێرەوار، مێشە.[ف] جنگل، بیشەزار

چرووساوە: (+) کرووساوە، رووت و قووت بوونەوەی دار و گیا.[ف] ریختن برگ درخت

چرووسکە راو: جۆرێ راوە کەو، بە شەودا ئاور دەکەنەوە و کاتێک کەوەکان دێن بۆ دەوری ئاورەکە شەوارە دەبن و دەیانگرن.[ف] نوعی شکار کبک

چرەوە: چرۆ، شکۆفەی دار.[ف] شکوفە

چریش: گیایەکە شەش حەوت گەڵای بەقەد قامک پان دەردەکا، بستێک بڵیندە سرێشی لێ دروست دەکەن.[ف] گیاه سریش

چریکە: ژانی پەیتا پەیتای لەش. *(تاو نا تاوێک چریکەیەک لە پشتم هەڵدەستێ)* [ف] تیر کشیدن بدن

چفق: چەقۆ.[ف] چاقو

چڤاتگە: کۆمەڵگە.[ف] جامعە

چفتەلیس: چڵپەخۆر، کاسەلیس، زگەڕۆ، چڵێس، زگهانک.[ف] شکمو

چقیر: چەقەرە، چەکەرە. *(پیازەکە چقیر داکە.)* [ف] جوانە

چک: چەکەرە، چەقەرە.[ف] جوانەی تازەی گیاه

چکر: نینوخ، نینۆک، نووخان.[ف] ناخن

چکرە: منال، زارۆ.[ف] کودک

چکڵ لە قنگە: پووش‌بەقوونە، پووش‌بەقنگە، زەلبەقوونە.[ف] سنجاقک

چکڵ: چقڵ، دروو، درک.[ف] خار

چکنەر: چەوەندەر، چۆنەر.[ف] چغندر

چل تیکە:) جۆرێ پادەرییە لە کاموای چەند رەنگ یان پەڕۆی رەنگاورەنگ دروستی دەکەن؛) رانک و چۆخەی پارچەیی کە وەک بووزو شوێن شوێن دەکرێ؛) هەر شتێک لە پەڕۆی رەنگاورەنگ و لەتوکوت دروست کرێ وەک: لێفە و پەردە و سەرچادان و پادەری و ... ؛ ٤) جۆرێ نارنجەک، نارنجەکی چل تیکە.[ف]) پادری درست شدە با پارچەی رنگارنگ؛) لباسی کە مانند شال تکەتکە بدوزند؛) هر چیزی کە از پارچەی رنگارنگ درست کنند؛ ٤) نوعی نارنجک.

چلاک: رەختاوێز، تەختەیەکە قیتکە و قولاپی

پێوەیە چڵ و بەرگی پێدا هەڵدەواسن.[ف] لباس‌گیر

چڵپەخۆر: بریتی لە خۆفرۆش و نۆکەری بێگانە. [ف] کنایە از آدم خائن و خدمتگذار بیگانە

چڵدرۆ: بریتی لە کەسێک کە زۆر درۆ دەکا، درۆزنی گەورە.[ف] دروغگو

چلقلۆک: بەترووسکە، تریشکدار، پرشنگدار، بە بریقە، درەوشاوە.[ف] درخشان

چلک: (+) ماکەو، کەوی می.[ف] کبک مادە

چلکبەر: ئەو دەرمانەی چلک و تەشەنی لەش یان برین دەرەوێنی.[ف] آنتی‌بیوتیک

چلکتاو: چلک هەڵگر، چلکی ڕەش و شین و بۆر کە چلکیان پێوە دیاری نادا.[ف] چرکتاب

چلکن دەوڵەمەند: دەوڵەمەندی پیسکە و ڕژد و شرەپۆش.[ف] ثروتمند خسیس

چللک: پۆلا، ئاسنی ئاودیدە.[ف] فولاد

چلمە چلم: فمەفم، چلم هەڵلووشینی زوو زوو. [ف] بالا کشیدن پی‌درپی خلم

چلمێردە: شەوژەن، چۆڵەپێچەن، داری پشت درگا بۆ قایم کردن، شەوبەن.[ف] چوبی کە پشت در نهند برای بستە شدن

چلوان: چلەکانی ساڵ، چلە گەورە و چلە چکۆلە. *(مانگی کانوونی بە چلوان دەرکرام/ وەک برایمۆک لەو ولاتە ڕاونرام «مینمن».)* [ف] چلە

چلۆسک: چلووسک، چلیسک.[ف] هیزم نیمە سوختە

چلۆنک: چلەپۆپەی دار، ترۆپکی دار. *(سێوێک بەسەر چلۆنکی دارەکەوە مابوو.)* [ف] شاخەی بالایی درخت

چلوورە: (+) چیلکەی سەر بە ئاور، چلووسک، بزووت، سەلکەبزووت، داری نیوە سووتاو.[ف] چوب نیم‌سوز

چلووگیر: نەخۆش کەوتنی منالی ساوا لە تەمەنی چل ڕۆژەدا.[ف] مریض شدن طفل در چهل روزگی

چلەپاندن: دەم تەقاندن بە دەم خواردنەوەی شتی ئاوەکییەوە. ئاو خواردنەوەی سەگ. *(دەمی لە ئاوەکە ناوە و دەیچلەپێنی.)* [ف] خوردن مایعات و صدای لب و لوچە

چلیتاو: بەفر و قوڕی تێکەڵاو.[ف] برف و گل قاتی شدە

چمچمەکوڵە: کەوچکە قوڵە، کلکەتەشی، بەچکە بۆقی لاق دەرنەهاتوو.[ف] بچە قورباغەی دست و پا درنیاوردە

چنارەکەڵە: چنارەکڵە، گیایەکە گەڵاکەی وەک چنار وایە دەیکوتنەوە و لەسەر بیرۆی دادەنێن بە تەواوی شوێنی برینەکە دەسووتێنێ و پێستی دادەماڵێ و دوایی چاک دەبێتەوە. چەپچەپی.[ف] اسم گیاهی دارویی

چنجری: خانەخانە، پارچەی دامەیی.[ف] پارچەی شطرنجی

چنگ لە ئاسمان گیر کردن: بریتی لە ڕق هەستان و تووڕە بوونی زۆر *(وا ڕقی هەستابوو چنگی لە ئاسمان گیر دەکرد)* [ف] کنایە از عصبانیت زیاد

چنگانە: درمەغ، گوڵکێش، درمغ.[ف] چنگک علف

جمع کردن

چنگڕەش: دەسڕەش، کەسێک کە خێری بەدەستەوە نییە و کەس خێری لە دەس نابینێ. ف کسی کە برای مردم منفعت ندارد

چنگڵ: (+) خیز و بەردی بنی چاڵاو، *(بیرەکە کەیشتوتە چنگڵ شوکور ئاوی زور دەبێ.)* ف شن و ریگ کف چاه

چنگوڕک: چرنووک، چنجرووک. ف پنجول

چنگە پرماسکێ: ☜ چنگە پڵماسکێ

چنگە پشیلە: ☜ پێ پشیلە

چنگە پەڵماسکێ: دەستبازی و یەکتر تلاندنەوە. *(خەریکی چنگە پەڵماسکێ بوون.)* ف دستبازی و غلطاندن یکدیگر

چنگە پەڵماسێ: چنگە پەڵماسکێ، چنگاوەش، دەستبازی و یەکتر تلاندنەوە. ف دستبازی و غلطاندن یکدیگر

چنگە فلیقێ:) فلیقاندنەوەی میوە و شتی ئاودار بە دەست؛) چنگە پەڵماسێ، یەکتر خرەپاندنەوەی دوو کەس بە شەڕ یان بەیاری ف (لە کردن میوە و چیزهای آبدار با دست؛) بر زمین زدن و غلطاندن یکدیگر

چوارمێلکە: چوار مێردەکی، چوار مەشقی. ف چهار زانو نشستن

چواندن: لە کایەی گورەویبازیدا بە ئەو گورەوییانە دەڵێن کە شکیان لێیان نییە پشکیلەکەی تێدا بێ و دەستی پێدا دەنێن. *(ئەو سێ گورەوییە بچێ، ئەوەش گوڵ.)* ف جورابی کە در جوراب‌بازی گمان نمی‌کنند تیلە در آن باشد و حذف می‌کنند

چۆحەل: داری هەلووکێن، دار هەلووک. ف چوب بلند الک دولک

چۆحەلێن: هەلووکێن. ف الک دولک

چۆخساندن: ئەنگاوتنی مەرمەڕ لە مێشێندا بە جۆرێک کە مەرمەڕی هاوشێتراو لەجێگەی مەرمەڕی داکراو ڕاوەستێ، بریتی لە دەرکردن و جێگە گرتنەوە. ف در اصطلاح تیلەبازی بە تیلەای گفتە می‌شود کە تیلەی رقیب را می‌زند و جای او را می‌گیرد

چۆخەبازەڵە: خەزایی، عەینەمەل، مەلێکە وەک سێروو وایە بەلام ڕەنگی بەڵەکە. ف سار ملخ‌خوار

چوڕ: مێز، گمێز. ف ادرار

چوڕاڵ: چۆرقاڵ، چۆرکاڵ، ئاوێکی کەم. ف جرعە

چۆرقاڵ: چۆڕێ، نەختێ ئاوەکی. *(چۆرقاڵێ ئاوی نەداینێ.)* ف جرعە

چۆرکاڵ: ☜ چۆڕاڵ

چۆرکە: ☜ چۆڕاڵ

چوڕن: مێزکەر، دەڵەمێز، کەسێک کە هەمیشە مێز دەکا بە خۆیا. ف شاشو

چوڕێ: ☜ چوڕن

چورەقازڵاخ: چورەگەڵوازە. ف چکاوک

چورەگەڵوازە: چۆڕەقازڵاخی، جۆرێ چۆلەکەی کێوییە. ف چکاوک

چوزەمار: سوجەمار، مارێکی سەرپشت سووری بن زگ سپییە. *(خوت تووخنی مار*

ئەکەی کەم و زۆر/ مار مارە چوزە و سپی و ڕەش و بۆر «مەم و زین».) ف نوعی مار

چوس‌گورگ: پیرایشۆکە، پیرۆشک، جرێکی بۆری چکۆلەیە قوولکێکی گلە نەرمە و لووس ساز دەکا و لەبن گلەکەیدا خۆی مات دەدا، هەر جانەوەرێکی ورد وەک میروولە و خالخالۆکەی تێکەوێ ناتوانێ بێتەوە دەرێ و دەیگرێ دەیخوا.ف خرخاکی

چۆڤان: ناوی گیایەکە کەف دەکا و بۆ شتنی قاپ و قاچاخ کەلکی لێ وەردەگرن.ف نام گیاهی است

چۆک‌شکێنە: جۆرێ درووی سەخت و تیژە، واتە ئەگەر بە لاقدا بچێ هێزی ڕۆیشتنی لێ دەبڕێ.ف نوعی خار

چوکلێت: شەکەلات، نوقل و مینوو.ف شکلات

چۆلاو: ئەو چیلکانەی دوای پڕ کردنی سەوەتە لە کا و وێنجە و ... لە دەورەکەی دەچەقێنن بۆئەوەی زیاتر بەرێ. *(سەوەتەکە زۆر قورس نییە چۆلاوی بۆ بکە با زیاتر بەرێ.)* ف فرو کردن چوب در سبد برای اینکه بیشتر جا بگیرد

چۆڵەپێچ:) ڕاوی ئەو دەمەی کەو خەریکی هێلکە کردنە و نێرە کەو و ماکەو زۆر جار خەریکی جووتگیری دەبن و لەو کاتەدا نێرەکە نزیکەی چارەکە سەعاتێک لە شوێنێک بە دەوری ماکەودا دەخولێتەوە ڕاوچی لەو هەلە کەلک وەردەگرێ و ڕاویان دەکا؛) شەوژەن، چۆڵەپێچەن، چۆڵەچەپێن، دارێکە شەوانە دەیخەنە پشت درگا بۆ گالەدان؛) تووڵەپێچ، دەرهێنانی کەروێشک و ڕێوی لە کون بە دارێکی سەردووهاچە کە دەیکەن بە کونەکەدا و نووکی دووسەری دارەکە لە پێستی کەروێشکەکە هەڵدەچەقێنن و بایدەدەن و دەیهێننە دەرێ؛ ٤) شەتەک دانی بار و شەغرە لەسەر پشتی یەکسم و توند کردنی بە دارێکی چکۆلە، چەرەبابەدان، واتە دارەکە لە بەینی گوریسەکە دەخەن و بایدەدەن هەتا بارەکە بە تەواوی توند دەبێ.ف) شکار کبک هنگام جفتگیری؛) بستن در خانه با چوبی بلند که به پشتش می‌اندازند؛) بیرون آوردن خرگوش و روباه از سوراخ با چوب؛ ٤) محکم کردن بار با چوبی کوتاه

چۆڵەپێچەن: ☜ چلمێرتە

چۆلەکە سەیدانە: جۆرێ چۆلەکەیە.ف نام پرنده‌ای است

چۆلەکەمشکە: جۆرێک چۆلەکەی زۆر چکۆلە و بۆرە لەنێو لقوپۆپی داراندا دەژی.ف گنجشکی کوچک که در میان بیشه زندگی می‌کند

چۆڵەوانی: چۆڵی، چۆڵگە، بێئاوەدانی.ف بیابان

چۆلی: (+) ژیشک، ژیژۆ، ژیژی، ژژوو.ف جوجه‌تیغی

چۆلی: چکۆلە، چووکە، بچووک.ف کوچک

چۆماو: چۆمەڵ، چۆمی کەم ئاو.ف نهر

چۆمەڵ: چۆمی چکۆلە و کەم ئاو. *(شاهۆ ڕێخنە دەکەرێ وا لە دەراوی چۆمەڵ/ دینێ، دینێ کولە ئەو بولبولی دڵ پڕ لە ئەوین «هێمن».)* ف

ڕودخانەی کوچک

چووچەڵەزڕێ: ناوی یارییەکە.ف نام یک بازی

چووکڵەقنگە: (+) نوقڵی دەسک دار، نوقڵی ئەلاسکە.ف آبنبات چوبی

چوونە حاشا: حاشا کردن، دەست لە شوو بەردانی ژن بۆ پیاوێکی‌تر.ف جدا شدن زن از شوهر و رفتن به خانەی مردی دیگر

چوونە سەر بەڕە: بریتی لە چوونە خوازبێنی. *(چەندجار چووینە سەر بەڕەکەی کچەکەی نەدایێنی.)* ف کنایە از خواستگاری رفتن

چووە: مووی تازە ڕواوی سەر و ڕوخساری گەنج. *(تازە پشت لێوی چووەی لێ هاتووە.)* ف موی تازە روییدەی رخسار جوانان

چویر: (+) گیایەکی کێوییە وەک ڕازیانە لەنێو بەفردا دەڕوێ و بۆنێکی خۆشی هەیە .ف نام گیاهی است

چویلەکە: چۆلەکە، سواندووکە، پاساری، مەلووچک.ف گنجشک

چەپارە: غیرەت، ورە، *(چەپارەم نەما دریژە بەو ڕیگایە بدەم.)* ف غیرت

چەپچەپی: چنارەکەلە، گیایەکە لە مێرگان شین دەبێ لاسقی هلۆلە و گوڵێکی زەرد دەردەکا.ف نام گیاهی

چەپرەک: کۆن، لە کار کەوتوو.ف قرازە

چەپلەک: چەپرەک.ف قرازە

چەپنگ: گێل، گەمشۆ، گەلحۆ، خول.ف ابلە

چەپۆق: دەسکە قەننە، لوولەی سەبیلە.ف دستەی پیپ

چەپۆکە سەر: ژێر چەپۆکە، دەست بەسەر، بن‌دەست.ف تحت سلطە

چەپۆکە سەری: ژێر چەپۆکەیی، چەوسانەوە.ف تحت سلطە بودن

چەپۆڵە دادان: هەڵتووتەکانی ڕێوی و گەماڵ و ....ف چمباتە نشستن سگ و روباە و ...

چەپووک: چەپۆک، چەپەڵۆک.ف توسری

چەپەترووک: گیایەکە لەنێو گەنمدا دەڕوێ وەک بڕوێش وایە.ف گیاهی بلغور مانند

چەپەلووش: هەڵمەقووت، لووش کردن.ف قورت دادن

چەتەوڵ: پاسەوان، کێشکچی، قەرەوڵ.ف پاسبان

چەخس: ڕادە بۆ لێدان، چین، چەسپ، *(چەخسێکی چاکی کوتا.)* ف اندازە برای کتک زدن

چەخماخ سارم: جۆرێ تفەنگی قەدیمی بوو.(سەردەمێکی ڕاوچی بووم دەگەڕامەوە لە ڕاوێ/ ڕاوی خۆم داویشتەوە سەری قەپەکیان بنەبنی مام خاڵێ/ هەڵمدەستاندوە کاری کارمامزێ دڵم نەدەهات بە شێنکی چەخماخ سارمی پێوەنێم، دەمداوە بەر هەلات هەلاتی سواران خڕەی ئاوزەنگیان / دامدەگێڕاوە بۆ بەر دەغڵ و دانەکەی پیرە خاڵوانێ. «فۆلکلۆر»)
.ف نوعی تفنگ قدیمی.

چەدان: (+) شوێنی کۆ کردنەوە و لەتەرەدانی تووتن.ف محل جمع‌آوری توتون

چەرخە: (+) واشە، باشوو، سەقر، مەلێکی

ڕاوکەرە.[ف] قرقی

چەرداوەڕوو:) چارداوەڕوو، مەڵبەندێکە لە کوردستان؛) بریتی لە مرۆی بێشەرم و حەیا. [ف]) چرداول، منطقه‌ای در کردستان؛) کنایه از آدم بی‌شرم

چەرمپیس: بریتی لە ڕژد و سەقیل و گوونەکەر، چرووک و مستقووچاو.[ف] کنایه از آدم ناخن‌خشک و خسیس

چەرمی ئاوەسوو:) چەرمی ئاوەسوو چەرمێکە لە چەرمی دیکە قایمتر و باشترە و بۆ کاڵە و پێتاو زیاتر بەرگە دەگرێ؛) بریتی لە کەسێک کە عەیبەی پێ عەیب نییە و زۆر ڕوو هەڵماڵدراوە.(بریتی لە مرۆی خاوەن ئەزموون و سەختی دیتوو، *(ئەوەندە گەڕاوە بۆتە چەرمی ئاوەسوو)* .[ف]) چرمی محکم و بادوام؛) کنایه از کسی که بسیار رودار و بی‌شرم است(کنایه از آدم سختی دیده و باتجربه.

چەرەخۆرە: (+) بریتی لە مرۆی زۆرخۆر و زگزل، کەسێک کە تێر خواردنی نییە.[ف] کنایه از آدم شکمو.

چەری: برینگ، مقەستی خوری هەڵپاچین.[ف] دوکارد، قیچی پشم چینی.

چەژگە: چێژگە، چەشکە، چێژ کردن، چێشتن.[ف] چشیدن

چەژگە کردن: چێشتن، چەشکە کردن.[ف] چشیدن

چەسپ لێدان: ڕێزی نیزامی، سڵاوی سەرباز لە فەرماندەرەکەی. *(سەرگەورەکەی دی چەسپێکی بۆ لێدا.)* [ف] احترام نظامی

چەسپ: (+) ڕادە بۆ لێدان، چەخس، چین. *(ئەدەبی چەسپێکت بکوتم)* [ف] اندازه برای کتک زدن

چەعفنەبار: چاونەزێر، چاوچنۆک، چاونەبار، چاوبرسی، چاوچوو.[ف] حریص

چەغماغە دان: چەخماخە دان.[ف] آذرخش

چەفتی: حازرجواب، وریا و بە دەمودوو، کەسێک کە بۆ وەڵام دانامێنێ.[ف] کسی که برای جواب دادن درنمی‌ماند

چەفەر: ناوی دارێکی نێو قۆپی و قەراغ ڕووبارە.[ف] نام درختی است

چەفەنگ: ئاڵا، بەیداخ، دروشم.[ف] علم

چەفین: سەرچاوەی کانی، چەمە.[ف] چشمه

چەق و نیرە: هەرا و کێشە، زەنا زەنا، گاڵۆبوغر.[ف] سروصدا هنگام جدال

چەقبەستن: جێ کەوتن، شتێک کە بە یەکجاری دەبێتە باو، شکڵ و شێوە گرتن و نەگۆڕان.[ف] جا افتادن

چەقچەقۆک: چەقەنە، چەقچەک، ئامرازێکە لە ئاشدا.[ف] وسیله‌ای در آسیاب آبی

چەقچەقە: مەکینەی خەیاتییە دەزووی پێوە دەکرێ و هەڵبەز دابەز دەکا.[ف] شیطانک

چەقرزە: ناوی گوڵێکە.[ف] نام گلی است

چەقرە: گا و کەڵ و گامێشی نێوچاوان سپی، بەش، قەشان قەشقە، [ف] حیوان پیشانی سفید

چەقەلۆ: چەقەش، جۆری شنگی شاخییە چەقەی لێدەگرن، گەڵاکەی وەک لۆ وایە.[ف] اسم گیاهی است

چەقولوور:) سەگوەڕ و لووره لووری زۆری سەگەل. *(سەگەل لە دەوری مالان چەقولووریانە.)* ؛) بریتی لە نەڕەنەڕ و هەڵلاوبگری زۆر. *(ئەری تاوێ بێ دەنگ بن ئەو چەقولوورەتان لە چییە؟)* ف) صدای پارس و زوزەی چند سگ با هم؛) کنایە از سروصدای زیاد.

چەقەدووکەڵ:چەرەدووکەڵ، چەرەچەمان ف دود غلیظ

چەقەسرێ: چەقاوەسوو، زۆربڵێ، چەنەوەر، دەمەوەر. ف پرگو

چەقەش: گیایەکە وەکوو گیا کوڵکنە وایە بنەکەی دەبڕن و چەقەی لێ دەگرن. ف نام گیاهی

چەقەلێ: گیایەکە وەکوو لۆ وایە ساقەتەکەی زەردە، مالات نایخوا. ف نام گیاهی است

چەقەنە: داریکە لەسەر بەردی سەردوەی ئاشی ئاوی لەنگەر دەگرێ و هەڵبەز دابەز دەکاو دەبێتە هۆی دارژانی دانەکە. ف وسیلەای در آسیاب آبی.

چەقی ڕەش کردن: بریتی لە زۆر هەوڵ دان، ئەختوچار کردن. *(چەقی ڕەشم کرد لەگەڵم نەهات.)* ف کنایە از کوشش کردن زیاد.

چەکچەکوولە: چەکچەکیلە، شەمشەمەکوێرە، پارچک ف خفاش

چەکچەکێ: (+) قۆچەقانی، قەڵماسک، بەردەقانی، کەهنیک. ف فلاخن

چەکچەکیلە:) چەقچەقە، گیایەکە؛) بریتی لە ملی زۆر باریک، ملی دەڵێی چەکچەکیلەیە. ف) کاسنی؛) کنایە از گردن باریک و لاغر.

چەکمە سوورە: باڵداریکی لاق درێژ و سوورە لە کەنار چۆم دەژێ. ف نام پرندەای

چەکمەجە: داخڵەی مێز، خوانچەی مێز. ف کشو میز

چەکمەڕەش: گیایەکی کوێستانییە چلەچلە دەڕوێ گەڵاکەی وەک چنوور وایە و لاسقی وەک کەما دەچێ، ڕەنگی لاسقەکەی مەیلەو ڕەشە. ف نام گیاهی است

چەکوچۆڵ:تفەنگ و کەرەسەی شەڕ، چەک و تەقەمەنی. ف سلاح و وسایل جنگ.

چەکە: بەستە پووڵ، بەستەی پارە. *(چەکەیەک هەزار تمەنیی شینی لە گیرفانیدا بوو.)* ف *بستەپول.*

چەکەخالانە: دابێکی کۆنە لەنێو هۆز و عەشیرەتەکاندا باو بوو کاتی ژن خواستن دەبوو دیارییەک وەک ئەسپ یان چەک بدەن بە خاڵی بووک بۆئەوەی ڕازی بێ. ف رسمی کهنە میان عشیرتها کە هنگام خواستگاری از یک دختر باید یک اسب یا تفنگ بە دایی عروس می‌دادند کە راضی شود

چەکەرە لێ کردن: بریتی لە سڵ لێ کردن و مەترسی لە کارێک. *(چەکەرە لە هیچ کارێک ناکا.)* ف پرهیز کردن از کاری

چەلەبان:) چەلەوان، هاروهاج، شەیتان؛) تەنافباز، کەسێک کە بەسەر تەنافدا دەڕوا. ف) ناآرام و بازیگوش؛) طنابباز

چەلەحانێ: دەم بە دەمە، : شەڕەدەندووکە،

دەمقڕە، شەڕە قسە.ف جدال لفظی.

چەڵەگە: (چەلاگ، داری درێژی میوە تەکاندن. (دارێکی درێژە لە نێوەڕاستی خەرمان دەیچەقێنن.ف(چوبی کە در وسط خرمن قرار می‌هند(چوب بلندمیوە چینی.

چەلینگ: گۆچان، وەکاز.ف عصا

چەماوەسوو: بەردی لووسی چۆم کە ئاو سوویەتەوە، ئاوەسوو.ف سنگ صاف شدەی رودخانە

چەمچارکی: ☜ چیمچارکی

چەمچڤین: چاوپەڕین، پیلوولەرینی بێئیختیار. ف لرزش پلک

چەمرە: بنتا، وەچی شلک و نەرمی دارەبی، کە دوای بڕین هەڵدەداتەوە.ف جوانەی نرم و تر درخت کە بعد از بریدن شاخە می‌روید.

چەمرە: چەمیلە، ترۆزی.ف چنبر خیار

چەمک: (+) سووچ، گۆشە. *(بەلام کاتی کە با چەمکی عەباکەی لادەدا تاوی/ دەرێژی پووزی نایابی لە سیحری خوایی لافاوی «هەردی».)* ف گوشە

چەمەرچۆپی: هەڵپەڕین و گۆرانیی خەماوی لە دەوری مردوو، چەمەری.ف مرثیە و نوحەخوانی برای مردە.

چەمەرگە: شیوەنگا، جێگای شین و زاری.ف شیونگاە.

چەمەرگێڕ: شینگێڕ، عازیەتبار، تازیەبار.ف عزادار .

چەمەڕێ: چەمەڕا، چاوەڕێ، چاوەڕوان.ف چشم بەراە

چەمەڵۆکە: چەپۆک.ف توسری

چەمیاگ: چەماوە، خواربوو.ف خمیدە

چەناکە: چەناگە، چەنە، ئارچەن.ف چانە

چەناگە: چەنە، چەناگە، ئارچەن.ف چانە

چەناگە درێژ: ☜ چەناگە شکاو

چەناگە شکاو: چەناگە درێژ، بریتی لە زۆربڵێ، چەنەوەڕ.ف وراج

چەنەبەچەنە وێستان: دمبەدمە کردن و جوابەجەنگی، (گەورە و چکۆلە نازانی چەنەبەچەنەی باوکیشی دەوێستێ.) ف جدال لفظی.

چەنەبەری کردن: جوابە جەنگی کردن، شەڕە قسە کردن.ف جدال لفظی

چەنەبەرنەهاتن: دەرەقەت نەهاتن، کەسێک کە زۆر دەم پیس و بێ حەیایە وقسەی لەگەل نایە. ف کسی کە بسیار دهن کج است و نمیتوان حریفش شد.

چەنەوێرغە: چەنەوەڕ، هەڵەوەڕ، دەمەوەڕ، چەقەسرۆ.ف وراج

چەوان: گیایەکە وەک قومام وایە بۆ باقەبێن دەبێ.ف نام گیاهی است

چەوبازە: چاوبازە، چاوپانکە، چاوکوتکە.ف نام گیاهی خوراکی

چەوبەس: چاوبەست، چاوبەند، دەستبڕ، فێڵباز، خاپینۆک.ف حیلەگر

چەوبەن: چەوبەس.ف حیلەگر

چەوپیس: چاوپیس، چاڤینۆک.ف شورچشم

چەوچە: نەزیلە، مەتەڵۆکە، مەتەڵ.ف معما، چیستان

چەورینە: ناوی گیایەکە دەخورێ، چەورۆکە، چەورچەورۆکە.ف اسم گیاهی خوراکی

چەوماغ: چەخماغ، چەخماخی تفەنگ.ف گلنگدن تفنگ

چەوەندەر بە ترش: چێشتێکە لە چەوەندەر و سماق ساز دەکرێ.ف غذای چغندر و سماق

چەوەندەرە کێویلە: جۆرێک گیا دۆکوڵیوە وەک گەلاچەوەندەر وایە.ف نام گیاهی است شبیه برگ چغندر برای آش دوغ.

چەوەنووڕ: چاوەنۆڕ، چاوەڕێ، چاوەڕوان.ف چشم‌به‌راه

چەوین: ناوی گیایەکی بۆن خۆشە.ف نام گیاهی خوشبو

چیالیک: شلیک، تووفەرەنگی.ف توت‌فرنگی

چیاو: چیاگ، ئاوی سارد، ئاوی چیاو.ف خنک

چیتاڵ: چێوشەق، شەقە، دارشەق.ف چوب پا

چیچگ: چیکڵ، جیکڵ، جیقڵ.ف چینەی هضم نشده در سنگلاخ مرغ

چیچگدان: جیکڵدان، جیقڵدان. *(چەنی بێ چیچکدانی.)* ف سنگدان

چیچیلە: چیچلە، بەڵگی گوێ، شلکەی گوێ، بەلگ.ف نرمەی گوش

چیرتۆق: ڕیپۆق، چلکی چاو.ف ژفک

چیرگ: (+) برینگ، مقەستی مەڕ برینە.ف دوکارد.

چیرە: چەرێ، برینگ، مقەستی خوری هەڵپاچین.ف دوکارد

چیق: ترس، خۆف. *(تۆ چیقچەتە ناوێری تەکمانا بێی؟)* ف ترس، یارا

چیق چوون: زاور چوون، زۆر ترسان، زیلک ڕژان، بریتی لە زۆر ترسان و تۆقین.ف بسیار ترسیدن، زهره‌ترک شدن

چێکرۆک: دروست کراو، داتاشراو، چێکراو.ف درست شده

چێکولانە: چوکلێت، شەگەلات، نوقڵ و مینوو.ف شکلات

چێلک: (چلک، ماکەو، ژەرەژی مێ. (دەرزیی گەورە، تەبەنە. .ف (کبک مادە) سوزن بزرگ

چێم: چاو، چیەم، چەعف.ف چشم

چین:) تاقم، بەشێک لە کۆمەڵ، چینی کرێکار، چینی بازاڕی و ...؛) چەخس. ڕادە بۆ لێدان. *(دەبێ چینێکت بکوتم.)* ف) قسمتی از اجتماع؛) اندازه برای کتک زدن

چێنک: ناوکی میوە. *(ئەو خورمایەی تۆ خواردووتە من کایەم بە چێنکەکەی کردووە.)* ف هستەی میوە

چێو لە تاریکی کوتان: لەخۆڕایی قسە کردن و لانی کەسێک گرتن. *(تۆ خۆ خەبەری هیچت نییە لەخۆڕا چێو لە تاریکی مەکوتە.)* ف بدون آگاهی داوری کردن

چێوار: چۆدار، چێودار، کەسێک کە مەڕ و مالات دەکڕێ و دەفرۆشێ. *(خالی نێو سینەی کەوتەسە قەتار/ ئەیژی پەزێکە تی لەدوای چێوار «فۆلکلۆر».)* ف چوبدار

چێوپاساری: گوێسوانە، سواندان، گوێسەبانە، داری ڕەت بووی لێواری سەربان.[ف] چوب بیرون آمدەی لبەی بام

چێوەچزە دان: جەزرەبە دان، ئازار دان.[ف] اذیت کردن

چێوەخرتە دان: دواندن، سەر خستنە سەر کەسێک بۆئەوەی قسە بکا، *(هەرچی چێوەخرتەمان دا قسەیەکی نەکرد.)* [ف] سربەسر کسی گذاشتن برای اینکه به حرف بیاید.

چیەرگ: برینگ، مقەستی مەڕ برینەوە.[ف] دوکارد

چیەم: چەم، چاو، چەعف، چاڤ.[ف] چشم

چیەمچارکی: چاوەچڕی، چاولەوەڕینی، تولازی.[ف] چشمچرانی.

چیەم دەژین: چاو یەشە، نەخۆشیی چاو.[ف] چشم درد.

چییەتی: ئەسل و ڕیشەی شتێک.[ف] ماهیت

حاپوولک: دەرفەت، نۆرە، نۆبە لە کایەدا. *(حاپوولکی تۆیە کایەت بکە.)* ف نوبت در بازی

حاتە: گەمارۆ، ئابلۆقە، دەورەدان. ف محاصره

حاجیلۆکە: گیایەکە گوڵی زەردە کاتێک پیر دەبێ نێو گوڵەکەی شتێکی وەک لۆکە دەردەکا. ف نام گیاهی است

حازر بەدەست: ئامادە و لەبەر دەستدا، شتێک کە لەبەر دەستدا بێ و بۆی مەحتەل نەبی. ف در دسترس

حاست: حاند، حەنا، ئاست، شوێن، هەندەر. *(لەو حاستە دانیشە.)* ف مکان، جا

حاسێ:) عاسێ، وەڕەز، جاڕز؛) ناوە بۆ ژنان. ف) عاصی؛) نام زنانه

حاشساحازری: دوور بێ لە ڕووی حازران. *(حاشاحازری دەڵێی کەرە دەڵەوەڕێ.)* ف دور از روی حضار

حاشار: ☜ ئاشار

حالۆری: بەران و نێرییەک کە لە کاتی وەبەران و وەتەگە هاتنی مەڕ و بزندا لەنێو مێگەلێکەوە دەچێتە نێو مێگەلێکی تر؛) بریتی لە پیاوی تۆلاز و بەرەڵڵا. ف) قوچی که از گلەای به گلەی دیگر میورد هنگام جفتگیری؛) مردی که هیز و لاابالی و بیکاره است

حاوێن: ڕاهێنەر، کەسێک کە دەبێتە هۆی حەوانەوەی کەسانێکی دیکە. ف پرورش‌دهنده

حدوود: مەرز، کەوشەن، سنوور، تخووب، تخووم، سەرحەد. ف مرز

حسری: توونی، تینوو. ف تشنه

حللیر: باڵدارێکە لە لەقلەق چووکەترە، لاق و دەنووکی قوڵەترە و ڕەنگی بۆرە. ف نام پرندەای شبیه لک‌لک

حمێز: ئامێز، باوەش. ف بغل

حودوود:) حدوود، سنوور؛) نوعی اسب اصیل. ف) مرز؛) نوعی اسب

حورمەت گرتن: ڕێز گرتن، قەدر گرتن. ف احترام گذاشتن

حورمەتدار: بەڕێز، بەقەدر. ف محترم

حوسکە: ناوی جۆرێ تفەنگی قەدیمی بوو. ف نام یک تفنگ قدیمی

حۆقەباز: فێڵەباز، گزەون، ف حقەباز، مکار

حوکم کردن: پەلپ گرتن، پێ چەقاندن. *(حوکمی کردووە دەڵێ هەر دەمهەوێ.)* ف دستور، حوکم

کردن

حوکمات: دەوڵەت، حوکوومەت. ف حکومت

حولووربا: کونەبا، خەفەنگ، کونی دیوار و سەربان بۆ هەواکێش. *(حولووربایە/ رووی لە خوایە (کولاوکە) «مەتەل».)* ف هواکش

حەپوولک کێشانەوە: لە کایەی مێشێندا ئەگەر هەڵمات لە لاقی کەسێک بدرێ سەرلەنوێ دەیهاونەوە و دەڵێن حەپوولک دەکێشیتەوە. ف اصطلاحی در تیلەبازی

حەپوولک: دوپات کردنەوەی کایە. *(دەست پێبکەوە حەپوولکی تویە.)* ف دوبارە بازی کردن

حەپەحۆل: حەپۆل. گەمژە، گەلحۆ، خول، هەپلەگون. ف ابلە

حەپەمێشخۆر: بریتی لە مرۆڤی گەلحۆ و گێژ و وێژ، خول و حۆل. ف کنایە از آدم سادەلوح و گیج

حەپەنۆت: حەپەنتی، زەبەلاح، تەژەی پان و پۆڕ، حەیتە. ف لندهور

حەپەنووس:) بەردێکی ڕەشی بە نرخە؛) بریتی لە زۆر ڕەش. ف) آبنوس؛) کنایە از بسیار سیاه

حەتحەتۆک: گەڵوازە، ئەو مووروو و لەیستۆکەی بە لانکەوە هەڵیدەواسن بۆئەوەی منداڵەکە پێی ژیر بێ. ف اسباب‌بازی کە بە گهوارە آویزان می‌کنند

حەجمان: حەجمین، ئۆقرە، تاقەت. *(لە تاوی سەرم حەجمانم نییە.)* ف آرام و قرار

حەجمەت: حەژمەت، حەیبەت. *(لە حەجمەتان وەختە بوو شێت بم.)* ف افسوس

حەجمین: حەجمان، داسەکنین. *(کوانی ئەو شەوکارە بێدەنگەی لە ژوانگەی جێ هەوار/ کچ ڕەوەک بوو، من گوتم: هێدی بە! حەجمینم دەوێ «هێمن».)* ف آرام و قرار

حەدوسەد: هەڕەت، جنگە، کات. *(حەدوسەدی ئەوەیە بێتەوە.)* ف موسم

حەرام کردن: خەسار کردن، لە حەرام گێڕان. ف هدر دادن

حەڕی ئاو: قوڕاو، لیتەزیلاقە، چڵپاو. ف گل آبکی

حەزرەت:) تاسە، ئارەزوو؛) بە پیاوی گەورە دەڵێن، حەزرەتی عیسا، حەزرەتی... ف) اشتیاق) حضرت

حەزرەتمەن: تاسەمەند، تاسەبار، تامەزرۆ. ف مشتاق

حەزەنگ: خەم، خەفەت، کەسەر. ف غم، اندوه

حەژبەت: حەژمەت. ف غصە.

حەژمەت: (+) حەجمەت. ف غصە.

حەسەنئاوا: دوو گوندی ناوچەی فەیزوڵلابەگی بۆکان بوون کەوتنە بەر سەدی کورش کەبیر. ف دو روستای منطقه فیض‌اللەبگی بوکان زیر سد کورش کبیر رفتند

حەفار: (+) هەڵم، بوغ، هوڵم. ف بخار

حەفت تۆخە: پیفۆک، کیفۆک، فیشۆک، پیشۆک. ف گیاهی با پیازەی خوردنی

حەگاڵ: لەچکە، سەرپۆشی ژنان. ف روسری

حەل: (+) هەلووک. ف چوب کوتاه الک دولک

حەڵاڵ و حازر: شتی لەبەرچاو و بێتاریف لێ

کردن. *(حەلال و حازر ئەوە شتەکەیە.)* [ف] حی و حاضر

حەلاوحەلاو: هان دانی سەگ بۆسەر گورگ، تێبەردانی سەگ لە گورگ و درندە، حەلەلە.[ف] تحریک کردن سگ برای راندن گرگ

حەللوو: هەلووکێن، چۆحەلین.[ف] الکدولک

حەلمەت: هەڵمەت، هێرش، هۆمەن، ئیرشت.[ف] یورش

حەلەمقەلەم: ئەدا و ئەتوار، کار و قسەی تەشەراوی.[ف] رفتار و ادای تشرآمیز

حەلەوێن: مێشێن، کەلایین.[ف] تیلەبازی

حەمباز: قەڵەمباز، خۆ هەڵدان و بەرز بوونەوە لەسەر زەوی.[ف] پرش

حەمرین: ناوی زنجیرە چیایەکە لە باشووری شاری کەرکووک کە ئەم زنجیرە چیایە بە سنووری کوردستانی باشوور دادنرێ.[ف] نام کوهی در جنوب شهر کرکوک که مرز جنوب کردستان است.

حەمزەڵێن: حەمزەل، یارییەکە دەستەیەک دادەنەوینەوە و دەستەیەکیتر بە سەریاندا باز دەدەن.[ف] نام یک بازی

حەوابڕ: وە حەوا کەوتوو، لە زەوی جیا بۆوە.[ف] معلق در هوا

حەواتیلکە: بەستنی پەتێک بە بەردێکی چکۆڵەی درێژۆکەوە و هەڵدانی بەرەو حەوا.[ف] بستن نخ به سنگی باریک و پرتاب کردن به طرف بالا

حەوت ترینگە: چێشتێکی کوردەوارییە حەوت شتی تێدەکرێ، شەلەم، نۆک، مێوژ، گۆشت، چەوەندەر، برویش، رۆن.[ف] یک نوع آش محلی کە با شلغم ونخود و کشمش و گوشت و چغندر و بلغور و روغن می پزند.

حەوتاو کردن: گلاو کردن، شتنەوەی جێ دەمی سەگ بە قوڕاو و ئاوی خاوێن، واتە حەوت جار ئاوی پێدا دەکەن

حەوتگرێ: گیایەکی وردە زۆر بەرز نابێتەوە جومگە جومگەیە.[ف] نام گیاهی

حەوتوێڵکە: جۆرە کوانێکی بە ژانە لە جەستە دێ و تا حەوت توێخ فڕی نەدا دەرکی نابێ.[ف] نوعی دمل

حەوتەوانان: حەوبرالە، حەوتەوانە.[ف] هفت برادران

حەوجۆشی: جۆرێ کوولەکەیە وەک کوولەکە سەراوی وایە.[ف] نوعی کدو

حەوجێ: حەوجە، پێویست، حەوج. *(خەوجێی بەخێراتن نییە.)* [ف] نیاز

حەودەم: بڕێتی لە مرۆڤی چەنەوەر و بێحەیا، دەم چەپڵە. *(حەودەمێکە لەوانەیە پیاو بخوا.)* [ف] وراج

حەول و دەول: هەوڵ و تێکۆشان. *(لە حەول و دەولی ئەوەدا بووم کارێکی بۆ بدۆزمەوە.)* [ف] تلاش و کوشش

حەیابەخۆ: بەحەیا، بەئەدەب.[ف] باادب

حەیات لێ بڕین: کوشتن، سارد کردنەوە، لەنێو بردن.[ف] کشتن

حەیادار: بەحەیا، شەرمن، بە شەرم، فەدیۆک.[ف] شرمو

حەیس‌وبەیس: لەسەر قسە ڕۆیشتن، شەرەقسە. *(ئەو حەیس و بەیسەی ناوی خەتای هەر دووکیانە.)* .ف بحث و جدل

حەیلانکێ: جۆلانێ، دنگلاف، هەلۆرتک، دیلانێ. ف تاب

حیزەفێڵ: فێڵ و گزی کردنی ترسەنۆکانە و خوێڕییانە. ف کلک زدن بزدلانە

حیزەڵە: حیزەڵ، ترسەنۆک، بێ‌غیرەت. ف ترسو، بزدل

حیلاندن: حیلە، دەنگی ئەسپ، کۆڕژن. *(ئەسپەکە حیلاندی.)* ف شیهه اسب

خاپینۆک: گەوج، حۆل، گەمژە، هەقمەق، گەلحۆ، گەمشۆ.ف ابله

خاتر گەرد گرتن: زیز بوون، رەنجان، تۆران. *(ناوێری بلێی کشەمەمرە، خاتری گەرد دەگری.)* ف رنجیدن، دلگیر شدن

خاتردار: بەڕێز، بە حورمەت.ف محترم

خاتوو زەمهەریر: پیرێژنی ئەفسانەیی کە دەڵێن خوشکی چلەگەورە و چلەچکۆڵەیە و دوای نەمانی چلەکان شین دەگێڕێ و باران و بەفر دەبارێنێ، دە ڕۆژ بەر لە نەورۆز.ف زمهریر

خاتوون سێمانکە: پەپووسلێمانکە، شانەسەرە. ف هدهد

خاجە نشین: خواجە نشین، سەکۆی بەر درگای ماڵ بۆ دانیشتن.ف سکوی جلوی خانە

خاچپەرست: ئەرمەنی، عیسایی، پێڕەوی دینی حەزرەتی عیسا.ف مسیحی

خادان: هێلکەدان، تۆمەدان.ف تخمدان

خارچک تەقیلە: کارگ، جۆرێ قارچکە وەک کڵاو دەچێ.ف نوعی قارچ شبیه کلاه

خارچک جووینە: جۆرێ کارگە لەنێو جارە جۆدا هەڵدەتۆقێ.ف نوعی قارچ

خارچک سەگانە: کارگە گولانە، قارچکە گولانە. ف نوعی قارچ سمی

خارچک گەنمینە: جۆرێ کارگە لەنێو گەنم جاڕدا هەڵدەتۆقێ.ف نوعی قارچ

خازیک: داخ، مخابن، حەسرەت.ف افسوس

خاسەخۆر: خۆشخۆراک، تایبەتیخۆر.ف خوشخوراک

خاسەسی: سیخاسە، قازی دەشتی.ف غاز خاکستری

خاسەکەش: زەوییەک کە باش ئاو درابێ و جێگای وشکانی نەمابێ.ف زمینی کە برای شخم زدن بە خوبی آبیاری کنند

خاشاک: خاشاڵ، چیلکە و چاڵ، پڕ و پووش.ف

خار و خاشاک

خاشخاشکه ماره: جۆرێک گوڵه خاشخاشکه کوڵەکەی گەورەترە لە خاشخاشکی ئاسایی و ڕەنگەکەشی سووری مەیلەو نارنجییە، کەلووی گوڵەکەشی بەر لە پشکووتن درێژۆکەیە و. بەقەد قامکە تیتۆلە دەبن و زیاتر لە بوورە و بەر کەندەلان و شوێنی بەردەلان دەڕوێ.[ف] نوعی شقایق

خاشخاشۆکێ: خاشخاشک، چارەچەقیلە.[ف] شقایق

خاشەبڕ کردن: لە ڕیشە دەرهێنان، بنبڕ کردن، دوایی پێهێنان.[ف] از ریشه کندن

خاکاو: ئاودانی دیراوی تازە هەڵدراو بەر لەوەی شەتڵ و توومەکەی تێدا بچەقێنن.[ف] آب دادن خاک جالیز قبل از کاشتن

خاکەر: هێلکەکەر، مریشکی هێلکەکەر.[ف] مرغ تخم‌گذار

خاکەڕا: خۆ بە کەم زان، بێدەمار.[ف] متواضع

خاکەڕایی: خۆ بە کەم زانین، بێپۆز و هەوا بوون.[ف] تواضع

خاڵخاڵۆکە: (+) شنگە مایانە، ئەسپنگە ماینە.[ف] نوعی گیاه خوراکی

خاڵۆزە: خاڵخاڵۆکە، خاڵخاڵۆک، خاڵخاڵک.[ف] کفشدوزک

خاڵولەد: ☜ خاڵەولەد

خاڵەخشکێ: خلیسکێن، خشخشانکێ.[ف] سرسره‌بازی

خاڵەولەد: منداڵێک کە زۆر لە خاڵی دەچێ، یان ئاکاری وەک خاڵی وایە.[ف] بچه‌ای که بیشتر به داییش رفته

خاڵهوما: جۆرێ کۆتری کونجی کونجی جوانە.[ف] کبوتر خال خال

خامووت: قایشی عارەبانە کە لە ملی چارەوێ دەکرێ بۆ ڕاکێشانی.[ف] لاستیک پیوند اسب و گاری

خانە خشتوور: خانە خراپ، ماڵ وێران، ماڵ کاول.[ف] خانه ویران

خانەمیری:) ناوی هەوایەکی گۆرانیی کوردییە) ناوی هەڵپەرکێیەکی کوردییە.[ف]) نام یک آهنگ کردی) نام یک نوع پایکوبی کردی.

خاو شکاندن: دەر کردنی ماڵات لە بەهاردا بۆ ماوەیەکی کورت و هێنانەوەی بۆ ماڵێ.[ف] به صحرا بردن حیوانات اهلی در فصل بهار برای مدتی کوتاه و برگرداندنش به خانه

خاوبەستن: بریتی لە فریو دان، هەڵخەڵەتاندن. *(ورریابە خاوت نەبەستێ.)* [ف] فریب دادن

خاوە: چەرمێکی نەرم کە شەنەی داری پێ دروست دەکەن.[ف] نوعی چرم نرم برای درست کردن چنگک

خاوەماست: ماستی شل و ئاو تێ کراو بۆ مەشکە، خاوەمێ.[ف] ماست آبکی برای مشک

خاویلکە: تەمبەل، کار نەکەر، دەست و پێ سپیلکە، خاو و خلیچک.[ف] دست و پا **چلفتی**

ختوورە: بە دڵدا هاتن، بە خەیاڵدا هاتن، غایلە. *(دڵی ختوورە دەکا.)* [ف] خطور

ختی‌متی: ختیلکە، ختووکە، قانەقدیلە.[ف] غلغلک

خدوو: خووی سروشتی، تەبیعەت.[ف] غریزە

خدووک:(+) کولی گریان، ئوناق.[ف] بغض

خدووک هەستان: کولی گریان هەستان، ئوناق. *(زوری خدووک هەستابوو.)* [ف] بغض کردن

خڕ هەڵدان: کو کردنەوە، خڕ کردنەوە. *(کارانەکەی خڕ هەڵدا و بەرەو مالی رایدان.)* [ف] جمع کردن

خراپۆچکە: بیکەلک، کەمبایەخ.[ف] بیارزش

خربرۆشک: چیروک، خەبەرۆشک، هەقایەت، قەواتی.[ف] افسانە

خرپەک: دغلی تەنک، دەغلی لاسک باریک کە لە شوینی کراڵ دەڕوی.[ف] مزرعەی گندم کە خاکش ریگزار باشد

خرت: نیری و بەرانی چوار ساڵە.[ف] بز و قوچ چهار سالە

خڕتک: کەندڕ، شاودڕ، بوودڕ، شیوی قووڵی تەنگ.[ف] آبکند

خرمچوو کردن: چوار پەل بەستنی ماڵات بۆ سەر برین و بە عەرزدا دانی. *(کوریسێک بێنن خرمچووی کەن دەنا ناکەوی.)* [ف] بستن و بە زمین زدن حیوان برای سر بریدن

خرمژن: دەنگی لەرانەوە و خرمەخرمی کرمەک و بەرموور و ژێر چەنە. *(ڕێکتر لە گەری ڕەشبەڵەک/ خوشتر لە خرمژنی کرمەک «مێمن».)* [ف] صدای زیور آلات

خڕناک: لووت، کەپو، دفن.[ف] بینی

خڕۆکە: گردیلەی زور وردی نێو خوین کە بە زەرەبین دەبیندری و چوار لە دەی خوینی لەش لەو پێک هاتووە و بە هوی سپڵ و مێشکی یەسقان دروست دەبن و دوو جۆرن: خڕۆکەی سوور و خڕۆکەی سپی، خڕۆکەی سوور توزێ پانکەڵەن و ژمارەیان لە لەشدا یەکجار زورە و لە هەر میلیمەتری مکەعەبی خوێندا پێنج ملوێن خڕۆکەی سوور هەیە. لە خوێنی ئاژەڵدا ژمارەیان جیاوازە. هەر کاتێک ژمارەی خڕۆکەی سوور لە خوێندا کەم بێتەوە مرۆڤ تووشی کەمخوێنی دەبێ و ڕەنگی هەڵدەبزرکێ. خڕۆکەی سپیش سلوولگەلێکن لە کۆمەڵێک پێرتۆپلاسم و ناوکەیەک پێک هاتوون و ژمارەیان لە خڕۆکەی سوور کەمترە و لە هەر میلیمەتری مکەعەبی خوێندا شەش هەتا حەوت هەزار دانە هەیە[ف] گلبول

خروگز: کتومت، هەروەک، عەینەن. *(عەلی خروگز هەر باوکییە.)* [ف] درست مثل، شباهت زیاد.

خرەپاندنەوە: کایە کردن و دەستبازی و تلاندنەوە. *(یەکتری دەخرەپێنەوە.)* [ف] بازی کردن و غلطاندن کسی.

خرەکە: (+) قوڵە دارێکی بەقەد بستێکە نەقیزەیەکی پێوە بوو بە پەتێکەوە، سوار لە مەچەکی دەکرد بۆ لێخوڕینی یەکسم.[ف] چوب کوتاە نوک تیزی کە سوارکار با ریسمانی بە دست میکند و با آن اسب و الاغ را میراند

خرەنگێز: هەنگەژاڵە، زەردەواڵە.[ف] زنبور زرد

خرێنگ: کرۆشکە.[ف] غضروف

خرێنەبرە: چوار ددانە گەورەی پێشەوەی

مرۆڤ.[ف] دندان نیش

خزمەت کردن: کار بۆ کەسێک کردن، ڕێز گرتن و بە دەوردا هاتن.[ف] خدمت کردن

خزیلک: (+) جۆرێ کرمی لووس و زەردە لە جێگای شێداردا دەژی.[ف] نوعی کرم

خشتوور: خاپوو، کاول، وێران.[ف] ویران

خشتە: (+) چوارخانە، جەدوەل.[ف] جدول

خشتەی لێکدان: جەدوەل زەرب.[ف] جدول ضرب

خشخشانکێ: خلیسکێن، خالەخشکێ.[ف] سرسرەبازی

خشکە: (+) بەو هەڵماتە دەگوترێ کە لە مێشێندا بەسەر زەویدا دەڕوا، پێچەوانەی هەڵگرتە.[ف] راندن تیله بر روی زمین در تیله‌بازی

خلخل: (+) جۆرێ مراوی کێوییە.[ف] خوتکای سفید

خلم: چلم، ئاوی لووت. *(خلمی لووتت بسڕە.)* [ف] آب دماغ

خلمن: چلمن، چلمە.[ف] خلمو

خلندۆر: گیایەکە دەکرێ بە چێشت، گیایەکە لە لۆرکی دەکەن.[ف] نام گیاهی

خلێفە: پاپۆکە، پەپکە. *(ئەوڕوو مارێکم دی خلێفە دابوو.)* [ف] چمبره

خلێفە خواردن: خلێفە دان، پاپۆکە خواردنەوە، قەف خواردنەوە، [ف] چمبره زدن

خلێفەدان: پاپۆکە خواردن، پەپکە کردن، قەف خواردنەوە[ف] چمبره زدن

خلێلە: غایلە، دڵەخورپە. *(دڵم خلێلە دەکا و ناحەسێتەوە.)* [ف] دلواپسی

خلێنە: کاکیلکە، کاکیلە.[ف] دندان آسیاب

خمام: تەمومژ، تەمتومان، دومان، [ف] مه

خمل: پێشبینی، مەزندە کردن بە چاو.[ف] تخمین

خمل خستن: مەزندە کردن بە چاو، پێشبینی کردن.[ف] تخمین زدن

خملخەر: پێشبینیکەر[ف] تخمین‌زن

خملکەر: خملخەر.[ف] تخمین‌زن

خنجوولک: خنجیلە، خنجیلانە.[ف] کوچولوی دوست داشتنی

خندڕک: بوودڕ، کەندڕ، ئاودڕ، شیو.[ف] گودال

خنۆک: ئەوک، تینتینۆکە، قوڕقوراچکە، بینەقاقا قوڕگ، قوڕوو، گەروو.[ف] گلو، حلقوم

خۆ بادان:) خۆ هەڵسووڕاندن؛) سەرپێچی کردن لە کار، *(کەم خۆت بادە ئەگەر بشمری دەبێ ئەوکارە بکەی.)* [ف]) تاب دادن خود؛) سرپچی کردن از کار

خۆ بە ئاو و ئاوردا دان: بریتی لە حەوڵدانی زۆر. *(بۆ پارووییەک نان خۆ بە ئاو و ئاوردا دەدا.)* [ف] خود را به خطر انداختن

خۆ بە زل زانین: لەخۆبایی بوون، غللور بوون، بادیهەوا بوون.[ف] خود بزرگ‌بینی، تکبر.

خۆ بەدەستەوە دان: خۆ تەسلیم کردن، خۆ خستنە بەردەست.[ف] تسلیم شدن

خۆ تێگەیاندن: خۆ نیشان دان، سەر لێ هەڵێنان. *(خۆی لە کەس ناگەیێنێ، پێم وا ئەو خۆی تێ نەگەیاندی.)* [ف] خود را نشان کسی دادن

خۆ تێوەردان: خۆ لە کارێک هەڵقوتاندن.[ف] مداخله

خۆ جوان: ژیکەڵە، جوان، ژیگوڵ، جوانی سروشتی.[ف] زیبای طبیعی

خۆ دۆڕاندن:) ورە بەردان، دەست لە خۆ بەردان، ناهۆمێد بوون؛) خۆ فرۆشتن.[ف]) نومید شدن؛) خود را باختن و مزدور شدن

خۆ ڕانان:) خۆ کێشان بەرەو پێشەوە، هێز لەخۆ دان بۆ ڕۆیشتن؛) خۆ هەڵکێشان، خۆ نواندن و پۆز لێدان.[ف]) کشیدن خود به جلو و راه رفتن؛) فخر کردن

خۆ ڕێک خستن:) خۆ شیرین کردن، خۆ یەک خستن لەگەڵ کەسێک؛) خۆ لە یەکتر هەڵساوین.[ف]) خودشیرینی؛) خود را به یکدیگر ساییدن

خۆ فرۆشتن: خزمەت کردن بە بێگانە، جاشییەتی.[ف] خودفروشی

خۆ گنخاندن: خۆ مات کردن و کار نەکردن بۆئەوەی کات بگوزەرێ.[ف] وقت‌کشی

خۆ لە تەپلی گوڵی دان: خۆ ڕازاندنەوە، خۆ جوان کردن. *(کچێ ئەوە بۆ وا خۆت لە تەپلی گوڵی داوە؟)* [ف] کنایه از آرایش کردن زیاد

خۆ لە خوارەبایان گرتن: بریتی لە خۆ لێنابەڵەد کردن، خۆ لێ‌نەدان. *(زۆر زیرەکە خۆ لە خوارەبایان دەگری و ئەننەهوو هەر تەیدیوە.)* [ف] خود را نابلد جا دادن

خۆ لە دەسک نان: خۆ حازر کردن بۆ جێگایەک، خۆ بە کەسێکەوە هەڵواسین و بە زۆر لەگەڵی ڕۆیشتن بۆ سەفەر. *(خۆی لە دەسک ناوە لەگەڵیان بڕوا.)* [ف] خود را بر کسی تحمیل کردن.

خۆ لە قەرە (نە) دان: تخون کەوتن، خۆ نیشان کەسێک دان. *(ناوێری خۆ لە قەرەم دا، خۆ لە قەرەی کەس نادا.)* [ف] به کسی نزدیک شدن یا نشدن

خۆ لە ماڵ خستن:) حاشا کردن. *(ژنەتیوە خۆی لە ماڵی خستووە و بۆی چۆتە حاشا.)* ؛) بۆ ئاشت بوونەوە چوونە ماڵێک بۆئەوەی تاوان یان خەتاکەی ببەخشن. *(تازە هاتووە و خۆی خستۆتە ماڵت دەبێ لەگەڵی ئاشت ببیەوە.)* [ف]) زنی که شوهر خود را ترک می‌کند و به خانه مرد دیگری می‌رود؛) برای آشتی کردن به خانەی کسی پناه بردن

خۆ لەگەز دان: بریتی لە خۆ درێژ کردن، تخێل بوون، ڕاست ڕاکشان، ڕەهێل بوون.[ف] دراز کشیدن

خۆ لێ بواردن: چاو لێ قووچاندن، خۆ لێ گێل کردن.[ف] اغماض

خۆ لێ بە پشتدا خستن: حاشا لێ کردن و خۆ بە خاوەن نەکردن، گوێ پێ‌نەدان.[ف] خود را صاحب نکردن

خۆ لێ‌خۆش کردن: خۆ بەتەمای شتێک کردن، کەوتنە سەر تەماح. *(خۆم لێ‌خۆش کردبوو ببیەم بۆ خۆم.)* [ف] بەامید چیزی بودن

خۆ لێدان (نەدان):) خۆ پێدادان، *(گیانم خۆلاوییە خۆتم لێ‌مەدە پیس دەبێ.)* ؛) خۆ لە

کار شاردنەوە. *(خۆ لە هیچ کارێک نادا.)* ف) برخورد؛) از زیر کار در رفتن

خۆ مەلاس دان: خۆ حەشار دان، خۆ مات کردن. ف ساکت و بی‌حرکت شدن

خۆ هەڵداشتن: خۆ فڕیدان، خۆ لە بەرزایی ڕا حەوا دانە خوار. ف خود را پرتاب کردن

خۆ هەڵشەنگاندن: شانازی بە خۆوە کردن. ف به خود بالیدن

خواتیەڵە: خوی تاڵە، خوێی تاڵ. ف نمک تلخ

خوارک: پوور، پلک، میمک. ف عمه، خاله

خواروا: بنژیل، بنبێژنگە. ف تەنشین غربال شده

خوازبێنی کردن: داوا کردنی کچ بۆ کوڕ، خوازمەنی کردن. ف خواستگاری کردن

خوازمەنی‌کەر: خوازبێنی‌کەر، داواکار. ف خواستگار

خواژن: پەیکەرەی جوان بۆپەرەستن.(ڤینووس خواژنی جوانییە. ف الاهه.

خواسایی: ئاسایی، عادەتی. ف معمولی

خواڵە: (+) بت، خوای دەستکرد. ف بت، صنم

خوالینە:) خوێلێن، کانگەی نمک:) کانیاوی سوێر، سوێراو. ف) معدن نمک؛) چشمەی آب شور

خوباب: بەرخەبەبە، غەوغەو، غەبغەب، پێستی داکەوتووی بەر مل. ف غبغب

خۆبزێو: شتێک کە خۆی کار دەکا، مەکینەیەک کە خۆی هەڵدەبێ و دەکوژێتەوە، ئوتۆماتیک. ف اتوماتیک

خۆبێژ: خۆوێژ، کەسێک کە گۆرانییەک ڕێک دەخا و هەروا لەبەر و خێرا خێرا دەیڵێ. ف ترانەخوانی که فی‌البداهه می‌خواند.

خۆترین: کارێک کە پیاو بە زەرەدی خۆی بێ. *(شەڕی خۆترین نەیکەی چاترە.)* ف کاری که به زیان خود باشد

خوتن: (+) ڕژد، چکووس، ڕەزیل، قرنیس، پیسکە، چکوود، چرووک، دەستقووچاو، سەقیل. ف خسیس

خوچک: خوشک، خوار، خویشک. ف خواهر

خودا خودا: بە تاسەوە ویستن، خۆزگە خواستن. *(خودا خودامە جارێک ببینم.)* ف آرزو کردن

خوداوراستان: ئەزقەزا، قەزائەن، بەرێکەوت. ف ازقضا

خودری: خۆرست، خۆدەر، خۆڕسک. ف خودرو

خوردە بوون: دانەخورە بوون، دەمەچێشتە بوون. ف چشته‌خوار شدن

خوردە کردن: دانەخۆر کردن، دەمەچێشتە کردن. ف چشته‌خوار کردن

خۆرکە: خورە، مۆرانە، موریانە، جانەوەری دارخۆر. ف موریانه

خورمەچیهان: گوڵە مێلاقە، ڕدبەنوک. ف آلاله

خوری‌شۆر کردن: بریتی لە کوتانی زۆر، بە دار لە کەسێک دان. ف کنایه از چوبکاری کردن

خۆڕێکخەر: خۆ شیرین‌کەر، کەسێ کە جێی خۆی لە دڵی خەڵکدا دەکاتەوە. ف خود را شیرین کردن

خورێنی: خورێن، دوای لە خەو هەستانی

بەیانی هیچ نەخواردن. *(ئەم دەوایە بە خورێنی بخۆ.)* ف ناشتا

خوزره: زیندووله، میکرۆب. ف میکروب

خوزە: خۆ مات دانی کەرویشک لەنێو بەفردا. *(کەرویشکەکە خوزەی کردبوو.)* ف پنهان شدن خرگوش میان برف

خوزەدان: بە پیدزکە دەرباز بوون، رۆیشتن بە ئەسپایی و دەرە دزە پیدان. ف جیم شدن

خۆزەو: خۆزگە، خۆزی، خۆزیا. ف کاش

خوزیلێک: قوز، کوز، خەمشە. ف آلت تناسلی زن

خوسپه: کەسەر، خەفەت، خەم. ف اندوه

خوسەند: جنێو، جوێن، دژمان، ف فحش.

خۆش داران: مانگایەک کە بە جوانی شیرەکەی دەدۆشری. *(ئەو مانگایە هەتا گوێلکەکەی نەلیسیتەوە خۆش دانادا.)* ف گاوی کە شیری بە خوبی دوشیده شود

خۆش هەڵکێشە: یانجووز، گیایەکە وەک تالوو وایە بەلام گەلاکەی پانترە لاسقی سپییە و گوڵی زەردە لەنێو گەنمجاردا شین دەبێ. ف نام. ف نام گیاهی است

خۆشئاژۆ: ئەسپی خۆشڕکێف و تیژڕۆ. ف اسب خوشرو

خۆشسارۆکی: قەری قەری، چاوشارکێ. ف قایموشک

خۆشامایی کردن: ڕیایی کردن، کلکەسووتێ، خۆ شیرین کردن، ماستاو سارد کردنەوە، تەشیڕیسی. ف تملق و خود شیرینی

خۆشداکەنە:) بریتی لە ژنێک کە زوو خۆ بەدەستەوە دەدا و دەرپێکەی دادەکەنێ؛) نارنگی، میوەیەکە وەک پرتەقاڵ وایە تێخولەکەی بە ئاسانی پاک دەکری. ف) کنایه از زنی که زود همخوابه می‌شود؛) میوەی نارنگی

خۆشدڕ: بریتی لە کەسێک کە جلوبەرگی باش لەبەر دەکا. ف کنایه از کسی که لباس شیک می پوشد.

خۆشدەر: ئافتاوە، لوولێنە، مەسینە. ف آفتابه

خۆشڕست: تاجییەک کە بۆ ڕست کردن ڕام و دەستەمۆیە. پێچەوانەی بەدڕست. ف یوز شکاری که خوب رام شده باشد

خۆشکوڵ: شتێک کە باش دەکوڵێ، بۆ لەپە و نۆک و باقلە دەگوترێ. *(کیلۆیەکم لەپەی خۆشکوڵ کڕیوە.)* ف حبوباتی که به خوبی پخته می‌شود

خۆشگلەیی: کەسێک کە هەمیشە گلەییی بەدەستەوەیە. *(هێندە خۆشگلەییە ناوێری سلاوی لێ بکەی دەست دەکا بە گلەیی.)* ف کسی که همیشه گله دارد

خۆشمەشرەب: ☜ خۆشمەشرەف

خۆشمەشرەف: خۆشمەشرەب، گاڵتەچی، زمانخۆش. *(پیاوێکی خۆشمەشرەفە.)* ف خوشرو، شیرین زبان

خۆشە کردن:) تێک هەڵشێلانی قوڕ بۆئەوەی خۆشە بێ بۆ دیزە و گۆزە و کۆتەڵ و تەندوور و...؛) ڕاهێنانی منداڵ بۆئەوەی لە کار کردن ڕابێ؛) کولاندنی نیوکە چەقالەی تاڵ بۆئەوەی

بیتە خۆشە.[ف]) بەهم زدن گل رس برای کوزه و تنور و مجسمه و ...؛) پرورش دادن فرزند برای اینکه کار یاد بگیرد؛) جوشاندن هستەی تلخ زردآلو برای اینکه شیرین شود

خۆفرۆش: سیخوڕ، جاش، بێشەرەف، فسۆس. [ف] خودفروش

خۆفک: ڕەحەتی، ئامرازێکی زار گوشادی بن تەنگە شتی تراوی پێ دەکەنە دەفرەوە.[ف] قیف

خۆفیە: ئیشی سیخوڕ، کاری جاش، کردەوەی خۆفرۆش[ف] جاسوس

خۆفیەگەر: سیخوڕ، جاش، خۆفرۆش[ف] جاسوس

خۆفیەگەری: جاشێتی، سیخوڕی[ف] جاسوسی

خۆڵ لە پارووی خۆ کردن: بریتی لە زەرەد لە خۆ دان، خۆ تاڵ کردن.[ف] کنایە از بە ضرر خود کاری کردن

خۆڵ لە چاو کردن: بریتی لە فریودان، بە فریو بردن، کڵاو لەسەر نان.[ف] کلکل زدن

خول هەڵبوون: بریتی لە خۆ بادان و بە پەلە ڕۆیشتن بەرەو کارێک. *(خێرا لەو لاوە خول هەڵبوو هات بۆ لامان.)* [ف] با عجلە رفت

خوڵامانە: (+) پەلکی گوڵی گوڵەبەڕۆژە.[ف] گلبرگ آفتابگردان

خوڵقەت: خووخدە، ئاکار، تەبیعەت.[ف] عادت

خوڵقێنەر: بەدیهێنەر، داهێنەر.[ف] خالق، آفریننده

خولگە: جەغز، گردی، بازنە. *(لە خولگەیەکی تایبەتدا هەڵدەسووڕێن.)* [ف] دایره

خۆڵەپۆک: بیستانی کە گیای هەرزەی تێدا نەمابێ و بە تەواوی بژار کرابێ.[ف] جالیزی کە از گیاه هرزه پاک شده باشد

خۆڵەخۆڵە: بانگ کردنی بەرخ.[ف] صدا زدن بره

خولەک:) عەقرەبەی سەعات؛) دەقیقە.[ف]) عقربه ساعت؛) دقیقه

خۆڵەکوو: خۆڵەکەوە، خۆڵەمێش.[ف] خاکستر

خۆڵەمژ: خۆڵەمێش، خۆڵەکەوە. .[ف] خاکستر

خۆڵی کردن: ترساندن، تۆقاندن.[ف] ترسانیدن

خونچ: قوون، کۆم، کونگ.[ف] مقعد

خۆواو: ئاوێ کە لە مەزرا دەگیرێ و بێ ئاودێر خۆی لە زەوییەکە ئاژین دەبێ.[ف] آبی کە بە صورت طبیعی زمینی را آبیاری می‌کند

خوودار: شێت، دەلوو، لێوە، دین. *(بەجاری خووداری کرد.) (هێندە ترسام لەوانە بوو خوودار بم.)* [ف] دیوانە

خووزە: خۆ شاردنەوەی کەروێشک لەبن بەفردا، کاتێک هەست بە مەترسی دەکا دەچێتە بن بەفرەوە و تەنیا لای لووتی زەرد دەبێ و بەفرەکە دەتاوێنێتەوە. *(کەروێشکە شین لە خووزەدا بوو تاجی هەڵیانساند.)* [ف] پنهان شدن خرگوش میان برف

خووگەملە:گەمەیەکی لاوانەیە دوو کەس بەری پێیان بە یەکەوە دەنێن و گوریس یان پشتێنێک دوو سەرەکەی گرێ دەدەن و لە ملی دەخەن هەرکامیان بە هێزتر بێ ئەوی تر هەڵدەستێنێتە سەر پێ.[ف] اسم یک بازی جوانان

خوێچێژ: تام کردنی چێشت بۆئەوەی کابان

بۆی دەرکەوێ چێشتەکەی بێخوێیە یان سوێرە. ف چشیدن غذا

خوێڕی: (+) تەمبەڵ لە دەرسخوێندن. *(هێندە خوێرییە هیچ فێر نابێ)* ف تنبل

خوێڕیگر: خوێڕی ویست، لایەنگری لە خوێڕی، پشت بە خوێڕی بەستن. *(چەن چکۆلەن پەلەوەر لەو بەرزە/* ئاخ کە چەن خوێڕیگرە ئەم عەرزە «سوارە».) ف پستخواه

خوێڕیگەری: خوێڕییەتی کردن، کاری حیزانە و پەست، سووک و چرووکی. ف فرومایەگی

خوێڕیلە: لات، بۆرەکە، بێکارە، بۆرە پیاوی خوێڕی و بێکارە. ف بیکارە، فرومایە

خوێڕییەتی: خوێڕیگەری، پەستی، چرووکی، خێری سفەتی. ف فرومایەگی

خوێژنگ: هەڵە، سووچ، نەزانکاری. ف اشتباه

خوێگە: شوێنی خوێ پێدانی ئاژەڵ. *(مێگەلەکە رادە بۆ سەر خوێگە.)* ف محلی کە نمک برای گلە میریزند

خوێن بەری چاو گرتن: بریتی لە زۆر تووڕە بوون، چاو سوور بوون لەبەر ڕق و تووڕەیی. *(خوێن بەری چاوی گرتووە حەتمەن کەسێک دەکوژێ.)* ف کنایە از عصبانیت زیاد

خوێنبژی: خوێنبایی، خوێن بژاردن، قەرە بووی خوێنی کوژراو. ف خونبها

خوێندکار: قوتابی، دەرسخوێن. ف محصل

خوێنڕێژ: قاتڵ، پیاوکوژ، خوێنخۆر. ف سفاک

خوێنسۆڵ: خوێنبایی، خوێنبژی، خوێن بژاردن ف خونبها

خوێنسووک: سەحەتسووک، ڕەزا شیرین، *(چەندی لە کچ و ژن و لە بەربووک/ چەند لاوی لەبار و قۆز و خوێنسووک «مەم و زین»)*. ف زیبای دوستداشتنی

خەبابەت: خۆ ئامادە کردن، حازر بوون، خۆ تەیار کردن. ف مهیا شدن

خەپ خەپێن: ناوی یارییەکی لاوانی گوندنشینە، شەوانە لە کۆڕەکەیاندا چرا دەکوژێننەوە هەر کەس مست بۆ کەسێک دادێنێتەوە، جا هەر کەس وریا بێ جێ خاڵی دەکات بۆئەوەی مستی هاوڕێکەی وە عەرزی بکەوێ. ف نام یک بازی جوانان

خەپان: خەپە، خەپەتۆڵە، جوان و نەرم و نۆڵ. ف تپل

خەپلەخڕێ: کایە و دەست بازیی ژن و مێرد و یەکتر تلاندنەوە. ف بازی زن و شوهر و غلطاندن یکدیگر

خەپۆڵە: کولێرە، ئەستوورک. ف نانبربری

خەپە: (+) جۆری شەنەی گەورە و پانە کای پێ تێدەکەن. ف نوعی چنگک چوبی.

خەپەخان: شەڵتان، شەلال، خەڵتان. *(خەپەخان بووکە لە خوون.)* ف آغشتە

خەپەخان کردن: لە خوێنا شەلال کردن. *(خەپەخانی کرد لە خوون.)* ف آغشتە کردن

خەت خەت: ڕێ ڕێ، خەتدار. *(پانتۆڵی خەت خەتم کڕیوە.)* ف راه راه

خەت کێشان:) خەت پێدا هێنان *(مامۆستا مەشقەکەی بۆ خەت کێشام.)* ؛) شوێن و کار و

بار بۆ دیاری کردن. *(ئەوە خەتیان بۆ بکیشی تەواوی دەکەن!)* ؛) لیگەڕان، کار پینەبوون. *(ئەوە هەر خەت بکیشە، پیاوەتیی لەدەست نایە.)* [ف]) خط کشیدن مشق؛) نقشەی کاری کشیدن؛) کسی را خط کشیدن، انتظار از او نداشتن

خەتابار: تاوانبار، خەتاکار.[ف] خطاکننده

خەتاکار: خەتابار.[ف] خطاکننده

خەتخۆش: کەسی کە خەتی خۆشە، خۆشنووس.[ف] خوش‌خط

خەتسین: خنکان، خەفە بوون.[ف] خفه شدن

خەجالەت بوونەوە: شەرمەزار بوون، تریق بوونەوە.[ف] خجل شدن

خەجالەت کردن: شەرمەزار کردن، تریق کردنەوە.[ف] شرمندە کردن

خەجالەتبار: شەرمەزار، شەرمەندە، فەدیکار.[ف] شرمسار

خەجالەتی کیشان: هەست بە شەرمەزاری کردن.[ف] شرمسار شدن

خەجلان: عەبەسان و دەست تیکەڵ هاتن، حەپەسان و سەرلیشیوان. *(هەر چاوی بە وەستاکەی دەکەوی دەخەجلی.)* [ف] دست و پا گم کردن

خەرتۆلە:) سەگی چکۆلەی قەلەوە، سەگی خرپن؛) منداڵی جوان و خرکەلە، منداڵی خەپەتولە.[ف]) سگ کوچک و تپلی؛) بچە تپل و زیبا

خەرسەخول: تەرسەقول، تەرسی یەکسم.[ف] مودفوع اسب و الاغ

خەرسەک: تەوەزل، قون قورس و لەش گران. *(دەڵیی خەرسەکە لەجیی خۆی نابزوی.)* [ف] تنبل

خەرگە: (+) دۆشەکی ئەستوور و گەورە لە پەڕوپالی کۆن.[ف] تشک کلفت و بزرگ از پارچە و لباس کهنه

خەرمانەستیر: تەرازووکۆ، کوتەرازوو، پۆلی ئەستیرە.[ف] خوشەی پروین

خەرمیز:) کەرمیز، لە شوینیک کە گویدریژیک میزی کردبی، هەتا ماوەیەک هەر کەریک بەویدا بڕوا ئەویش میز دەکا؛) بریتی لە کەسیک کە زۆر چاولیکەری دەکا و لاسایی ئەم و ئەو دەکاتەوە.) [ف]) جایی کە الاغ ادرار می‌کند و بقیە الاغها تا مدتی در آن محل ادرار می‌کنند؛) کنایە از آدم چشماچشم

خەرنووک: خرنووک، بنچکیکی دڕکاوییە بەریکی وەک قەزوان دەگری. *(خەلکی کەییە جەلبی ڕۆح و ئەم خەریکی شانەیە/ حەز لە تەسبیحی گلین و خەرنووک و قەزوان ئەکا «قانع».)* [ف] بوتەای خاردار

خەرووک: خرنووک، بەریکی دار مازووە.[ف] نوعی ثمر درخت مازوج

خەروەن: خەربەنگ، خەربنگ، ناوی گیایەکە، قاپقاپۆکە.[ف] اسم گیاهی است

خەرەزەنگ: غەرەزەنگ، خەرەزەن، قامچی کەڵ و گا ئاژۆتن.[ف] تازیانە

خەزخۆ: خەزگان، قازان، بەرۆش، مەنجەل.[ف] دیگ مسی بزرگ

خەساراو: قووناو، پاشاو، ئاویک کە لە زەوی

ئاژین دەکرێ و لەو سەری دەردەچێ و بە فیڕۆ دەڕوا.[ف] آبی که از زمین بیرون می‌رود و ضایع می‌شود

خەسجر: شێواو، ئاڵۆز، شپرێو.[ف] آشفته

خەسووتەقێنە: ناوی کراسێکی ژنانەیە.[ف] اسم پیراهنی زنانه

خەشەخوری: گونییەی زۆر گەورە کە خوریی تێ دەخەن، هۆر.[ف] گونی بسیار بزرگ برای پشم

خەشەماسی: ماسییە خاتوون، جۆری ماسیی پنوک پنوک.[ف] نوعی ماهی

خەفۆک: (+) کەسێ کە هەمیشە خەواڵووە و لە وەخت و بێوەختا دەخەوێ، خەوخەو.[ف] خوابآلود

خەفەتخان: خەفەتبار، خەمبار.[ف] اندوهگین

خەفەنگ: هەواکیش، پەنجیرەی چکۆلە لەلای سەرەوەی ژوور بۆ هەواکیش، دەلاقە.[ف] هواکش

خەلاتی: کفن، بەرگی مردوو.[ف] کفن

خەلەسکوو: ئامانج، ئاوات، هیوا.[ف] آرمان، آرزو

خەمسارد: خەمسار، گوێ نەدەر، کەمتەرخەم، کەترەخەم. *(ئەرا ئی قەرە خەمساردی؟)* [ف] لاقید

خەمساردی:کەمتەرخەمی، بێموبالاتی[ف] لاقیدی

خەمەرە: گرفت، ئینتەلا، نەخۆشیی هەزم نەکردنی خۆراک.[ف] بیماری امتلا

خەنگ: خەندە، کەنین، پێکەنین.[ف] خنده

خەنەپوولی: خەنەبەندان، شەوی بەر لە گوێستنەوەی بووک کە قاپێ خەنە لەسەر کەشەفێک دادەنێن و دەیگێڕن، هەر کەس بە پێی خواستی خۆی بەری دەستی لە خەنە دەدات و بڕێ پارە دادەنێ.[ف] حنابندان.

خەنەپێچ: دەسماڵێکی سێگۆشەیە کاتێک ژنان سەریان لە خەنە دەدەن لە سەری دەپێچن.[ف] دستمالی که هنگام حنا زدن به سر می‌پیچند

خەنەتیلکە: خەنەتیڤک، کرێژەبەرد.[ف] گلسنگ

خەنەزاری: شەرمەزاری، تریق بوونەوە، خەجاڵەت بوونەوە.[ف] شرمسار

خەنەک: (+) نێری شل کە ملی کەڵ و گا ئازار دەدا. *(نێرەکە خەنەک بووە ملی گایەکەی هەموو برینذار کردووە.)* [ف] یوغی که شل شده باشد و گردن گاو را آزار دهد

خەوپەرژێن: لێکدەرەوەی خەون[ف] معبرخواب

خەور: (+) هەوێر، هەڤیر.[ف] خمیر

خەورترش: هەویرترش.[ف] خمیرمایه

خەوڕۆ: کەسێ کە بە دەم خەوەوە دەڕوا.[ف] کسی که در خواب راه می‌رود

خەوەر: خەبەر، هەواڵ.[ف] خبر

خەوەردار: خەوەردار، هەواڵ پێ گەیشتوو. *(کەس لەی کارە خەوەردار نەوو.)* [ف] باخبر

خەوەردان: خەبەردان، هەواڵ پێدان. *(کەی خەوەردان پێمان.)* [ف] خبر دادن

خەوەردەر: هەواڵدەر، کەسێ کە خەوەر دەدا. [ف] خبررسان

خیچەهێڵ: خەتی خوار، هێڵی خوار و خێچ.[ف] خط خمیده

خیزخوڕ: خوڕین، بەستینی چۆم کە ئاوەکەی

خـورە و خیـزی وەسـەر کـشاوە.[ف] جـایی از رودخانـە کـە جریـان آب سـریع اسـت و شـن و ماسـە بیـرون زدە اسـت

خیزکەڵان: خیزەڵان، زاخیر، زیخەڵان.[ف] ریگزار

خیزگـان: خلیـسکێن، قوونـە خلیـسکێ، *(لـەسـەر بـەفـرەکـە خـەریکـی خیزگـان کـردنن.)* [ف] سرسرەبازی.

خێزەر: (+) بـەزین، بۆڕ خـواردن، *(کەڵەپیرە لە خێزەرە.)* [ف] شکست خوردن

خیسکان: خیزەڵان، زیخەڵان.[ف] شنزار

خیسکن: ڕەنگی خیز، گڵێک کە بـەشی زۆری خیز بێ.[ف] خاکی که بیشترش شن باشد

خێشمە خێشم: خێشەخێش، ڕاکێش ڕاکێش، (بـە نهـێم ڕاکێـشان بـەسـەر زەویـدا.) [ف] کـشیدن بررووی زمین

خیشەسەر: سەرقورس، ڕق ئەستوور و دەغەڵ. [ف] خیرەسر

خێڵخانە: بارگە و بنە. *(ئەو خێڵخانەیە بۆ کوێ دەبەن.)* [ف] بار و بندیل

خیلەسەر: خیشەسەر، سەرقورس.[ف] خیرەسر

خێوان: گونجان، ڕێک و پڕ بە پێست، شتێک کە بیخـەیتـە جێیـەک یـان نێـو شـتێکی تـرەوە بـە تەواوی جێگیر بێ. دەڵێن بە باشی خێوایتی، ئەگەر جێگیریش نەبێ دەڵێن نایخێوێتێ.[ف] در هم جا گرفتن

خێواندن: لێدان، داهێنانەوەی زەبر. *(زڵلـەیەکـی خێواندە لا ڕوومەتی.)* [ف] زدن.

داباش: (+) ئامۆژگاری، مۆجیاری.[ف] نصیحت

دابەستن: (+) شەڕە قسە، شەڕە چەقە. *(لەگەڵم دامەبەستە/ دەمت دەڵێی مەقەستە.)* [ف] جدال لفظی

داپچکوڕان: ژاکان، بزرکان، زەرد هەڵگەڕان.[ف] پژمرده شدن

داپۆکان: پرووکان، ڕزین، پرتووکان.[ف] پوسیده

داتووکــان: هــەڵترووشــکان، هــەڵتووتــەکــان، وشەیەکی ناحەزی فەرمان پێدانە بۆ دانیشتن. *(وەرە لێرە داتووکێ.)* [ف] بتمرگ

داچکە: بنێشت، جاچکە، چەقە.[ف] آدامس

داخ پێ‌ڕشتن: ڕق پێ‌ڕشتن، لێدانی کەسێک کە زۆرت ڕق لیــی هــەســتابێ. *(خــۆ دیقــی پــێ کردبووم، وەڵلا داخی دڵی خۆم پێ‌ڕشت.)* [ف] کتک زدن کسی که داغ توی دل ریخته

داخدار: ☜ داغدار

داخــستن: بــەرگرتنــی بێــستان. *(بێــستانەکــە دایخستووە.)* [ف] به بار نسشتن جالیز

دادڕەمردم: پارچــەیــەکــی ژنانــەی ڕێ‌ڕێ بــوو دەیانکردە کراس. *(پارم گوڕووی لێ گرتووم بۆ کراسی دادڕەمردم.)* [ف] نوعی پارچەی زنانە

دادیار: دادوەر، قازی.[ف] دادستان

دار هــەنــە: ئەو دارەی تــەونــی لــەســەر دەچنن، دارە تەون.[ف] چوب قالیبافی

داربەلەک: داهۆڵ، داوەڵ.[ف] مترسک

دارپیتار: پیتار، داری بە تــەمــەن و نێو هــەڵۆڵ، پیرەدار. *(خــەمــین و بێکــەس داخ لــە دڵ بار بێ/ قامــەت خــەم وێنــەی داری پیتــار بێ.)* [ف] درخت کهن سال و پوسیده

دارجــۆخین: داری چــەقێنــدراو لــە نێــوەڕاستی خــەرمان کە گێرە بە دەوریدا دەخولێتــەوە و کــاری گــای بنــە دەکــا.[ف] چــوبی کــە در وســط خرمن به زمین میکوبند

دارچەڵە: چەڵەک، قیسپ، ئەو دارە ئەستوورەی چیغی پێوە دەبەستن.[ف] میلەی چوبی

دارکلۆرە: دارکونکەرە.[ف] دارکوب

دارگولە: تیرەگی چادر، ئەستوندەکی خێوەت، گــەورەتــرین ئــەســتوندەکــی ڕەشمــاڵ.[ف] تیرگ چادر

دارمێــشە: جۆرێکــە لــە دار بــەڕوو.[ف] نــوعی درخت بلوط

دارنووک: قەڵەم، پێنووس، قەڵەمی دار.[ف] مداد

داروبار: (+) نیر و ئاموور، یەرەق و نیلە.[ف] خیش

دارەبۆق: دارێکی دڕکاوییە وەک شۆرەتوو وایە.[ف] نام درختی خاردار

دارەت: بوار و مەسەلە، باروذۆخ. *(خۆی لەو دارەتە نەدا.)* [ف] مورد

دارەتەرم: دارەمەیت، تابووت.[ف] تابوت

دارەتەقێنە: دارکونکەرە، دار کلۆرە.[ف] دارکوب

دارەلۆسک: دەست پێوە گرتن و هەستان. *(منداڵەکە تازە خەریکە پێ دەگری و بە دار و دیوارەوە دارەلۆسک دەبێ.)* [ف] دست به چیزی گرفتن و برخاستن

دارهەنە: کەوانی پەڕەکەر، کەوانی هەلاجی.[ف] کمان حلاجی

داژەن: خەسوو، دایکی ژن.[ف] مادرزن

داساکین: داسەکنین، هەدا دان، ئۆقرە گرتن، داسرەکان.[ف] آرام گرفتن

داسرەکان: داسەکنان، داسرەفتن، داسرەوین، داساکین.[ف] آرام گرفتن

داشقە:) هێلینگە، گاری، عارەبانەیەک کە یەکسم ڕایدەکێشێ؛) عارەبانەی دەستی، ئەو عارەبانەی کەلوپەلی پێدەگوێزنەوە و بەدەست پاڵی پێوە دەنێن.[ف]) گاری کە با اسب کشیده می‌شود؛) گاری دستی

داخ لە دڵ:) ڕق لە زگ، دڵ بە داخ، *(زۆری لێ داخ لە دڵە بیگری هەر دەیکوژێ.)* ؛) خەمبار، داغدار، دڵبەسۆ، دڵبریندار.[ف]) کینەتوز؛) داغدار

داغدار: داخدار، دڵبەسۆ، دڵبریندار.[ف] اندوهگین

داغە: ناوی هەڵپەڕکێیەکی کوردییە.[ف] نام یک رقص کردی.

دال دال کردن: لەت لەت کردن، بەش بەش کردن، داڵبەخش کردن.[ف] تکه تکه کردن

داڵبەخش: دابەش، بەسەردا بەخشینەوە.[ف] تقسیم کردن

داڵغە: زەین، بیرگە، فکر.[ف] ذهن

داڵقان: شۆڕ بوونەوە.[ف] آویزان شدن

داڵکەپیران: کەنگری لاسق باریک و تاڵ. *(داڵکەپیران/ بۆ دەزگیران.)* [ف] کنگر تلخ با ساقەی باریک

داڵگۆشت: کز، لاواز، بنیس.[ف] لاغر

داڵەرووچکە: خۆ پێوە هەڵواسین، پیا هەڵڕووچکان.[ف] خود را به چیزی آویزان کردن

دالیا: (گوڵێکی خۆماڵی کراوە لە باخچەی ماڵەکاندا دایدەچێنن.(ناوی کچانە[ف](نام گلی است(نام دخترانه.

دامردوو:) دامرکاو، داسەکناو؛) کوژاوە، خامۆش کراو.[ف]) آرام گرفته؛) خاموش

دامرکاو: ☜ دامردوو

دامژین: هەناسە دەردانەوە، پشوو لە سینەدا کۆ کردنەوە و دەردانەوە.[ف] پس دادن نفس

دامسقە: داموسک، داموس، مووی بادراوی کلکی یەکسم.[ف] موی دم الاغ و اسب

داموسک: (+) بەنێکی پلاستیکی باریکە چەند لو بایەدەن دەبێتە شریت و کەندر.[ف] نخ رشتەی

بەهم تابیدە

داناش: گەنمێک کە دەیبەن بۆ لێ کردن لە ئاشی[ف]گندمی که برای آرد به آسیاب می‌برند

داناو: (+) یەکەم ئاو کە لە مەشکەی دەکەن.[ف] اولین آب که در مشک می‌ریزند

دانپەڕ: ئاژەڵێک کە ڕۆژێک نەیدۆشی یا بیچووەکەی نەیمژێ و وشک بکات پێی دەڵێن دانپەڕ بووە.[ف]خشکیدن شیر گوسفند یا گاو

داندۆقە: کەرەکیوی، خەرگوێلک، کەرەکێفی.[ف] گورخر

دانگۆیی: بە تیکرایی، بە گشتی، نان خواردنی چەن کەس پێکەوە.[ف]غذا خوردن چند کس با هم

دانە لەقلەق: تۆڵەکە، کولێرەی حاجی لەقلەق، نانە حاجیلە.[ف]گیاه پنیرک

دانەبێرە: کاتی نیوەڕۆ کە شوان مەڕ دێنێتەوە بۆ دۆشین. *(مەشکەبژێ چ خێرە/ مەڕ کەییە دانەبێرە/ کابان دەڵێی کەنیرە «فۆلکلۆر».)* [ف] آوردن گله از صحرا هنگام ظهر برای دوشیدن

دانەپاڵ: (+) گوناه پێوە بەستن. *(بێچارە بێتاوان بوو، تۆمەتیان دایە پاڵی.)* [ف]تهمت زدن به کسی

دانەڕووتە: دانەڕۆکە، دانوولەی نۆک و گەنم دروست کردن بۆ دەرهاتنی ددانی منداڵ. *(کورەکەت خەریکە ددانی دێ دانەڕووتەی بۆ بکە.)* [ف]گندم و نخود آب‌پز

دانەڕەشکە: گیایەکە گەڵاکەی وەک گوێ بەرخۆلە وایە بستێک لە زەوی بەرز دەبێتەوە و گوڵی چیرەیی دەر دەکا و دانەکەی وەکوو ڕەشکە وایە.[ف]نام گیاهی

دانەکەوە: دانەخۆرە، چەشە خواردوو، دەمەچێشتە.[ف] چشته‌خوار

دانی خێر پێدا نەهێنان: بە چاکە باس نەکردن، بە خراپە نێو بردن.[ف]خوب تعریف نکردن

دانیغلان: خپ بوون، بێدەنگ و جووڵە، کرۆکپ، مات بوون.[ف]مبهوت شدن

داواکار: خوازبێنی. *(کچەکەمان داواکاری هاتووە.)* [ف]خواستگاری

داوال:) داوەڵ، داهۆڵ؛) چلە گەنمی بەجێماو لەپاش درووێنەوان.[ف]) مترسک؛) شاخه گندم درو نشده در عقب دروگر

داوداوە کۆستە: شوان هەڵخەڵەتێنە، شوان خەڵەتێنە.[ف]بوتیمار، پرنده‌ای است

داوک: بۆسە، کەمین، ڕەبەت.[ف]کمین

داوک: دەزوو، بەنی بادراو. *(ئای لە بێوەژن دەڵێ بێ داوکم/ کیرێکم دەوێ بکاتە ناوکم «فۆلکلۆر».)* [ف]نخ

داوکە: داوگە، شوێنی داونانەوە.[ف]دامگه

داوەتەنە: جۆلاتەنە، جاڵجاڵووکە.[ف]عنکبوت

داوەڵ: (+) ☜ داهۆڵ

داوێن: (+) دامێن، بناری کێو، پێدەشت.[ف] دامنه‌ی کوه

داوێنشل: بریتی لە ژنێک کە زوو خۆی بە دەستەوە دەدا و دەرپێکەی دادەکەنێ، خۆش داکەنە.[ف]کنایه از زنی که زود برای همخوابگی تسلیم می‌شود

داهاتوو: (+) ئایندە.[ف]آینده

داهۆ: دهۆ، فێڵ، گزی.[ف] حیله، نیرنگ

داهۆڵ: (+) لقه گەنمی بەجێماو و بە پێوه و دروێنه نەکراو.[ف] گندم جا مانده از دروگر.

داهەژ: تەقگەڕ، جووڵه.[ف] تکان

داهێنەریتی: توانایی داهێنان.[ف] خلاقیت

دایکبرا: برایەک کە دایکیان یەکە و باوکیان جیایە.[ف] برادرانی که مادرشان مشترک است

دایەمەدە بەگورگێ: ناوی یارییەکی منداڵانەیە. [ف] اسم یک بازی بچەگانه

دایەگەوره: نەنک، دایکی دایک و دایکی باب.[ف] مادربزرگ

دایەنگە: شوێنی پەروەردە کردنی منداڵان، دایەنخانه.[ف] مهدکودک

ددان بە جەرگدا گرتن: سەبر کردن، پشوو درێژی، دان بەخۆدا گرتن.[ف] کنایه از تحمل و صبوری زیاد

ددان بە جەرگدا نان: ددان بە جەرگدا گرتن.[ف] کنایه از تحمل زیاد

ددان شاش: کەسێک کە ددانی کەلێنی هەیە و لێک دوورن.[ف] کسی کە دندانهایش از هم فاصله دارند

ددان گرساندن: ددانە چیرە، چیرکردنەوەی ددان لەبەر ڕق و قینی زۆر.[ف] دندان کروچه

ددانە: (+) ئامرازێکی مەکینەی بەرگدرووە پارچەکە ڕادەدا.[ف] کار پیش‌بر

دانی خێرپێدانەهێنان: ☜ ددانی هەق پێدانەهێنان.

ددانی هەق پێدا نەهێنان: دانی خێر پێدانەهێنان، بە چاکە باس نەکردن. *(هیچ کەس ددانی هەقی پێدا ناهێنێ)* [ف] به خوبی از کسی تعریف نکردن

دڕپێدان: خۆ بەنێو ئاپۆرەی خەڵکدا کردن و ڕێ بازکردن. *(دڕی بە خەڵکەکەدا و هاتە ژووری)* [ف] توی انبوه مردم راه بازکردن

دڕکان: لاراو، دژاو، زەوینی نابار و لێژ کە ئاوی پێوە گیر نابێ.[ف] زمین ناهموار

دڕکەڵان: دڕکەجاڕ، مەزرای دڕوواوی.[ف] زمین پوشیده از خار

درگاوان: دەرکەوان.[ف] دربان

درگاوبان: دەرک و بان، دەوروبەری ماڵ.[ف] اطراف خانه

درگەنە: کەڵلە ڕەق، ڕقئەستوور، خیشەسەر.[ف] لجباز

دڕماز: بەرانی پێنج ساڵه.[ف] قوچ پنج ساله

درمناسی: پەتاناسی[ف] آفت‌شناسی

دروشم: (+) شوعار، شیعری دژایەتی وبەرخۆدان.[ف] شعار

درۆکامین: بە درۆ، درۆیین، درۆیینە، بەدەل.[ف] دروغین.

دڕوو مامیلکە: گیا دڕوو، وەستا مستەفا، نەرمەبەدۆ، گیایەکە بۆ دۆکولیو دەبێ دڕووی هەیە.[ف] نوعی سبزی برای آش دوغ

دڕوولە: ☜ نەرمەبەدۆ

دڕووه پوورایشێ: دڕکێکی شینە پەپوولە پایزە دەردەکا.[ف] نام خاری است

دڕووه زەرکە: دڕووه زەردە، دڕووه کاخڵی

دڕووه کاخڵی: دڕوویەکی زەردە گوڵەکەی

وەک کاخلی وایە.ف نوعی خار

دڕووه کەڵەوە: چۆکشکێنە، سەپانترینە، ناوی دڕوویەکە لە بەراوان شین دەبێ دڕکەکەی زۆر سەخت و تیژە.ف نوعی خار

دڕۆیینە: درۆکامین.ف دروغین

دڕەبا: ڕەشەبا، بای تووش.ف طوفان

دڕێژنە: ڕۆچنە، کولاوکە، کلاوڕۆژنە، کولانچکە، کولانجە.ف روزنە بام

دز کۆشکە: (+) دزی خۆماڵی، خاوەن ماڵی شەریکە دز.ف عضو خانوادە و شریک دزد.

دزاودز کەوتن: پێک گەیشتنی دوو دز لە شوێنێک و لە یەکتر ترسان و هەڵاتن. *(هەر تۆ قەولت دا من شەو نەخەوتم/ هاتمە درگاکەت دزاودز کەوتم «فولکلور».)* ف بە هم رسیدن دو دزد در یک محل و از یکدیگر ترسیدن و فرار کردن

دزەباوانی: دابێکە لە هێندێ شوێنی کوردەواری کاتێک بووک باوەخوێن دەکرێتەوە شتێک لە ماڵی باوکی دەدزێ.ف رسمی کە دختر بعد از عروسی بە خانەی پدر برمی‌گردد و چیزی می‌دزدد

دژ کردن: (+) قرتاندنی مووی کلکی جوانووە ئەسپ بۆ ئەوەی پڕ و جوان بێ.ف بریدن دم کرەاسب برای اینکە پر پشت شود

دژ کردەوە: هەڵوێست گرتن لە بەرانبەر کارێکدا.ف مخالفت

دژاو:(کەسێک یان حەیوانێک کە زۆر کەم ئاو دەخواتەوە، دوودڵ لە ئاو خواردنەوە. (لاراو زەویی لێژ و نابار کە ئاوی تێ ئاژێن ناکرێ.ف (زمین ناهموار (مردد در آب خوردن

دژدانەوە: ڕەنگدانەوە بەشێوەی سەلبی، ڕەنگدانەوەی نیگەتیف.ف تاثیر منفی

دژکار: نەیار، دوژمن، دژ.ف مخالف

دژواز: پێچەوانەی ڕازی، ناکۆک، دژایەتی. ف تضاد

دژوێن: (+) جنێو، دژمان، دژمێن، جوێن.ف فحش، دشنام

دفنان: خێرکردن بۆ مردوو، هەقی کفندروو و گۆڕهەڵکەن.ف پول گور و کفن و دفن

دگلدگانە: وشەیەک بۆ هاندانی کەڵەشێر دەیڵێن لە کاتی شەڕدا. *(دگلدگانە، دگلدگانە/ کەڵەشێرە سوور شەڕە مەیدانە.)* ف *کلمەای کە برای تحریک خروس هنگام جنگ می‌گویند*

دڵ ئاوخواردنەوە: دڵ حەسانەوە.ف خاطرجمع شدن

دڵ بە سێڵەوە دان: دڵ بە کوچکەوە دان.ف داغ روی دل گذاشتن

دڵ بە کوچکەوە دان: داخ لەسەر دڵ دانان، دڵ سووتاندن.ف داغ بە دل گذاشتن

دڵ بە گەرداو: دڵ بە خەم، دڵ نیگەران، *(ئای لە خۆم غەریب و دڵ بە گەرداوی/ من دەڵێم سووک بڕۆ سووک شەقاوان باوێ/ دەس بدەوە گوزەڵە بە بیانووی سەر ئاوی/ مەمکۆلانت بە من بمێنێتەوە بە باغی میرانی بایزبەگی/ کە بەرانبەر و پێشاوپێشە لەگەڵ کاولە شەقڵاوی «حەیران»:)* ف اندوهگین، نگران

دڵ پێدان: (+) گوێ پێدان، *(دڵ ناداتە هیچ کارێک بۆیە فێر نابێ.)* [ف] توجه کردن

دڵ تێک هالان: دڵ تێکەڵ هاتن. [ف] دل به هم خوردن

دڵ خاو بوونەوە: دڵ بوورانەوە، برێتی لە برسییەتی زۆر. [ف] کنایه از گرسنگی زیاد

دڵ سوار: دڵەدوا، نیگەران نگران. [ف] دلواپس

دڵ سوار بوون: خەمباری، دڵەدوا بوون. *(لەو کاتەوە رۆیشتووە دڵم سوارە.)* [ف] دلواپسی

دڵ لە بوورەوە چوون: دڵ لە خۆ بوونەوە، لە سەرخۆ چوون لەبەر برسییەتی، بوورانەوە. [ف] از حال رفتن بر اثر گرسنگی

دڵ لە ژێلا هاتن: هێڵنج دان، ڕشانەوە، دڵ لە خێڵەوە هاتن. [ف] دل به هم خوردن

دڵ لەخۆ بوونەوە: بوورانەوە، لە هۆش خۆ چوون. [ف] غش کردن

دڵاودڵ بوون: دوودڵ بوون، خاترجەم نەبوون. [ف] تردید داشتن

دڵاودڵ کردن: بیرەبیرە، دوودڵی، دڵلەدڵ دان. [ف] تردید

دڵبەسۆ: دڵسووتاو، خەمبار، جەرگ سووتاو. [ف] دلسوخته

دڵحەسانەوە: خاترجەم بوون، دڵ ئاو خواردنەوە، ئەرخەیان بوون، دڵنیابوون. [ف] خاطرجمع شدن

دڵدۆز: کار لە دڵ کەر، دڵ ئازار دەر. [ف] آزارنده دل

دڵسان: بەخشندە، دەهەندە. [ف] بخشنده.

دڵفەرێح: جێگای با سەفا و دڵکەرەوە *(دەشتێکی خۆش و دڵفەرێحە.)* [ف] دلگشا

دڵقایم: بەئیمان، بەورە، بەتاقەت. [ف] بااراده

دڵکوچەر: بێدین، بێباوەڕ. [ف] بی‌دین

دڵکەر: کەردڵ، کەسێ کە خەمی هیچی نییە. [ف] خردل

دڵمچ: بازنەی شووشە. [ف] النگوی شیشه‌ای

دڵۆف: خەونووچکە، کوتکە خەو، وەنەوز، پێنەکی. [ف] چرت زدن

دڵەخورپە: دڵەوڕێزە. [ف] نگرانی

دڵەشێر: گیایەکە دوو گەڵای پان دەر دەکا و لە بەینی گەڵاکانیدا دوو دەنک تۆو دروست دەبێ بە یەکەوە دەنووسێن. [ف] نام گیاهی است

دڵەوڕێزە: دڵەخورپە، دڵەخورپێ، دڵەلەرزە. [ف] نگرانی

دڵەیسۆ: پێکەوە ڕوان، پێکەوە ڕوانی سەگ و تاژی لە کاتی جووت بوندا. [ف] بهم چسپیدن سگ و تازی هنگام جفتگیری

دڵیمە: کەلە، گیایەکی بێگەڵای گوڵ شینە لەنێو بێستاندا دەڕوێ و بێستانەکە وشک دەکا. [ف] نام نوعی انگل گیاهی در جالیز می‌روید

دڵێنی: دڵداری، ئەشقێنی، حەز لێکردوویی. [ف] عشقبازی

دمازا: پاشەبەرە، دوایین منداڵی بنەماڵە. [ف] آخرین فرزند خانواده

دماوەر: دمپاراو، زمانپاراو، قسەزان. [ف] سخندان

دمبەڵ: *دمەڵ، کوان، قونێر.* [ف] دمل چرکی

دمپاراو: دماوەر. ف سخندان

دمقورس: دەمقورس. ف رازدار

دملەقووت: لە خواردن دابڕان. ف از خوردن افتادن

دمەچێشتە: دەمەچێشتە، دانەخۆرە. ف چشتەخوار

دمەداچەقە: دەمەداچەقێ، ئاویلکە دان، بریتی لە کاتی سەرەمەرگ. *(کەوتوتە دمەداچەقێ لە گیانەڵلادایە.)* ف کنایه از هنگام مرگ

دمەک دڕاو: ناو زڕاو بە خراپە و دەنگ دانەوە. ☜ تەپڵ دڕاو

دند: دەندە، ئەو دارەی ئامووره کە گاسنی پێدا دەکرێ. ف وسیلەای درخیش

دندووک سوور: جۆرێک باڵدارە لاق و دەندووکی سوور و درێژە لە گوێ چۆمان دەژی و ماسی دەگرێ. ف صدفخوار

دنگلاڤ: دنگهلەڤ. ف تاب

دنگهلەڤ: هەلۆرک، جۆلانێ، دیلانێ، هێزۆک، هێلەکان. ف تاب

دنیا بە کۆڵەوە گرتن: بریتی لە دڵ بە دنیا خۆش کردن و تەماحی زۆر. ف کنایه از دوست داشتن دنیا و آز و طمع زیاد

دنیا قوونە کەو کردن: بریتی لە تاقیکاری و ئەزموونی زۆر. ف کنایه از جمع کردن تجربه

دۆ هەڵێنانەوە: کولاندنی دۆ بۆ کەشک. ف جوشاندن دوغ برای کشک

دوامەتی: کۆتایی، ئاکام. ف عاقبت

دوای کڵاوی با بردوو کەوتن: دوای کڵاوی لار کەوتن. ف دنبال کار بی‌سرانجام رفتن

دوای کڵاوی لار کەوتن: بریتی لە قوون بە گیچەڵ و دوای فێڵ و تەڵەکە و کێشە کەوتن، وەدوای کاری نابەجێ کەوتن. ف دنبال کار بی‌سرانجام رفتن

دۆبڕاو: ئاژەڵێک کە شیرەکەی وشک دەکا *(مانگا مرد و دۆ بڕا.)* ف مردن گاو شیر دە.

دۆبردە: جۆرێک نەخۆشیی پاتاڵە. ف یک مرض احشام

دۆپ: (+) مێرگ، لەوەڕگە. ف چراگاه

دۆتەڵەمێران: دەروێشەمارە، کرمەتوکنە، تەتەڵەمیران. ف نوعی کرم گیاهخوار کرکدار

دۆچن: توورەکە دۆ، کیسە دۆ، توورەکەیەکە دۆی تێدەکەن و دەیپاڵێون. ف پالونه

دۆخەستە: دڕوولە، گیا دۆکولێویکە. ف نوعی سبزی برای آش دوغ

دوڕاج: کەو، ژەرەژ، دورگ، کوەک. ف کبک

دوڕاجی:) کەوباز؛) قەرەچی، دۆم. *(مەسخەرەی دۆم و دوڕاجی ئەو سەر و ئەو خوارە خوم «ئاوات».)* ف) کبک‌باز؛) کولی

دوربە: قوژبن، پەنا، پەسیو. ف پستو

دورج: مجری، سندوقی چکۆلە کە شتی بایی‌داری تیا هەڵدەگرن. ف صندوقچه

دورچ: قەفەز، ڕکە، توولە. ف قفس

دورگ: کەو، ژەرەژ، دوڕاج. ف کبک

دوڕوبا: بەردێکی قیمەتییە ڕەنگەکەی قاوەیییەکی تۆخە. ف سنگی قیمتی به رنگ قهوەای

دۆزەر: کەسێک کە شتێک دەدۆزێتەوە. ف

کاشف

دۆژ: دۆزەخ، جەحەندەم، دۆژەهـ [ف] جهنم.

دۆسـۆل: تـۆراخ، دۆسـوێر، تـۆراغ. [ف] دوغ آب گرفته شده

دۆسوێر: ☜ دۆسۆل

دۆشدابـردن: مـووشکـردن، دۆشدامـان، مانکردن پێشخواردنەوە [ف] مات و پکر ماندن

دۆشدابـردوو: مـووشکـردوو، دۆشدامـاو، پێشکردوو. [ف] مات و پکر شده

دوشمین: دوژمان، جوێن، جنێو، دژوێن، دژمێن. [ف] دشنام

دۆقلێشە: گیایەکە وەک ئاڵەکۆک وایە بزن لە چیا تووشی بێ بە سمی دەیداتەوە بنەکەی دەردەهێنێ و دەیخوا. [ف] نام گیاهی است

دۆک: ئەو خڵتەی وەک کەفەڵووکە وایە لە کەرەی تاواوە دەگیرێ. [ف] تفالەی کره

دۆلاب: (+) خشڵێکی بەرۆکی ئافرەتانە. *(دوگمە و دۆلابی زێرین لەسەر دوو سێوی کاڵە.)* [ف] نوعی زیور زنانه

دۆلاو: (+) ئەو ئاخورەی لە دار یان لە تەنەکە دروستی دەکەن بۆ ئاو خواردنەوەی مالات. [ف] آخور آب

دۆڵدر: پڕ، لێواولێو، لیپاولیپ. *(ئەستێرەکە دۆڵدر بووە کەلاو دەکا.)* [ف] لبریز

دۆڵکێش کـردن: بریتـی لـە بـەزیـن و بـە سەرشۆڕی گەڕانەوە. *(دۆڵکێشیان کرد و حیزانە ڕۆیشتن.)* [ف] کنایـه از شکسـت خـوردن و دور شدن

دۆلووێز: هەڵواسراو، ئاوێزان. [ف] آویزان

دۆلەدۆلە: وشەیەکە بۆ ڕاداشتنی منداڵ دایک دەیڵێ بۆ ئەوەی میز و گووەکەی بکا. [ف] کلمەای که مادر هنگام گرفتن بچه برای دفع ادرار و مدفوع می‌گوید

دۆلـەمـە: دەڵـەمـە، دەڵـەمـێ، پەنیری هێشتا نەگوشراو. [ف] لخته، دلمه

دۆمبەران: دۆمبەلان، دمەلان، گیایەکە بنەکەی وەک سێ‌بنەعەرزیلە وایە دەخورێ. [ف] نام گیاهی است

دومەرکۆل: دەمارەکۆل، دووپشک. [ف] عقرب

دۆنقە: جگی ڕەشە ولاغ. [ف] شتالنگ گاو

دوو ئاژۆ: پاشەنگ، کەسێک کە لە دواوەی کاروان دەڕوا. [ف] کسی که در عقب کاروان می‌رود.

دوو ئاو بوون: مالاتێک کە کاتێک دەم بە ئاوەوە دەنێت ناهێڵن تێر بخواتەوە و لە ئاوی دەکەن، جاری دووهەم کە دەیهێننەوە سەر ئاو، ناتوانێ بە جوانی ئاوەکەی بخواتەوە. *(ئەلێی‌گەڕێ با تێر بخواتەوە دوو ئاو دەبێ.)* [ف] حیوانی که بار اول نمی‌گذارند سیراب شود و برای بار دوم دیگر نمی‌تواند به خوبی آب بخورد.

دوو چاوەکی: ڕقەبەرایەتی، ڕەقەبەری، ئێنکە بەرایەتی. [ف] چشم هم چشمی

دوو قامکە: جۆرێ مێشینە بە هەڵماتی گەورە دەکرێ و بە دوو قامک دەیهاوێن. [ف] تیلەبازی با نوعی تیلەی بزرگ

دوو قـوز و دوو قنـگ: ☜ دوو قـوز و دوو

قوون

دوو قوز و دوو قوون: بریتی لە مرۆی دووڕووو و دووزمان. ف کنایه از آدم دورو و متملق

دووات: داوەت، زەماوەند، شایی. ف عروسی

دوواتوونە: پۆیلانە، کادۆ، دیاریی شایی. ف کادوی عروسی

دووبنەکی: کەسێک کە ماڵی هەم لە شارە و هەم لە دێیە. کەسێک کە لە دوو شوێن ماڵ و مەزڵی هەیە. ف کسی که در دو مکان خانه و کاشانه دارد

دووبەدەر: دیوادەر، کوناودیو. ف دیوار سوراخ شده

دووپشکە: دووپشک، دەمارکۆڵ، دمارەکۆڵ. ف عقرب

دووچک:) کلک، دۆڤ:) جووچک، جووجەڵە. ف) دم؛) جوجه

دووحاچە: دووپەل، دووهاچە، دووفلیقانە. *(سەر مەخمەری بن دووحاچە/ پەلەپیتکەی هەیە وەک دەمانچە «قوز» "مەتەڵ".)* ف دوشاخەی نزدیک بەهم

دووخۆر: چەقەڵ، تیروو، توورگ. ف شغال

دوودەسرۆکە: دوودەسماڵە، جۆری سەما کردنە بە دوو دەسرە. ف نوعی رقص

دوورنە: چەڵتووک، دەنکێکی بۆرە لەنێو برنجدا دەبیندرێ. ف دانەای شبیه شاهدانه که در میان برنج دیده می‌شود

دووره زەین: شتێک کە جێی باوەڕ نییە و لە زەین دوورە. ف باور نکردنی

دۆوک: (+) سپیایی ئارەقە کە لە جلوبەرگ دێتە دەرێ، دۆکە. ف سپیدک عرق بر روی لباس.

دووکان: (+) کەرتە زەویی ڕێک و چوارگۆشەی سەوزی و پیواز و ... *(سەوزیخانەکەم دوازدە دووکانە چواریانم کردووە بە تەرەتیزە.)* ف زمین سبزی‌کاری

دووکەڕێسە: گۆرەویلکە، گۆرییەچنە، باڵدارێکی چکۆلەیە لە بولبول چکۆلەترە هێلانەی وەک گۆرەوی ساز دەکا و بە لقە دارانەوە شۆڕی دەکاتەوە. ف پرندەی چرخ‌ریسک.

دووکەڵ ئاوسە: جۆرێک قالۆنچەی وردی باڵدارە لە دەوری دووکەڵ و ئاور کۆ دەبنەوە. ف نوعی سوسک بالدار که به دود آتش نزدیک می‌شود

دووکەڵ ژۆ کردن: قانگ دان، دووکەڵ کردنە نێو کونە ڕێوییەوە بۆئەوەی بێتە دەرێ. ف پر از دود کردن جایی

دووکەڵدان: (+) ئێکسۆزی ماشێن و تەراکتۆر و ... ف اکسوز

دووگ قەڵەشێنە: گیایەکی شینی مەیلەوسپیە وەکوو وێنجە وایە و خۆرسکە مالات بەتایبەت مەڕ چاکی دەخوا و پێی قەڵەو دەبێ. ف نام گیاهی است

دوولینگە: شاڕواڵی عەجەمی، پانتۆڵ. ف شلوار

دووندا: عەولاد، ڕۆڵە، ئۆجاخ. ف فرزند

دوونیا: چاڵایی، زەویی ناتەکووز، زەوییەک لە چاڵاییدا هەڵکەوتبێ. *(ئەم زەوییە دوونیایە تووی زۆر دەوێ.)* ف زمین ناهموار

دووینە: دوودانەیی، دووشتی پێکەوە نووساو، ف دوگانە.

دووە: بەرانی قۆڕ، بەرانی گون داچۆڕاو. ف قوچ فتقی

دووهاچە: دووفلیقانە، دوولک، دووفلیچقانە. ف دوشاخە

دووەلەقێ: کلکەسووتێ، ڕیایی کردن. ف تملق

دوێر: ژووری دانیشتن، وەتاغ، ژوور. ف اتاق

دوێز: دز، چەتە، جەردە. ف دزد

دوێکێل: دووکەڵ، کادی. ف دود

دوێندان: دووندا. ف فرزند

دوێنە: (+) دوێنێ، ڕۆژی ڕابردوو. ف دیروز

دەئیفە: دەعبا، دێو، مێردەزمە، دێوەزمە، ڕمووزن. ف هیولا

دەبار: (+) ئالف و کاوتفاقی وشککراو بۆ زستان. ف علف و کاه برای زمستان

دەبنە کردن: نیشانە کردن، شوێن پەیدا کردن. *(وەرە با بڕۆین لەو قەدی کێوە دەبنەم کردووە.)* ف نشانە کردن

دەبنی: چەشنی، وەکوو، وێنەی. ف مانند، مثل

دەبۆتخانە: دەبۆخانە. ف انبار مهمات

دەبۆخانە: دەبۆتخانە، هەماری چەک و تەقەمەنی. ف انبار مهمات

دەبە: (+) گایەک کە یەختە کرابێ. ف گاو اختە شدە

دەبەر: دەڤەر، دەوەر، ناوچە، ناوەقە. ف منطقە

دەبەگولوو: شتێ کە لە دوو بەرابەرەوە بووبێ بە چەند بەرابەر. ف چیزی کە از دو برابر بە چند برابر رسیدە باشد

دەبیە کردن: دەبە کردن، گزەکردن، فێڵ کردن. ف کلک زدن

دەبیە: دەبە، فێڵ، تەڵەکە، گزە. ف کلک

دەبیەکار: فێڵەباز، گزیکار. ف کلکباز

دەپیس:) چکووس، قرنیس، ڕژد؛) دز، خاین بە ئەمانەت. ف) خسیس؛) خائن بە امانت

دەحە: جار، کەرەت، چەل. *(دوو دەحە چووم جواویان نەدامەو.)* ف دفعە

دەخۆ نووسان: لەخۆ نووسان، فشار بۆ خۆ هێنان، قەوەت لەخۆ دان. ف بەخود فشار آوردن

دەخووس گرتن: دەخووس نان، خووساندن. ف خیساندن

دەخووس نان: دەخووس کرتن *(مەشکەکەمان دەخووس ناوە نەرم بێتەوە.)* ف خیساندن

دەخەز: ڕق، قین. ف کینە

دەراندن: (+) درکاندن، ئاشکرا کردن. ف افشا کردن

دەراو: (+) جۆری ڕاوێژ، هەوای دەم *(ببیدوێنە بزانە دەراوی دەمی چۆنە.)* ف طرز ادای کلمات

دەرج هاتن: چارە هاتن. *(ئەوانە دەرجیان دێ، دەردی گەورەتر هەیە.)* ف چارە شدن

دەرد تێدا نەبوون: بریتی لە ڕق هەستان و داخ و حەسرەتی زۆر. *(لە داخانا دەردم تێدا نەبوو.)* ف کنایە از حسرت زیاد

دەردەس: دەسگیر، دیل، گیراو.[ف] اسیر

دەرزیقژ: دەرزیلە، قردیلە.[ف] سرخارە

دەرک بوون: (+) دەر هاتنی چلک و کێمی برین و دمەڵ. *(برینەکەی دەرکی بووە.)* [ف] بیرون آمدن چرک دمل

دەرکەزا: خانەزا، نۆکەرێک کە لە ماڵی ئاغاکەیدا لەدایک بووبێ.[ف] خانەزاد

دەرماڵە: مووچە، هەقدەست.[ف] حقوق

دەرمەجێڵە: چەپەر، دەرمەنجڵە، درگای بە توول تەنراو.[ف] درب چپر

دەرنارد: ئەو کاڵا و کووتاڵەی دەنێرردرێ بۆ دەرەوەی وڵات.[ف] صادرات

دەروون کۆڵی: پشکنینی بیر و باوەڕ و ناخ[ف] تفتیش عقاید.

دەروێشەمارە: کرمەتووکنە، جۆرێ کرمی تووکنە بەسەر یەکدا ئاپۆرە دەدەن و تۆڕێکی تەنک بەسەر خۆیاندا دەکێشن.[ف] کرم کرکدار

دەرە دزە پێدان: خۆ دزینەوە، خوزەدان.[ف] جیم شدن

دەرە: (+) چەقۆی گەورەی قەسابی، کێرد.[ف] چاقوی بزرگ قصاب

دەرەبوار: سەرەتای بەهار.[ف] اول بهار

دەرەتان: مەودای دەرباز بوون، دەرفەتی ڕزگار بوون. *(چاوم لە لکی هومێدە بۆم دانایە/ ئەی خۆزگە کە داشدەمات بەری مەبوایە/ زیندانە ژیانم دەرەتان نابینم/ ئالۆز و گرێپووچکەیە ئەم مەودایە «خەیام».)* [ف] فرصت رهایی

دەرەدزە پێدان: خۆ دزینەوە لە کار. *(نیو سەعات کار دەکا و بە پەنایەکدا دەرەدزەی دەداتێ.)* [ف] جیم شدن هنگام کار

دەرەقۆک: هەقایەت، خەبەرۆشک، خربرۆشک، ئەوسانە.[ف] افسانە

دەرەوشار: شاربەدەر، لە شار وەدەرنان بە زۆری *(بۆ دەرەوشارم دەکەن لە سەر هیچ و خۆڕایی؟)* [ف] نفی بلد

دەرەوێر: درۆزن، چڵدرۆ، دەرەوێن، دەلەسەباز.[ف] دروغگو

دەزوولە: (+) مۆخی نێو مۆغەرەی پشتی مرۆڤ.[ف] نخاع

دەژین:) ئێش، ئازار، ژان؛) یەشان، ژان کردن. [ف]) درد؛) درد کردن

دەس قوچیاگ: مست قووچاو، ڕەزیل، قرنیس. [ف] خسیس

دەس لەوەڕ: بەدەست لەوەڕدان بە حەیوان *(ئەو بەرخە وا دەستەمۆ بووە بە دەس لەوەڕ نەبێ دەم بۆ گیا نابا.)* [ف] دادن علف بە حیوان

دەسبار: دەست پێکەوە دانی دوو کەس بۆ هەڵگرتنی تا گەنم و... بار کردن. *(وەرە با بە دەستبار تایەکە سەرخەین.)* [ف] دست بە هم دادن برای بار کردن بار سنگین

دەسپێچک: (+) بەهانە، پەڵپ، بیانوو، ورک.[ف] بهانە

دەستاژۆ: (+) فەرمانی ترۆمبیل و پاپوڕ و...[ف]

سکان، فرمان.

دەستاونگ: دەسکاونگ، ئاونگ بە دەسکەکەیەوە، ف هاون با دستەاش.

دەستاویز: (+) بەڵگە، دەلیل. ف مستمسک.

دەست بە دەم ڕانەگەیشتن:) کەسێ کە کاسپی باشی نییە و بەشی خەرجی خۆی پەیدا ناکا؛) کەسێ کە زۆرخۆرە و تێرخواردنی نییە.) کسی کە دخلش کفاف خرجش را نمی‌کند؛) کنایە از آدم شکمو

دەست بە زەرەد: کەسێک کە دەست بۆ هەر کارێک ببات خراپی دەکا. ف کسی کە هر کاری بکند ضرر می‌زند

دەست تێکەڵ هاتن: سەرلێشێوان، هەوڵبوون. ف هول شدن

دەست چەور کردن: دەم شیرین کردن، بەرتیل پێدان، دەم چەور کردن، سمێڵ چەور کردن. *(تا دەستی چەور نەکەی کارەکەت بۆ جێبەجێ ناکا.)* ف رشوه دادن

دەست خەرۆ: بەردەست بوون، خۆ بەدەستەوەدان. ف تسلیم شدن

دەست ڕاست: کەسێک کە لە تیرەندازیدا بە باشی نیشانە دەپێکێ، ئەنگێوە. *(هێندە دەستی ڕاستە موو دەپێکێ.)* ف تیرانداز ماهر

دەست ڕۆیشتن: دەسەلاتداری، دەست ڕۆیین *(دەستم کە بڕۆیشتبا خودا ئاسایی/ گەردوونی ترم دەخستە ڕوو سانایی «هەژار».)* ف قدرت

دەست ڕۆیشتوو: بە دەسەلات. ف مقتدر

دەست ڕۆیین: دەست ڕۆیشتن. ف قدرت

دەست ڕەقاس بوون: ڕاهاتنی دەست بە کار. *(دەستم ڕەقاس بووە.)* ف مهارشدن دست درکار

دەست سارد بوونەوە: ناهومێد بوون لە کار *(کە ئەو قسەم بیست، دەستم سارد بووە)* ف سرد شدن در انجام کاری

دەست شل بوونەوە: ناهومێد بوون و سارد بوونەوە لە کار، دەست بۆ کار نەچوون. *(کە ئەو قسەی کرد دەستمان شل بووە.)* ف نومید شدن از کاری

دەست فریای دەم نەکەوتن: ☜ دەست بە دەم ڕانەگەیشتن

دەست گرۆیی: یارمەتیدان، یاریدەدان، هاریکاری. ف امداد

دەست لە دڵ (نە) بوونەوە: ڕازی (نە) بوون، مل (نە) دان. *(هێندە سەختە دەستی لە دڵی نابێتەوە.)* ف کنایه از تردید زیاد

دەست لە دەست نان:) توقە کردن، دەست و مشتاخ؛) مارەبڕینی کچ لە کوڕ، *(نەمرم دەستتان دەنێمە دەستی یەک.)* ف) دست دادن؛) عقد کردن دختر برای پسر

دەست لە ڕەش و سپی نەدان: بریتی لە کار نەکردن، بێکار دانیشتن *(هەمیشە لە ماڵی دانیشتوە و دەست لە ڕەش و سپی نادا.)* ف بیکار و تنبل

دەست لە گوزەدامان: بریتی لە هیوابڕاو بوون. ف کنایه از نومید شدن

دەست لە هەمبانە بەر بوون: ناهومێد بوون، هیوابڕاو بوون. ف ناامید شدن

دەست لەدڵ بوونەوە: دڵ نەرم بوون، ڕازی بوون بۆئەوەی کارێک بکەی. *(دەستی لە دڵی نابێتەوە خێرێک بکا.)* ف *کنایه از راضی شدن.*

دەست لەڕوو نان: داخوازی کردن، داواکاری *(من قەت دەست لەڕووی پیاوی وا نانێم.)* ف خواهش کردن

دەست لێ داشتن: ناهومێد بوون، هیوا پێنەمان. *(تازە بە هیوای نیم دەستم لێ داشتووە.)* ف از چیزی دل کندن

دەست لێ ساندن: بەزاندن *(بەجاری دەستی لێ ساندووە.)* ف شکست دادن

دەست لێڕاگرتن: مۆڵەت پێدان، لەسەر ڕاوەستان. ف مهلت دادن

دەست لێوەرێنان: باوەش پێداکردن، لە ئامێزگرتن *(وەرە کوڵمەم لە کوڵمەی تۆ خشێنم/ وەرە با دەست لە باڵاکەت وەرێنم«هێمن».)* ف درآغوش گرفتن

دەست لێهەڵێنان: بریتی لە پەلە کردن لە کار *(ئەگەر دەستی لێهەڵێنن بۆ ئێواری تەواو دەبێ.)* ف عجله در کار

دەستبار: بار هەڵگرتن بە دوو کەس کە دەستیان پێکەوە دەگرن و تایەکەی دەخەنە سەر و بەرزی دەکەنەوە(شەنگەبێری یار و دەستباری کوڕی کۆچەر نەبێ/چۆن دەگاتە جێ هەوار و هۆبە، ئەو بارگەوبنە. «هێمن») . ف برداشتن بار به وسیلەی دو نفر

دەستبەند: (+) دەستەوانە، دەستبەندی زێڕ. ف دستبند طلا

دەستتێر: دەستێر. ف ثروتمند

دەستحیز: دەستپیس، دز. ف دزد

دەستدا: ژێرچەپۆکە، ملکەچ، ژێردەستە، ف زیردست

دەستدرێژ: دەسدرێژ، داگیرکەر. ف متجاوز

دەستدرێژی: دەسدرێژی، زۆرداری کردن. ف تجاوز

دەستمز: دەستبڵاو، دەست شاش، هەڵەخەرج، دەسباد. ف ولخرج

دەستودڵباز: دڵاوا، دڵفراوان ، بەخشندە، سەخی. ف سخاوتمند

دەستەچز: تێ هەڵچەقان، دڕوو لە دەست هەڵچوون. ف خلیدن

دەستەخۆ: دەستبەجێ، خێرا، لەڕێوە. ف فوری

دەستەسڕ: دەسڕۆکە، دەسماڵدەست. ف دستمال کوچک

دەستەک: (+) دەست نیشانکراو، دیاری کراو. ف نشانه شده

دەستەکوتکێ: دەستەکوتێ، پەل کوتان، بەکوێرەکوێرە بۆشتێک گەڕان. ف کور مانند با دست جستجو کردن.

دەستەڵێن: دەستەمۆ، دەسەڵێن، کەوی. ف رام

دەستەملە: زۆرانی دەست، زۆرەزمێ. ف پنجه انداختن و امتحان قدرت.

دەستەوا: (+) خوازە، ئیستعارە، ناوی خوازراو لە شێعردا. ف استعاره

دەستەوام: دەستەوا، یاریدەدانی یەکتر بە نۆبە. *(مامە مامە دنیا دەستەوامە.)* ف کمک کردن به

همدیگر

دەستەوانە: (+) دەستبەند، لیزگە مووررووی کە لە دەستی دەکەن.ف دستبندی کە با مهرەهای رنگی بە دست می‌کنند

دەستەوبەجێ: دەسبەجێ، لەڕێوە.ف فوری

دەستەوخۆ: دەستەخۆ.ف فوری

دەستەوداوێن: پاڕانەوە، تکا و ڕجا *(دەستەوداوێنی مەلا و شێخ بووم.)* ف خواهش و تمنا، دست بە دامن شدن

دەسەوستان: (+) دەسەوسان، سست و تەمبەڵ، بەساوە ساو(ئەی میللەتی مەزڵووم و فەقیر و دەسەوستان/ ئەی کوردی پەڕاکەندە لە گەرمێن و لە کوێستان «مەلا مارف کۆکەیی») .ف سست، ناچار، لاعلاج.

دەستی تەڕ لە دوو دان: بریتی لە فریو دان و بە ناهومێدی بەڕێ کردنی کەسێک.*(دەستێکی تەڕی لە دوودا و بەڕێی کرد.)* ف کنایە از فریب دادن رد کردن کسی.

دەستێر: دەستپڕ، دەوڵەمەند، بێ‌نیاز.ف دارا، ثروتمند

دەسچن:) بەدەست چندراو؛) میوەی بەدەست لە دار کراوە.ف) دستباف؛) دست‌چین

دەسچێن: شیناوەردی تۆم وەشاو، بەرانبەری خۆرست.ف کاشتە شدە

دەس‌حیز: ☜ دەست‌حیز

دەس‌دار: سەیدا، مامۆستا.ف معلم

دەسرازە: ئەو پەتە پانەی بە بەنی ڕەنگاوڕەنگ وەک کەژوو دەیهۆننەوە بۆ بەستنەوەی دەست و لاقی منداڵ لە لانکەدا. *(لەنێو کورد نەبێ دەسرازە نییە/ ئەو بەند و قوڵف قەرازە چییە؟)* ف نواری پشمی دستباف برای بستن نوزاد در گهوارە.

دەسرە: (+) شاشک، مێزەر، پێچ *(دەسرەکەت لە سەرت پێچە با بڕۆین.)* ف دستار

دەس‌ڕەش: ☜ چنگ‌ڕەش

دەسگرۆ:) دەستەمۆ، کەوی؛) یاریدە، یارمەتی، دەستگرتن.ف) رام؛) کمک، یاری

دەسگوڕ: دەسەنقەس، بەقەستی، ئانقەست.ف عمدا

دەسمییەت: یاریدە، یارمەتی *(مەمنوونم لەی کارە دەسمییەتم دان.)* ف کمک

دەسنیا: دانان لەسەر کار، دامەزراندن، کەسێکی کە بە تایبەتی لەسەر کارێکی دادەنێن. *(میوا دەسنیای خۆمە لەو ئیدارەیە.)* ف دست‌نشاندە

دەسەبەر:) زامن؛) ناوە، ئەستەملێ، دەفری قورکێشان، تەشتی قوڕ؛) عەرەبانەیەک کە بەدەست لێی‌دەخوڕن.ف) ضامن؛) ظرف گل‌کشی؛) گاری دستی

دەسەر: دەستار، دەساڕ، بەردی دانەوێڵە هاڕینەوە.ف دستاس

دەسەک: (+) بیانوو، بەهانە، پەڵپ، ورک.ف بهانە

دەسەڵێن: دەستەمۆ، دەس گورۆ.ف رام

دەسەنقەس: بە ئانقەست، لە قەستی، هەڵە لە ڕووی ئاگادارییەوە.ف عمدا

دەسیاو: دەستخۆشانە، پاداشی کاری جوان.ف انعام

دەشپوول: پێشی شووشەی ماشێن، جەعبەی بەردەمی شۆفێر.[ف] داشبرد

دەغەز:) وەرهەم، گریمانەی سەر دڵ؛) رق، قین.[ف]) ورم؛) کینه

دەغەزدار: وەرهەم هەڵێناو؛) رق لە زگ.[ف]) ورم کرده؛) کینەتوز

دەغەڵکار: گزیکار.[ف] کسی کە وجدان کاری ندارد

دەفرێکەوە چوون: ☜ دەکورێکەوە چوون

دەڤن: لووت، کەپۆ.[ف] بینی

دەفە: (+) کەرکیت، خەپە، ئامرازی کوتانی پۆی فەرش لە تەوندا، هەپە، هەپک.[ف] شانەی پودکوبی در فرشبافی

دەقن: قوڕ و زیلاقە، باتلاق، زۆنگ. *(لەو دەقنەدا کەوشەکانم بەجێما.)* [ف] باتلاق

دەقودۆغر: قسەی راست و تەواو، راست و بێپەردە قسە کردن. *(رووداوەکەم دقودۆغر بۆ گێڕایەوە.)* [ف] حرف رک و پوستکنده

دەکودەهو: فێڵ و تەڵەکە، فرۆفێڵ، گزە.[ف] کلک.

دەکورێکەوە چوون: سڵەمینەوە *(کە چاوی پێمان کەوت دەکورێکەوە چوو.)* [ف] رم کردن

دەگەڵە: کەپەنکی لە بەرە دروست کراو[ف] پالاپوش درست شده از گلیم

دەلا: هەڵماتی گەورە، مەرمەڕی زەلام، دووقامکە.[ف] تیلەی بزرگ

دەلان: ناودەلان، پلەی پەیژە.[ف] پلەی نردبان

دەلانە: پلەی نیردیوان، پلەی پەیژە.[ف] پلەی نردبان

دەلدەلەکانێ: هەقلیمەقۆ.[ف] الاکلنگ

دەلە: (+) ئامرازی کون کردنی کراس و بەرگ بۆ قرتێنە.[ف] وسیلەای برای سوراخ کردن پارچە برای قرتە

دەلم: دۆڵچە، دەولک، سەتڵی جیر.[ف] دلو

دەڵنگان: پلەندەر، بێئابروو، بێناموس، رووسیا.[ف] بیآبرو

دەلۆ: ناوی هۆزێکی کوردە.[ف] نام یک ایل کرد

دەڵە: (+) تەوەلا، لانەواز.[ف] پرندەای کە از لانەاش بیزار میشود

دەڵەشر: بە تانە و تەشەرەوە بە کچ دەڵێن. *(قوڕ بە سەرە بە چوار دڵەشرەوە چبکا.)* [ف] کنایە از دختر

دەڵەمە: (+) ولولە، هێلکەی تێکول نەکردوو کە زووتر لە کاتی خۆی مریشک دەیکا.[ف] تخممرغ بدون پوستە کە مرغ زودتر از وقت میگذارد

دەڵەمیز: کەسێک کە میزی بۆ راناگیرێ و زوو زوو دەیکا بە خۆیدا، میزەڵ.[ف] کسی کە بسیار بشاشد و خود را خیس کند

دەڵین: سەرسام بوون، سەرسوورمان، واقوڕمان.[ف] متعجب

دەم بە قوتەوە گرتن:) هیچ نەخواردن، دەم لە هیچ نەدان؛) قسە نەکردن، راوەستان لە قسەکردن یان نان خواردن *(بیرت لە کوێیە ئاوا دەمت بە قوتەوە گرتووە.)* [ف]) لب بە غذا نزدن؛) حرف نزدن

دەم بە هاوار: کەسێک کە هیچی لە دەمدا ڕاناوەستێ، دەم ڕانەوەستاو. *(مێندە دەم بە

هاوارە بۆئەوە نابێ هیچی لەلا بدرکێنێ.) [ف] کسی که راز نگهدار نیست

دەم پان کردنەوە: بریتی لە پێکەنینی گەوجانە و حیزانە. *(داوەشێنی مەگین هەر دەمت پان کەیەوە.)* [ف] تبسم هیزانه

دەم تەشی: بریتی لە دەم باریکی زۆربڵێ، دەم تیژ و چەنەوەر. [ف] دهن باریک وراج

دەم چەپڵە: دەم شڕ، زۆربڵێ، زۆر وێژی قسە پیس. [ف] وراج

دەم چەورکردن: دەم شیرینکردن، سمێڵ چەورکردن، بریتی لە بەرتیل پێدان. [ف] کنایه از رشوه دادن

دەم کردنەوە: پێشکەش کردنی مەڕ یان بزن لە لایەن خەزوورەوە بۆ بووکەکەی بۆئەوەی قسە بکا. *(مەڕێکم پێدا دەمی بکاتەوە دوو مەڕی دەدەمێ بیبەستێتەوە.)* [ف] هدیه‌ای از طرف پدرشوهر برای عروس که شروع کند به حرف زدن با پدرشوهرش.

دەم گاوس: بریتی لە دەم زل. *(دەمی دەڵێی گاوسە/ لە عالەمێ ئاوسە.)* [ف] کنایه از آدم دهن گنده

دەم گەنیگ: زار بۆگەن، دەم بۆگەن. [ف] کسی که دهنش بو می‌دهد

دەم گیرفان: کەنارەیەکی پارچەیە کە بە قەراغی زارکی گیرفانی پاتۆڵیدا دەدروون. [ف] نواری که دور دهنه‌ی جیب شلوار می‌دوزند

دەم لە پووش: ناهومێد، ناکام، بەئاوات نەگەیشتوو. *(لە ژیانێ دەمێنمەوە کە چووشن/ بێچارە بەجاری دەم لە پووشن «مەم و زین».)* [ف] ناامید

دەم لە جەرگ نان: بریتی لە زۆربڵەیی و مزاحیم بوونی زۆر، چەقەسرویی زۆر کە دەبێتە هۆی ئازاری گوێگران. *(دوو سەعاتە دەمی ناوەتە جەرگم. هەر دەیرێسێ و دەمی شل نابێ.)* [ف] کنایه از وراجی زیاد

دەم لە دەم نان: شەڕە دەندووکێ *(کورە دەم مەنێ دەمی ئەو هەرزەیە.)* [ف] دهن به دهن شدن

دەم لەسەر پشت: ☜ دەم لەسەر قنگ

دەم لەسەر قنگ: دەم لەسەر پشت، هەڵبڕین و وەدوا کەوتن. *(دەم لەسەر قنگ لەولاوە هێنای.)* [ف] دنبال کردن

دەم مردوولە:) مندالێک یان بەرخ و کاژیلەیەکی کە ناتوانێ و هێزی مژینی دایکی نییە؛) کەسێک کە زۆر شەرمێونە و نازانێ قسە بکا) بچه‌ای که نمی‌تواند پستان مادر را بمکد؛) کسی که نمی‌تواند حرف بزند

دەم هەپک: دەمەوەر، چەنەوەر، چەقەسرۆ، دەم هەراش. [ف] وراج

دەم هێنانە پێشێ: بریتی لە خۆ تێ هەڵقووتاندن و قسە کردن. *(تۆ چکارەی ئەوەندە دەم دێنییە پێشێ؟)* [ف] مداخله کردن

دەمار فرۆش: بە پۆز و هەوا، بادیهەوا، بەفیز. [ف] متکبر

دەمباریک: جۆرێک ئامووردەستی نووک باریکە [ف] دمباریک

دەمبڕ: گۆترە، گۆترمە. *(هەر دەمبڕ بێڵێ بزانم*

نەزەری چەندت هەیە.) ف تخمین بدون اندازەگیری

دەمبزێو: بریتی لە کەسێک کە دەمی ڕاناوەستێ و قسە دەکا، دەمچەپلە. ف وراج، پرگو

دەمبۆر: ناوی تیرەیەکە لە هۆزی مامەش. ف نام طایفەای در ایل مامش

دەمبەڵ: دمەڵ، کوان، قونێر، دەمەڵ. ف دمل

دەمپەلوولە: قسە نەزان و گێژوولکە، کەسێک کە ددانی لە دەمدا نییە و قسەی بۆ نایە. ف کنایە از کسی کە حرف زدن بلد نیست

دەمحیز: کەسێک کە هەمیشە قسەی سووکی لەسەر دەمە و بەدەم ئەم و ئەوەوە پێدەکەنێ. ف کسی کە همواره می‌خندد و حرف زشت می‌زند

دەمدەمان کردن: دەم لەنێو دەم نان بۆ ماچ کردن. *(دەمەکت بێنە دەمدەمانی کەم/ دەم و ساحەب دەم بە قوربانی کەم.)* ف دهن در دهن گذاشتن

دەمڕووت: بریتی لە لاوی موو لێ نەهاتوو، لووسکە، هەرزە. ف کنایە از جوان

دەمڕەش: کەسێ کە قسەی باش ناکا و شوومی باش نییە. ف کسی کە گفتارش شوم باشد

دەمسارد: (+) تاجییەک کە کەروێشکی بۆ هەڵناگیرێ بیهێنێتەوە بۆلای ڕاوچی. ف تازی کە نمی‌تواند شکارش را بردارد

دەمسپی: کەسێک کە قسەی جوان دەکا و قازانجی خەڵکی تێدایە. ف حرف آدم خیرخواه

دەمشڕ:) جنێوفرۆش؛) کەسێک کە قسەی لە دەمدا ڕاناوەستێ. ف) بد زبان؛) دهن لق

دەمقرە: دەمە قاڵێ، شەڕە دەندووکە. ف جدال لفظی

دەمقورس: ڕاز هەڵگر، کەسێک کە ڕازی کەس ئاشکرا ناکا. ف رازدار

دەمکوت بوون: بێدەنگ بوون، مت بوون. ف ساکت شدن

دەمکول: دەم قوڵە، دەم بچکۆلانە. *(شەوە لەو سەوزەزارە لەو دەم ئاوە/ مەکۆی خەم لاچووە دەمکول چاوە؟/ مەکەو لاچۆ دەمانبینن بیانوون/ بەیانە دەم بنێ دەم، دەم نەماوە «هەژار».)* ف کوچک دهان

دەمکون: بریتی لە کەسێک کە ددانی پێشەوەی کەوتبێ. ف کنایە از کسی کە دندان نیشش افتادە باشد

دەمگۆ: واتەوات، دەنگۆ. ف شایعە

دەمە تێخەڵە: دەمی چەقۆی دەسک شکاو. ف چاقوی دستە شکستە

دەمە دەمە: دەم بە دەمە، کێشە و هەرا، شەڕە دەندووکە، دەم لە دەم نان. ف جدال لفظی

دەمەچێشتە: چەشەخواردوو، دانەخۆرە. *(دەمەچێشتە بووە دەست هەڵناگری.)* ف چشتەخوار

دەمەداس: لەتکی تیغی داس کە پەڕیبێ. ف تیغ شکستەی داس

دەمەدۆ: ئاژەڵێک کە ڕایگرن بۆ شیرەکەی. *(مانگایەکیان هەیە بۆ دەمەدۆ.)* ف نگهداری گاو

ماده برای استفاده شخصی از شیرش

دەمــەژەنــی: چێژکــردن، چێــشتن *(دەمــەژەنــی چێشتەکە بکە بزانە خوێی چۆنە.)* [ف] چشیدن از غذا برای امتحان نمک

دەمهــەلار:دەمهــەراش، دەمــەوەر، چــەنــەوەر، زۆربلێ، چەقەسرۆ.[ف] پرگو

دەندووک بێڵە: باڵدارێکی بەقەد لەکلەکە سەری دەنـووکی پانــە لــە تــەنکــاوان ماسـی و بـۆق دەگرێ.[ف] نام مرغی ماهیخوار

دەندووک قاژوویی: جۆرێ گوێزی درێژۆکەیە کاکڵەکەی باش دەرنایە.[ف] نوعی گردو

دەندەلووشک: قنگەلاشک، قانگەلاشک، دڕووی وشکی کنگر.[ف] خار کنگر

دەنگ داگوڕین: نێوان تێک چوون، بەین ناخۆش بوون. *(لەسەر میچ و خۆرایی دەنگی لێ داگوڕیوم.)* [ف] قهر کردن

دەنگ لە تێرییەوە هاتن: ☜ دەنگ لەجێی گەرمەوە هاتن

دەنگ لەجێی گەرمەوە هاتن: بریتی لە قسە کردنی نەترسانە و بە کەسێک پشت گەرم بوون، بریتی لە قسە کردن لە رووی بێنیازییەوە.[ف] کنایە از کسی کە از روی بی‌نیازی حرف می‌زند

دەنیوەوە چوون: بە ساڵا چوون، بە تەمەن، گەڕاوە.[ف] سالخوردە

دەوام:) ماوە، مۆڵەت *(خودا دەوامت نەدا.)* :) ئیش، کار، کاری ئیداری *(ئەمڕۆ دەوامم هەیە ناتوانم بێم.)* [ف]) فرصت؛) کار اداری

دەور: (+) رۆڵ، نەخش لە فیلم و شانۆدا.[ف] نقش

دەوڕدان: پاک کردنەوە و کوژاندنەوەی سیایی. *(ئەوەش قەرزەکەت لە دەفتەرەکەدا دەوری دە لە بیرت نەچێ.)* [ف] پاک کردن

دەورگێڕ: ئەکتەر، کەسێک کە لە فیلم و شانۆدا یاری دەکا.[ف] بازیگر

دەورێش بالیکخوەر: تاجیلۆکە، تاژیلۆکە، ئەسپی ئەحمەد ڕاوکەر، حوشتر خوا، بالووک. [ف] آخوندک

دەورێش چوینە: ☜ دەورێش بالیکخوەر.[ف] آخوندک

دەوسیە: پەروەندە.[ف] پروندە

دەولک: دەڤلک، سەتڵی ئاو هەلگوێستن. سەتڵی جیر بۆ ئاو هەڵکێشان لە بیر.[ف] دلو

دەوە دەوە: گەمەیەکە بە دار و هەلووک دەکرێ، ڕتاندن.[ف] بازی الک دولک

دەوەک: کەفی سەر دۆ لە مەشکەدا کە دەبێتە کەرە.[ف] کف دوغ

دێ نەگەیی دووکەڵ گەیی: بریتی لە سەرهەڵدانی شتێکی ناوەخت و نابەجێ.[ف] کنایە از آمدن چیزی نابەهنگام

دێبوکری: دێموکری.[ف] ☜ دێموکری

دیدار ئاخر بوون: بە ئاوات نەگەیشتن و نەدیتنی نەخۆش لە کاتی مردندا *(چەندەی ویست کوڕەکەی ببینێ ئاخری نەهاتەوە و دیدار ئاخر بوون.)* [ف] مردن و از دیدار عزیزان محروم شدن

دێراو هەڵدان: دروست کردنی دێراو بە

کەردووکێش بۆ شووتی و خەیار و تەماتە و ...
[ف] درست کردن جوی با گراز برای کاشتن هندوانه و خیار و گوجەفرنگی و ...

دێرۆ: گیایەکە وەک مۆسک وایە گوڵی زەردە.
[ف] نام گلی است

دێرۆغە: دێراو پڕ کردن لە ئاو و شکاندنی بۆ دێراوەکانی دیکە، دێرۆخە.[ف] جوی مانندی که برای جالیز درست می‌کنند و از آب پر می‌کنند

دێرە: فیستان، کراسی ژنانەی کوردستانی ژووروو کە لە پارچەی ڕەنگاوڕەنگ دەیدروون.
[ف] پیراهن زنانه

دێرەدۆخ: ☜ دێرەدۆغ

دێرەدۆغ: ☜ دێرۆغە

دێرەوان: پاسەوان، کێشکچی.[ف] نگهبان

دێرەوانی: پاسەوانی، کێشکچیتی.[ف] نگهبانی

دێزپا: سێ کوچکە، سێ بەردەی کوچکاور، کوانوو.[ف] اجاق سنگی

دێزە بەدەرخۆنە پێکردن: شاردنەوەی باسێک، پۆشینی ڕاز و نهێنی. *(ئەو قسەیە هەر لێرە دێزە بەدەرخونە پێدەکەین.)* [ف] پوشیدن راز

دێزە لە دوو شکاندن: بریتی لە دەر کردن و تەرە کردنی ملۆزم بە یەکجاری.[ف] کنایە از راندن مزاحم برای همیشه

دێزەڵ: دێزیل، گیایەکە لەنێو بێستاندا شین دەبێ گوڵی سپی دەر دەکا و گەڵای پەنجەییە.
[ف] اسم گیاهی است

دێزیل: دێزەڵ.[ف] گیاهی است

دێژلەمە: دیشلەمە، شیلامە، چای تاڵ بە قەندی کلۆوە.[ف] چای قندپهلو

دێسپا: ☜ دێزپا

دیـقدیقـانێ: سەرەتاتکێ، سەرکێشان بە دزییەوە.[ف] دزدکی نگا کردن

دێگونەچارێ: ناوی کچێکە لە حەقایەتی فۆلکلۆردا زڕدایکی زۆری ئازار دەدا و ناهێڵێ خوازبێنی کەر چاویان پێی بکەوێ لەجیاتی زڕکچەکەی، کچەکەی خۆی پیشان خوازبێنیکەران دەدا. بۆیە کچەکەی خۆی گونێک لە چەنەی دێتە دەرێ و کێرێک لەنێو چاوانی و ناوی دەنێن دێگونەچارێ.[ف] نام دختری در افسانه‌ای به این نام.

دێلاف: ڕێژگەی چۆم، شوێنێک کە ئاو بە غورەم دەڕژێتە ڕووبارەوە.[ف] جایی که آب به رودخانه می‌ریزد

دێلدێلە: شات، دارێکە تەگەرێکی چکۆلەی پێوە دەلکێنن منداڵ کایەی پێدەکا.

دێلوان: دەرزیی لێفەدوورین، دەرزی تەبەنە.[ف] سوزن لحاف‌دوزی

دێم: (+) ڕوو، ڕووخسار، ئەدگار.[ف] چهره

دێموکری: ناوی هۆزێکی کوردە.[ف] نام یک ایل کرد

دیوارێن: یارییەکی منداڵانەیە بە درزیلە دەیکەن. دوو کەس یەکی درزیلەیەک بەدەستەوە دەگرن و یەکەم کەس بە دیوارەکەیدا دەدا و دەکشێتەوە، کەسی دووهەمیش بە دیوارەکەیدا دەدا ئەگەر بە ئەندازەی بستێک لە درزیلەی یەکەم کەس نزیک بۆوە دەرزیلەکە هەڵدەگرێ

بۆ خۆی و بۆ درێژەی کایەکە دەبێ ئەوەی دۆڕاندوویە دەرزیلەیەکی دیکە بێنێ.ف نام یک بازی کودکان

دێوتەرم: ئاوگەرمکەر.ف آبگرمکن

دێولکە: گێژەڵووکە، گەردەلوول، دێوەڵووکە، سایکلۆن، باگەر، باهۆز.ف گردباد

دیوناس: ناسیاو، شناس، ئاشنا، ناسراو.ف آشنا

دێوەرژەنگ: دێوەرژەن، قورم و تۆزی بە میچەوە نووساو.ف دود و غبار غلیظ

دێوەشەلە: ئەو ئەستێرەی کە لەو شەش ئەستێرەکەی تری حەو برالە گەورەترە.ف ستارەای کە از دیگر ستارەهای هفت برادران بزرگتر است

دێوەڵووکە: (+) گێژەڵووکە، گەژگەرینک، باگەر، سایکلۆن، گەردەلوول، باهۆز، زەمەن.ف گردباد

رابینۆک: جۆلانێ، هێزۆک، هۆرک، هەلۆرتک، دنگلاف.[ف] تاب

راپسکووتن: تێهەڵبوون، وەسەر کەوتن *(رستە مەرەز لە قولێندا/ راپسکووتن بە دۆڵێندا «راوچی».)* [ف] بالا رفتن از تپه

راپێچەک دان: ڕەپێچەک دان، رامالین. *(شوانە مەڕەکانی بەرەو ماڵی راپێچەک دا.)* [ف] با شتاب راندن و بردن

راتۆڵ: گەڕۆک، گەڕال، گەڕیدە.[ف] سیاح

راجفرین: راچەنین، داچڵەکین، راپەڕین، راجفلین.[ف] یکه خوردن

رادار: (+) دەکەلی بنێری هەواڵ و راگەیاندن و بینینی تەیارە و ...[ف] رادار

راداشتن: (+) گرتنی چرا بۆ کەسێک لە تاریکیدا. *(چراکەم بۆ رادێرە تا لەو قوولکانە دەپەڕمەوە.)* [ف] گرفتن چراغ برای کسی در تاریکی

رادبە: راتبە، خڕکردنەوەی نانی فەقێ و سوختە.[ف] جمع کردن غذای طلبه

راژەوان:) خزمەتکار، نۆکەری نێومال؛) راڤەوان، لێکۆڵەر، شرۆڤەکار.[ف]) مستخدم؛) مفسر

راسان: (+) هەستان، راپەڕین *(هەژاران دژی زۆرداران راسان.)* [ف] قیام

راساو: راپەڕیو، هەستاو.[ف] قیام‌کردە

راستاوێژ: جوانەگایەک کە لەگەڵ گایەک بە ئامووری بێگاسن جووتی پێدەکەن بۆئەوەی رابێ و بۆ بەهاری سالی داهاتوو فێری جووتکردن بێ.[ف] گاوی که با خیشی بدون گاوآهن برای شخم زدن آماده می‌کنند.

رافزی: بێحەیا، بێئابڕۆ، کارخانچی.[ف] بی‌آبرو

رافە: چارەنووس، کەسێک کە دەبێتە هۆی ئاشنایەتیی دوو بنەماڵە و زەماوەند کردنی کچ و کوڕیان.[ف] کسی که موجب آشنایی دو خانوادە می‌شود برای ازدواج پسر و دخترشان

راڤەوان: راڤەکار، راژەوان، شیکەرەوە، لێکۆڵەر، شرۆڤەکەر[ف] مفسر، شرح دهندە

راقەنان: سەرنگوون، کەلەواژ بوونەوە، سەرەونخوون.[ف] سرنگون

رانەبێرە: مەڕەبێرە ☜ دانەبێرە

رانەر: خولقێنەر، بەدیهێنەر *(دەتهەوێ چاوی لە*

تۆ بێ ڕانەری چاو و سەرت/ پاشی مردن پڕ بەدڵ بێ دێبەری بەرگ و بەرت «ڕاوچی».) .ف *خالق، آفریننده.*

ڕاوڕاوان: هەڵاتهەڵات، هەڵبرداب‌ڕ.ف تعقیب و گریز

ڕاوڕاوێن: ☜ ڕاوڕاوان.

ڕاوە هەردی: جۆرێ ڕاوە کەوە لە زستاندا دەکرێ و ئەو کەوانەی گەرمێن و کوێستان ناکەن، زستانان ڕاوچی ڕاویان دەکەن.ف شکار کبک در زمستان

ڕاوەبار: ڕاوە کەوی کاتی گەورە بوونی بارەکەو، ئاخری هاوین.ف شکار کبک در آخر تابستان

ڕاوێز: تێلێکی دڕکدار و کون کونە لە بنمیچی داری دەدەن و بە گەچ سپیکاریی دەکەن بۆئەوەی داری بنمیچەکە بە دەرەوە نەبێ.ف راویز

ڕپشیلە: فێڵ، تەڵەکە، گزی.ف حیله

ڕزگاریخواز: ئازادیخواز، لایەنگری ڕزگاری. ف آزادیخواه

ڕزگاریخواز: هەواداری ئازادی.ف آزادیخواه

ڕژد: گاسنێک کە نووکەکەی قیت دەکەنەوە بۆئەوەی زیاتر عەرز بدڕێ، ئەگەر بشیانهەوێ زۆر عەرزەکە نەدڕێ و گایەکان زۆر ماندوو نەبن مالّی دەکەن. *(گاسنەکە ماڵە تۆزێ ڕژدی کە.)* ف بلند کردن نوک گاوآهن برای اینکه بیشتر به زمین فرو رود

ڕشـوەت: ڕشـقەت، بـەرتیـل، پـارەیـەک کـە کاربەدەست بۆ ڕێک خستنی کارێک بە ناڕەوا دەیستێنێ.ف رشوه

ڕفێن ڕفێن: فڕان فڕان، هەر کەس بەشی خۆی هەڵگرێ و بیڕفێنێ. *(ببوو بە ڕفێن ڕفێنێک بەجارێ تاڵۆیان کرد.)* ف ربودن دستەجمعی

ڕقات: ڕیز، لە پاڵ یەک چندراو، جەللە کراو.ف ردیف

ڕقە: گوڕڕە، ملە، کێبەرکێ، ململانێ.ف رقابت

ڕقەبەرایەتی: ڕقەبەری، ڕقە.ف رقابت

ڕقیف: ڕفێق، هەواڵ، دۆست، هەڤاڵ، هاوڕێ.ف رفیق

ڕک: ڕەگ، بێخ، ڕیشە.ف ریشە گیاه

ڕمبازێن: هەڵاتن و هەڵبەزدابەز، بۆ ئەسپسواریش دەگوترێ.ف بالا و پایین پریدن

ڕمووسک: گیایەکە لە مێرگدا شین دەبێ و لاسقەکەی دەخورێ، ڕیمۆسک، مۆسک.ف نام گیاهی است

ڕمهەرکێر: بەراز، یەکانە.ف گراز

ڕندۆڵ: کەندڕ، ئاودڕ، شیوی بە ئاوی لافاو دروست بوو.ف آبکند

ڕۆح لەفەندی: جۆرێ کراسی ژنانەی قەدیم بوو.ف نوعی پیراهن زنانه در قدیم

ڕوح:(+) ڕوو.ف روی

ڕۆح: (+) ڕوو، ڕۆح فافۆن. کانزایەکە کتری و قاپ و کەوچک و دیزەی لێ دروست دەکەن.ف روی

ڕۆحسووک: گوێڕادێر، نادەغەڵ. *(ئەوەندە کوڕێکی ڕۆحسووکە هەر کارێکی پێ بڵێی بەدڵ*

ئەنجامی دەدا.) ف سبکروح

ڕوحم تلیسانەوە: بریتی لە بزووتنی ڕەحم و بەزەیی، دەربڕینی خۆشەویستی. *(خودا بە خێری بگێڕی سەیر ڕوحمەکەی بۆمان تلیساوەتەوە.)* ف اظهار مهر و دوستی

ڕوحم سارد بوونەوە: بێمەیل بوون، مەیل سارد بوونەوە *(بۆوا ڕوحمەکەت سارد بۆتەوە.)* ف کم شدن ترحم

ڕوحم: بەزەیی. ف رحم

ڕۆژان: ناوی کچانە ف نام دخترانه

ڕۆژە ڕەشەکە: گرانی، بریتی لە دامان و موحتاج بوونی زۆر. *(وەک ڕۆژە ڕەشەکە دامابووم بۆ لەتی نان.)* ف کنایه از گرسنگی و احتیاج

ڕۆژەڤ: چۆنیەتی و باروودۆخی ڕۆژ، ڕووداوگەلی باوی ڕۆژ ف رخدادهای روز

ڕۆژین:) وەک ڕۆژ ڕووناک؛) ناوی کچانە

ڕۆسەکنان: داسەکنان، سرەوتن، داساکین، داسرەوین. ف آرام گرفتن

ڕوقیسۆر: ڕیخۆڵە. ف روده

ڕۆل: دەور، نەخش. ف نقش

ڕۆمان: چیرۆکی درێژ، چیرۆکی خەیاڵی کە بە شێوەی پەخشان و هۆنراوە دەنووسرێ. ف رمان

ڕومە: ڕاوکە، ڕامکە، هێلکە یان بەردێکی خڕی سپی کە لە کولانەی مریشکی دادەنێن بۆئەوەی هێلکەی لەسەر بکا. ف تخم‌مرغ یا سنگ سفیدی که در لانه‌ی مرغ می‌گذارند تا مرغ را تحریک به تخم‌گذاری کند

ڕۆندە: (+) جاڕ. زەویی نەکێڵدراو، بەیار. ف بایر

ڕوو: ڕۆح، فافۆن، ڕوح، *(پارچە گۆشتێکە دڵی من ڕوو نییە/ ناڵە ناڵی من درەنگە زوو نییە «هێمن»)* ف روی.

ڕووباد: ئەو ماکەوەی لە ڕکەدا دایدەنێن و داوی لە دەور دەنێنەوە و ڕاوی کەوی تری پێدەکەن. ف کبکی که برای شکار کبکهای دیگر از او استفاده می‌شود

ڕووبەر: (+) ڕووکار. ف سطح

ڕووبەستە: ڕوو داپۆشراو، ئافرەتی بەئەدەب و نەجیم. ف رو پوشیده

ڕووسارد: (+) بێنان، لارەمل. *(کچی بێچارە هەتا لە ماڵە بابیشییەتی هەر ڕووساردە.)* ف گردن کج

ڕووسل: شەرمن، شەرمێون، فرێت *(ماست فرۆش کچی جوان و ڕووسلم/ ماست فرۆش ماستت ئاوێتەی دلم «گۆرانی»)* ف خجالتی

ڕووسووری: خوێنی نیشانەی کچ بوون کە بە خامێکی سپییەوە لە ماڵی زاواوە دەنێردرێتەوە بۆ ماڵی باوکی بووک. ف خون بکارت

ڕووش هەڵاتن: تووڕە بوونی پشیلە و مراندنی. ف عصبانی شدن گربه وآماده شدن برای حمله.

ڕووناخۆش: مرومۆچ، ڕووگرژ، نێوچاوان تاڵ. ف اخمو

ڕووناکبیر: ڕۆشنبیر، زانا و خوێندەوار. ف روشنفکر

ڕووە: بارانی توند بە باوە، لەنگێزە. ف باران شدید همراه با باد

ڕویتق: جیقنە، ڕیقنە.ف فضلەی پرندگان

ڕەـ :) ڕەگ، دەمار *(ڕەمنن پشتاوی کیشان.)* :) ڕیشە، بیخ *(ڕەمنن دار تووبیا کوییر دەچنە خوار.)*

ف) رگ؛) ریشە

ڕەبادان: نقورچک لێگرتن.ف نیشگون

ڕەپاوڕوو: بەرەوڕوو، ڕووبەڕوو.ف روبرو

ڕەپبوون: بریتی لە زۆر ماندوو بوون، لەکار کەوتن لەبەر هیلاکی زۆر *(لەبەر ماندوویەتی ڕەپ بووە.)* ف کنایە از خستگی شدید

ڕەپکە: گەنم و جۆی کە لە شوێنی خیزەڵان دەچێندرێ و کەم بەرز دەبێتەوە و زوو پێدەگا و بەرهەمی کەمە.ف گندم و جو کاشتە شدە در زمین شنزار

ڕەپەڕەپ: خۆ قیت کردنەوە و بە هەوا بوون، فیز و دەمار و خۆنواندن، *(بە کەر ناوێری بە کورتان ڕەپەڕەپییەتی.)* ف غرور و خودنمایی

ڕەپێ بوون: هەستانە سەرپێ، کێل بوونەوە.ف بەپا خواستن

ڕەپێ نان: هەڵبڕین، دواکەوتن *(سەفا خزا لە مۆدەی سر و کڕ و بەسامم/ پەڕیی ڕووناکی موتەی ڕەشی شەوی ڕەپی نا «ئەمین کەردیگلانی».)* ف دنبال کردن

ڕەپێچەک دان: ☜ ڕاپێچەک دان

ڕەتەڵ بردن: هەڵەنگووتن، سەرسم دان، هەڵکەوتن.ف سکندری

ڕەتەڵدان: هەڵەنگووتن، لەتردان.ف سکندری

ڕەجم: بەردباران، سەنگەسار، کوچکواران. *(بۆ فریشتەی داد بە سینەی پڕ لە کینە و داخەوە/ هاتە کوردستان گوتی ڕەجمی شەیاتینم دەوێ «مینمن».)* ف رجم

ڕەچڵەخۆر: کرمی ڕیشە قرتێن، ترترە.ف کرم ریشە خوار.

ڕەحەتەڵقوم: شیرینییەکی نەرم و ڕەنگاوڕەنگە بە شەکر و نیشاستە دروستی دەکەن. ف نوعی شیرینی کە با نشاستە و ژلە و آرد درست میکنند.

ڕەحیف: لیفە، ئۆرغان.ف لحاف

ڕەختاوێز: ئەو تەختەی کە قتیکە و قولاپی پێوەیە و جلوبەرگی پێوە هەڵدەواسن.ف رختآویز

ڕەخیزە: گیایەکە وەکوو گوێنی بنجی هەیە بەلام دڕووی نییە.ف نام گیاهی است

ڕەزاسووک: خوێنشیرین، لەبەردڵان، سەحەت سووک.ف سبک روح

ڕەزاڵ بەڕەزاڵ: هەلاهەلا و لەبەریەک چوو *(مار پێوەی دا و ڕەزاڵ بە ڕەزاڵی کرد)* ف لهیدە و از هم پاشیدە

ڕەزیانە: ڕیزیانە، گیایەکی دەرمانییە بۆ زگئێشە دەبێ. *(هو کاکی جووتیار جووتت شەنکول بێ/ تووت ڕەزیانە خەرمانت گول بێ.)* ف رازیانە

ڕەسمچی: وێنەگر، نیگارکێش.ف نقاش

ڕەشبەڵەک: (+) خاڵبەڵەک، ڕەشانگی کوێستان *(کوێستان ڕەشبەڵەک بووە.)* ف خالخال شدن کوهستان.

ڕەش ڕاهاتن: ون بوون، بزر بوون، لەپڕ

لەبەرچاو ون بوون *(هەر ئێستا کتێبەکەم لێرە دانا نازانم کوێرا ڕەش ڕاهات.)* ف گم شدن

ڕەش و شین بوونەوە: بریتی لە گریانی زۆر *(منالەکە هێندە گریاوە ڕەش و شین بۆتەوە.)* ف کنایە از گریەکردن زیاد

ڕەشئەسمەر: سەوزە، ڕەشتاڵە، ئەسمەرە. ف سبزەی گندمرنگ

ڕەشچیڤک: ڕەشچێلەک، سێروو، گاوانی، ڕیشۆڵە، ف سارسیاه

ڕەشچێلەک: سێروو، ڕیشۆڵە، گاوانی. ف سارسیاه

ڕەشکوژ: (+) تاجییەک کە لە ڕەشایی و شێوەردیشدا دەگاتە کەروێشک. ف تازی کە خوب می‌دود در خشکی شکار می‌کند

ڕەشنە: بەخت، شانس. ف شانس

ڕەشوڕووت: (+) بریتی لە خێزانی زۆر و هەژار، ماڵ و منداڵی زۆر و بێئەنوا. *(ئەو هەموو ڕەشوڕووتە بەچی تێر دەکا.)* ف خانوادە زیاد و بینوا و تهیدست.

ڕەشە چنار: پەلک، جۆرێ داری چنارە. ف نوعی درخت چنار

ڕەشە هەرمێ: ☜ هەرمێ ڕەشە

ڕەشەبێ: بێڕەشە. ف بیدمشک

ڕەشەکەوتە: لارەشە، سیازاخ. *(ڕەبی ڕەشەکەوتە گری.)* ف سیاەزخم

ڕەشەگوێنی: جۆرێک گوێنییە ڕەنگی لاسق و درووەکانی ڕەشە. ف نوعی گون

ڕەشیمشی: شەولەبان، ئاشەگوێرێژ، ناوی شتێکی نەبووی خەیاڵییە منداڵی پێدەترسێنن *(نەگریی ڕەشیمشی بۆت دێ)*، *(بێدەنگبە شەولەبان هات)*، *(دانیشە گوێرێژ دەبەن بۆ ئاشی.)* ف موجودی خیالی برای ترساندن بچە.

ڕەعەمەل هاتن: بەرهەم هاتن، بەکار هاتن *(حاسڵەکەم بۆ ڕەعەمەل نایە.)* ف برداشت حاصل کشاورزی

ڕەعەمەل هێنان: بەرهەم هێنان، بەکار هێنان. ف بەنتیجە رسانیدن

ڕەڤیڤان: مەیتەر، سیەس، خزمەتکاری ئەسپ. ف مهتر

ڕەقیتە: (+)) قەتماخە، ڕەقبوونی خوێن بەسەر برینەوە؛) ڕەقبوونی سەرقۆڵ و ملیوانەی کراس لەبەر چڵکنی. ف) خون خشکیدە؛) سفت شدن لباس براثر چرک

ڕەکە: هەوراز، سەرەوژووری. *(بە هانکە هانک لەو ڕەکە وەسەر کەوتین.)* ف سربالایی

ڕەگاژۆ: ☜ ڕیشاژۆ

ڕەگژی:) ڕەچەڵەک، ڕەگەز) ریشە، ڕەگ، بێخ. ف) نژاد) ریشە

ڕەگەز: (+) بنەما، ئەسڵی شتێک. ف عنصر

ڕەگەما: ڕەگەز، تیرە، نەژاد *(هەردوو لە ڕەگەمایەکن.)* ف نژاد

ڕەگی گونمردن: لە پیاوەتی کەوتن، وشکاو هاتن *(ڕەگی گونی مردووە داوای ژنیش دەکا.)* ف اقیم شدە

ڕەمانە: جۆرێ دانەوێڵەی خۆماڵی کراوە وەک هەرزن و دێمیلە نانی لێ دێ. ف دانەی مانند

ارزن که برای نان مورد استفاده است.

ڕەمۆک: سڵ، قوشقی، سڵۆک، سرک، تۆڕ، ڕەوەک.ف رموک

ڕەن: (+) زەوی گوێ چۆم کە کشتوکاڵی تێدا دەکەن.ف زمین حاصلخیز کنار رودخانه.

ڕەنج بەخەسار: ڕەنجەڕۆ، ڕەنج بەبا.ف رنج بر باد رفته

ڕەنج بەزایەچوون:ڕەنج بەخەسار بوون، ڕەنجەڕۆیی.ف رنج کشیدن بی‌بهره

ڕەنجی قالۆنچە: بریتی لە کاریّ بیّهودە و زەحمەتی خۆڕایی، قالۆنچەی گوگلێنە بە شیاکە گزموولەیەک دروست دەکا و دوای ئەوەی ماوەیەک تلی پێدا و زەحمەتێکی زۆری لەگەڵ کێشا بەجێی دێڵێ.ف کنایه از زحمت زیاد و بیهوده

ڕەندی:ناوی هەڵپەڕکێیەکی کوردییە.ف نام یک رقص کردی.

ڕەنگ هەڵبرسخان: ڕەنگ هەڵبزرکان، ڕەنگ تێکچوون.ف رنگ باختن

ڕەنگدانەوە: (+) شوێن دانانف تاثیر

ڕەواسە: ڕێوی، ڕۆڤی، ڕێڤی.ف روباه

ڕەوان: (+) ڕەوەوان ☜ ڕەوەوان

ڕەواندوو: لایە، چەسپی پارچەیی بۆ نێو یەخە و سەردەستی کراس.ف آهار چسبی

ڕەوڕەویلکە: شێلاقە، مەلێکی تیژ و چالاکی لاق درێژە لە قەراغ چۆم و ئاوان دەژیّ.ف نام پرندەای است

ڕەوگە: ڕێباز، شوێنی هاتوچۆ.ف گذرگاه

ڕەوگیر کردن: بە زۆری ئەستاندن، داگیر کردن.ف به زور گرفتن

ڕەوە: (+) داری درێژی گوێز تەکاندن.ف چوب بلند گردو تکاندن

ڕەوەکی: گەڕۆکی، لە حاڵی ڕۆیشتندا.ف سیاری

ڕەوەوان:) کەسێک کە ڕەوەی بەدەستەوەیە و دار گوێز دەتەکێنێ) شوان، شڤان.ف) کسی که با چوب بلند درخت گردو را می‌تکاند) گله‌بان

ڕەهەند: (+) لا، ئالی، گوشە.ف بعد

ڕێ کردن: سازان، حەوانەوە. *(لەگەڵ کەسدا ڕێ ناکا.)* ف سازگاری

ڕیایی کردن: مەرایی کردن، ماستاو سارد کردنەوە.ف تملق کردن

ڕیایی: مەرایی، تەشی‌ڕێسی، کلکەسووتێ.ف تزویر

ڕیایی‌باز: مەراییکەر، تەشی‌ڕێس.ف متملق

ڕێ‌بەدێی: ڕێنوێنی، ڕێنومایی.ف راهنمایی

ڕیتکە:(+) نامیزان بوونی تەقەڵی مەکینەی بەرگدووری بە جۆرێک کە دەزووەکە لە ژێرەوە کۆ دەبێتەوە و بە جوانی نایدووریّ، (مەکینەکەم دوو ڕۆژە ڕیتکە دەکا ناتوانم کاری پێبکەم) ف نامیزان بودن بخیەی چرخ خیاطی که نخ زیرین جمع می‌شود

ڕیتەڵ: ڕیوەڵە، کز، لەر و لاواز، داڵگۆشت.ف لاغر و نحیف

ڕیحال: زین، جلێکی پشتی ئەسپ کە لە دار و چەرم دروست دەکریّ.ف زین

ڕێحانە کێویلە: گیایەکی بۆنخۆش و خۆرسکە گەڵاکەی وشک دەکەن و وەک چا دەم دەکری و بۆ ژانەزگ کەلکی لێوەردەگرن.ف نام گیاهی

ڕێخان: بازەڵین، توولین، قاچوو، قەمچان.ف یەقول دوقول

ڕێخشاندن: لێخستن، پێدا خشاندن.ف ساییدن به چیزی

ڕیخلۆنی: خیزەڵان، زیخەڵان.ف ریگزار

ڕیخۆڵەدرێژ: بریتی لە بەسەبر و خۆڕاگر، بەتاقەت ف صبور

ڕیخۆڵەکێش: بریتی لە ئازا و بەبڕشت، کۆڵنەدەر و ماندوویی نەناس ف کنایه از جسور و باقدام

ڕیخۆڵەی دوازدە گرێ: ڕیخۆڵەی بنی گەدە.ف رودەی اثنیعشر

ڕیخەتاڵە: شیاکەی شلی ماڵات کە بەهاران گیای شین دەخوا و تەڕەکی دەگرێ.ف مدفوع شل احشام

ڕیزپەڕ: دەگمەن، شاز ف نابغه

ڕێزدار: بەڕێز، خاوەنڕێز.ف محترم

ڕیزەڵە: (+) یەسکێکی خڕە لە چۆکی ماڵاتدایە. ف استخوانی گرد در زانوی حیوان.

ڕیزەڵە مارانە ☜ ڕیزەڵە مارە

ڕیزەڵەمارە: ڕیزەڵە مارانە، تری مارە، تری مارانە.ف تاجریزی

ڕیزیانە: جۆرێک گیایە تووەکەی بۆ زگچوون دەبێ. *(ماڵت پڕ بێ لە ڕیزیانە و منداڵت بە زگئێشە بمرێ!)* ف رازیانه

ڕێژگە:(+) ئەوشوێنەی کە چۆمەڵ تێکەڵ ڕووباری گەورە دەبێ.شوێنی تێکەڵبوونەوەی دوو چۆم.ف محل بەهم پیوستن دو رودخانه

ڕێژڵە گەوەن: سوورە گوێنی، سوورە گەوەن. ف گون سرخ

ڕێژنە: (+) ئاوپاشی حەمام، دۆشی گەرماو.ف دوش حمام

ڕێژوان:) ڕێگەی ژوان، ڕێگایەک کە دوو دڵدار پێک دەگەیێنێ؛) ناوی کچانە.ف) راه میعادگاه؛) نام دخترانه

ڕێژە:) مەشقی نیزامی؛) چەن بەرانبەر، ڕادە و داهات. *(ڕێژەی گەنمەکە لەوە زیاتر بوو.)* ف) رژەی نظامی؛) اندازه برای محصول

ڕێژەک: قالب، دەفری کە کانزای تواوەی تێدەکەن بۆئەوەی ببێتە شمش.ف ظرف قالببندی شمش

ڕێژەو: (+) ڕێژنە، لێزمە، بارانی بە غوڕەم.ف رگبار باران

ڕیس: ڕووس، ڕووت، بێبەرگ *(ڕیس و بنیس هاتبووە دەرێ.)* ف عریان

ڕیسمە: گرێژەنە، پاژنەی درگا *(درگاکەیان لە ڕیسمە برد.)* ف پاشنەی در

ڕیش لەبەر گرتن: بریتی لە تکا لێ کردن و پاڕانەوە لە کەسێک و داوای بەخشین و لێخۆشبوون. *(ئەو عالەمە چوونە لای بۆ تکا و ڕیشیان لەبەر گرت بەڵام کەڵکی نەبوو)* ف کنایه از خواهش و تمنا کردن

ڕیشاژۆ: ڕەگاژۆ، ڕیشە داکوتان بە هەموو

لایەکدا.[ف] ریشه دواندن

ریـــشکۆ: ریـــشوو، ریـــشۆک، ریـــشۆکە، هـەڵـوەشـاوی بـادراوی کـەنـاری مێـزەر.[ف] منگوله.

ریشه بزن: گیایەکە بنێکی وەگ گێزەری هەیە ڕەنگی سپیە و دەخوری.[ف] نام گیاهی خوراکی

ریشەڵۆک: بنەچەکە، ڕەگەز.[ف] نژاد

ڕێڤار: ڕووبار، چۆم، چەم.[ف] رودخانه

ڕێڤـان: (بـزووتن، جووڵانـەوە(شـارەزای ڕێگـە، ڕێناس.[ف] (حرکت.(راهنمای راه.

ڕێگکە: سەرەتا، هەوەڵ.[ف] ازل

ریق: (+) زگچوون، بەلەفیرە، تەقەفیرە.[ف] اسهال

ریقن: کەسێ کە زۆر زگچوون دەگری، فیرن.
[ف] کسی که زیاد اسهالی میگیرد

ریقناسه: قورگ، گەروو، قورقوراچکە، قوروو.
[ف] حلقوم

ریقۆ: ☜ ریقن

ریقه: ☜ ریقن

ڕێکلاو: کلاوبنە، قالاقنگ، لاسقی گەلا ریواس.[ف] ساقەی برگ ریواس

ڕێ‌کەوتن:) ڕەبێ کەوتن، هەڵبڕین، ڕەپێ نـان *(ڕێـی کـەوتـم بـەلام بـۆم نـەگیـراوە.)*) ڕۆیشتن، وەڕێ کەوتن[ف]) دنبال کردن) به راه افتادن

ریمۆسک:گیایەکی بۆنخۆشە لە مێرگ و گوێ جۆگـە دەڕوێ وەک گـەلای گێـزەر وایـە بـۆ دۆکولێو دەبێ.[ف] گیاهی خوشبو برای آش .

ریمۆڵە: ڕێشکە و پێشکە، چاو لە ڕەشەوە هاتن. *(چاوم ریمۆڵە دەکا و خەریکە بکەوم بە عەرزدا.)*
[ف] سیاهی رفتن چشم

ڕێناس: ☜ ڕێڤان

رینجۆ: گۆج، شەلەل، سەقەت، زرۆپ.[ف] افلیج

رینگاو: ئاوی خەستی نیسک و باقلەی کولاو[ف] آب غلیظ عدس و لوبیای پخته شده

ڕێـواق: سـپیایی نـاو خورمـا کـە وەک شـیلەی هەنگوین پێکەوە نووساوە.[ف] شهد خرما

ڕێۆج: ڕێواس، نێرتکی باسکلاو.[ف] ریواس

زاخرخانه:) +)) زاخه، کویل، ئاغەڵە مەڕی لە کێو دابڕاو.) بریتی لە دیوی زۆر سارد. *(ئەم دیوە هێندە ساردە دەڵێی زاخرخانەیە.)* [ف]) زاغه.) کنایه از اتاق بسیار سرد.

زاخه خانه: ☜ زاخرخانه.

زاخەکەن: کەندەسمە، حەوڕەنگیلە، ڕەنگرێژە، مێشخورە.[ف] نام پرنده‌ای است

زاخێز: خێزەڵان، زیخەڵان.[ف] شنزار

زاربوغازە: شەلەگەی دێراو، ئەو شوێنەی ئاوی لێوە دەچێتە نێو کەردوو.[ف] دریچه‌ای که آب از آن داخل جوی می‌شود

زاربێنە: زاربێن، شتێکە لە دار یان پەڕۆ بۆ تێئاخنینی زارکی گۆزە و جەڕە، تۆپەوانە.[ف] دهانەبند

زارجوو: ئەندازەیەک بنێشت بۆ جاوین. *(زارجوویەک بنێشتی لە دەمدا بوو.)* [ف] مقدار آدامس که در دهان می‌گذارند

زارچکە: جاجکە، بنێشت، چەقە.[ف] سقز، آدامس

زارچن: بژارچن، مەساسەیەکی چکۆلەیە بژاری پێدەکەن.[ف] ابزار وجین

زارکەبێنە: ☜ زاربێنە

زارە و دەر: سەر تەندووری بەر ئاوەڵا.[ف] سر تنوری که جلوش باز باشد

زافەوەر: زەیستان، ژنی تازە زاو.[ف] زن تازه فارغ شده

زاو و زاتوول: بەچکە و مەچکە، منداڵی سەرووپێچکە.[ف] بچه‌های کوچک و زیاد

زاوا ڕێوی: زاوایەک کە دەچێتە سەرماڵی خەزوور.[ف] دامادی که در خانەی پدرزن زندگی می‌کند، داماد سرخانه

زاوا زێڕینە: تازە زاوا، زاوای خۆشەویست.[ف] تازه داماد

زاول: ملۆزم، مێمڵ.[ف] مزاحم

زایەند: گان، سێکس، نزیکی کردنی نێر و مێ.[ف] جماع، سکس.

زبلاخە: زبڵدان، زبڵگە، شوێنی ڕشتنی زبڵ و زاڵ.[ف] زباله‌دان

زبلکوان: زبڵگە، زبڵدان.[ف] زباله‌دان

زبێل: چیلکە و خێز و خۆڵ لەنێو دەغڵدا *(ئەگەر نۆکەکە زبێلی کەمە کەوی مەکە.)* [ف] آشغال

زجاو: زەلکاو، زۆنگ، باتلاغ.ف باتلاق

زڕ: وشک، کزر *(ئەو دانەوێڵە تەڕە لەبەر خۆر هەڵخەن با زڕ بێ.)* ف خشک

زراو: بالابەرز و قەدباریک *(لە تیشکی ڕوومەتت سارده هەناسەم/ کز و بێتینی ئەو بەژنی زراوم. «هەژار»)* ف کمر باریک

زرپوزیندوو: ساخ و سلامەت و وریا، زیت، وریا *(زرپوزیندوو لە لامان ڕاوەستاوە)* ف سلامت و هشیار

زرخەو: خەوزڕاو، خەوپەڕیو *(تازە ڕرخەو بووە خەوی لێناکەوێتەوە.)* ف از خواب پریده

زرۆپ: نوقستان، سەقەت، ڕینجۆ.ف فلج

زرووقە: شۆق، بریقە، شەبەق.ف درخشش

زرەبیزا: گیایەکی کوێستانییە لاسقی ڕەقی هەیە ف نام گیاهی است

زرەچێرگ: باڵداریکە لە چێرگ چکۆلەترە.ف هوبره

زرەکەش: زەوییەک کە باش ئاو نەدرابێ و جێگا جێگای بە وشکی مابێتەوە.ف زمینی کە خوب آبیاری نشده باشد

زرەلاو: گیایەکە قالۆری هەیە و ڕەنگی سپییە، زۆر بەرز دەبێتەوە و لەنێو قۆپیدا شین دەبێ. ف نام گیاهی است

زرەمەندێ: ☜ بەلبەلە شوانە

زگ لەوەڕێن: زگەڕۆ، مشەخۆر، زگدڕاو، سک لەوەڕێن.ف شکمو

زگچوون: زگەشۆرە.ف ☜ اسهال

زگدڕاو:) زگهانک، زگەڕۆ، زۆرخۆر؛) ناوی دێیەکە لە نزیکی مەهاباد.ف) شکم گنده؛) نام روستایی در نزدیکی مهاباد

زگهانک: زگزل، ورگن، گەدەزل.ف شکمو

زگەشۆرە: زگچوون، تەقەفیرە، سکەشورە، بەلەفیرە، تەقەتورە.ف اسهال

زگەشۆرێ: زگچوون.ف اسهال

زگهۆڕ:) زگزل، گەدەزل، ورگن، زگهانک؛) زگەڕۆ، زۆرخۆر.ف) شکم گنده؛) شکمو

زگێنی: زەگەڕۆیی، چلێسی.ف شکمو بودن

زلحۆل: زلحۆ، تەژەی ناقۆلا و گەمژە، گەوجی زەلام.ف لندهور احمق

زلخاو: کالان، کێلان.ف غلاف، نیام

زلووقیاک: هەراهەرا، زەنازەنا، هەڵلاوبگر.ف سر و صدای زیاد

زلەموو: مووی پیریی بن چەناگەی پیرێژنان. *(هێندە پیرە زلەمووی لە چەناگە هاتووە.)* ف مویی کە بە علت پیری روی چانە پیرزن می‌روید

زمان بە چاو نەگەیشتن: بریتی لە تینوێتیی زۆر. *(هێندەم توونییە زمانم بە چاوم ناگا.)* ف کنایه از عطش زیاد

زمان بە مۆلەق وێستان: زمان لە گۆ چوون، زمان شکان.ف از حرکت افتادن زبان.

زمان پاراو: دەم پاراو، دەماوەر، قسەزان.ف سخندان

زمان لە گۆ چوون: ☜ زمان بە مۆلەق وێستان

زمانەخەسوو: گیایەکی گەڵا پان و دڕکاوییە لە گوڵداندا پەروەردە دەکرێ.ف کاکتوس

زمێر: زمهەر، ئازووخەی زستان.[ف] ذخیره

زناک:) نیشانە، تابلۆی نیورێ؛) نیشانە لە نووسیندا وەک : ؟ ، ! ؛ [ف]) تابلوی راهنمایی و رانندگی؛) نشانەهای نوشتن مانند : ؟ ، ! ؛

زنگار: زنار، تیشە شاخ.[ف] سخره

زنە: (+) کانیلە، کانیلکە.(دایکی زانایە کوڕی ئازا دەنێریتە خەبات/ من گوتم توش تیبگە ناگاتە دەریایە زنە.«هیمن».) [ف] چشمەی کوچک

زنەکێش: (+) زونگکێش، جوگەلە دروست کردن لەنێو زونگدا بۆئەوەی ئاوی زونگاوەکەی پێدا بڕوا.[ف] درست کردن جوی آب در چمن آبزا.

زوخ: خووس، خوێز، زوقم، ئالشک، ئالیسکە، سیخوار، خووسار.[ف] سرماریزه

زوخبردە: گیاوگژ وبیستان و زەرحاتی سەرمابردوو.[ف] سرمازده

زورار: (+) قەدباریک. کەمەر باریک، زراو.[ف] کمر باریک

زورکاندن: دەنگی یەستر، یەستر دەزورکێنێ.[ف] صدای قاطر

زورکە: دەنگی یەستر.[ف] صدای قاطر

زورهان: پیر، بیختیار، بەساڵاچوو *(پیری زورهانی کەنەفتی دەردەدار/ داتەپیوی بێپەسیوی کولەوار. «هیمن».)* [ف] پیر، مسن

زۆرینە: لانی زور.[ف] اکثریت

زوقرە کردن: فجە کردن، دیق کردن، لەداخا مردن، *(ئەمشەو بێ تو خەو دالداریکی نامویە و نایەتە ژوان/ وەک دوو دلداری تامەزرۆن پیلووەکانم/ لە سوێنی قومە وەنەوزێکدا زوقرەیان کرد/ لە تاسەی ڕامووسینێکدا هەلپرووکان. «قادر عەلیخا».)* [ف] دق کردن.

زوکولە: زمانە چکۆڵە.[ف] زبان کوچک

زۆلانە: تەوق، قەلادە، قەلاتە، ئالقەی ملی تاژی. [ف] قلاده سگ شکاری

زولف شەمسە: شەش گولێنگی پێشە سەر بوو بە شەدەوە کە سێ بەملادا و سێ بەولادا شۆڕ دەبووە.[ف] منگولەای کە زنان بە دستار آویزان میکردند

زولم: ستەم، ناهەقی، گووج، ناڕەوایی.[ف] ظلم، ستم

زوما: زاوا.[ف] داماد

زۆمپا: کوورە، زۆپا، سۆبە.[ف] بخاری

زۆنگکێش: ☜ زنەکێش

زووبر: تەخت، ڕاست، عەردا زووبر، زەوینی ڕاست.[ف] زمین هموار

زووروو: سووتووی خوری *(بە داسەکە دەستی خوی بری زووروومان بو کرد خوینەکەی وشک بوو)* .[ف] خاکستر پشم و مو

زووروشک: گەوج، کەلحۆ، ناهێر، هەقمەق، گەمشو، نەفام.[ف] نادان، ابله

زووفا: گیایەکی دەرمانییە بستێک لە زەوی بەرز دەبێتەوە و گولی قاوەیی دەر دەکا.[ف] نام گیاهی است

زووقاندن: دەنگی یەستر، یەستر دەزووقێنێ.[ف] صدای قاطر

زووقە: دەنگی یەستر.[ف] صدای قاطر

زەجرەبە: جەزرەبە، ئازار، عەزیەت.[ف] اذیت

زەحمەتکێش: ڕەنجکێش، کرێکار.[ف] زحمتکش

زەخم: (+) توند، مەحکەم *(بەنەکە زەخم گرێدان.)* [ف] محکم

زەخمار: زامار، بریندار، کوڵەوار، [ف] زخمی

زەربەقوونە: هێلکە، هێک، زەبرەقوون.[ف] تخم‌مرغ

زەرحات: شیناوەرد، بێستان، تەرەکاری.[ف] جالیز

زەرد و ماه : شاخی بەرز و ئەستەم، ڕەوەزی ڕژد و بەرز. *(گەیشتمە سەر ترۆپکی ئارەزوو ڕۆژی کەچی ڕوانیم/ لە پێشمدایە زەرد و ماهو سەخت و ئەستەمێکی‌تر «هێمن».)* [ف] سخره‌ی صعب‌العبور

زەردەگوێنی: جۆرێک گوێنییە ڕەنگی لاسق و درووەکانی مەیلەو زەردە.[ف] نوعی گون

زەردەڵۆک: (مەیلەو زەرد، زەردواش.(زەردەڵ، کز و لاواز.[ف] (رنگ مایل به زرد) لاغر، نحیف.

زەردی زرۆقی: جۆرێ کەوشی قەدیمی ژنانە بوو.[ف] نوعی کفش قدیمی زنانه

زەردیکە: زەردوویی.[ف] یرقان

زەرق: ڕیا، دووڕوویی، تەشی‌ڕێسی.[ف] تزویر

زەرەج: زەرەژ، دوراج، کەو.[ف] کبک

زەرەند: گوژارک، کوژاڵک، کاڵەکە مارانە.[ف] هندوانەی ابوجهل

زەریکە: خنازیل، خەنازیر.[ف] گواتر

زەریم: نێرگز، گوڵێکی گەلا سپی بەهارییە، نەرگز.[ف] نرگس

زەڕیی مسقاڵی: پارچەیەکی قەدیمی بوو بۆ کراسی ژنان.[ف] نام یک پارچەی قدیمی

زەعف: زۆر، زەهف، فرە، گەلەک.[ف] زیاد

زەڤەر: (+) چالاک، گورجوگۆل.[ف] چابک

زەڤەنگ: داخوازی، خوازیاری، داوا.(گەلەک ژباڤا وی زەڤەنگ کرن نەهاتە رازی بوونی.) [ف] تقاضا

زەق: (+) هەڵمات، مەڕمەڕ، کەللا.[ف] تیله

زەقان: مێشێن، ماتانێ، هەڵماتێن.[ف] تیله‌بازی

زەق‌زەقە: ئەستێرە، هەسارە، ستێر، ئاسارە.[ف] ستاره

زەلامە بەفرینە: پیاوە بەفرینە، ئەو پەیکەرەی منالان بە بەفر دروستی دەکەن.[ف] آدم‌برفی

زەلبەقوونە: پووشبەقوونە، پووش‌بەقنگە.[ف] سنجاقک

زەلزەلە: (ئاوی برین، زنچکاو، (برینەکەی زەلزەلەی لە سەر نیشتبوو) .(کوڵۆی نەخووس لەنێو قوڕدا. *(پاستاوەکەت چاک نەخووساندووە زەلزەلەی تێدایە.)* [ف] (کلوغ خشک در گل (آبی که روی زخم می نشیند.

زەلمە: گیایەکە لە قەراغ چۆم شین دەبێ.[ف] نام گیاهی است

زەلە: زایەڵە، دەنگدانەوە *(کزەی پایز پەرووزانی پەڕ و باڵی هەڵۆی هەردم/ لە کوێستانی سەقز نایە زەلەی دەنگی تەواری تر. «عەلی سەلیمی بابامیری ...پەشێو».)* [ف] پژواک

زەلیو: زەوینی زۆر خووساو بە باران کە لاقی تێ هەڵدەچەقێ.[ف] زمین خیسیده

زەمانە: ڕۆژگار، ڕۆژیار، ڕۆجیار.[ف] روزگار،

زمانه

زەمبەر: (+) رادە بۆ لێدان. *(دەبێ زەمبەرێکت لێدەم.)* ف اندازه برای کتک زدن

زەمبەلەک: ئەستەملی، ناوە، قورکێش، دەفری قورکێشان. ف ظرف گل‌کشی

زەمبیلۆکە: قەرتاڵەی چکۆلە. ف سبد کوچک

زەنجەف: زێڕ و زمبەر، متومورروو، کەرەسەی خۆرازاندنەوەی ژنان. ف زیورآلات.

زەندووک: زەندەک، پارچەی باسکپۆش بۆ کار وەک سۆرانی، قۆڵچاخ. ف پارچەای کە هنگام کار به ساعد و بازو می‌بندند

زەنگـۆل: تەمبەل، تەپلۆس، قوون گران، تەوەزەل، کاهیل. ف تنبل

زەنگۆل: گوێزنگ، گویزک، قاپی پا. ف قوزک پا

زەنگۆڵە: (+) شانەی زەردەواڵە. ف شانەی موسە.

زەنگەر زەنگەر: لەرزەلەرز، لەرەلەر. ف لرزان لرزان.

زەواد برین:) خواردنی خۆراک، نان خواردنی کەسێک کە ماوەیەکی زۆر برسی بووە. *(دوو رۆژە زەوادەم نەبریوە.)* ؛) برینی رسق و رۆزیی کەسێک. *(گوناحن ئەو تۆزە زەوادەشیان لێ مەبڕە.)* ف) خوردن غذا بعد از مدتی؛) روزی کسی را بریدن

زەواد کردن: زەواد بڕین، خواردنی نان و پێخۆر. ف خوردن غذا

زەوارە: تەختەی باریکی لێواری سندوق و پەنجێرە و ... چوارچێوەی ئاسن یان تەختەی شووشەگیری پەنجەرە و دەرگا، پەرواز. ف زوار

زەولان: (قەلادە، زۆلانە، (تۆقێکە لە ئەستۆی دیلی دەکەن. ف (قلاده، (حلقەی آهنی کە بە گردن اسیر می اندازند.

زەوەززە: زێ و زوو، زاوزێ. ف زاد و ولد

زەوەنگ: ☜ زەڤەنگ

زەهف: زۆر، فرە، زیاد. ف زیاد، بسیار

زەیف: فێڵ کردن لە مامەڵەدا، گزە. *(فەقیرە لەو مامەڵەدا زەیفی لێکراوە.)* ف کلک زدن در معامله

زەیقەت: ئازار، تەنگانە و ناخۆشی، ئێش و ژان. *(پێم ناوێرن دەرد و زەیقەت.)* ف اذیت و آزار

زێ و زوو: زگوزا، زاوزێ، زەوەززە. ف زاد و ولد

زێباز: مەلەوان. ف ملوان

زیپکە: خیزی ورد، دەنکە زیخ. *(زیپکەکەی لە پەنجێرەکەدا و حاڵیی کردن.)* ف دانه شن

زێچ: (+) تەنەکەی ئەستوور، گاڵۆن. ف چلیک کلفت

زێدە پاروو: پارووی زیادی، خۆراکی زیادی بە کەسێک دان بۆئەوەی قەڵەوبێ. ف لقمەی اضافی دادن به کسی که چاق شود.

زێدەگاوی: دەستدرێژی، زێدەڕەوی. ف تجاوز

زێرگەوان: زێوان، نگابانی شوێنێک، مجێور. ف نگهبان

زیـرۆح: رۆح لەبەر، گیاندار، زیندەوەر. ف موجود زنده

زیـزرەمەنـدێ: گیا سیریژ، زرەمەندێ،

بەلبەلەشوانە.[ف] نام گیاهی خوراکی

زیلاقە: قوڕ و چلپاو، لیتە. *(لەو قوڕ و زیلاقەیەدا کیرم خواردبوو.)* [ف] گل شل کە بە پا میچسبد

زیلــک:) +) زراو، کیسەی زەرداو، [ف] کیسەی زهرە

زیلــک ڕژان: زراو تــۆقین، زراو ڕژان، زراو چوون.[ف] زهرترک

زێمار: زامدار، بریندار، زامار.[ف] زخمی

زین: (+) کورتکراوەی خاتووزین، ناوی ژنانە، گراوەکەی مەم.[ف] نام زنانە

زیندووڵە: میکرۆب، جانەوریکی بچووکە بە چاو نابیندری.[ف] میکروب

زیندە بەتاڵ: بیکار و بەرەڵلا، خویڕی.[ف] لات و لاابالی

زیندەخەو: بیرەخەو، چوونە فکرەوە بەجۆریک کە هۆشی لەلا نەمینی.[ف] بە فکر فرورفتن

زیندی سەر: بە زیندوویی، لە حاڵی ژیاندا *(بە زیندی سەری خۆی ماڵی بۆ عەولادەکانی جیا کردەوە.)* [ف] در حال زندگی

زیەلە: زراوی گیاندار، زیلک، کیسەی زەرداو.[ف] کیسەی زهرە

ژارۆ: ژاری، هەژار، فەقیر، بەلەنگاز.[ف] فقیر، تهیدست.

ژارین: پاڕانەوە، دوعا کردن، لالانەوە.[ف] نیایش

ژاژک: (+) باوێشک، پێنەکی.[ف] خمیازه

ژاڤین: ژیانەوە، بووژانەوە.[ف] دوبارە جان گرفتن

ژالانە: ناوی چیایەکە لە هەورامان[ف] کوهی در اورامانات

ژالەمۆ: ژیلەمۆ، ژیلە، زیلەمۆ، پوولووی بن خوڵەمێش.[ف] آتش زیر خاکستر

ژاوەژاو: (+) لاژەلاژ، بە کاوەخۆ قسە کردن، قسەی زۆر و هیچ و پووچ.[ف] حرف زدن آدم گیج و بی‌ارزش

ژقلتە: ژەقنەمووت، ژەهریکی کوشندەیە، شتێکی کە زۆر تاڵ بێ.[ف] زهری کشنده

ژمێریار: ژماریار، بژمێر.[ف] حسابدار

ژن و ژاڵ: دەستەی ژن و مێوینە *(لەدەوری کانییەکە پۆلی ژن و ژاڵ ئاپۆرەیان داوە.)* [ف] انبوه زنان

ژنگار: جۆری هەنجیرە.[ف] نوعی انجیر

ژنیلانە: ژنانیلە، پیاوێ کە ئاکاری ژنانەی هەیە.[ف] مردی که رفتار زنانه دارد.

ژۆڤار: شۆڤار، نەمام، دووزمان، قسەبەر.[ف] سخن‌چین

ژوقم: تاڵ، تامی تاڵ، تەحل.[ف] تلخ

ژونرۆ: ژانی ئێسکی لەش، ڕۆماتیز.[ف] روماتیسم

ژووژیان: (+) پشوودان، حەسانەوە، سانەوە.[ف] خستگی در کردن

ژەرژێ: جووجەڵە، جووچک.[ف] جوجه

ژەمەخوێری: قاوەڵتوون، نان و چایی نێوان بەیانی و نیوەڕۆ. یان عەسرۆژە، ئەو ژەمەی کە لە نێوان نیوەڕۆ و ئێوارە دایە.[ف] غذا میان صبحانه و نهار، یا میان ناهار و شام

ژەمە ناهەقە: ژەمە خویڕی، عەسرۆژە.[ف] غذا خوردن هنگام عصر

ژەنگ و ژار:) قار و قین؛) ژەنگ و غەوری سەر کانزا.[ف]) سختی و ناراحتی، کینەتوزی؛) زنگ روی فلز

ژەھـ : (+) قەحبە، سۆزانی، بەستوکە، سەڵیتە.[ف] قحبە، روسپی.

ژەھرەماسی: گیایەکی گەلا تووکنی مەیلەو زەردە گوڵی زەرد دەر دەکا و لاسقەکەی قاوەییە زۆر لە گۆگەم دەچی، وشکی دەکەن و بە مەڵو دەبیەن لە چۆمی دەکەن و بە دار دەیکوتن تالاوەکەی ماسی دەکوژی.[ف] نوعی گیاه تلخ که برای شکار ماهی استفاده می‌شود.

ژێرپاتۆل: ژێرشەلوار.[ف] زیرشلوار

ژێرپشتێن: پەڕویەکی چەند لایە پێکیدا ددوورن، ژنان لەژێر پشتێنەوە دەیبەستن بوئەوەی جوان ڕاوەستێ.[ف] پارچەی چند لایەای که زنان زیر شال می‌بندند

ژێرچەپۆکە: دەسبەسەر، چەوساوە، ، چەپۆکە سەر ، زەلیلی بەردەست، دیل و کویلە. *(کورد تا کەنگی هەر دەبێ ژێر چەپۆکە بێ.)* [ف] زیردست، تحت سلطە.

ژێرچەپۆکەیی: دەست بەسەری، چەپۆکە سەری.[ف] تحت سلطە بودن

ژێرشەڕوال: ژێرپاتۆل.[ف] زیرشلوار

ژێرکەن: بنکۆل، کوڵینی بنەوەی شتێک. *(هێندەیان گڵەکە ژێرکەن کرد هەتا ڕووخا.)* [ف] کندن از زیر

ژیژەلە: جۆری گوێنی مەیلەو سوور، سوورە گەوەن.[ف] گون سرخ

ژیگوڵ:) ژیکەڵە، جوان، دەلال، شەپال؛) ناوی کچانە.[ف]) زیبا؛) نام دخترانە

ژیلوان: ناوی چیایەکە لە کوردستان.[ف] نام کوهی در کردستان

ژینگە: جێگەی ژیان، شوێنی ژیان.[ف] محیط زیست

ژیوان:) بژیو، مایەی ژیان:) ناوی گولیکە.[ف]) مایەی زندگی؛) نام گلی است

ژیوەل:) خڕ و خۆل، نەرمونۆل و خریلانە، خەپەتولە؛) بووژانەوە، ژیانەوە.[ف]) تپلی؛) دوبارە جان گرفتن

ژیویان: جوولان، بزووتن.[ف] حرکت کردن

س

ساپ: بەردی پانی یاریی ساپساپانی.[ف] سنگی پهن و کوچک برای بازی ششخان.

ساپساپانێ: یارییەکی منداڵانەیە بە بەردێکی پان و تەنک دەکرێ وەکوو شەشخان وایە.[ف] اسم یک بازی بچەگانە

ساتار: شوێنی بێدار و ڕووتەن لەنێو دارستاندا.[ف] جایی در میان جنگل کە درخت ندارد

ساتور: (+) کاتور، زەوی و مەزرای ڕووتاوە و گیا لێنەماو *(جارەکە وا ساتور بووە مەڕەکان تێر ناخون.)* [ف] مزرعەی بدون علف

ساتوسەودا: ☜ سارد و سەودا

ساچێنەر: سارێژکەر، کەسێک کە برین سارێژ دەکا.[ف] التیام‌کنندەی زخم

ساردوسەودا: مامەڵە، کڕین و فرۆشتن، ساتوسەودا.[ف] معاملە

ساردخانە: (شوێنێک کە میوە و گۆشت و شتی دیکەی لێ ڕادەگرن بۆئەوەی خراپ نەبێ، (شوێنی مردوو تێدا ڕاگرتن لە نەخۆشخانە.[ف] سردخانە

سارده پەرێز: جارە گەنمێ کە نەکێڵدرابێ و بۆ ساڵی دوایی بە جاری مابێتەوە.[ف] مزرعەی گندم کە شخم نزنند و برای سال بعدی بماند

سارده گوج: بەچکەی ماڵاتێک کە درەنگ ژەکی دەدەنێ و هێزی مژینی گوانی دایکی نییە.[ف] برە یا بزغالەای کە توانایی مکیدن مادرش را ندارد.

سارده گوژ: ☜ سارده گوج

ساردەکێڵ: زەوی و مەزرایەک کە لە قەوس و سەرمای پایزدا دەکێڵدرێ.[ف] شخم هنگام سرمای پاییز

سارنجۆک: سەلاجە، یەخچاڵ، بەفرەچاڵ.[ف] یخچال

ساروو: سەرمەست، شەیدا و سەرخۆش، شاد و بە کەیف.ف شاد و شنگول

سارێن: ساورێن، سابرێن، نێری تەگە.ف بز نر

ساقەتە سوورە: زەرنەقووتە، بێچووە باڵندەی پەڕ دەرنەکردوو.ف جوجەگنجشک پر درنیاورده

ساک: (+) جانتا، کیف.ف ساک

ساکار:) سادە، بێنەخش و خەت؛) مرۆی سادە و دڵساف.ف) سادە و بدون خط؛) انسان سادە و پاکدل

ساکن: ئۆقرە گرتن، سیچەن گرتن *(دەمەکەت بێنە بێنێ ناو دەمم/ دەبا ساکن بێ دڵەکەی پڕخەمم. «فولکلور».)* ف آرام گرفتن

ساکەدەشت: ساکەگۆڕ، گۆڕەپان، دەشتی پان و بەرین.ف دشت وسیع

ساکەگۆڕ: گۆڕەپان، دەشتایی. ساکەدەشت.ف میدان، دشت

سالاو: ساڵێک کە ئاو زۆر بێ، تەڕەساڵ.ف سالی کە آب زیاد باشد

ساڵدانە ساڵدانە: هێواش هێواش، سووکە سووکە، ئارام بەڕێدا ڕۆیشتن *(ساڵدانە ساڵدانە لەولارا هات)* .ف سلانە سلانە

سالم: ساق، ساغ، سلامەت.ف سالم

سالووز: لێزان، شارەزا، وەستا، کارزان.ف ماهر

ساڵەوەخت: ساڵهات *(منالەکەمان ساڵەوەختی هاتۆتەوە پێ ناگرێ.)* ف سالگرد

سامالسا: ساف و لووس، *(بەفر شاخ و هەردی سامالسا کردووە.)* ف صاف

سامۆتە: سامۆرتە، کەژوو. (دەلالـۆ لالـۆ هەستەوە/بە بەن سامۆتەی زینەوە/تفەنگەکەت، قەڵەمەکەت، گوارەی سووری گوێچکەی مێژوون هێشتا هەردەلەرێنەوە.«شێرکۆ بێکەس».) ف فتراک

سان: سێبەر، سا، سێوەر، نیسی *(سان داربی خوەشە کەومـاری نەوی/ دڵداری خوەشە بەوکاری نەوی «گۆرانی».)* ف سایە

ساوان: (+) دارێک کە لەسەر دوو کۆڵەکە ڕایل دەکرێ جلوبەرگ و کەلوپەلی پێدا هەڵدەواسن. ف چوبی کە بر دوستون قرار می گیرد برای آویزان کردن لباس و وسائل دیگر.

ساوەلەوانی: ساوەساو، خاوەخاو، تەمبەڵی لە کاردا *(لە کاردا زۆر ساوەلەوانی دەکا.)* ف تنبلی، سستی

سایکلۆن: گێژەڵووکە، باهۆز، باگەڕ، گەرەپێچ، گەژگەرینک، گەردەلوول، زەمەن، گەردەبل.ف گردباد

سایلۆح: ساویلکە، ساکار، مرۆڤی دڵساف.ف سادەلوح

سایلۆکە: ساویلکە، سایلوح، سادەدل.ف سادەلوح

سایەد: ئاگادار، نگابان، چاو لەسەر داپچڕین و ئاگاداری لێ کردن *(ڕۆژ تا ئێوارە لە سەری سایەدە)* ف دیدەبان

سبیرۆک: جۆرێ چۆلەکەی بۆر و زۆر چکۆلانەیە لەنێو دارستان و بێشەدا هێلانە دەکا. ف نوعی گنجشک بسیار کوچک

سپی ڕۆژ: ئەو ڕۆژانەی کەشە هەوری سپی بەری ڕۆژ دەگرێ، ڕۆژی سپی.[ف] روز سفید
سپیلک: کلۆشی گەنم کە دانەکەی زۆر کەم بێ. گوڵە گەنمی بێدان.[ف] ساقه و خوشەی گندم که دانەاش کم باشد
سپیلکە: ئەو دەنکە گەنم و نۆکانەی لە قۆزاخە نەهاتوونە دەرێ و لەنێو سوورایی جەزەکەدا دیارن.[ف] دانەای که از خوشه بیرون نیامده
سپیلۆک: سپیواش، مەیلەو سپی.[ف] مایل به سفید
ستێرە: شوقەلەت، ستێرک، سەکۆی رەشماڵ.[ف] سکوی سیاەچادر
سجیل: ناسنامە، هەویە.[ف] شناسنامه
سجیلنووس: کەسێ کە هەویە دەدا بە خەڵکی، کوێخا سجیل.[ف] صادرکنندەی شناسنامه
سر: (+) بێئاگا، بێحەس *(دوکتور دەانی بۆ سەر نەکردم کێشای.)* [ف] بیحس
سرە سەپۆلە: مرۆڤی گێژ و کاس و هیچنەزان، کاس و وڕ.[ف] گیج و منگ
سزرگە: مۆچرک، تەزووی لەش.[ف] تیر کشیدن و سیخ شدن موی بدن
سزگاو: تیژاو، سزگ، ئاوی پەنیر کە لوڕکی لێدەگرن.[ف] آب پنیر
سستەر: ☜ سیستر.
سقدر: سقدە، سەردەرانە.[ف] نردەی بالای در.
سکەڕۆ: زگەڕۆ، زگدڕاو، زگهانک، بریتی لە زورخور.[ف] کنایه از آدم شکمو
سلمۆچک: سمۆچک، قەڵەشتی نێوان سمی ئاژەڵ.[ف] شکاف سم حیوان
سلۆک: سل، سرک، ڕەوەک، ڕەوک.[ف] رموک
سلیمۆتەوەرە: پەپووسلێمانکە، خاتوون سێمانکە.[ف] هدهد
سلیە: گوللە، فیشەک.[ف] تیر
سمرسمر: پێچەقاندن، منجڕبوون، بە زۆر و ئیسەرەم کارێک کردن.[ف] پافشاری
سمکوڵ: (+) پێکوڵ، سم بە زەویدا خشاندنی جوانەگا کاتی شەڕ کردن
سمێڵ چەخماخی: سمێڵ تیژ و بارێک، کەسێک کە سمێڵی درێژووکەیە.[ف] کنایه از سبیل دراز و باریک
سمێڵچەورانە: بریتی لە بەرتیل، دەمشیرینی.[ف] رشوه
سمێڵقیت: بریتی لە مرۆڤی بە پۆز و شایی بەخۆ، مرۆڤی لووت بەرز و قیت و قۆز.[ف] آدم مغرور خوشتیپ
سمێڵە خنچکە: بسکەی سمێڵ، زەردەخەنەی پیاو.[ف] لبخند مردان
سن: (+) ناوی هۆزێکی بچووکە لە هۆزی بلباس.[ف] نام طایفەای از عشیرت بلباس
سنجانە: سەرپۆش، لەچکە.[ف] روسری
سنخچی: شکستەبەند، جەراح.[ف] جراح
سندووقە شەیتان: تەلەویزیون، تیڤی.[ف] تلویزیون
سنگ شێری پشت ماکەر: بریتی لە پیاوی زەبەلاح و کەمغیرەت.[ف] کنایه از مرد لندهور بیغیرت

سنگەسۆژە: دڵەکزێ، ژان و کزانەوەی سینگ. ف سوزش سینه

سنگەڵ: تەپک، گردوولکە، جییەک بە قەدی کێوەوە کە شین بێ و گیای پێوە بمێنێ. ف تپەای کوچک در کوه کە سرسبز بماند

سنەسن: خاوەخاو، تەمبەڵی و دەستەوستانی لە کاردا *(بە بەر ئەو کارەوە هەر سنەسنیەتی.)* ف تنبلی کردن هنگام کار

سوارە و پیادە: ناوی جۆری ئۆییەی بە رەنگیانە گیراوەیە لە پەراوێزی دەسماڵی دەدەن بۆ جوانی. ف نوعی زیورآلات زنانە

سواری قسەی خۆ بوون: بریتی لە پێچەقاندن و پێداگری لەسەر قسە و بیروڕای خۆ *(سواری قسەی خۆی بووە بە ئامان و زامان واز نامێنێ.)* ف پافشاری بر حرف خود.

سواڵە شێوێنکە: فشە، گیایەکە لەنێو گەنمدا شین دەبێ و کاتی دروێنە نایەڵێ سواڵەی دەستی درویّنەوان پێکەوە بنووسێ و فشی دەکاتەوە. ف نام گیاهی

سواندان: پاسارە، سواندە، سوانە، گوێسەبانە، گوێسوانە. ف لبەی بام

سوتفە: هەڵکەوت، دەگمەن. ف ندرت

سوّدە:) کلۆر، دەرمانێکە تێکەڵ ئاوی خواردنەوەی دەکەن بۆئەوەی خاوێنی بکاتەوە؛) بلغ، بەلغ، بەلغ. ف) کلر؛) جرم

سوراڵک: گیایەکە بەقەد کیفوار گەڵاکەی وەک گەڵای کەسکەسک پەرە پەرەیە و شین و مەیلەو سوورە، لە ئاودا لەگەل بەن دەیکوڵێنن بەنەکە سوور دەکا. ف اسم گیاهی

سۆراویلک: مراوییە کێوی. ف مرغابی وحشی

سۆرغەرە: ڕەنگێکی زەردی مەیلەو قاوەییە بۆ ئاسک و ئاژەڵ. *(ئاسکێکی سورغەردمان بە بەر قەدی کێوەکەوە دی.)* ف رنگ بور مایل بە قهوەای

سوریت: سرووت، کڵۆش، لاسقی گەنم و جۆ. ف ساقەی گندم و جو

سوژن بەدز پێکردن: بریتی لە شاردنەوەی مەسەلەیەک لەنێوان چەند کەسدا. *(وایان شوژن بەدز پێکرد تازە کەس تێی ناگا.)* ف مخفی کردن چیزی میان چند نفر

سۆشین: گیایەکی ئەستوورە لە گۆگەم دەچێ، بنەکەشی وەک چەوەندەر وایە وشکی دەکەن و لێیدەکەن ئاردەکەی دەکەن بە پەڵوولە. ف نام گیاهی

سوکوچرووک: ئابڕوو تکاو، ریسوا، خوێڕی. ف فرومایە و رسوا

سوکور: سیخوڕ، سیخچوولە، ژیشکی گەورەی تیرهاوێژ. ف سگرنە

سۆڵەخانە: ساردا‌و، ژێرخان، قووڵکە لە عەرزیدا بۆ ئاو سارد کردن. ف سردابە

سۆڵین: گیایەکی کوێستانییە بە پۆل دەڕوێ زۆر بەرز دەبێتەوە قالۆری هەیە گەڵاکەی وەک گەرچەک وایە. ف اسم گیاهی است

سۆمپا: سۆبا، زۆپا، سۆبە، کوورە. ف بخاری

سۆمەر: مەلە، مەلێ. ف شنا

سۆنەیی:ناوی هەڵپەڕکێیەکی کوردییە. ف نام

یک رقص کردی.

سونغ: تەمەن، عومر *(یارێکم گرتووە لە سونغی خۆمە.)* [ف] هم‌سن و سال

سووتەبا: گڕە، گڕەبا، سەبوون، بای گەرم. [ف] سبون

سووتەڕۆک: جێگای سوتمان، جارە گەنمێک کە دەسووتێ و ڕەش دەبێتەوە. [ف] مزرعەی سوخته

سووخەت: ئاکار، خوو، ڕەوشت. [ف] اخلاق

سوورمالک: سوورە بانوو، زەویی بێ‌خێز. [ف] زمینی که خاک است و شن ندارد

سوورمل: (+) جەمسەری کێو. [ف] خط‌الراس

سوورمەن: زەویی گڵە سوورە، سوورە بانوو، گوشتە زەوی. [ف] زمین نرم

سوورە بانوو: زەویی گڵە سوورە، بەرانبەری خێزەلان. *(ئەم پەتاتەیە خاکەکەی سوورە بانوو بووە تامی زۆر خۆشە.)* [ف] زمین که خاک سرخ باشد

سوورە پنگ: پنگە سوورە، جۆری پنگەیە گەلاکانی مەیلەوسوورە هەرکەس بیخوا زکچوون دەگری. [ف] نوعی پونه

سوورە چیغ: جۆری چیغە هەوارچییان لە قامیش دروستی دەکەن. [ف] پرچین نی

سوورە گوێنی: جۆری گوێنی مەیلەوسوورە، ژێژڵە گەوەن، ژیژەڵە. [ف] گون سرخ

سوورە مراوی: سوورەقانگ، جۆرێک مراوییە کێوییە ڕەنگی سوورە. [ف] نوعی اردک

سووری دووگر: بریتی لە کەسێک کە دوو شتی وێگرا دەوێ. *(بۆتە سووری دووگر خورماشی دەوێ و بەغداشی دەوێ.)* [ف] کنایه از کسی که دو چیز را با هم می‌خواهد

سووژێت: سووژە. [ف] سوژه

سووک: نەقیزە، دارێک کە نوکێکی ئاسنی تێچەقاوە و گا و ولاخی پێ لێ دەخوڕن. [ف] فلز نوک تیزی که برای راندن حیوانات به سر چوبی فرو می‌کنند

سووکە: ئازارە مریشک. [ف] آبله مرغان

سووگە: گردی نەوی، تەپۆلک، تیرەگ، کەلک. [ف] تپه

سوول: سەوڵ، سەرو، داری سەرو. [ف] درخت سرو

سوولان: (+)) شایی، زەماوەند، هەڵپەرکێ؛) تاڤگە، سوولاڤ، قەڵبەزە، ئاوهەڵدێر. [ف]) رقص و پایکوبی؛) آبشار

سوونوو: سوون هاتنەوە، بلووغ بوون بۆ سەگ و تاژی. [ف] بلوغ سگ و تازی

سوونە: سن، بۆگەنکە، کیسەڵە، جانەورێکی وردی بۆرە ئافەتی گەنمە و شیلەکەی دەمژێ. [ف] سن، آفت گندم

سوێبانە: سواندان، گوێسوانە، پاسارە، سوانە، گوێسەبانە. [ف] لبەی بام

سوێر قسە: کەسێک کە لە قسە کردن تێر نابێ. کەسێک کە زۆری دڵ بە قسە و باسەوەیە. [ف] وراج، پرحرف

سۆیلانە: جۆری گوڵی جوان و بۆنخۆشە. [ف] نام گلی است

ســویلک: بــەرخ و کاژیلــەی ســاوا.[ف] بــره و بزغالەی تازه به دنیا آمده.

سەبـوون: (+) قـەدەم، تینێـک کـە لـە قرچـەی هاویندا وەک شەپۆل لە نزیک زەوی دەبیندری.
[ف] هاله که در گرما دیده می‌شود

سەچاک: سزا، پاداشتی چاکەوخراپە.[ف] عقوبت

سەحانە: دەفر و کاسەی مسین.[ف] ظرف مسی

ســەحــەت خـۆش: ڕووخــۆش، ڕەزا شــیرین، خـۆینشـیرین، ڕەزاسـووک، خـوێن سـووک، سەحەتسووک.[ف] دوستداشتنی، خوشرو

سـەحـەتگران: ڕەزاگـران، مرومـۆچ، ڕەزاتـاڵ، ڕووناخوش.[ف] اخمو

سەخ:) بنمیچ، بنبان؛) مـەلاشـوو، مـلاشـک، مەلاژگ.[ف]) سقف خانه؛) سقف دهان

سەختان: سەخناخ، سەخڵەت.[ف] مسیر سخت در کوه

سەخڵەت: (+) سـخناخ، سـەختـان، شـوێنی ڕژد و ئەستەم لە چیادا.[ف] سراشیبی سخت در کوه

سـەخـمـەرات: چـەرمـەسـەری، کـوێرەوەری.[ف] سختی

سەدەقی خۆ لێدان: ڕای خۆ دەربڕین.[ف] نظر خود را مطرح کردن.

سەرئاسنینە: جۆرێک درکی تیژە لەنێو گەنمدا دەروێ، ســەپــان تریـنــە، درووە کــەڵــەوە، چۆکشکینە.[ف] نوعی خار

سەراسۆ: لای بەرزایی، سەراسوی. *(بەسمان لێ بگـرە سـەراسـۆی بـانی/ لـە تـۆ مـالی زۆر لـە مـن جوانـی «گـورانیی ژنان».)* [ف] طرف بالا

سەرئاسۆ کردن:) مل کێشان و چاو لێ کردن *(بچۆ سەر ئەو بستووکە سەرئاسۆیەک بکە بزانە کـەس دیـار نییـە)* ؛) سـەردان، دیدەنـی کـردن، هــەوال پرســین، بــەســەر کردنــەوە، *(قـەت سەراسۆیەکمان ناکەی)* .[ف]) نگا کردن از بالا؛) ملاقات

سـەراف: (+) قـەراغ ئـاو، لێـواری چـۆم.[ف] کنـار رود

سـەرانگیرۆ: گـەڕانـەوە لـە سـەردا بـۆ خـواری. *(هـەوارچییـان لـە کوێـستانەوە بـەرەو گـەرمـێن ماڵاتیان سەرانگیرۆ کردەوە.)* [ف] برگشتن از بالا به پایین

سەراوەرد:(+) مەرزی نێوان زەویوزار، (گونـدی قـاجر و کـانی پانکـە سـنوور و سـەراوەردیـان پێکەوەیە) [ف] مرز میان زمین کشاورزی.

سەر ئەستوور بوون: بڕیتی لە فکر و خـەم و خەیاڵی زۆر *(سەرم ئەستوور بووە هێندەم بیر کردۆتەوە.)* [ف] سرگیجه گرفتن براثر بیکاری

سەربڕ: (+) دوورینەوەی گـەنـم و جـۆ و وێنجـە بەمەڵەغـان بـەشێوەیـەک کـە سـەری گوڵەکـەی بقــرتێنن. *(ئــەو وێنجــەیــە حــەیفــە ســەربـڕ مەیدووردوە.)* [ف] درو کردن و قطع کردن گندم وجو از نزدیک خوشه.

ســەربــردە: ســەرگوزیــشتە. بــەســەرهــات، سەربهورد.[ف] سرگذشت

سەربگرد: بەسەرهات، سەربردە، سەربهورد.[ف] سرگذشت

سەربەران: بەرانێک کە تەمەنی لە پێنج ساڵ پتر

بی.[ف] قوچ از پنج سال به بالا

سەربەردە: بانیژە، ئەو جێگەی گەنمی لێوە دەریژنە ئاشەوە.[ف] محل فرو ریختن گندم به دهانەی آسیاب

سەربەرووڵە: قوڵەدارێکی بەقەد بستێک دەبێ لای سەرووی باسکێشی دەکوتن دەبێتە هۆی پێوەنددانی نیرو ئاموور، پیمێکە گاینجەکە رادەگری.[ف] پیمی چوبی درخیش

سەربهورد: بەسەرهات، سەربردە، سەرگوریشتە.[ف] سرگذشت

سەربەهەش: سەربەقوڕ، تازیەبار، کەسێک کە خۆشەویستێکی مردووە و سەری بۆ لە قوڕ ناوە.[ف] کنایە از عزادار

سەربێژنگە: بریتی لە مرۆی دەستەوستان و بێدەسەلات. *(ئەو سەربێژنگەیە هیچ کارێکی لە دەست نایە.)* [ف] کنایە از آدم تنبل و ناتوان

سەرپنج: گیایەکە وەکوو کەرتەشی وایە بەلام درکی نییە.[ف] نام گیاهی است

سەرپێلک: دەسپێک، سەرەتا.[ف] ابتدا

سەربەکلاوە: (+) بارانی دەنک درشت کە لە گۆلاوە ئاوی دەدا و بلۆقی پێ دەکا.[ف] باران درشت که برروی آب حباب درست می‌کند

سەر بەخۆزدا گرتن: سەر داخستن و بیرکردنەوە. جۆری سەر داخستن کە چەنە بە قوولکی ملەوە بنووسی.[ف] پایین انداختن سر.

سەر بێ دەلاک تاشین: بریتی لە کاری ناشارەزا و بێ‌پرس و را.[ف] کنایە از کار ناشیانە و بدون مشورت

سەر پەرژان: بریتی لە دەرفەت و هەل، *(برِوا بکە هێندە گرفتارم سەرم ناپەرژێ دەنا دەهاتمە خزمەتتان.)* فرصت داشتن

سەرتووڵ: سەر لقی شلک و باریکی دارە مێو کە پێچ پێچە و ترش و خۆشە دەخورێ.[ف] شاخەی باریک و پیچان تاک

سەرتەتەی بن‌مافەتە: بریتی لە ڕواڵەت جوانی لە دەروونا پیس و خراپ.[ف] کنایە از ظاهر زیبا و باطن خبیث

سەرتەرکە: پەرۆیەکی تەڕ کراوە بەسەر گونتکە هەویریدا دەدەن بۆئەوەی کرێژ نەهێنێ یانی ڕەق نەبێتەوە.[ف] پارچەی خیسی کە روی چونە نانوانی می‌اندازند

سەرتیک: جەمسەری دروومان.[ف] محل وصل پارچەی دوختە شدە

سەرتیکە: سەیدووکە، گیایەکە بەرێکی خڕ دەگرێ و دەخورێ.[ف] اسم گیاهی خوراکی

سەرجن کردن: سەری برکە تووتن هەڵپەرتاوتن بۆئەوەی گەڵاکانی پان بێ.[ف] بریدن قسمت بالایی بوتەی توتون برای اینکە برگش پهن بشود.

سەر چادان: پەرۆیەکی گردی گوڵدۆزی کراوە دەیدەن بەسەر قۆریی چاییدا بۆئەوەی دەم بکێشێ.[ف] دمکش

سەرچرووک: سەرچلووک، سەر لقی دار. *(تازە یارێکم گرتووە خەڵکی شاری کەرکووکە/ لەبەر مەمکۆڵەی دەمرم وەک سێوی سەرچرووکە «گۆرانی».)* [ف] شاخەی بالایی درخت

سەردووشی: دوو لەتە پارچەی دووراو و ڕێک کە بە سەر شانی چاکەتدا دەیدروون هەردوو سەری لای یەخەکەوە بە دوگمە قایم دەکرێ.[ف] سردوشی

سەردوولکان: چەمەری، ئیلیگی، وایلۆک، سەردوولکە، شێعر بە مردوودا هەڵگوتن.[ف] مرثیه

سەردەژین: ژانەسەر، سەرئێشە.[ف] سردرد

سەردەلیل: سەرچۆپیگر (دەسرە هابەدەس سەردەلیلەوە) .(شۆخی نەشمیل بێ دەلیل توراوە لێم/ شایی ڕۆحە و سەردەلیل توراوە لێم. «نادر نیروومەند "بۆران"».) [ف] پیشاهنگ رقص گروهی.

سەردێر: ئاودانێکی کەم بۆ گەنم لە پاییزدا کە تەنیا ئاوەکە وەسەر زەوییەکە دەکشێ و تێیدا ڕاناوەستێ.[ف] آبیاری در فصل پاییز

سەردێر: ناوی بابەتی نووسراوە *(چیرۆکێک لە ژێر سەردێری ئەوە ... دا.)* [ف] عنوان

سەرڕاو: لای سەرووی جێگەڕاو.[ف] طرف بالایی شکارگاه

سەرڕێکرن: سەر بڕین.[ف] سربریدن.

سەرڕەشە: (+) گیایەکی گەڵا باریکە وەکوو پوار وایە.[ف] نام گیاهی است

سەرسارد: کەمتەرخەم، بێموبالات، کەترەخەم. [ف] لاابالی

سەرسواڵک: ڕیخۆڵە گەورە.[ف] روده بزرگ

سەرسۆرک: چێشتێکی کوردەوارییە.[ف] نوعی غذای کردی

سەر سۆفیلکە: گیایەکە وەک تاڵوو وایە گوڵێکی تووکنی سپی خڕ دەر دەکا.[ف] نام گیاهی است

سەر سوور: جۆرێک مراوی کێوییە سەری سوورە.[ف] اردک سر حنایی

سەر سووری بەحری: جۆرێک مراوی کێوییە سەری سوور و کڵاونەیە.[ف] اردک تاجدار

سەرسەپۆل: سرەسەپۆلە، مرۆڤی گێژ و ویژ و کاس.[ف] ☜ سرەسەپۆلە

سەرسەرەکی: لەگۆترە، ئاکۆیی، گوێ پێنەدان، لەخۆڕا کارێک کردن.[ف] سرسری

سەرسەوز: (+) مەزرا و شاخ و کێوی زەنوێر و پڕ گیا و دار؛) بریتی لە سەید، عەولادی پێغەمبەر.[ف]) سبز؛) کنایە اولاد پیامبر.

سەرشێلکە:) ئەو پەڕۆیەی بەسەر هەویریدا دەدەن دوای شێلانی.) ئەو بەنەی لە بەینی داو و سنگ دایە. بەنێکی درێژۆکەیە چەند سنگی پێوەیە دایدەکوتن و داوەکان بەو بەنەوە دەبەستن و بۆ کەوی دەنێنەوە.[ف]) پارچەای کە روی خمیر نان میاندازند.) نخی کە در دام کبک بەکار میرود.

سەرقورس:) تەمبەڵ، تەوەزەل؛) بەدگووز، خێشەسەر و گوێنەدەر.[ف]) تنبل؛) کلەشق

سەرقورس بوون: داهێزران، ماندوو بوون و هێز لێبڕان.[ف] تباسیدن.

سەرقۆزی بن ئاڵۆز: کەسێک کە زۆر دەستکورت و هەژارە، یان خەمناک و دڵناخۆشە، بەڵام خۆی شاد و دڵخۆش نیشان دەدا و لافی دەوڵەمەندی لێدەدا.[ف] کسی کە

تهیدست و غمگین است و خود را ثروتمند و شاد نشان می‌دهد

سەر قۆق: کەچەڵ، یاڵ گەنیگ، سەر گەنێگ.ف کچل

سەر قەباغ: (+) پارچەیەک کە بەسەر گیرفانیدا دەدوورن و بە دوگمە دادەخرێ، سەر گیرفان. ف روپوش جیب لباس

سەر کردنەوە: دەرفەتی دەستکردنەوە، *(نامێڵێ سەر بکاتەوە.)* ف مهلت دفاع ندادن به حریف

سەرکڵاوە: (+) چوکڵەی سەر دەسکی کەردووکێش کە دەستی راستی پێوە دەگرن.ف تکه چوبی که به انتهای دستەی گراز میکوبند برای دست گیره.

سەرکوێر کردن: لێدان و شکاندنەوەی منداڵ لەبەرچاوی خەڵکی. *(هێندەی لێداوە سەرکوێری کردووە بۆیە هیچ فێر نابێ.)* ف کنایه از زدن کودک به نحوی که قدرت یادگیری را از دست بدهد.

سەرکەوا: جۆری جلی ژنانەیە پەراوێزەکانی بە سیم دەنەخشێنن.ف نوعی روپوش زنانە.

سەرگەنیگ: کەچەڵ، یاڵ گەنیگ.ف کچل

سەرگینْدان: ژوورێکە لە تەویلەدا کە پەینی تێدا هەڵدەدەنەوە بۆئەوەی وشک بێتەوە.ف جای سرگین خشک کردن

سەرلەرێدا بوون: بەدڵ لە خزمەت کەسێکدا بوون. *(هەر ئەمرێکی بیفەرمووی سەرم بۆت لەرێ دایە.)* ف با جان و دل در خدمت کسی بودن

سەرلەبەر:) بە تەواوی، تێکرا. *(سەرلەبەری کارەکە ئەو کردی.)* ؛) سەردەبەر، مرۆڤی رۆحسووک و فەرمانبەر، ملکەچ.ف) به کلی؛) گردن‌کج

سەرما تۆپێن: سەرما گێرەوە، بریتی لە جلی زۆر گەرم.ف ضد سرما

سەرماسین: سەر ئەستور بوون، بریتی لە بیرکردنەوەی زۆر *(سم سمی کەر و چنگ چنگی یاسی، من سەرم لەو کارە دەماسی. «پەند».)* ف سرگیجه گرفتن

سەرماقزتانی: سەرمەقولات، سەرەومەقولانچ. ف معلق

سەرمامۆستا: سەرۆکی مامۆستایان، سەرۆکی قوتابخانە.ف مدیر مدرسه

سەرمردوولە: مرۆڤی شەرمێون و فەقیرۆکە *(ئەو سەر مردوولەیە هیچی لە روو هەڵنایە.)* ف کنایه از آدم شرمو

سەرمەنجەڵانە: ئەو پارەیەی زاوا لە کاتی ئامادەبوونی چێشتدا بە ئاشپەزی دەدا.ف انعامی که داماد به آشپز می‌دهد.

سەرمەند: سەرسام، واقورماو، سەرسوورماو. ف متحیر

سەرنا: سەرین، سەنیر، بالشت، بالیف.ف بالش

سەرنووسەر: کەسێک کە بەسەر کار و باری رۆژنامە و گۆڤاردا رادەگا.ف سردبیر

سەرنەرم: بریتی لە مرۆڤی گوێرایەڵ و رۆحسووک. (کورێکی سەرنەرمە چۆنت پێخۆش بێ واکار دەکا.) ف کنایه از آدم حرف

شنو و سبک روح.
سەرنێزە: ئامرازێکی پۆلایە وەک خەنجەر وایە لە سەری تفەنگی دەبەستن.[ف] سرنیزه
سەرووپێچکە: منداڵی ساوا، مەلۆتکە، زارۆک.[ف] نوزاد
سەرودڵ گرتن: بریتی لە مزاحیم بوون *(دیسان هات سەرودڵمان بگری.)* [ف] مزاحم شدن
سەرودڵ لێهاتن: گەشکە کردن، فی لێهاتن.[ف] غش کردن
سەروعوزرشۆر: بریتی لە کچی عازەب، کچی جحێڵ.[ف] دختر بالغ
سەروسووژن دان: ☜ سەنگ و سووژن دان
سەروکلاوتێکەڵبوون: بە شەڕ هاتن، ئاوقای یەکبوون.[ف] جدال و دعوا و گلاویز شدن.
سەروێ: هێمن، هێدی، لەسەرەخۆ.[ف] آرام
سەروێن: میزەر، دەسرەی سەر، پێچ.[ف] مندیل
سەرەپیرێژن: بریتی لە کچی چکۆڵەی زۆرزان. [ف] کنایه از دختر کوچک و دانا
سەرەتەشی: پووشبەقنگە، زەلبەقوونە، پووشبەقوونە.[ف] سنجاقک.
سەرەجە: تابووت، دارە تەرم، دارە مەیت.[ف] تابوت
سەرەخەر: (+) سەرە کەرێک کە لەنێو بێستان هەڵیدەواسن بۆ چاوەزار *(بێستان و بێسەرەخەر.)* [ف] کله الاغ که در جالیز آویزان می‌کردند برای رفع چشم‌زخم
سەرەدیقانێ: سەرە تاتکێ، ڕوانین بە دزییەوە. [ف] دزدکی نگاه کردن
سەرەڕۆ: (+) پێشەنگ، سەرجەلەی کاروان.[ف] پیشاهنگ
سەرەژن: ژنی قسەزان و کەیخودا، ژنی زانا و وێچوو.[ف] زن سخنور و دانا
سەرەگاوخان: هۆگان، گامەرز. ئەو شوێنەی خەتی جووت دەگاتە ئەوسەر و دەگەڕێتەوە سەر خەت.[ف] محل دور زدن در شخم
سەرەمەڕ:) مەڕێک کە دوو زگ زابێ؛) مەڕێک کە لە پێشەوەی مێگەل دەڕوا، سەرگەلە؛) ناوی چیرۆکە شێعرێکی مامۆستا هەژارە.[ف]) گوسفندی که دوبار زاییده باشد؛) گوسفند پیشاهنگ گله؛) نام شعری بلند از استاد هەژار.
سەرەمێکوتە: کەوچکە قوڵە، چمچمە کوڵە، کلکەتەشی.[ف] بچه قورباغه‌ی پا درنیاورده.
سەرەندەر: سەرودەر، زانین و تێگەیشتن.[ف] راه در کردن.
سەرەودەرکردن: بریتی لە ڕێ دەرکردن، شارەزایی، ڕێ دۆزینەوە.[ف] راه درکردن
سەرەوقوم: سەرەوبن لە ئاودا، ئاوەژوو بوونەوە لەنێو گۆمدا.[ف] سرنگون شدن در آب
سەرەوقوڵە: نووکووسۆ، یارییەکی کچانەیە بە دەرزیلە دەکرێ. دەرزیلەیەک لە مشتیان دەخەن و دەبێ بە نۆرە هەڵیدەن سەرەکەی لای سەرەوەیە یان قوڵە، هەر کەس هەڵیهێنێ دەرزیلەکە هەڵدەگرێ بۆ خۆی.[ف] نام یک بازی دخترانه
سەرهەڵبڕین:) سەرهەڵێنان، سەر بەرز کردنەوە؛) سەر بڕین.[ف]) سر بلند کردن؛)

سر بریدن

سەرهەڵنەهاتن: بریتی لە شەرم کردن، خەجاڵەتی کێشان *(لە شەرمانا سەری هەڵنایە.)* [ف] از شرم سرش بلند نمی‌شود

سەری تەماح بڕین: چاوپۆشی کردن لە تەماح لە کاتی مامەڵەدا، *(بریا ئەوکاتە سەری تەماحم ببڕیبایە و خانووەکەم بفرۆشتبایە، ئێستا هیچ ناکا.)* [ف] چشم‌پوشی از طمع

سەری خۆ خوێندنەوە: بریتی لە سەر حیسابی ماڵ و سامانی خۆ بوون. *(با سەری خۆم بخوێنمەوە ئەگەر بۆم هەڵسوورا یارمەتیت دەدەم.)* [ف] سرحساب دارایی خود شدن

سەرینا: سەرینگا، سەرین، سەنیر، باڵنج، بالیف، بالگە. [ف] بالش

سەرینچاوە: سەرچاوە، ئاخیزگە. [ف] سرچشمە

سەریوان:) تەپۆلکی خۆڵ و زبڵ، زبلکوان، زبڵدان؛) سەرانگوێلک، گووڤەک، سەلوێنک. [ف]) زبالەدان، محل جمع‌آوری زبالە؛) سرگین‌گاه

سەعانە: سەحانە، سەحەن، دەفری مسین. [ف] ظرف کسی برای غذا

سەغ: سەخ، بنمیچ، بنەبان، ژێربان. [ف] سقف

سەغڵەت: (+) سەرما و تەڕ و تووشی باران و کرێوە. [ف] سرمای شدید و بارش.

سەغیربار: کەسێک کە ئەرکی چەند منداڵی سەغیری کەوتبێتە ئەستۆ. *(خێر بۆ ئەو ژنە سەغیربار و بێکەسە باشە.)* [ف] کسی کە سرپرست چند بچەی یتیم است

سەڤا: ڕزگاری، دەرباز بوون. [ف] رهایی

سەفەر: (+) کەرەت، جار، ڕا، چەل *(ئەم سەفەر قسە بکا دەمی دەشکێنم.)* [ف] دفعە، بار

سەقڵە: قەبز، توند بوونەوەی پیسی. [ف] یبوست

سەگبایی:) بادارییی سەگ؛) نەخۆشییەکە لە سەرما و سەغڵەتدا یەکسم تووشی دەبێ و پاشووی لە هەرەکە دەکەوێ و لەسەر پێشووی ڕادەوەستێ و کەفەلی لە عەرزی دەخێشێنێ. [ف]) مرض سگ؛) بیماری الاغ کە پاهای عقبش از کار می‌افتد.

سەگڤان: سەگوان، تیرهاوێژی زانا و دەست ڕاست، نیشانە ئەنگێو. [ف] تیرانداز ماهر، تک تیرانداز.

سەگ گلاوک: سەگلاو، سەگاڤ، سەگاو، سەگاوی. [ف] سگ آبی

سەگ گورگ: ☜ سەگورگ

سەگ و شوان هاتنەوە: بریتی لە وەرشکەست بوون و ماڵ بەدەستەوە نەمان. *(جا ئاوا کاسپی بکەم سەگ و شوانم دێتەوە.)* [ف] کنایە از ورشکست شدن

سەگورگ: سەگ گورگ، سەگێک کە شێوەی گورگ دەدا یان لە ڕەگەزی گورگە. [ف] سگ شباهت به گرگ

سەڵتە: (+) کوڵۆنجە، کولیجە، سیخمەی قوڵداری ژنان. [ف] نوعی بالاپوش زنانە.

سەڵتەزینە: سواری تەنیا، ڕێبواری بەتەنێ [ف] سوارکار تنها، تک‌سوار

سەڵتە قەمچی: بریتی لە ڕاوچییەک کە بەدەستی خاڵی دەچێ بۆ ڕاو یان لەگەڵ کۆڕی

ڕاوچییان و ڕێبواران دەكەوێ و بەدەستی بەتاڵ دەگەڕێتەوە. *(ڕاوچییەكان هەموو سەڵتە قەمچی گەڕانەوە.)* ف دەستخالی برگشتن

سەڵمكە: سەڵەمكە، گیایەكە بۆ دۆكوڵیو دەبێ. ف سلمه

سەڵمۆكە كەرانە: گیایەكە وەك سەڵمكە وایە ناخوری.ف اسم گیاهی است

سەڵمۆكە: سەڵمكە،، سەڵەمكە، سلەمكە.ف گیاهی خوراكی برای آش

سەڵمەك: ☜ سەڵەمكە

سەڵەمكە: ☜ سەڵمكە

سەلیم: (+) ساغ، سلامەت، سالم، ساغ و سەلیم. ف سالم و سلامت

سەمبوور: سەبوون، گڕە، گڕەبا، هالاوی گەرما. ف سموم.

سەنان: ڕۆخ، قەراغ، كەنار، لێوار.ف كنارەی رودخانە

سەنجۆر: ☜ سەنجۆڵ

سەنجۆڵ: كەڵەوە، كەڵەمە، **كەڵەوانە**.ف چنبرەی گردن گاو درخیش

سەندەلووس: جۆرە دارێكی كورتە بنەیە بەرێكی وەك قەوزان دەگرێ تەزبێحی لێ دروست دەكەن.ف بوتەای كە ثمر آن شبیه چاتلانقوش است برای تسبی حاستفادە میكنند.

سەنگ دادان: منالّ لە سكی دایكیدا كاتی هاتنە دنیا دێتە بەر موسوڵدانی ژن و دەڵێن سەنگی داداوە.ف پایین خزیدن بچه هنگام زایمان

سەنگ گرتن: مۆتە سوار بوون، قورس بوونی لەش لە خەودا ڕاوەستانی گەڕیانی خوێن، مرۆڤ بە جووڵانەوە چاك دەبێ لەسەر ئەو باوەڕەن هەر كەسێك سەنگ گرتی *(مۆتە سواری بوو)* دەست بەری بۆ دۆخینەكەی خەبەری دەبێتەوە.ف كابوس

سەنگاو:) گۆلاو، شوێنێك كە ئاوی بارانی لێ كۆ دەبێتەوە؛) شارۆچكەیەكە سەر بە پارێزگای كەركووك.ف) محل جمع شدن آب باران؛) شهركی از توابع شهر كركوك

سەنگاوبەردنان: سەنگەوبەردنان، خستنە ژێر شتی قورس، ماست و شیر و ... دەخەنە ژێر قەرتاڵە وبەردێكی لەسەر دادەنێن بۆ ئەوەی پشیلە نەیخوا. *(ماستەكەم سەنگاوبەرد ناوە)* .ف زیر پوشش سنگین گذاردن

سەنگوردوو: سەرانگوێلك، گووڤەك، سەلوێنك. ف سرگینگاه

سەنگوسووژن دان: بە وردی گەڕان و چاوگێڕان و وڵاتپشكنین *(ئەو ماڵەم سەنگوسووژن دا نەمدۆزییەوە.)* ف بەدقت دنبال چیزی گشتن.

سەنگەسیر: بەربەسێل، چێشتی گۆشت و ماست.ف آشماست و گوشت

سەنگەڵ گوان: گوانی ئاژەڵێك كە یەكیان لە یەكیان شۆڕتر بێ و شیری زۆرتر تێدابێ.ف پستان حیوانی كە یكی از دیگری بزرگتر باشد

سەواد بوونەوە: سیواد بوونەوە، ڕوو كرانەوە، سەوازە بوونەوە لە كارێك ڕاهاتن و فێربوون. ف چشم و رو باز شدن.

سەوازە بوونەوە: ☜ سەواد بوونەوە

سەوزاڵف: دەبار، وێنجە و گزرەی وشکەوە کراو بۆ زستان، ئالیک. ف یونجەی خشک شدە

سەوس: گوناح، تاوان، سووچ، پیازە. ف گناە

سەوڵەجان: گۆچان، وەکاز. ف عصا

سەهلاب: گیا سالمە، گیایەکە بستێک بەرز دەبێتەوە گوڵەکەی سوورە، بنێکی خڕی نەرمی هەیە وەک سێبنەعەرزیلە وایە و زۆر بەنرخە. ف گیا سلمە

سەیوەت: سەبر، تاقەت، تامل. ف صبر، تحمل

سێ بە گایە: (+) گایەک کە لەگەڵ سێ جوانەگا لە جووتی دەکەن بۆئەوەی جوانەگاکان ڕاستاوێژ بن و زۆریش ماندوو نەبن. هەرجاری یەکیانی تێدەکەن. ف گاوی کە با سە تا گاو جوان درخیش کار می‌کند، برای اینکە گاوهای جوان یاد بگیرند

سێ و دوو لێ نەکردن: خێرا و دەسبەجێ کارێک کردن، بەبێ بیر کردنەوە و شک و گومان کارێک کردن. *(بێئەوەی سێ و دووی لێ بکا کارەکەی بۆ کرد.)* ف انجام دادن کاری بدون تردید و گمان

سیار: تارمایی، تاپۆ. ف شبح

سیازاخ: (+) لارەشە، نەخۆشییەکی ئاژەڵە. ڕەشەکەوتە. ف سیاەزخم

سیاسووت: ڕاوە کەوی هەوەڵی بەهار. ف شکار کبک در اوایل بهار

سیاکام: بەڕاوە کەوێک دەڵێن کە کەوێک لە قەفەسدا دەبەنە کێو و داوی لە دەور دەنێنەوە، کاتێک دەخوێنێ کەوی دیکە دێن بۆلای و بەداوەوە دەبن. ف نوعی شکار کبک

سێباری شەو: شەو درەنگان، زرینگانەوەی شەو *(سێباری شەو تێپەڕیبوو.)* ف نصف‌شب

سێبرەکێ: بە سەر لە یەکتردانی کەڵ و گا لە کاتی شەڕدا. ف کلەزدن گاو بە یکدیگر

سێچاک: عابا، کەوای شۆڕ. عابایەک کە سێلای شاقەلەکەی هەڵدڕاوی هەبێ. ف قبایی کە سە چاک داشتە باشد

سیچڕ: سووچەڕ، سیخوڕ، جۆری ژیشکی گەورەیە تیر دەهاوێ، سیخچوولە، تیرهاوێ. ف تشی.

سیچرە: جۆری چۆلەکەی کێوییە بەقەد پاساری دەبێ، پەڕشەخۆرە، پەڕشخۆرکە. ف نوعی گنجشک کوهی

سیچەن: ئۆقرە، ئارام. ف قرار، آرام

سیچەن گرتن: ئۆقرە گرتن، داسەکنان، هەدا دان. *(لە هیچ شوێنێک سیچەن ناگری.)* ف آرام گرفتن.

سیخاسە: خاسە سی، قازی دەشتی. ف غاز خاکستری

سیخمە: سوخمە، کلۆنجەی بێقۆلی ژنان. ف جلیقەی زنانە

سیخوار: سیخار، زوقم، خوێز، خووسار، ئالشت، ئالیسکە. ف سرماریزە

سیخوار لەپشت: کەروێشکی قەڵەوی پایزان کە سیخوار لەسەر پشتی دەکەوێ. ف خرگوش چاق پاییزی کە سرماریزە روی پشتش می‌افتد.

سیخه سیخ: ده‌نگی هه‌ناسه سواربوون *(سیخه سیخی سینگی دێ.)* [ف] خس‌خس سینه

سێ‌ڕسکێن: یارییه‌کی دوو که‌سیه به شه‌ش داش ده‌کرێ و هه‌رکام له‌و دوو که‌سه یه‌کیان سێ به‌رد هه‌ڵده‌گرێ و ئه‌وی دیکه‌یان سێ چیلکه بۆئه‌وه‌ی داشه‌کانیان نه‌گۆڕدرێ. وه‌ک دامه وایه.[ف] نام یک بازی است

سیرۆش: تینوو، توونی.[ف] تشنه

سیروول: مێشه‌نگوین.[ف] زنبورعسل

سیره سه‌گانه: ☜ پیازه سه‌گانه

سیره قوڕاڵه: ☜ سیره قوڕۆڵه

سیره قوڕۆڵه: کوڕاده، کنیواڵ، سێ‌قنگ، جۆری سیری خۆڕسکه گه‌لاکانی وه‌ک که‌وه‌ر وایه.[ف] نوعی سیر خوراکی

سیره کوللۆره: جۆرێک سیره گه‌لاکه‌ی وه‌ک پیواز لووله‌ییه له دۆکولیوی ده‌که‌ن.[ف] نوعی سیر کوهی

سیره گه‌نکه: سیره مارانه، سیره بۆگه‌نه.[ف] نوعی سیر بدبوو.

سێره هه‌ڵگیران: بریتی له تاریک داهاتنی هه‌وا، واته چاو هه‌ته‌ر ناکا تا سێره بگرێ *(کاتێک که‌یشتینه ئاوایی سێره هه‌ڵگیرابوو)*.[ف] کنایه از تاریک شدن هوا

سیره‌ونه: قوونسوور، سوورقوون، گیایه‌که بۆ دوکولیو ده‌بێ[ف] نام گیاهی خوراکی

سیس هه‌لاتن: ☜ سیس هه‌لگه‌ڕان

سیس هه‌لگه‌ڕان: سیس هه‌لاتن، ژاکان.[ف] پژمرده شدن

سیستر: په‌رستار، سسته‌ر، سه‌رپه‌رشتیاری نه‌خۆش.[ف] پرستار

سیسی: (+) گیایه‌که خۆی له قه‌د گیا و گژی دیکه ده‌هاڵینێ و وشکی ده‌کا، جله.[ف] گیاهی که آفت گیاهان دیگر است، پیچک

سێڤی: سێوی، هه‌تیو، سه‌غیر، به‌تایبه‌ت بۆ منداڵی دایک مردوو.[ف] بچه مادر مرده

سێ‌قنگ: کوڕاده، قوراده، کنیواڵ.[ف] تره کوهی

سێ‌قوته: قۆخه‌ردشه.[ف] سیاه‌سرفه

سیقه: (+) نزگه‌ره، به‌رسینچکه.[ف] سکسکه

سیک‌کردن: زاراوه‌دیه‌که له مێشیندا، یانی ڕووت کردن، پاره پێ‌نه‌هێشتن.[ف] اصطلاحی در تیله‌بازی یعنی بردن تمام پولهای طرف بازی

سیکلدانۆچکه: لووله‌ی سیپه‌لاک، ئه‌و ڕه‌گه لووله‌بیانه‌ی به سیپه‌لاکه‌وه‌یه.[ف] شش

سیکمه سیکم:) هاتووچۆ و ملۆمۆی سه‌گ له ده‌رک و بان؛) سوکه سوک، پیاوێک که زۆر هاتووچۆی جێگایه‌ک بکا و بیهه‌وێ به‌زۆر کچێک سازکا.[ف]) گشتن سگ و بوکردن زیاد؛) مرد هیز که زیاد به جایی رفت‌وآمددارد و عاشق است

سێ‌کۆژ: سه‌قر، باڵداریکی ڕاوکه‌ره، واشه، باشوو.[ف] قرقی

سێ‌کوێره: جۆری مراوی که له قه‌راغ ئاوان ده‌ژی.[ف] غاز پا زرد

سیکه‌دانه: سیکه‌توره، کوله‌زرگ، سیقه‌توره.[ف] سنگدان مرغ

سیکه‌نه‌وسه‌رخان: تیکه و لیکه، که‌س له که‌س

(سیکەنە و سەرخانیکە سەگ ساحەبی خۆی ناناسێ) [ف] بلبشو

سیگنال: بۆقی ماشێن، بۆڕی، هۆڕن. *(ئۆتۆمۆبیلەکە سیگنالی بۆ لیداین)* [ف] بوق

سیلۆخ: کز و سیس و نەخۆش، لەڕ، مردەلۆخ، ڕیوەلە. [ف] لاغر و مردنی.

سیمڕ سیمڕ: شانەچیرە، پاڵەپەستۆ، بە زۆر خۆ بە نیو ئاپۆرەی خەڵکدا کردن. *(سیمڕ سیمڕ دەیویست خۆ بە نیو حەشامەتەکەدا بکا و بیتەژووری)* [ف] خود را به میان جمعیت چپاندن

سیمرخ: (+) سیخورمە، مشت قووچاندن و بە نووکی قامکە گەورە لە کەلەکەی کەسێک کوتان [ف] زدن کسی با مشت

سیمکە: (+) کەڵەوە، کەلەمە، چوار داری کەوانییە لە نیرو ئامووردا دەخرێتە ملی گایەکان و لە بنەوە بە بەن کەڵەوە دەبیەستن. [ف] چهار عدد چوب کمانی شکل که گردن گاوها را به یوغ پیوند می‌دهد

سیمۆت: سامۆتە، سامۆرتە، کەژوو. [ف] فتراک

سیوشکە گەیشتن: بریتی لە توونییەتی زۆر، سیوشکە هەلاتن. *(مێندەی تینووە سیوشکەی گەیوەتێ)* [ف] کنایه از عطش زیاد

سیوشکە هەلاتن: بریتی لە زۆر تینوو بوون، توونییەتیی زۆر *(مێندەم توونییە لەوانەیە سیوشکەم هەلێ)* [ف] کنایه از عطش زیاد

سیوڵ: توێل، هەنی. ناوچاوان، جەمین. [ف] پیشانی

سێوڵ: قامک، کلک، تل، ئەنگوست. [ف] انگشت

سێوە تاڵە: جۆری سێوی خۆڕسکی وردە زیاتر بە شاخ و کێوەوە دەڕوێ. [ف] نوعی سیب تلخ

سێوە ترشە: جۆرێک سێوی ورد و ترشە دارەکەی خۆڕسکە و زیاتر بە شاخ و کێوەوە دەڕوێ. [ف] نوعی سیب ترش

سێوەڵووکە: سێفەڵووکە، گیایەکی گەلا پانە بەرێکی خڕ دەگری و دەخوری. [ف] نام گیاهی است خوردنی

سێهک: سێبەر، سێوەر، سێتاف، سا، سیهسیتاڤک، نیسێ. [ف] سایه.

سێینە: سێ دانەیی، سێ شتی پێکەوە نووساو، [ف] سەگانە..

شا بە سەپان نەگرتن: بریتی لە کەسێک کە لە ژیانی هەژارانەی خۆی ڕازییە و ژیانی خۆی بە هیچ کەس ناگۆڕێتەوە. *(هێندە دڵخۆشە شا بە سەپان ناگرێ.)* ف کنایە از زندگی فقیرانە و شاد بودن

شاپک: ڕانک، پاتۆڵ. ف شلوار

شات: دیلدیلە، دارێکە سەرەتەنەکە یا شتێکی پان و خڕی پێوە دادەکوتن منداڵ لێی‌دەخوڕن و کایەی پێ‌دەکەن. ف اسباب‌بازی دەست‌ساز

شات بەستن: هەڵخولان و ڕۆیشتنی شتی پان و خڕ *(پارەکەم لەدەست کەوتە خوارێ و شاتی بەست.)* ف چرخیدن و دور گرفتن چیز گرد برروی زمین

شاتا: ئیشتیا، مگێز. ف اشتها

شاتانەسەرە: گیایەکە وەک بڕکەی شووتی وایە بەرێکی چکۆڵە دەگرێ بەقەد هێلکەیەک دەبێ و کاتێک دەقەڵەشێتەوە ناوەکەی سوورە و تامی زۆر تاڵە. ف گیاهی شبیە هندوانە

شات‌شاتێن: یارییەکە بە شات دەکرێ. ف چرخ‌بازی

شاتەتیری: نان‌تیری، نانی تەنکی تەندوور. ف لواش

شاجۆگە: جۆگەی گەورە کە ئاوی پێدا بچێ بۆ چەند جۆگەی چکۆڵەتر. ف جوی بزرگ

شاخ دەرهێنان: بریتی لە سەرسووڕمانی زۆر *(هێندەم پێ‌سەیر بوو وەختەبوو شاخ دەرهێنم.)* ف تعجب کردن

شاربەگر: وشەیەکە لە قەرێ قەرێدا ئەو کەسەی دەست لە شار دەدا و گول ناکرێ دەڵێ شاربەگر. ف کلمەای در قایم‌باشک بازی

شاربێز: جۆرە پارچەیەکی قەدیمی بوو بۆ کراسی ژنانە. ف نوعی پارچەی قدیمی زنانە

شارشارێن: شارشارکێن، ناوی یارییەکی منداڵانە، قەرێ قەرێ، خۆشارکێ. ف بازی قایم‌وشک

شارۆ کردن: گەڕان، توێژینەوە، لێکۆڵینەوە. ف پیجویی کردن

شارۆ: (+) دووبارە پێداچوونەوە. *(پەروەندە جارێکی دیکە شارۆ بکرێ باشە.)* ف تجدیدنظر

شارۆچکە: شاری چکۆڵە، شارە دێ، شارۆکە.

[ف] شهرک

شارۆمەند: هاوشاری، خەڵکی شار، شارستانی. [ف] شهروند

شاروەدەر: ☜ دەرەوشار

شاسوار: (+) درووییەکی شینە *(درکە شاسوار ئەو دەشتەی داپۆشیوە)* [ف] نام خاری است

شاغی: وەحشی، درندە. [ف] وحشی

شاف و لاف: شاتوشووت، خۆ هەڵکێشان. [ف] لاف و گزاف

شاقز:) شاکار؛) کچی جوان، کیژی چەلەنگ) لەخوبایی، بادیهەوا، بەدەمار، قۆرەدەماخ.. [ف]) شاهکار؛) دختر زیبا) متکبر.

شاکەزی: شابسک، زولفی گەورە لەسەر تەوێڵ. [ف] کاکل

شالان و دالان: ناوێکی خەیاڵییە بۆ ترساندنی منداڵ دەیلێن *(نەگریی ئەوە شالان و دالان لە حەوشەیە.)* [ف] *کلمەای برای ترساندن کودک.*

شالاو کردن: قەشە لێدان، ڕنەک لیدان، خوراندنی پشتی مالات بە ڕنەک. [ف] خاراندن پشت احشام با برسی مخصوص

شالدان: شۆردنی کەڵ و گامێش. *(ئەو کەڵ و گامێشانە بەرە لەو چۆمە شالیان دە.)* [ف] شستن گاومیش

شالسۆن: پارچەیەکی قەدیمی ژنانە بوو دەیانکردە کراس. [ف] نام یک پارچەی قدیمی زنانە

شالق: لقی گەورەی دار کە لک و پەلی زۆری پێوەیە. [ف] بزرگترین شاخەی درخت

شالک: (+) شالق، لقی هەرە گەورەی دار. [ف] شاخەی اصلی درخت

شامپۆ: تراوکەی سەرشتن. [ف] شامپو

شامەرگ: مردن لەبەر خۆشی و شادی. *(لە خۆشیانا شامەرگ بوو.)* [ف] مردن از شادی

شامەڵحەم: ناوی گیایەکە مەڵحەمی برینی لێ ساز دەکەن. [ف] نام گیاهی دارویی

شامی چلە: سفرەی چوارشەممە سووری، کە نۆک و گەنمەشامی و کونجی و چەوان و گەنم و گوڵەبەڕۆژە و شووتی و تونگەیەک ئاو دادەنێن. [ف] سفرەی چهارشنبەسوری

شانگ: (+) شانە، شەی. [ف] شانە

شانەدەر: ئەشکەوتێکە لە ناوچەی هەولێر یەسک و پرووسکی نیاندەرتاڵی تێدا دۆزراوەتەوە. [ف] غاری در کردستان

شانەڕەقە: قۆڵنج، کۆڵنج، سەرمابوون و شان و مل داگیران. [ف] قولنج

شانەسەرە: بووبووکەرە، پەپووسلێمانکە، خاتوو سێمانکە. [ف] هدهد

شانەمەرگ: شاگەشکە، کەشکە کردن لە خۆشیانا. [ف] غش کردن براثر شادی

شاوە سپیلکە: باڵدارێکی سپییە لە لەکلەک گەورەترە زستانان زۆرە. [ف] اگرت بزرگ

شاوەرس: لە بنەماڵەی شا، شازادە *(مێندە بەفیز و دەمارە دەڵێی شاوەرسە.)* [ف] شاهزادە

شاوەڕیخنە: جۆرێ باڵداری سپییە بەقەد کۆترێک دەبێ لەنێو گاراندا دەبیندرێ و لەسەر پشتی گا و کەڵ دەنیشێ و مێشی سەر پشتیان

ڕاو دەکا، زیاتریش لەدەم چۆم و دەراوان دەسووڕێتەوە *(شاوەڕیخنە دەگەڕێ وا لە دەراوی چۆمەل/ دینی دینی گوڵە ئەو بولبولی دڵ پڕ لە ئەوین. «هێمن».)* ف نام پرندەای است. گاو چرانگ

شاوەزردکە: باڵدارێکی مەیلەو زەردە، کاکۆڵێکی ڕەشی هەیە لاقی درێژە و بەقەد لەکلەکێک دەبێ. ف حواصیل ارغوانی

شاوەسوڵتانی: باڵدارێکی لاقدرێژی کاکۆڵدارە شێوەی شاوەزردکە دەدا و لەو چکۆلەترە. ف حواصیل خاکستری

شاوەعەسڵە: ☜ شاوە سوڵتانی

شاوێڕ:) ئاوی کەم، وردەزنە، گوڵاوی چکۆلەی لە پەنا یەک) گیایەکی گەڵا پانە، گەڵاکانی پڕ بە پڕ پێکەوە دەنووسێن و بە زەوییەوە پان دەبێتەوە. شاڤێر. ف) نام گیاهی است) آب اندک

شای ژنان: سەرەژن، ژنی ماڵدار و کەیخوا، کەیخوداژن، *(وەکورە نان و وەکورە دۆ/ بەرخەڵ بەرە بەرە و جۆ/ شای ژنانە دایکی تۆ «فۆلکلۆر».)* ف زن دانا و کدبانو

شایی جندۆکان: گێژەڵووکە، باهۆز، گەڕەبا، گەردەلوول، باگەڕ، وێولەجنانێ، عێوارەش، زەمەن، داوەتە جندۆکان، گێژەبا، گەرەپێچ، گەردەبل، سایکلۆن. ف گردباد

شبری: کورتان، شەکار، کۆپان. ف پالان

شتێر: شینکە و چیمەنی قەراغ ئاو و کانی لە چیادا. ف سبزەی کنار چشمه

شڕ و پەتۆر کردن: لەتوکوت کردنی جلک و لیباس کە چاک نەکریتەوە. ف پارە و پورە

شڕۆڵ: کەسێک کە جلی شڕ و دڕاو لەبەر دەکا. ف کسی کە لباس پارپورە بە تن دارد

شڕە گێڕانەوە: بریتی لە بەدەستهاتنی کاروباری ژیان. ف کنایە از توانایی کار و بار زندگی

شڕە گێڕەوە: بریتی لە کەسێک کە توانایی کارێکی هەبێ. *(باشە دەتوانی شڕە بگێڕێتەوە.)* ف کنایە از کسی کە می‌تواند کاری انجام دهد

شڕیت: (+) نەواری زەفت، کاسێت. ف کاست

شفاتە: شقارتە، شەمچە، شقاڵتە، شخاتە. ف کبریت

شقرەشکی: کوێر، ئیتون، نابینا، کۆر. ف کور

شلپیتاو: بریتی لە چێشتی ئاوەکی و بێتام و ناخۆش. ف کنایە از شوربای بی‌مزە.

شلتان: خلتان، شەلاڵ، خووسان بە ئارەقە یان خوێن. *(شلتانی خوێنە ئازای ئەندامی.)* ف خیس شدن براثر عرق یا خون

شلکەبیزا: گیا سیریژ، گیایەکی بۆنخۆشی کوێستانە. ف نام گیاهی است

شلق: جۆرە کراسێکی قەدیمی ژنانە بوو. ف نوعی پیراهن قدیم زنانە

شلوێ: (+) لیڵ، تێکچوون، ڕەنگ گۆڕان *(سەد قسەی پێبڵێی شلوێ نابێ.)* ف ناراحت، رنگباختن

شلەپێدان: نەرمی نواندن، دەغەڵی کردن لە کاردا *(لەقەستی شلەی پێدا و خۆی گێل کرد بۆ ئەوەی دەربازی بکا)* ف تنبلی و نرمی نشان

دادن در امری

شمشە کێشان: شمشەکاری، ڕاست کردنەوەی دیوار بۆ سپیکاری.ف میزان کردن دیوار برای گچکاری

شمشێری:) جۆرێک برینجی باش و بۆن خۆشە؛) جۆرێک قۆڵی کراسی ژنانەیە. *(کراسەکەم با قۆڵەکەی شمشێری بێ.)* ف) نوعی برنج؛) نوعی دوخت برای آستین پیراهن زنانه

شملی بەرەکەت: شەنگڵە بەرەکەت، شەنگڵە.ف دو دانە میوەی بهم چسبیده

شن: ناوی دارێکە بالا پیاوێک بەرز دەبێتەوە گەڵای وەک گەڵای سێوەڕە وایە و گەورەترە. ف نام درختچەای است با برگهایی شبیه شبدر

شنروێ: ناوی چیایەکە لە نزیک شاری هەڵەبجە.ف نام کوهی در نزدیکی شهر حلبچه

شنگە مایناە: گیایەکە لە مێرگدا شین دەبێ لاسقەکەی شیرێکی ڕەشی هەیە و دەخورێ.ف نام گیاهی خوردنی

شنوە: (+) لوورەی گورگ. *(شنوەی گەلە گورگ لەو دۆڵەدا دەنگی دەدایەوە.)* ف زوزەی گرگ

شواڵ پلیت: شواڵ چەپەڵ، داوێن پیس، داوێن تەڕ.ف زناکار

شواڵ چەپەڵ: دواێن پیس، زیناکار، شواڵ پلیت. ف زناکار

شوان گیلکەرە: شوان خەڵەتێنە، شوان هەڵخەڵەتێنە.ف بوتیمار.

شۆر: (+) گیایەکی گەلا وردی ساقەت سوورە لەجێگای مەیلەو شۆرەکات شین دەبێ.ف گیاهی شورەزاری

شۆڕشڤان: شۆڕشگێڕ.ف انقلابی

شۆڕشوان: ☜ شۆڕشڤان

شۆڕشۆڕک: تاڤگە، ئاوشار، ئاو هەڵدێر، سۆلاف، قەڵبەزە.ف آبشار

شۆڕک: تاڤگە، شۆڕشۆڕک.ف آبشار

شۆرکە: (+) کەژوو، کەژگ.ف نوار پهن تنگەی ستور

شۆق لە تەپاڵە بڕین: برێتی لە زۆر ناحەز و دزێو. بە کینایە دەڵێن هێندە جوانە شۆقی لە تەپاڵە بڕیوە.ف کنایه از آدم زشت

شوقەڵەت: ستێرک، سەکوی ڕەشماڵ.ف سکوی سیاچادر

شوکا: پارانەوە، تکا، ڕەجا، سکاڵا.ف شکوه

شۆکە: دۆکە، سپیایی ئارەق کە بە جل و بەرگەوەیە. *(لێو پشتی هێندەی شوکە دەرداوە دەڵێی دۆی پیدا ڕژاوە.)* ف شورەی عرق

شۆلاوگە: کۆبوونەوەی ئاو یان خوێن لە شوێنێک *(هێندەی خوێن لەبەر ڕۆیبوو لەبەر پێیدا شۆلاوگەی بەستبوو.)* ف جمع شدن آب یا خون در جایی

شوو لێ هەڵکێشان: بێحەیایی و ڕووهەڵماڵدراوی لەڕادەبەدەر. *(بەجاری بۆتە کەڵەگا و شووی لێ هەڵکێشاوە.)* ف روداری بیش‌ازحد

شووتی بڕەکێن: کایەیەکە بە شووتی دەکرێ، هەرکەس شووتیی خۆی دەبا و لەسەر جێگایەکی لێژ بە ڕیز دایدەنێن و تلاری

دەکەنەوە شووتی هەرکەس زیاتر بڕوا شووتییەکانی دیکە هەڵدەگرێ بۆ خۆی.[ف] نوعی بازی با هندوانه

شووتی وەبن هەنگڵ دان: بریتی لە تاریف کردن بۆ فریو دانی کەسێک. *(بەسمان شووتی وەبن هەنگڵ دە.)* [ف] کنایه از تعریف کردن از کسی به منظور فریب دادن

شووخاڵ: شوێنی لێدان لەسەر پێست *(وای لێداوە بە توولکە تەڕ جێگاکەی شووخاڵی هەستاوە.)* [ف] جای ضربەی چوب و تازیانه بر پوست

شووش: شووخاڵ، هەموو جێی *قامچییەکە شووشی هەستابوو.)* [ف] جای تازیانه بر پوست بدن.

شووڵ سایەد: ئەو شوولانەی لە پشت جۆخین دەیچەقێنن بۆئەوەی کاتی شەن کردن نێوانی دان و کا دیاری بکا.[ف] ترکەهای میان خرمن و تودەی کاه.

شەباک: (+) شیشبەندی سەر چاک و پیران[ف] نردەی مزار و امامزاده

شەبوون: کۆن بوون، لە نرخ کەوتن.[ف] کهنه شدن

شەبەنگ: شووشەی چەند پاڵوو کە نوور دەکاتە چەند ڕەنگ.[ف] طیف

شەپەتێرێ: ناوی یارییەکی منداڵانەیە.[ف] نام یەک بازی بچەگانه

شەتڵ: (+) شەلاڵ، شەڵتان، خووسان بە خوێن یان ئارەقە. *(شەتڵی خوێناوم منی سارده برین/* خەج لە کوێیە بۆم بگێڕێ گەرمەشین «هێمن».) [ف] آغشته

شەتەکاندن: شەتەک دان، توند بەستن. *(خودایە تۆ چ نەکەی چ نەکرێنی/ تا کاری من بسازێنی/ بابی من گەنمی دەکا زریزانەی بێنی/ چەڵتووکی دەکا داروجان بێنی/ تووتنی دەکا کەڵەی بێنی/ چونکە من دەداتەوە بە گولەیەکی سێ جار سێ ساڵ شەو هەتا ڕۆژ پشتی خۆیم پێ دەخورێنی/ نامداتەوە بە جحێلەکی چوشت و چالاک/ وەکوو ڕیزی فیشەکدان لە قەدی خۆیم بشەتەکێنی «حەیران».)* [ف] محکم بستن

شەخسە: شەختە، پایزە.[ف] ☜ پایزه

شەخسە: شەختە، پایزە، سەرمای پایز کە بیستان دەشەمزێنی. *(بیستانەکە شەخسە لێیداوە.)* [ف] خراب شدن جالیز براثر سرمای پاییز

شەرا: بێهۆش بوون لەبەر ژان پێگەیشتنی زۆر. *(مینەدەی یەش پێکەیشت چووە شەرای مەرگ.)* [ف] بیخود شدن براثر درد شدید

شەرا: هەوربردوو، گەنمێک کە بەر لە کاتی قەفوگوڵ وشک دەبێ. *(وەک گەنم قەرقوو شەرا بردیەسم/ قسەی هاتوهووت ناکەس کوشتییەسم. «فولکلور».)* [ف] گندمی کە قبل از گل دادن میخشکد

شەرتپەڕین: تەواوبوونی وادەی شوانی، کاتی دانیشتنی شوان.[ف] تمام شدن مدت چوپانی

شەرتە شوانی: گیسک یان کاوڕێک کە لە کاتی شەرتپەڕینی شواندا پێیدەدەن *(حەوت ساڵ*

شوان بووم قەدریان نەزانیم/ کاوڕێکیان دامی بۆ شەرتە شوانیم «فولکلور».) [ف] بز یا بزغالەای کە در هنگام بەپایان رسیدن خدمت بە چوپان می‌دهند

شەرعی ماری بە داری: شەڕ کردن لەگەڵ مار بە دار دەکرێ، یانی مار کە هێرشی بۆ هێنای بە دار لەگەڵی بجووڵێوە، ئاماژەیە بە مارەکەی شێخ هۆمەری کە مارەکە لە سەرما و کەسیرە بوون نەجات دەدا و دەیباتەوە ماڵێ، کاتێک مارە گەرمی دەبێتەوە دەڵێ چونکە ئەو چاکەیەت لەگەڵ کردووم پێوەت دەدەم چونکە جوابی چاکە خراپەیە. ناچار دەچن بۆ شەرع لە لای دار و کانی و ئەوانیش هەق بە مار دەدەن و دەڵێن پێوەی دە چونکە جوابی چاکە خراپەیە. هەتا ڕێوی فێری دەکا بەشێوەیەک دار هەڵگرێ و مارە بکوژێ. بۆیە دەڵێن شەرعی ماری بە داری.[ف] داوری کردن برای مار باید با چوب باشد، یعنی ما را باید با چوب کشت

شەڕلاتان: مرۆی بێ‌حەیا و شەڕانی، کەسێک کە بۆ شەڕ کردن لە بەهانە دەگەڕێ.[ف] شارلاتان

شەرمنۆک: شەرمێون، شەرمن.[ف] آدم خجالتی

شەرمەگیلاخە: بریتی لە کەسێک کە شەرم دەکا بەڵام لە دڵەوە پێی‌خۆشە.[ف] کنایە از کسی کە شرم می‌کند اما از تەدل راضی است

شەرمەون: شەرمێون، شەرمن، شەرمۆک، فەهێتوک، فەدیۆک.[ف] خجالتی

شەڕۆڵ: شەڕانی، شەڕخواز، جینگزی.[ف] ستیزەجو

شەڕەبا: بای توند و گێژ دانی، پێکەوە هاتنی شەماڵ و زریان بە توندی.[ف] وزیدن باد شمال و جنوب با هم

شەڕەفر: شەڕە جنێو بە گاڵتە و بە شیعر، شەڕە قسە و ناونێتکە لە یەک هەڵدان بە شۆخی *(دەتبەمە سەر ناڵەشکێنە/ هەر دەتکێم و بەرد بشکێنە* *یەکێکت لێ‌دەم سووری سێ‌گرێ/ سێ مانگەی زستان خودا بتگرێ* *دەتبەمە سەر چاڵە نیسکێ/ تێت‌دەبرم حەوت گونە گیسکێ)* [ف] هجو یکدیگر با شعر

شەڕەکەر:) شەڕ کردنی گوێدرێژ) بریتی لە شەڕ و لێکدانی دوو یان چەند کەسی نەفام و هەرزە.[ف]) جنگ خرها با هم) جدال چند نفر احمق و هرزه

شەش‌ئاگر: ☜ شەشلوول

شەش‌تەقەڵ و مانگەشەو: بریتی لە تەقەڵی درشت و گەورە لێدان، تەقەڵ ترۆزی. *(پاتۆڵەکەی شەش‌تەقەڵ و مانگەشەو بۆ دووری.)* [ف] کنایە از دوختن لباس با بخیەی درشت

شەشخان:) +) ساپساپانی، یارییەکی منداڵانەیە بە لەتێک سواڵەت یان بەردێکی پان دەکرێ، لەسەر عەرزەکە شەش خانەی گەورە دەکێشنەوە لەسەر لاقێک دەبێ بە نووکی لاقی لە بەردە پانەکە هەڵدا و نەهێڵێ بکەوێتە سەر خەتەکان، بەردەکە بکەوێتە سەر خەتەکان دەپرووزێ.[ف] نام یک بازی کودکان

شەشدەم: بریتی لە مرۆڤی زۆربڵێ و چەنەوەر.

(شەشدەمێکە هیچکەس دەرزستی نایە.) ف کنایه از آدم وراج و پرگو

شەشلوول: جۆری دەمانچە، شەشئاگر.ف نوعی تپانچه

شەشوبێش: بریتی لە هەڵەخەرجی و دەست پێوە نەگرتن. بەمشە خەرج کردن، دەست پێوە نەگرتنی پارە، *(رۆلە کیان تۆزێ دەست پێوە بگرە بۆ ئاوا شەش وبێش پارە خەرج دەکەی.)* ف کنایه ازعمل آدم ولخرج.

شەعف: پرچ، کەزی، بسک.ف زلف

شەغلەمە: دەنگەدەنگ، هەرا و هوریا، زەنازەنا. ف سروصدای زیاد

شەقشەقۆک: شەمشەمەکوێرە، پارچک، چەکچەکی.ف خفاش

شەقوو: وزەی مەعنەوی، هێزی واتایی.ف نیروی معنوی

شەقاوقوش: باڵندەیەکە وەک سی وایە گۆشتی دەخوری.ف نام پرندەای است

شەقشەقە: (+) گیایەکە گول دەکا و پاشان تۆوی گوڵەکەی لەنێو قوزاخەکەیدا وەک خرخاشەی منداڵ خرەی دێ.ف نام گیاهی است

شەققە: دەنگی لە یەک کەوتنی شتی رەق و پان. ف صدای بەهم خوردن دو چیز پهن و سفت

شەققەی قەڵماسک بیستن: بریتی لە چاوترسێن کران و تەمبێ کردن. *(هێشتا شەققەی قەڵماسکی نەبیستووە بۆیە وا دەمی کرتووە.)* ف کنایه از ترسیدن و زهرچشم گرفتن

شەقەباخی: جۆری کوولەکەی گەورە و شیرینە. ف کدو حلوایی

شەقەجووت: جوانەگایەک کە فێری جووت کراوە و لەگەڵ گایەک جووتی پێ دەکەن. *(جوانەگاکەم راستاوێژ کردووە و بۆ بەهاری دەبێتە شەقەجووت و لەگەڵ گایەکە دێتەوە.)* ف گاو جوانی که شخم زدن یاد گرفته باشد

شەک: (+) بە تاجیی دوو ساڵە دەڵێن.ف تازی دو ساله

شەکرەخەنە: بزەی شیرین.ف شکرخند

شەکرەسێو:ف نوعی سیب ریز تابستانی

شەکە زەکات: زەکات دەر کردن لە شەک و کاوڕ.ف زکات دادن بره

شەکی: (+) دارێکی جەنگەڵییە بەرێکی وەک فندق دەگرێ، ناوی تووسکوولە.ف نام درختی جنگلی

شەکەلات: چیکۆلانە، چۆکلێت، نوقل و مینوو.ف شکلات

شەلپینی: دەربەدەری، ئاوارەیی.ف آوارگی

شەللاتی: بێشەرم، بێحەیا.ف بی‌شرم

شەلەل: فەلەج، نوقستان. *(ماوەیەکە تووشی شەلەل بووە.)* ف فلج

شەمزلکە داگرتن: مووش کردن، پێش خواردنەوە.ف خودخوری کردن

شەمووتدان: دەورەدان، گەمارۆدان، تێوروووکان، تێمرووکان.ف دور گرفتن

شەمەخولە: گێژ و کەوج، حەپەحوول، گەلحۆ.ف گیج و ابله

شەمەن: بوتپەرست.ف بت‌پرست

شەمێله: (+) بۆ خۆشەویستی بە شەمن دەڵێن.

(زۆر لەمێژە نارە ناری منی نەبیست/ هەر وەکوو شەمزین شەمێلەی خۆشەویست «هێمن».) ف به خاطر دوست داشتن به شەمی می‌گویند

شەنگ: هێز، توانا *(شەنگی ڕۆیشتنم نییە.)* ف رمق، توان

شەنگست: پرنسیب.ف مبادی

شەنگۆلە: مرۆڤی شەش قامک، شەشۆ.ف شش انگشت

شەنگە شەپال: زۆر جوان، بەدەو، دەلال.ف بسیار زیبا

شەنە:(+) گەنمێک کە هێشتا نەگەیشتووە و کاتی دروێنەی نەهاتووە.ف گندمی که هنوز نرسیده و آمادەی درو نیست

شەنەبا:) شەن کردن، خۆیان هەڵاویشتن؛) بای شەن کردن.ف) برباد دادن خرمن؛) بادی که برای برباد دادن خرمن مناسب است

شەنیار: شەنکەر، شەنەدێر.ف کسی که خرمن باد می‌دهد

شەو دە شەو بەزین: درێژبوونی شەو، *(پایزە شەو دەشەو بەزیوە.)* ف دراز شدن شبها در پاییز

شەو دە شەودا بوون: ☜ شەو دە شەو بەزین

شەو ڕەو کردن: مەڕ وەسەر گەڕان، ڕادانی مێگەل لەسەر پەرچە بە شەودا.ف رفتن گوسفندان شبانه هنگام استراحت

شەو زرینگانەوە: شەو درەنگ بوون، لە نیوە لادان. *(شەو زرینگاوە و ئەمن نالەی دڵم هەر بەرزە شەو.)* ف از نیمه گذشتن شب

شەو سووتکە: (+) جۆرێ زیپکەی وردی سوورە لە منداڵی ساوا دێ.ف نوعی جوش قرمز بچه خردسال درمی‌آورد

شەوارکێ: شەونشینی، دانیشتنی شەوانە لە دەوری یەک.ف شب‌نشینی

شەوپەڕ: فڕینی کەو لە کاتی بوومەلێڵی بەیانیدا. *(کەو شەوپەڕ دەکەن و لەمبەر و ئەوبەر دەخوێنن.)* ف پریدن هنگام صبحگاه

شەوخەف:) چرای شەوانە بۆ خەوتن، گڵۆپی کەم شۆقی خەوتن، شەوخەو؛) بەستۆکەیەک لە سەری شەوەوە هەتا بەیانی لای پیاو دەمێنێتەوە.ف) چراغ شب‌خواب؛) روسپی‌ای که از اول شب تا صبح پیش مرد می‌ماند

شەوخەو: ☜ شەوخەف

شەوڕن: ڕنینی بێستان بە شەودا. *(دێم و هەڵدەمژم شنەی کوێستانی کورد/ دێم و دەچمە شەوڕنی بێستانی کورد. «هێمن».)* ف دستبرد شبانه به جالیز

شەوڕەو: (+) جۆرێ کرمی نۆکە ڕیشەکەی دەخوا لە بن خۆڵەوە.ف نوعی آفت نخود

شەوگورد:) شەوگەڕ، لاوێک کە لەم دێ بۆ شەو دێ بە شەودا دەڕوا بۆ ژوان؛) تەختە جاجم، بەرماڵ، دوو شەوگورد دەبێتە بارماڵێک. ف) شبگرد؛) قطعه جاجیم و سجاده

شەوگەڕ: (+) جۆرێک ماری بۆرە بە شەودا دێتە دەرێ و دەگەڕێ.ف نوعی مار شبگرد

شەوەکەژ: لەوەڕاندنی ئاژەڵ بە شەودا، شەو لەوەڕ.ف چراندن گله در شب

شەیتان بازاڕ: بازاڕی ڕەش و پڕ فێڵ و تەڵەکە. ف شیطان بازار

شەیدانک: کونجی، دانەوێڵەیەکی وردە ڕۆنی لێ‌دەگرن. ف کنجد

شەیەتویتون: گێژەڵووکە، گەردەلوول، سایکلۆن، گەرەپێچ. ف گردباد

شیپاڵ: شڕ، دڕاو، پەتور. ف پارە، پارچەی پارە و پورە

شیپاڵدڕ: شڕ و پەتۆر، شڕوور، پەڕۆی لەتوکوت کراو. ف پارە و پورە

شیپۆک: منگن، گن، کەسێک کە لە لووتدا قسە دەکا. ف کسی کە تودماغی حرف می‌زند

شیتەشیت: هەراهەرا، چەقەچەق، شیرەشیر. *(دە بەسە ئیتر شیتەشیت مەکە مێشکی سەرت بردم.)* ف غرولند کردن

شیتەڵ: شەیدا، ئاشق، بەنگین. ف عاشق

شیتەڵە: شێتۆکە، سەرشێت. ف دیوانە

شێتین:) شلەتین، شێلەوگەرم، شێرتین؛) دیوانەین، ئێمە شێتین. ف) آب ولرم؛) دیوانەایم

شێخز: جۆری ماینی مەیلەو خۆڵەمێشییە. *(دەڵێی ماینی شێخزە.)* ف نوعی مادیان خاکستری

شێخەڵ: نەمامی یەکساڵەی بەڕوو و مازوو. ف نهال یک سالە بلوط و مازوج.

شیروشەپاڵ: جۆری گوڵی سپی خۆڕسکە، بەیبوون. ف بابونە

شێروکوڵ: دارێکە دەیدەنە بەر کوڵەکە و بە چەند پیاو لە سەرەکەی تری دەنەوون و میچی پێ‌بەرز دەکەنەوە بۆئەوەی دەستەک بگۆڕن یان دەستەکی دیکە لە میچەکە هەڵکێشن. ف اهرم

شیرانە: شیربایی، هەقی شیر کە لە لایەن زاواوە دەدری بە ماڵی بووک. ف شیربها

شیرسووت: ئەو منداڵەی بە هۆی خواردنی شیری زۆرەوە کزولاواز دەبێ. ف کودکی کە بر اثرخردن شیر زیاد لاغر می شود.

شیرشیرە: جیکجیکە. ف زنجرە

شێرە بەفرینە: دروست کردنی پەیکەرە بە بەفر *(لەبیرمە شێرە بەفرینەم دەکرد سواری دەبووم بێ‌زین/ نسی بوو جێگەکەی دەیبەست دەما تاکوو دەمی هاوین. «پیرەمێرد».)* ف شیر برفی

شێرە تێپەڕین: گەنم و جۆیەک کە کاتی دوورینەوەی نزیک بووبێتەوە، زەرد بوونی گەنم و جۆ. ف زرد شدن گندم و جو

شیرین بەلەک: مێکووک، شیرین بەیان. ف شیرین بیان

شیرین بەیان:) گیایەکی دەرمانییە، مێکووک؛) قسە شیرین. ف) گیاهی دارویی شیرین بیان؛) شیرین سخن

شیرین خێل: کەسێک کە چاوی خێلە بەلام زۆری لێ جوانە. ف لوچ زیبا

شیرین شۆک: گیایەکی کوێستانییە گەلا پانە بستێ لە زەوی بەرز دەبێتەوە گوڵێکی سووری جوان دەردەکا سەلکەکەی وەک پیواز وایە تامێکی شیرینی هەیە. ف نام گیاهی است

شیرین‌شەل: کەسێک کە *شەلینەکەی لێ* جوانە

و وەک سوونە لەنجە دەکا.[ف] کسی کە زیبا میلنگد

شیرینەکڕ: کڕ کەوتنی کەو ئەوکاتەی کە دوو سێ ڕۆژی دەمێنێ هێلکەکانی هەڵێنێ و زۆری لێ نزیک دەبێیەوە هەڵنافڕێ و بە ئاسانی بەدەست دەگیرێ.[ف] خوابیدن کبک برروی تخم و چند روز ماندە بە سر درآوردن جوجەها از تخم کە خیلی نزدیک میشوی پرواز نمیکند

شیشبەند: نەردەی قەراغ شەقام و باخ و پرد، تەلبەند، لاجامە.[ف] نردە

شیشکوت: پشکێنەر، کەسێک کە بە شیش بار و شت دەپشکنێ.[ف] مفتش

شیشلۆق: زلکوێر، چاوی زل و دەرپەڕیو و بێسۆما. چاوزەق. *(یاخوا کوێر بێ سەمەدخان/ بۆ ژنی بۆ منی هێناوە/ چاوی دەڵێی شیشلۆقە/ جا وەرە لێی مەتۆقە. «فولکلور»)*.[ف] کسی کە چشمش بیرون زدە و کمبینا است

شیشۆڵ: سمۆرە.[ف] سنجاب

شیف: چرۆ، پشکۆژ، خونچە.[ف] شکوفە

شێڤیار: جووتیار، وەرزێر، جووتبەندە، جووتێر.[ف] کشاورز

شیق: قەڵەشت، درز.[ف] شکاف. ترک

شیق بردن: شەق بردن، قەڵەشان، درز دان.[ف] ترکیدن، شکاف برداشتن

شیکار:) کەسێک کە خوری و لۆکە شی دەکاتەوە؛) توێژەر، ڕاڤەکار.[ف]) کسی کە پشم و پنبەزنی میکند؛) شارح

شێلانە: قەیسی، شەلانە (لەداخی خەڵکی ئەو خوارەی بەکشمیشی دەڵێن مێوژ/ ئەمن شەرتە لەمەولاوە بەشێلانە بڵێم گێوژ «حەقیقی»).[ف] زردآلو

شیلخە: خاولکە، دەست و پێ سپی. *(ئەو مەتیوە شیلخە هەر دەڵێی نەمییوە هیچ کارێکی لەخۆی نەگرتووە.)*[ف] دست و پا چلفتی

شیلە: ددانی مالات و جوانووە ئەسپی سێ ساڵە کە لە ئاخری ددانەکانی پێشەوەی دەردێ و لە پێنج ساڵیدا دەکەوێ و بەرازە کە کەڵپێکی تیژە لەجێی سەردەردێنێ. *(مانگاکە شیلەی نەماوە.)*[ف] دندان حیوان

شیلەسواغ: گەسکەسواغ، سواغدانی دار و دیوار بە قوڕاوی سپی.[ف] گلکاری دیوار

شیلەماڵ: شیلەسواغ، سواخێکی تەنک و جوان بۆ دار و دیواری ناوەوەی ماڵ.[ف] گل اندود کردن نازک

شێلی بوون: شێوان و بەسەر یەکدا دران، تێکەڵ و پێکەڵ بوون.[ف] تشویش

شیمڕ: شاڵاو، هاشاوڵ، شاتاوڵ.[ف] یورش

شین بەش: کەڵ و گامێشی خۆڵەمێشینی نێوچاوان قەشان. *(کەڵی ماڵی سۆفی حەمە شین بەشە.)*[ف] گاو و گاومیش خاکستری پیشانی سفید

شینکە: (+) جۆری گەنەی وردە بە تۆپەڵ بە کوێچەی ماڵاتەوە دەنووسێن.[ف] نوعی کنەی ریز

شینگایی: گریان و ڕۆڕۆ بۆ مردوو، گەرمەشین، شین و شەپۆڕ.[ف] شیون برای

مردە

شینگڵ لەخۆدان: جینگڵ لەخۆدان، خۆ ڕاپسکاندن.ف خود را تکان دادن

شین و گابۆڕ: شین و شەپۆڕ، گریان و ڕۆڕۆ. ف شیون با صدای بلند

شینە قورینگ: شینە شاهۆ.ف درنا

شینەمار: جۆری ماری بڤەوژەهراوییە بنسکی زەردە و سەرپشتی شینە، شینی گاوەنگی.ف نوعی مار سمی

شینی گاوەنگێ: جۆری ماری پیس و ژەهراوییە ڕەنگی شینە و بن زگی زەردە.ف نوعی افعی خطرناک

شێوان: (+) ئێوارە، بانگی شێوان، نوێژی شێوان. *(لە دوگمەی سوخمە دوێنێ نوێژی شێوان/ بەیانی دا سپیدەی باخی سێوان. «نالی».)* ف غروب، مغرب

شێوە غەریبە: ئەو نان و پێخۆرەی خەڵکی ئاوایی لە پرسە و سەرەخۆشیدا سازی دەکەن و دەیبەن بۆ مزگەوت یان ماڵی مردوو، بۆ میوانان.ف غذایی کە اهل روستا برای مهمانان عزاداری درست می‌کنند

شیوەڵ: شیوەڵووکە، شیوەڵە.ف درەی کوچک.

عاجووج و ماجووج: بریتی لە مندالی زۆری هاروهاج. هەزارە زیلە. ف کنایە از بچەهای شلوغ

عاجوول و ماجوول: ☞ عاجووج و ماجووج

عادز: عاجز، جارز، وەڕەز، عیجز، عیدز. ف عاجز

عارەقگیر: (+) کراسی بێقۆل کە لە ژێرەوە لەبەر دەکرێ، ژێرکراس. *(ئەری بە تونێ ئارەقگیر یار دڕواو بەجێم دێلێ/ بە غولامی دوو پێلاوی دێیم ماچی کەم نامهێلێ «حەسەن زیرەک».)* ف زیرپیراهن

عاسان: سانا، هاسان. ف اسان

عنیشک: ئانیشک، هەنیشک. ف آرنج

عوزرمایی: حوزرخوایی، داوای لێبووردن، داخوازی بەخشین. ف معذرتخواهی

عیلمباز: بە مەکر، جادووباز، عەیار. ف حیلەگر

عەبرەش: (+) مەڕی تاڵەی نێوچاوان سپی. ف گوسفند سیاه پیشانی سفید

عەبلەخەرج: هەڵەخەرج، دەستبڵاو، دەسباد، دەسشاش. ف ولخرج

عەبەسران: حەپەسان، واقوڕمان، پەشۆکان. ف سراسیمە شدن

عەترچایی: جۆری گوڵی گەلا پەنجەیی بۆنخۆشە لە گوڵداندا پەروەردە دەکرێ. ف نام گلی است خوشبو

عەترەنگی: سوورێکی کاڵ، سورخابی. ف رنگی نزدیک بە صورتی

عەتەب: ئیراد، ڕەخنە. ف انتقاد

عەدوسەد: جەنگە، کات، حەدەحەد. *(عەدوسەدی ئەوەیە پەیدا بێ.)* ف وقت، موسم

عەدەعەد: حەدەحەد، عەدوسەد، کات، جەنگە. *(عەدەعەدی ئەوەیە بێتەوە)*. ف وقت

عەڕابە: عارەبانە، ئەڕابە. ف ارابە

عەراف: درۆزن، فیشاڵباز، دەلەسەباز. ف

دروغگو

عەزرەبات: عەشیا، عاشتەبا. *(مێندە دەستکورتە عەزرەباتی خودای نییە.)* ف هیچ.

عەسرۆژە: ژەمەخوێری، نان خواردنی کرێکار و جووتیار لە کاتی عەسردا.ف غذای عصرانە

عەقڵ سووک: ناهیر، کەمئەقڵ، گەوج.ف ابلە

عەقڵ: فام، ئاوەز؛) ئاقڵ، ژیر، ئەقڵدار.ف) عقل؛ عاقل)

عەمباراو: بۆشکەی لە تەنەکە ساز کراو بۆ ڕاگرتنی ئاو.ف انبار آب

عەمبارە سۆت: عەمبارە پۆ، ڕزیوی نێو هەمار. ف پوسیدە در انبار

عەمبارەپۆ: هەمارەپۆ، کاڵای ڕزیوی نێو عەمبار.ف جنس پوسیدە در انبار

عەمرۆکە: گوڵێکە وەک گوڵە گەزیزە وایە دوو بست بەرز دەبێتەوە ڕەنگی شین و سپی و بنەوشە، گەڵاکەی وەک شلێرە وایە لە مانگی بانەمەڕدا گوڵ دەردەکا، کاتێک لاسقەکەی دەشکێنی شیلەکەی وەک داوی جاڵجاڵووکە کێشی دێ و لە شوێنی قرتاوەکەوە دەیان تاڵ درێژ دەبنەوە.ف نام گلی است

عەمزەل: حەمزەل، کایەیەکە کەسێک کۆم دەبێتەوە و یەکێکیتر بەسەر پشتیدا باز دەدا. ف نوعی بازی بچەها

عەنجوور: خرچە، قەرەخرچە، ئەنجوور.ف خربزەی کال

عەوام: خەڵکی ڕەشۆکی و نەخوێندەوار، *(عەوام لە عەوام قەت نابێ حاڵی/ کاسەپڕ نابێ لە گۆزەی خاڵی «فولکلور».)* ف عوام

عەوە: دەرقەت، پێوەستان. *(مێندە بەهێزە کەس لە عەوەی نایە.)* ف قدرت

عەیلەمەنە: جۆری چۆلەکەی بنسک سپییە و ئاشقی بلاڵۆوکە، خەزایی، ئاگرمەلووچ. ف سار ملخخوار.

عیار: چەرم، پێست، کەوڵ، پێس.ف چرم

عیرفایی: جۆرێ کورتانی قوڵە و نەرم بۆ سواری.ف نوعی پالان نرم و کوتاه برای سواری

عیلمە: پۆ، ئەو بەنەی فەرشی پێدەتەنن، ئیلمە. ف پود

غارغارۆکێن: غارغارێن، گرێوەغار.[ف] مسابقه دویدن

غایلە: ختوورە، دڵەڕاوکێ و نیگەرانی. *(ئاڵت غایلە نەکا زۆر جێی متمانەیە.)* [ف] تشویش و نگرانی

غوباب: بەرخەبەبە، بەرچێڵە، غەبغەبە.[ف] غبغب

غوڕە: دەنگی خوێندنی کەوی نێر. کێبەرکێی خوێندنی کەو. *(لێیگەڕێ دەندووکی بە بەرد تیژ بکا/ غوڕڕە بکا و بانگی کوڕ و کیژ بکا «ئاوات».)* [ف] صدای کبک نر

غەرقە: دۆشەکی منداڵان کە نایلۆنی تێدەخەن بۆئەوەی کاتێک میز دەکاتە جێگاکەیەوە هەمووی تەڕ نەبێ.[ف] تشک با برکی نایلونی مخصوص بچەها

غەرەزەن: قامچی لێخوڕینی کەڵ و گا. خەرەزەنگ.[ف] تازیانه

غەرەزەنگ: غەرەزەن، خەرەزەنگ.[ف] تازیانه

غەڵەبە: (+) هەراهەرا و ژاوەژاو، دەنگەدەنگ و تێکهاڵانی خەڵک. *(ئەری ئەو غەڵەبەیە چییە، بڵێی شەڕ بێ؟)* [ف] سروصدای ازدحام

غەلیفی: دوورینی کەوا لە دیوی ناوەوە کە کۆنێکی دەهێڵنەوە و لەوێوە هەڵیدەگێڕنەوە. *(کەواکەم غەلیفی کردووە هەر سەردرووی ماوە.)* تودوزی لباس

غەوغەو: بەرخەبەبە، غوباب، بەرچێڵە.[ف] غبغب

فاتەبارە: گیایەکی گەڵاپان و خۆرسکە لەسەر برینی دادەنێن دەرکی دەکا. هەروەها ڕیشەکەی وشک دەکەن و تێکەڵ تووتنی دەکەن بۆنەکەی خۆش دەکا.[ف] اسم گیاهی است

فارگۆن: فەرغوون، ناسرکە.[ف] فرغون

فافیش: چاو و ڕاو، شاتوشووت، خۆهەڵکێشان و درۆ.[ف] لاف و کزاف

فام کردنەوە: بۆ منداڵ دەگوترێ کاتێک خەریکە شت فێر دەبێ. *(کورەکەمان تازە فامی کردۆتەوە.)* [ف] رشد فکری برای کودک

فاماندن: تێگەیشتن، ئەقڵ پێشکان. *(جاری منداڵە نافامێنێ.)* [ف] فهمیدن

فتراق: گەڕان، بەدوادا گەڕان، ئاوارە بەدوای شتێکدا. *(هامای فتراق کار بەدوای یارەوە.)* [ف] جستجو

فتراقکار: ئاراگێڵ بەدوای شتێکدا، گەڕۆکی بە شوێن کەسێک یان شتێکدا.[ف] جستجوگر

فجچە کردن: دیق کردن، مردن بە تاسەی شتێکەوە، *(هێندەی دڵ پێوەی بوو لەوانە بوو فجچەی بۆ بکا.)* [ف] مردن براثر آرزوی زیاد

فجووق کردن: فجچە کردن، دیق کردن. *(وەختە لە تاوانا فجووق بکەم.)* [ف] دق کردن

فجووقێن: ناوی یارییەکی منداڵانەیە کوڵکەدارێک دادەنێن و بە پێشکان تێی هەڵدەکەن دەبێ نووکی پێشکانەکە لە کوڵکەدارەکە بچەقێ.[ف] نام یک بازی بچەگانە

فڕ هاتن: بردنەوە، بەرەندە بوون لە یاریدا. *(لەم دەستەی دۆمینەدا ئێمە فڕ هاتین.)* [ف] بردن در بازی.

فراژ: کامل، فراژوو، هەراش. *(گیا و گژ تەواو فراژ بوونە.)* [ف] تکامل

فراژوو: فراژی، هەراشبوو، بەخۆدا هاتوو.[ف]

تکامل یافته

فراقەت: لەش ساغ، سالم، سلامەت.ف تندرست

فڕدان: حەوادان، فڕێدان، توور هەڵدان.ف پرتاب کردن، دورانداختن

فڕمە: پڕمە، دەنگی لووتی یەکسم کاتێک شتێک دەچێتە لووتییەوە.ف صدای بینی اسب

فروو: رووناکی، رۆشنایی.ف روشنایی

فرەزان: زۆرزان، زیرەک، زانا.ف دانا

فریچک: شیلاوک، فریشک.ف پنیرمایە

فڕێدان: ☜ فڕدان

فریشتە: فرشتە، حۆری، پەری *(کچی کوردی مەرێمی یا فریشتەی/ لەنێو عەرشی خوداییدا فڕیوی. «راوچی»)* ف فرشتە

فریشک کەوتن: نەخۆشییەکی منداڵانەیە زگ چوون دەگرێ، دەڵێن منداڵی چکۆڵەی هێشتا پێ نەگرتوو سەرەوبن کەی یان سەرمەقولاتی پێ بدەی تووشی ئەو نەخۆشییە دەبێ.ف اسهال شدن بچە

فریشک هێنانەوە: منال کە فریشکی بکەوێ دایک یان ژنێکی لێزان لەسەر کۆشی رایدەکێشێ و بە پەنجە لە بنی لاقی منداڵەکە دەدا و دەڵێ: *(فریشکەجێ فریشکەجێ فریشکی کورپەم بێتەوە جێ)* پاشان دوو سێ سەرمەقولاتی پێدەدا، بەوجۆرە نەخۆشیی منداڵەکە چاک دەبێتەوە.ف معالجە کردن بچەای کە اسهال گرفتە است

فڕێهەڵدان: توور هەڵدان، فڕێدان، حەوادان.ف دورانداخت، پرت کردن

فستق: پستە.ف پستە

فس خواردن:) هەڵنیشتنی مریشک کاتێک دەیانهەوێ بیگرن، خەوتنی مریشک لەژێر کەڵەشێردا کاتی جووت بوون؛) بریتی لە مرۆڤی خوێڕی کە خێرا خۆی بەدەستەوە دەدا و دەبەزێ. *(وەک مریشک خێرا فس دەخوا.)* ف) خوابیدن مرغ هنگام گرفتن یا زیر خروس هنگام جفتگیری؛) کنایە از آدم ترسو

فسقانچ: جۆری قالونچەیە وەک کۆ وایە بە دارانەوە دەنیشێ و کاتێک دەکەوێتە عەرزی دەنگی فسەفسی دێ.ف نوعی سوسک بال دار.

فسکۆڵیو: تسکۆڵیو، بریتی لە تەنبەڵ و تەوەزەل، کەسێک کە لەجێی خۆی هەڵناستێ و هیچ کارێک ناکا.ف کنایە از آدم تنبل و بیکار

فسۆن: ئەسپی ئاوی.ف اسب آبی

فشقاندن: دەنگی کەڵ و گامێش و بەراز. *(گامێش و بەراز دەفیشقێنن.)* ف صدای گاومیش و گراز

فشە: (+) سواڵە شێوێنکە، گیایەک لەنێو گەنمدا شین دەبێ و کاتی دروێنە ناهێڵێ سواڵەکە پێکەوە بنووسێ و بلاو دەبێتەوە.ف نام گیاهی است

فلق و هۆڕ: فلقەفلق، فلقەی زۆر و لەسەر یەک. ف صدای پیاپی بەهم خوردن مایعات

فلقن: چلمن، بلقن. ف خلمو

فلیقاتە چوون: بریتی لە گەیشتنی زۆری میوە. *(قەیسییەکە منیدە گەیشتووە فلیقاتەی چووە.)* ف رسیدن بیش‌ازحد میوە

فنجل: ☜ پنجل

فووتبال: فوودانە، میزەڵان، تیزانگ. ف بادکنک

فوودانە: فوودان، میزەڵان، پزدان، فووتبال. ف بادکنک

فەتراک: بەدکار، زیانـدەر، ئازاردەر. ف زیان‌رسان

فەداندەر: خولقێنەر، بەدیهێنەر، داهێنەر. ف مخترع

فەدەر: گزە، فێڵ و فەرەج، تەڵەکە. ف کلک

فەرزق: رۆڵە، عەولاد، جگەرگۆشە. ف فرزند

فەرغوون: فارگۆن، ناسرگە. ف فرغون

فەرمی: رەسمی، قانوونی. ف رسمی

فەروار: (+) هەوارگەی زستانیی کۆچەران، ئاران. ف قشلاق

فەروو: کەپەنک، قاپووت. *(ئەگەر گورگ لە باران بترسایە فەروویەکی لەبەر دەکرد.)* ف بالاپوش نمدی

فەرهادتاش: شوێنەوارێکی مێژووییە لە کوردستان. ف از آثار تاریخی در کردستان

فەریح: هەراو، بەرفرەوان. ف وسیع

فەریع: فەریح. ف وسیع

فەریکە چایی: چایی دەمنەکێشاو، چایی پەپوولە بەسەر، چاییەک کە وردە پلتەی بەسەرەوە بێ. ف چایی دمنکشیده

فەقێ وەتمانە: ناوی تیرەیەکە لە هۆزی مامەش. ف نام طایفه‌ای در ایل مامش

فەیتوون: عارەبانەی سواری کە چارەوێ رایدەکێشێ، فایتوون، هێلینگە. ف درشکه

فەیز: ئابڕوو، حەیا. ف آبرو

فەیزچوون: ئابڕووچوون. *(بەجاری فەیزمان چوو.)* ف رسوا شدن

فیچانەوە:) نەرم بوونەوە. پووچانەوەی شتی رەق. *(جاران ئەو هەمووە قەڵەو و جوان بوو ئێستا فیچاوەتەوە.)* ؛) خواربوونەوەی ئاسن. *(ئاسنەکە بەجاری فیچاوەتەوە.)* ف) نەرم شدن و خالی شدن باد؛) خم شدن آهن

فیچقە: (+) ئامڕازی دەرزی وەشاندن، ئامرازی دەرزی کوتان. ف سرنگ

فیرکن: فیرن، گووبەخۆداکەر. ف اسهال گرفته.

فیستان: دێرە، جلکی ژنانەیە لە پارچەی رەنگاورەنگ دەیدروون. ف لباس زنانه

فیسقەڵ: جووکی، مرۆڤی ترسەنۆک کە لە شەڕدا هەراهەرا دەکا و دەنەڕێنێ. ف کنایه از آدم ترسو

فیشق و هوڕ: دەنگی پێکەنین و پرمەی چەند کەس پێکەوە. *(ئەو فیشق و هوڕە چییە سازتان کردووە.)* ف صدای خندیدن چند کس باهم

فیشقە: دەنگی کەڵ و گامێش و بەراز. *(بەراز و گامێش فیشقەیان دێ.)* ف صدای گاومیش و گراز

فیشەکەکێش: کۆلاس. ف گلنگدن

فیشەکلغ: (+) گوللەی وەک زنجیر هونراوەی کە راست و چەپ لە شانی دەکەن. ف نوار فشنگ

فیڵەباز: فێڵەزان، گزەوەن. *(وتی فێڵەباز پیری زەمانە/ باڵندەت نەهێشت پار ئەو دەمانە/ ئێستا چیبووە چیت لێ بەسەر هات/ ئەو باڵندانە بۆ*

هاتوونە لات. «ڕەشاد شەمسەدینی».) ف کلکباز، نوعی اسهال مدتدار مکار

فیلەمانگ: جۆرێک زگچوونی درێژخایەنە. ف یک بازی کودکانە

فیلی سەرسەرێن: گەمەیەکی منداڵانەیە. ف اسم

ڤاستا: پشتیوان، یاریدەدەر، هاریکار.[ف] پشتیبان

ڤجر: خێل، چاولار، قیچ.[ف] لوچ

ڤرسق: برووسکە، بریسکە، بلاچە.[ف] آذرخش

ڤەتەقیان: جیا بوونەوە، کلا بوون، لێک هەڵبڕان. [ف] جدا شدن

ڤەجین: کاوێژ، کاویچ، قاویچ.[ف] نشخوار

ڤەرەسین: تێکچوون، لەبەریەک بلاوبوون.[ف] بەهم پاشیدن

ڤەرێز: پەرێز، جارە گەنمی دووراوە.[ف] مزرعەی درو شدە

ڤەسنا: ئیرادە، خواست، لێبڕان.[ف] ارادە

ڤەشارکێ: چاوشارکێ، قەراقەرا، خۆشارکێ.[ف] بازی قایموشک

ڤەشتی: خوازیار، داواکار.[ف] خواهان

ڤەلەزیان: ڕاکشان، ڕازان، تخێل بوون، وەرکەوتن. *(مێرەک لە بن دارەکە ڤەلەزیابوو.)* [ف] دراز کشیدن

ڤەنا: درەخت، دار.[ف] درخت

ڤیاد: (+) زەویی نەرمان، گۆشتە زەوی.[ف] زمین نرم و بدون سنگ

ڤیام: گەشە، گەورە بوون و گەشانەوە.[ف] رشد

ڤیسەن: کالۆکرچ، سوور و سپی، ڕووئاڵ.[ف] سرخ و سفید

ڤیڤراندن: ئاشکرا کردن، ڤەوەراندن.[ف] افشا کردن

ڤێلا: دەشتی بەرین و لێژ.[ف] دشت وسیع و شیبدار

ڤیناس: خۆشەویستی، ئەوین.[ف] مهر

ڤینە: ئارەزوو، ئاوات.[ف] آرزو

ڤیوار: تامەزرۆ، تاسەمەند.[ف] مشتاق

قابگاره: گوێزینگ، زەنگۆل، گوێزک.[ف] قوزک پا

قابلـەمـە: (+) مـەکـووک، ئـامرازێکی مـەکینـەی خەیاتییە مەسوولە دەچێتە ناوی.[ف] ماکوک

قابیله: مامان، پشتگر.[ف] ماما، قابله

قابیلـەت: قابیل، شیاو، *(شتێکە قابیلـەتـی تۆشـی نییە بەڵام بۆم هێناوی.)* [ف] ارزش

قاپ قەوی بوون: بڕیتی لە ڕوو کرانەوە، شەرم شکان. *(تازە وا قاپی قەوی بووە جوابی کەس ناداتەوە.)* [ف] رودار شدن

قاپشین: گیایەکی گەڵا پانی سپیواشە لە دێم و زیاتر لەنێو بێستانە گرکە دەڕوێ گەڵا وشکەکەی دەسووتێنن و دەست بەسەر دووکەڵەکەیدا دەگرن، باڵووکە چاک دەکاتەوە. [ف] اسم گیاهی است

قاپشینکە: ☜ قاپشین

قاپقاپۆکە: خەربەنگ، گیایەکە دانەکەی بۆ ددانئێشە بەکار دێ.[ف] نام گیاهی است

قاپکەوڵە: قاپ کزێنە، گیایەکی گوڵزەردی سپیواشە.[ف] نام گیاهی است

قاپیلکە: قاپووچکە، قاپوولکە، قاپی چکۆڵە.[ف] کاسەی کوچک

قاچاخە: بێچووە گامێشی دوو ساڵانە ، پاڵاخی دوو ساڵان.[ف] بچه گاومیش دو ساله

قاچوو: بازەڵێن، توولێن، قەمچان، ڕێخان.[ف] یک قول دو قول

قاچە خلیسکێ: خلیسکێن لەسەر بەفر بە پاوە. [ف] سرسرەبازی سرپا، اسکی

قاچەفڕێ: پەلەقاژێ، لینگەفرتێ.[ف] دست و پا زدن

قاخنات: ژەکی مانگا و مەڕ و بزن کە دەیکوڵێنن و توند دەبێتەوە، ئەگەر تۆزێ شیری تێکەڵ بکەن و لەگەڵی بکوڵێنن دەبێتە فرۆ.[ف] آغوز

قادرخانی: جۆرێ شووتی زۆر شیرینە

تووەکەی سپییە.ف نوعی هندوانە

قار: عەیب، شوورەیی. عار. *(ئەو قارە لەگەل من بنیێ؟)* ف عار، عیب

قاراندن: دەنگی مراوی. *(مراوی دەقارێنن.)* ف صدای مرغابی

قاراو: شەونم، ئاونگ، خوناوە.ف شبنم

قارقارێن: یاریی قارێن بە تۆپێکی چکۆلە دەکرێ کە لە وردە مووی ئاژەل دروست دەکرێ. ف بازی با توپ کوچک درست شده از موی حیوانات

قارنداشی: جۆری تووتنە.ف نوعی توتون

قارنە: تۆپی بە خوری و موو دروست کراو، بۆ کایەی قارقارێن.ف توپی درست شده از پشم و موی حیوانات

قارە سەهۆل: تەختە سەهۆلی گەورە لەنێو ئاوی چۆمدا.ف تختە یخ بزرگ در رودخانە

قارە: دەنگی مراوی. *(مراوییەکان قارەیان دێ.)* ف صدای مرغابی

قارەسەرێ: سەرەگێژە، کاس بوون لەبەر گەرما. *(وا تووشی قارەسەرێ بووە هۆشی هیچی نەماوە.)* ف سرگیجە

قارێن: کایەیەکی منداڵانەیە بە تۆپێکی چکۆلە دەکرێ. بە تەختەیەک لە تۆپەکە دەدەن و دوور دەیهاوێن بە نۆرە دەبێ بچن بیهێننەوە. تۆپی هەرکەس زیاتر بڕوا بەرەندەیە.ف بازی بچەگانە با توپ و تختە

قاسڵوانگ: گاوانی، ڕیشۆلە، سێرروو.ف سار سیاه

قاسە: (+) قوفڵ، قفل.ف قفل

قاش: (+)) جۆری مووروی سێگۆشە و گەورەیە لە ملوانکەدا. *(هەی لە سینەوەلا سووردی بەر مالی ئیندرقاشی/ سەبر و هۆشی لێبڕیوم دەنگی بەرموور و قاشی. گۆرانی.)* ؛) دەستەگیرەی کورتان، بەرزایی پێشی کورتان. ف) نوعی مهرەی زینتی؛) جلو برجستەی پالان

قاشوخ: گوندێکی ناوچەی فیزوڵلابەگی بۆکان بوو وەبەر سەدی کۆرشی کەبیر کەوت.ف نام روستایی در منطقەی فیض‌اللەبگی بوکان زیر سد کورش کبیر رفت

قاقانە: بانجیڵە، باڵگۆن.ف بالگن

قاقانی: پارچەیەکی قەدیمی بوو ژنان دەیانکردە دەسمال. *(کلۆنجە ڕێ ڕێ دەسمال قاقانی/ بەینی من و تۆ عالەم پێی زانی «گۆرانی».)* ف نام یک پارچەی قدیمی

قاقڵە: کەمەی لانکە.ف کمانەی گهوارە

قاقڵی: کاخلی. گیایەکە گوڵەکەی بە کولێرە و شیرینییەوە دەکەن و دانەکەی بۆ ڕۆن دەبێ.ف نام گیاهی روغنی

قاقنات: ☜ قاخنات

قاقەزپەرداخ: قاقەزسماتە، کاغەزساو.ف سنبادە

قاقەناز: زۆر سووتاو، کۆڵە. *(وا سووتاوە بۆتە قاقەناز.)* ف زغال

قال بوونەوە: خالی بوونەوەی زگ دوای تێر خواردن. *(ئەو هەمووەم خوارد نیوەڕۆ کەچی ئێستا قال بوومەتەوە.)* ف خالی شدن شکم

قالانگ:)کلاوبنە، ڕێکلاو، لاسقی کەلا ڕێواس.

)گیا پلاو، ناوی گیایەکە بۆنی پلاوی لێدێ[ف])ساقەی برگ ریواس)نام گیاهی است

قاڵب: ئامرازی خشتپێژان.[ف] قالب خشتزنی

قاڵبدار: خشتبڕ، کەسێک کە بە قاڵب خشت دەپێژێ.[ف] خشتزن

قاڵتاس: قەلچغ، داسوو، پرزەی گوڵەگەنم و جۆ و کەرخنکێنە.[ف] اخگل

قاڵچە: دارێکی دوو لکە وەبەر ڕەشکەکاو شەغرەی دەدەن بۆ بار کردن.[ف] چوبی دوسر برای بار کردن بار سنگین از آن استفاده میشود

قاڵغان: (+)) کەرکۆڵ، کەرکۆڵک.) شانەی گوڵەبەڕۆژە.[ف]) گیاهی خاردار) خوشە آفتابگردان

قاڵک: ☜ قاوغ

قالک: توێکڵ، تێخوڵ، تێکوڵ، توێخڵ.[ف] پوسته

قاڵند: ئەستوور، قەوی *(چۆن بتوانم لە پشت ئەم هەموو توێژانەوە/ لەو دیوی ئەو هەموو شووورە قاڵندانەوە/ بتبینم/ بۆنت کەم/ بتچێژم؟ «قادر عەلیخا»)* [ف] ضخیم

قاڵۆنچە عەجەمانە: گووگلێنە، گووخلێنکە، کێزک، گازولک.[ف] سرگین غلطان

قاڵەژنانە: ژنانیلە، ژنیلانە.[ف] خالەزنک

قاندر: زۆردار، کەڵەگا، زاڵم.[ف] ظالم

قانزان: قازان، مەنجەڵ.[ف] دیگ، پاتیل

قاوغ:) قاڵک. قاڵکە کیسەڵ؛) پووکەی گوللە، قاپوورە گوللە.[ف]) لاک لاکپشت؛) پووکەی گلوله

قایدە: عادەتی مانگانەی ژنان، بێنوێژ بوونی ژنان.[ف] قاعدگی زنان

قایمەلان: لانێک کە دەست پێڕاگەیشتنی بۆ ڕاوچی دژوارە. *(ئەستی دەڵێ خوشکی بەغدانی سەری من دیشێ دڵی من چەندی لە چیشتە/ کەرویشکی کەڵەکی بانکی دەکردەوە کەرویشکی/ هەستە دەچینەوە قایمەلانی خومان دەکەینەود خەوی چیشە چیشتە. «فولکلور».)* [ف] لانه خرگوش

قایوشت: کاوێژ، قاویش، کنشت، کاویچ.[ف] نشخوار

قایەغە: قەدەغە، پاوان، قۆرغ.[ف] قدغن

قتوو: ئاژاوەچی، شۆڤار.[ف] فضول

قرپاسان: زەویی بە قەوەت و پڕ لە گژ و گیا. *(زەوییەکەی قرپاسانە هەر حاسڵێکی لێ داچێنی نموونەیە.)* [ف] مزرعەی خوب و حاصلخیز

قرپن: کەسێک کە زۆر قرقێنە دەدا، قرپۆ.[ف] کسی که زیاد آروغ میزند

قرپۆ: ☜ قرپن

قرت کردن: (+) هەڵاواردن، دەر کردن لە کایە، کەسێک لە کایەدا خەتا دەکا قرتی دەکەن.[ف] اخراج کردن از بازی

قرتقرتۆک: قورقوراچکە، قوڕوو، تینتینۆکە.[ف] حلقوم

قرتقرتۆکە: ئەوک، قورقوراچکە.[ف] حلقوم

قرچۆک: (+) ☜ قرچەک

قرچە قرچی نیوەڕۆ: هەڕەتی گەرمای نیوەڕۆ، قرچەی نیوەڕۆ.[ف] گرمای شدید ظهر

قرچەک: قرچۆک، دارێک کە زوو دەشکێ *(ئەو دارە قرچەکە بۆ کۆچان نابێ دەشکێ.)* ف چوبی کە انعطاف ندارد

قرچەی نیوەڕۆ: هەرەتی گەرمای نیوەڕۆ. *(شۆڕەژن بنکوڵ نەکا برکەی بە قرچەی نیوەڕۆ/ چۆن لە کاڵەک تێر دەبێ ئەو زگ زڵەی بێستان رنە.)* ف گرمای شدیدی ظهر

قرخە لێبڕین: هەناسە لێبڕین، خنکاندن *(بیدەنگبە دەست بنیمە بینت قرخەت لێدەبڕم.)* ف خفه کردن

قردیلە: جووجەڵەی نێر، کەڵەشێری ساوا. ف خروس بچه

قرژاڵە: پنج بەستنی گەنم، ئەوکاتەی گەنم سێ چوار گەڵا دەر دەکا بە زەویدا پان دەبێتەوە. *(گەنم زۆر جوان شین بووە قرژاڵەی کردووە.)* *(گەنم خەریکە قرژاڵە دەبێ.)* ف روییدن گندم و چند برگه شدن

قرژنگ: قرژاڵ، قرژانگ، قارژنگ. ف خرچنگ

قرقران: ئۆقرە گرتن، ئارام گرتن، سرەوتن. *(مێندە نارەحەتە ساتێک ناقرقرێ.)* ف آرام گرفتن

قرماخە: قەتماخە، پەترۆ، پترۆک، قرتماخە. ف کبرەی زخم

قرماغە: قرماخە. ف کبرەی زخم

قرمساندن: قووچاندن، نووقاندن، پێکدا نووساندنی چاو. ف بستن چشم

قرموقاڵ: زەنازەنا، قیژە و هەرای زۆر. ف سروصدای زیاد

قرووسکاندن: دەنگی سەگ *(سەگەکە دەستی کرد بە قرووسکاندن.)* دەنگی سەگ کاتێک کە لێی دەدەن. ف صدای سگ هنگامی کە کتک می‌خورد

قرووسکە: دەنگی سەگ، دەنگی سەگ کاتێک کە لێی دەدەن *(ئەو سەگە هەر قرووسکەی دێ.)* ف صدای جیغ زدن سگ

قرەپیرێژن: جۆرێک هەڵپەڕکێی حەماسییە بۆ خۆئامادە کردن و گەرم کردنی لەش بەرلە شەڕ و هێرش بردن. ف نوعی پایکوبی حماسی مخصوص کردی.

قرە ڕەشە: نەخۆشییەکە زۆر سەختە و لەنێو پاتاڵدا پەیدا دەبێ *(ڕەک قرە ڕەشەتان تێکەوێ.)* ف مرضی کشندە برای حیوانات

قرهاندن: سەرلێشێواندن، ماندوو کردن. ف خستە کردن و گمراه کردن

قرەون: کەسێک کە هەمیشە سەری لە کێشە دەخورێ و شەڕ و قرە ساز دەکا. ف کسی کە همیشە بە دنبال دعوا و مرافعە است

قریشکاندن: (+) پێکەنین و تریقانەوەی منداڵی چکۆڵە. *(کۆرپەکەمان گڕ و کاڵ دەکا و دەقریشکێنێ.)* ف صدای خندەی بچە

قریشکە: (+) دەنگی پێکەنینی منداڵ. *(مێوا بەو رۆژگارە قریشکەی پێکەنینی دێ.)* ف صدای خندەی کودک

قزل پەنجەرە: پەنجەرۆک، نێوی گیایەکە. ف نام گیاهی است

قزلامزێ: ناوی گیایەکە. ف نام گیاهی است

قزڵمامەسی: گیایەکی دڕکاوییە گوڵی بنەوش

دەردەکا و لەنێو گەنمدا دەڕوێ نیومەتر بەرز دەبێتەوە.ف نام گیاهی با برگهای بنفش.

قژاکە شینە: ☜ قژالکەشینە

قژالکەشینە: قژاکەشینە، کاسەڵەشینکە.ف سبزقبا

قژبوون: بەزین، بۆردران، بۆرخواردن.ف شکست خوردن

قژبەڵەکە: مەلیکە بەقەد سیروو دەبێ ڕەش و سپییە و لەسەر دار هێلانە دەکا.ف پرندەای سفید و سیاه روی درخت لانە می‌سازد

قژپوغ: پیسوپۆخل، چەپەڵ، ف کثیف

قژگیرە: خشڵێکە ئافرەتان لەپشتە سەرەوە لە قژی قایم دەکەن.ف کلیپس

قژیلاندن: چەسپاندن، پێسەلماندن، بەڵگە هێنانەوە.ف ثابت کردن

قسە بڕ کردن: قسە ڕۆیشتن، دەسەڵات بەسەر کەسێکدا و بە قسە ڕازی کردنی. *(لەوی زۆر چاک قسەی بڕ دەکا.)* ف حرف رفتن

قسە بزرکاندن: ورێنە، قسە نەکولاندن، وڕاوە. ف هذیان

قسە بە شەکر برینەوە: بریتی لە ڕێز دانان بۆ ئەو کەسەی قسەی لەگەڵ دەکەی و لە کاتی قسە کردنیدا ئیجازە وەرگرتن بۆ قسە کردن. *(قسەکەت بە شەکر دەبڕمەوە بەڵام با منیش شتێکت عەرز بکەم.)* ف کلمەای محترمانە برای اجازە گرفتن از طرف مقابل کە سخن می‌گوید

قسەپتەو: قسە دروست، خاوەن بەڵێن.ف کسی کە بی‌هدف سخن نمی‌گوید

قسەترن: کەسێک کە قسەی پیس و بێجێ دەکا و خۆشی نازانێ دەڵێ چی، بریتی لە کەسێک کە پاش و پێشی قسەی خۆی نازانێ و هەروا دەری‌دەپەڕێنێ.ف کنایە از کسی کە بدون تفکر حرف می‌زند

قسە ڕۆیشتن: ☜ قسە بڕ کردن

قسە زڕاندن: بڵاوکردنەوەی قسە و باس، ئاشکرا کردنی ڕاز و نهێنی.ف افشا کردن راز.

قسە کولاندن: بیرلێکردنەوە و قسە کردن، پاش و پێشی قسە زانین.ف فکر کردن و حرف زدن

قسە گنخاندن: قسە قووتدان، پێچوپەنا لە قسەدا.ف آشکار نکردن سخن

قسەڵۆک: قسەی سووک، ناونێتکە *(مەر خەریکی مەڵبەستنی قسە و قسەڵۆکانە.)* ف حرف درآوردن

قسە لە قسەدا کردن: خۆ تێهەڵقوتاندن، پەڕینە نێو قسەی کەسێک کە داخێوی.ف دخالت کردن

قسە لێزانین: قسە لێبیستن، *(جاری بچو قسەیەکی لێبزانە پاشان دەچینە خوازبێنی.)* ف دانستن نظر

قسەناس: تێگەیشتوو، زانا، وردبین.ف فهمیده

قسەی حیسابی: قسەی جوان و بەڕێ و جێ، قسەی ڕاست بە بەڵگەوە.ف سخن خوب

قسەی سووک: جنێو، جوێن، دژمان، دژمێن.ف فحش، دشنام.

قسەی قەڵەمی: قسەی هەژدە هەژدە، کەسێک کە دەیهەوێ خۆی زانا و تێگەیشتوو نیشان دا و قسەی زل زل دەکا.ف سخن متکبرانە

قسەی هەژدە هەژدە: قسەی زل و خێراخێرا، قسەی قەڵەمی *(دەستی کردووە بە قسەی هەژدە هەژدە.)* ف زدن حرف بزرگتر از دهن

قشتوقوڵ: قشتیلە، خنجیلانە، جوانکیلە، خونچیلانە. ف زیبای دوستداشتنی

قشرە: قشڵە، پێگەی سەربازان، سەربازخانە. ف پایگاه

قل: (+) خۆڵەمێش، خۆڵەکەوە. ف خاکستر

قلاپیک: (+) قەلپووت، قەلپووچ، چاوێک کە گلێنەی دەرهاتبێ. ف حدقەای کە خالی از کرەی چشم باشد

قلاچە: قاژوو، قەلەڕەشکە، قەلەڕەشە، قالاو. ف کلاغ

قلاژیلە: قشقەرە، قشقەڵە، قەلەباچکە. ف کلاغ دم دراز سیاه و سفید

قلانە قریوە: هەلاتن و باراندن و کایە کردنی بەرغەل و کاژیلە کاتێک لە کانی و لەوەڕ نزیک دەبنەوە. *(لە گوێ جۆگە و سەر کانی/ لە مێرگ و سەوزەلانی/ دەکەن قلانە قریوە/ هاوینە وەختی جیبوە.)* ف بازی کردن و بع بع کردن برە و بزغالە هنگام نزدیک شدن بە آب و علف

قلانە کردن: هەلاتن و کایە کردنی بەرغەل و کاژیلە. *(بەرغەلەکە بە قلانە کردن هەلاتن بۆ سەر ئاوەکە.)* ف بازی کردن و بالا و پایین پریدن برە و بزغالە

قلانیشق: قەلاندۆش، نێوانی هەر دوو شان. ف قلمدوش

قلپن: ☜ قەلپن

قلهغ: قەڵتاس، داسوو، پرزەی گوڵە گەنم و جو ف اخگل.

قلمیچ: بەڵغ، خلتە، بڵخ. *(نێو سەماوەرەکە قلمیچی گرتووە.)* ف جرم

قلۆپ: شەل، ڕینجۆ، زرۆپ، نوقستان. ف ناقص‌العضو

قلۆپانی: سەرمەقولات، سەر لە زەوی دانان و بە پشتدا خۆ هەڵگێڕانەوە. ف پشتک زدن، معلق زدن

قلووس: عەولاد، منداڵ، ڕۆڵە. ف فرزند

قلە سەما: شادی کردن و هەڵبەز دابەز، هەلەکە سەما. *(لە خۆشیانا کەوتبوونە قلە سەما.)* ف شادی کردن و بالا و پایین پریدن

قلیانی: گۆشتی سوورەوەکراو، قاورمە. ف قورمە

قمقمە: خەمەگرۆ، قومقومۆک. ف چلپاسە

قمووش: قمیش، ڕەهەند، بوودڕ، کەرێز. ف تونل زیرزمینی

قندرغە: گیایەکە لە شورەکات سەوز دەبێ و ڕەنگێکی مەیلەو قاوەیی هەیە. ف اسم گیاهی در شورەزار

قنگ پێ شل بوون: بریتی لە بەزین و وازهێنان لە توند و تیژی و کەڵەگایەتی *(زۆری کەڵەگایی کورد ئێستا قنگی پێ شل بووە)* ف کنایە از شکست خوردن

قنگە: ☜ قوونوو

قنگەلیشکێ: قنگەخشکێ، قوونەخشکێ. ف برروی باسن خزیدن

قنگەورک: قولفاوقوون، پێچەوانە. *(قنگەورک لە قسە حالی دەبێ!)* [ف] کنایە از عوضی حالی شدن

قنەقن: (+) سنەسن، خاوەخاو، تەمبەڵی و دەستەوستانی لە کاردا.[ف] تنبلی در کار

قۆپەنە: بنی شنگ کە ئەستوور و تۆپەڵەیە و زۆر خۆشە. *(وەرە ئێرە شنگ هەڵکەنە هەمووی قۆپەنەیە.)* [ف] ساقەی کلفت شنگ

قۆتراش: خۆتراش، دەزگای ڕیش تاشین.[ف] استره

قۆتک: (+) گوڵەنگ، گوڵنگ.[ف] منگوله

قوتوو: (+) قووتوومە، کۆلکە دار، کۆلک.[ف] کندەی درخت.

قوتوومە: قۆتەرە، کۆلک، کۆتەرە، کۆلکەدار.[ف] تنەی درخت

قوتە: بانگ کردنی گەماڵ. *(قوتە قوتە قوتە قوتە.)* [ف] صدا زدن سگ

قۆتە: قۆخە، کۆخە، کوکە.[ف] سرفه

قوچین: قوزبن، سووچ.[ف] گوشه

قودوو:) پارچەیەکی قەدیمی بوو بۆ جلی ژنان؛) قوتوو، قالک، دەفری چکۆلەی سەرپۆش دار بۆ کەل و پەل.[ف]) نام پارچەای قدیمی؛) قوطی

قودەقورە:گچکەی ترزل، وردیلەی بە پۆز و هەوا، کوڵەبنەی قۆرەدەماخ.[ف] کوتولەی متکبر

قودیلە: ئاوێنەیەکی خڕی چکۆلەیە لە گیرفاندا هەڵیدەگرن.[ف] آیینەی جیبی

قوراڵە: جۆرێ پیوازە کە سەلک ناکا و وەک سەوزی کەڵکی لێوەردەگرن.[ف] پیازچە

قوڕانیشک: هەنیشک، بەلەمرک، قوڕانیک، کۆرەنیشک.[ف] آرنج

قوڕانیک: هەنیشک، بەلەمرک.[ف] آرنج

قۆرت: جۆرێ ڕەوتی یەکسمە.[ف] نوعی راه رفتن اسب

قورتم لێدان: قوم لێدان، بە یەک قورتم ئاوەکەی خواردەوە، قورتمێکی لە ئاوەکە دا و بۆی نەخورایەوە.[ف] هورت زدن آب

قورخان: گوندێکی ناوچەی فەیزوڵلابەگی بۆکان بوو کەوتە بەر سەدی کۆرشی کەبیر.[ف] روستایی در منطقەی فیض‌اللەبیگی بوکان زیر سد کورش کبیر رفت

قورقوراوکە: قورقورۆچکە، تینتینۆکە، قورگ.[ف] حلقوم

قورناقە: گەروو، ئەوک، قوڕوو.[ف] حلقوم

قورنجک: نقورچک، ڕەبادان.[ف] نیشگون

قورۆقەتێ: جنێوێکە، قسەیەکی ناخۆشە، وەک قوزەڵقورت.[ف] دشنامی است

قوروگنە: قورقوراچکە، تینتینۆکە، بینبینۆکە.[ف] حلقوم

قورۆڵە: ☜ قوراڵە

قۆرەپێشان: بریتی لە مانگی گەلاوێژ.[ف] ماه مرداد

قۆرەدەمار: بەهەوا، بەدەمار، قۆرەدەماخ، بەپۆز.[ف] متکبر.

قورەزێلاقە: ئەو قورەی دوای باران بە کەوشەوە دەنووسێ.[ف] گل چسبناک

قوڕەسواخ: سواخدانی دیوار بە قوڕ.[ف] گل اندود کردن دیوار

قـورەکـەشـی: تیروپشک، پشک خستن.ف قرعەکشی

قۆرە لێبڕین: چۆرە لێبڕین، بڕین پێوەنانی گوزە ئاو و هەڵچۆڕاندنی بە تەواوی *(بینی بە گوزەکەوە نا قۆرەی لێبڕی.)* ف خوردن ظرف آب با یکبار بە دهن گرفتن، هورت کشیدن.

قورەنیسک: قرقینە، قرپ.ف آروغ

قوریشکە: قورووشکە، جۆرێک ئیستکانی قوڵفدارە لە چینکۆ.ف نوعی فنجان لعابدار

قۆریلە: زەردەقورە، جۆری مارمێلکە.ف سمندر

قورینگی گۆزەڵێ: شینە شاهۆ.ف درنا

قۆزاخە: (+)) کەلووی نیسک و نۆک و پاقلە؛) پیلەی کرمی هەورێشم، کەلوو.ف) پوشش دانەی نخود و عدس و لوبیا؛) پیلەی کرم ابریشم

قوزەبزە: قوزە بزنە، جۆری تەمبێ کردنە لە کایەدا، *(کایەکە لەسەر چی بکەین لەسەر هەڵاتن، قوزەبزە یان شت کڕین.)* قوزەبزەش قوولکێک لەنێو خۆڵە مرەدا دروست دەکەن و خیزێکی چکۆلەی تێ دەخەن ئەو کەسەی کایەکە دەدۆڕێنی دەبێ بۆ تەمبێیانە ڕاکشێ و بە زمان ئەو خیزە لە قوولکە چکۆلەکە دەرهێنێ.ف نوعی تنبیە کردن در بازی

قۆڵان: تەنگەی ولاخ، ئەو پارچە قایشەی بەژێر سکی ولاخیدا دێنن و کورتانەکەی پێ توند دەکەن. ف نوار پهن تنگەی ستور.

قۆڵ لێهەڵماڵین: *دەست بەکار بوون، خۆ لە کار هەڵکردن.ف دست بەکار شدن*

قۆڵباندن: شاردنەوە، حەشاردان، قایم کردن.ف پنهان کردن.

قۆڵتاس: ئاوگەردان، مەلاقەی گەورە.ف ملاقەی بزرگ

قـولتپ: بە ژنی پیر و سووک و چرووک دەگوترێ. *(هەر پیرێژنە قۆلتری دوو قسەی بۆ بکا فریو دەخوا.)* ف پیرزن بدکارە و بی‌ارزش

قۆڵغە: سەکۆ، بەرزاییەک لە ماڵدا بۆ دانیشتنی هاوینان.ف ایوان

قوڵفاوقوون: پێچەوانە. *(قولفاوقوون لیی‌حاڵییە.)* ف عوضی، برعکس

قۆڵقۆڵان باز: فێڵەباز، تەڵەکەباز، کلاوچی.ف کلکباز

قۆڵنج تەقاندن: ☜ کوڵنج شکاندن

قولنچک:) قولینچک، سووچ، قونیچک؛) قامکە چکۆلە، تووتە.ف) گوشە) انگشت کوچک

قوڵە کەیخودا: کەسێک کە لە خۆڕا خۆی لە کار هەڵدەقوتێنێ و جوابیشی نادەنەوە *(ئەم قولە کەیخودایە چیی بەدەستەوەیە.)* ف کسی کە دخالت در کار مردم می‌کند

قولە: (+) کوللە، کلۆ.ف ملخ

قولـەبـاڵ: کولەباڵ، فەرەنجی، پەستەک.ف جلیقەی نمدی

قولەبەگ: بریتی لە کەسێک کە ئەدای بەگ و خانان دەردێنێ. مرۆی ترزل و بەپۆز *(وا لووتی هەڵێناوە دەڵێی قولەبەگە.)* ف کسی کە ادای خانان درمی‌آورد

قولەزەنگی: *قولەڕەش، مرۆی پێست ڕەش.ف*

سیاه پوست

قوڵەشینە: مەلیکە بەقەد کاسەڵەشینکەیەک دەبێ کلکی قوڵە و لە قەراغ چومان دەژی.[ف] ماهی خوارک کوچک

قۆڵەمیر: بەدەسەڵات، کەسێک کە هەموو کارێکی وەک میران دەچێ.[ف] کسی کە رفتارش مانند میران است

قوڵیجان: گیایەکە وەکوو مالۆنجە بە زەویدا پان دەبێتەوە بەرێکی ورد دەگرێ وشکی دەکەن و لەگەڵ چایی دەمی دەکەن بۆ سەرمابوون و هەڵامەت باشە.[ف] اسم گیاهی دارویی

قولینچک: سووچ، قوژبن، قونیچک.[ف] کوشە

قولێنک: قرقینە، قرپ.[ف] آروغ

قولینە: (+) دەفرێکە بە شووڵ دروستی دەکەن وەک سەوەتە وایە قاپ و قاچاخی تێدەخەن.[ف] سبد بزرگ

قوماچ: نیشانە، ئارمانج.[ف] هدف، آماج

قوماهەنگ: جاروو، قسڵ و خۆڵەمێش بۆ سواخدانی حەوز و دیواری بەردین.[ف] ساروج

قۆمرغانە: شوێنی مانەوە، شوێنی حەسانەوە.[ف] اطراقگاه

قومقومە: (+) سەرمازەڵە، لاسابانکەرە.[ف] آفتابپرست

قومۆک: چۆرە ئاو، قومێک ئاو، *(قومۆکێ ئاومان دەنێ.)* [ف] جرعە

قۆمەتە: کۆمە، کۆگا *(لەسەر قۆمەتە کولۆشەکە دانیشتبوو.)* [ف] تودە گیاه

قون هەڵتەکینە: قنگ هەڵتەکینە، بەرگاییلکە.[ف] دم جنبانک

قونجاندن: قووچاندن، نووقاندن.[ف] بستن

قونجلیسک: قونجرکە، پێکوڵ، پەیکوڵ.[ف] خار سە کوهک

قوند: قوڵ، کلکبڕاو، دووڤ کورت.[ف] دم بریدە

قونیچ: ☜ قولینچک

قووش کاغەز: تەیارەی قاقەزی، موشەکی قاقەزی.[ف] موشک کاغذی

قاووقوول: قوولە و هەرا، قوولەقوول.[ف] هوار و داد

قوولکە و تەمبار: کەند و لەند، زەویی چاڵ و چۆڵ و بەرز و نەوی.[ف] زمین پست و بلند

قوون پاڵە: نەفەری ئاخر لەلای چەپەوە لەبەرە دروێنەدا، یەکەم کەس لەلای ڕاستەوە سەرپاڵەیە.[ف] نفر آخر در سمت چپ صف درو کردن

قوون خوێ نەخواردن: بریتی لە هەدا نەدان و نەسرەوتن، نەحەجمین. *(لە هیچ کوێ قوونی خوێ ناخوا، دەڵێی جیوەی تێ کراوە.)* [ف] کنایە از آرام نگرفتن

قوون دانە سەر دەرپێی خۆ: لە ئیختیاری خۆدا بوون، منەتی کەس نەکێشان و دەسەڵات لە دەس خۆدا بوون. *(خۆشە منەتی کەس هەڵنەگری و قوون بدەیە سەر دەرپێی خۆت و دانیشی.)* [ف] کنایە از داشتن اختیار کار و زندگی خود.

قوون دەهۆڵ: بریتی لە مرۆڤی خوێڕی و قوون قورس، کەسێک کە قوونی زلە و توانایی هیچ

کارێکی نییە و ناتوانێ هەستێ.[ف] کنایە از تنبل

قوون قورس: تەمبەڵ، لەش گران، تەوەزەل.[ف] تنبل

قوون هەڵدڕاو: بریتی لە خوێڕی و بێکارە، پیاوی سووک و چرووک.[ف] کنایە از آدم بی‌سر و پا

قوون هەڵگرێنە: بریتی لە مانگی ڕەشەممە کە دەغڵ و دان و دانەوێڵە کەم دەبێتەوە و لە تەواو بوونە.[ف] کنایە از ماه اسفند که ذخیرەی زمستانی کاهش می‌یابد

قوونڕەش: جۆرێ مراویی بۆرە کلکی ڕەشە. [ف] اردک ارەای

قوونوو: گۆزەی هەنگ کە بە قوڕ چەند دانە گۆزەی تری پێوە دەلکێنن.[ف] تبدیل کندو برای زنبورعسل

قوونە خلیسکێ: خلیسکێن لەسەر بەفر بە دانیشتنەوە.[ف] سرسرەبازی نشسته

قوونەجوورە: قنگەجوورە، ئێسکی پشتەقوونی مریشک.[ف] استخوان تخمدان مرغ

قوونەخەو: خەونووچکە بردنەوە بە دانیشتنەوە، خەوتن بە دانیشتنەوە.[ف] در حالت نشسته به خواب رفتن

قوونەگاز: لای دواوەی پشتی یەکسم کە ئاخری کورتان دەکەوێتە سەری.[ف] قسمت عقبی پشت الاغ که آخر پالان رویش می‌افتد

قوونەڵتس: قنگەڵتس، هەڵتووتەکانی سەگ و پشیلە و ڕێوی و ...[ف] چنباتمە زدن سگ و گربە و روباه و ...

قوونەڵفس: قنگەڵتس، هەڵتووتەکان.[ف] ☜ قوونەڵتس

قەپانچە: قۆچەقانی، قەڵماسک، کەهنیک، بەردەقانی، قەڵماسن، قەڵماسەنگ.[ف] فلاخن

قەپۆچکە: شەیتانۆکە، نینۆکە شەیتان.[ف] حلزون

قەپەنگ:)ئەو قولاپەی قەساب گۆشتی پێدا هەڵدەواسێ) دەڕابە.[ف])چنگک) کرکرە

قەتحە: چوارچێوەی وێنە، قاپی عەکس.[ف] قاب عکس

قەدەلە: جۆرێک دەفری فافۆنە بەقەد کووپەیەک دەبێ شیری تێدەکەن و دەیکوڵێنن.[ف] دبەای از جنس روی برای شیر

قەدەم مەڕێ: جۆرێ ڕەوتی یەکسمە.[ف] نوعی راه رفتن اسب

قەرات: قەڵات، قەڵا.[ف] کلات

قەراتە: ☜ قەڵاتە

قەراغ بۆ تێکردنەوە:) بریتی لە تەمبێکردن و لێدان لەسەر کارێکی ناڕەوا، سزادانی کەسێک لەسەر تاوان. *(تۆزێ قەراغی بۆ تێنەکەمەوە یاغی دەبێ) ؛*) وەرد کردنەوەی کڵۆشی دەوری خەرمان لە کاتی گێرەکردندا. *(کڵۆشەکە زۆر بڵاو بۆتەوە دەچم تۆزێ قەراغەکەی بۆ تێدەکەمەوە.)* [ف]) کنایە از تنبیە کردن و زدن؛) جمع کردن دوروبر خرمن

قەراغ لێکێشان: لەسەر ڕۆیشتن، قسەی زیادی کردن، *(لەوە زیاتر قەراغی لێبکێشی پێچ و کڵاومان تێکەڵ دەبێ.)* [ف] حرف اضافی و ناراحت‌کننده

قەراغ و بیجاغ: دەوروبەر، دەوراندەور.ف دوروبر

قەرخ: ئەو بەرە وێنجە و گیایەی کە بە یەک زەبری مەڵەغان دەدووردرێتەوە. کەرخ.ف علفی کە با یک ضربەی داس درو شود

قەرقلیت: قەرەقرووت.ف قراقروت

قەرقوش: (+) نەخۆشییەکی سمی چارەوێیە ناتوانێ لە عەرزی دانێ.ف بیماری سم اسب

قەرقوو: شەرا، گەنم و نۆکێک کە بەر لە گەیشتنی وشک دەبێ. *(وەک گەنم قەرقوو شەرا بردیەسەم/ قسەی مات و موت ناکەس کوشتییەسەم.)* ف گندمی کە قبل از رسیدن میخشکد

قەرملاندن: سەرلێشێواندن، قرهاندن، لەبکاندن. ف گمراه کردن

قەرێن: ناوی یارییەکی منداڵانەیە.ف نام یک بازی کودکانه

قەرە: گوندێکی ناوچەی فەیزوڵلابەگی بۆکان بوو کەوتە بەر سەدی کورشی کەبیر.ف نام روستایی در منطقەی فیض‌اللەبیگی بوکان زیر سد کورش کبیر رفت

قەرەئەفتاوە: حەوجۆش، لوولێنەی مەفرەق.ف آفتابەی مسی

قەرەبالغ: جەماوەری زۆر لە دەوری یەک، ئاپۆرەدانی خەڵک و هەرا هەرا.ف جمعیت انبوه

قەرەبالغ: قەڵەبالغ، قەرەبارغ، ئاپۆرەی حەشامات لە شوێنێک، هەرا و زەنازەنای فرە. ف شلوغی جمعیت

قەرەپەستە: پاڵەپەستێ، پاڵەپەستۆ.ف فشار در میان انبوه مردم

قەرەچوخ: ناوی چیایەکە لە کوردستان.ف نام کوهی در کردستان

قەرەخان: ناوی گیایەکە دەیسووتێنن و خۆڵەمێشەکەی وەک بەرد ڕەق دەبێ، لە ئاودا دەیکوڵێنن و هێشووە ترێی تێهەڵدەکێشن و هەڵیدەخەن دەبێتە کشمیشی سەوزە.ف نام گیاهی است

قەرەسەقەل: ناوی گیایەکە.ف نام گیاهی است

قەرەفتیلە: چرادەستی، پیوسۆز، چرای شیلەگەرچەک.ف چراغ فتیله

قەرەفیسکان: هەڵترووشکان، کونوکی، هەڵتووتەکان.ف چمباتمه نشستن.

قەرەقز: پاڵەوانی بێ ناوونیشان، ئەکتەری بێ ناووناو بانگ.ف بازیگری که معروف نباشد

قەرەقاوت: ناوی گیایەکە لە قامیش دەچێ.ف گیاهی شبیه نی.

قەرەقوش: (+) نەخۆشییەکی سمی ئەسب و یەسترە کە دەبێتە هۆی توپینیان.ف نوعی غدەی عفونی که در پای اسب و قاطر پیدا میشود و موجب مرگش میشود

قەرەمات: عەجایب، سەیر و سەمەر، عاجباتی. ف عجیب

قەرەوانی: قەرەوانە، دەفرێکە وەک کتری وایە لە تەنەکە دروستی دەکەن شوان چایی تێدا لێدەنێ.ف کتری کوچک درست شده از حلبی

قەرەوڵ: (+) دیاری کردنی خشتی براو، بۆ هەر

هـەزار دانـە خـشتێک بـەرز دەکـەنـەوە و پێـی دەڵێن قەرەوڵ|ف|نشانە کردن آجر

قەرەهێڵ: گێژەڵووکە، گەردەلووڵ.|ف|گردباد

قەرەیەخە: پیاوی ڕەشۆکی لەنێو نیزامیدا. جاش *(سـەربـاز دەوری کێـوەکـەیـان دا و چـەن قـەردیەخـەیـان وەپێش خۆیان دابوو.)* |ف| افراد شخصی میان سربازان

قەرێتە: قەڵادە، قەلاتە، سنجۆل، سنجۆر.|ف|قلادە

قەرێز: پەرژینی سـەر دیواری ماڵ.|ف|پرچین روی دیوار

قەشقە: ١) کەتەوڵ، گیایەکە وەک کونجرە وایە لـەنێـو گـەنمدا شـین دەبـێ گـوڵی سـپییە و دەنکـەکەی وەک پێکوڵ وایـە) قـەشـان، بـەش، کەڵ و گای نێوچاوان سپی) بریتی لە کەسێک کە خۆی دەنوێنێ و دەیهەوێ خۆی نیشان دا. |ف|) گیـاهی خـاردار) گـاو پیـشانی سـفید) آدم خودنما و تابلو

قەشک: ناوی گوڵێکە.|ف|نام گلی است

قەشە ماسی: قاشـە ماسـی، جۆرێ ماسیی زار گەورەیە و گۆشتی خۆشە.|ف|نوعی ماهی دهان بزرگ با گوشتی لذیذ

قەفقەفە: گیایەکە لە قەراغ چۆم دەڕوێ.|ف|نام گیاهی است

قەلاپرچن: قـەلاچن، قـەلاقووچکە، لـەسـەر یـەک داگراوی کۆما کرا. *(قاپێکمان لە تری قەلاپرچن کرد و پێمان دا.)* |ف|برروی هم انباشته

قەلاتە: (+) تایـە، گیـشە، کۆمـای گـەنم و نـۆک و جۆ دوای دوورینەوە.|ف|تودەی گندم درو شده که برروی هم می‌چینند.

قـەلاش: دلاوا، بـەدەهـەنـد، دەسـتودڵبـاز، دلفرەوان.|ف|سخاوتمند

قـەلاغ دان: سـواخ کردنـی قـەلاغ بـە شـیاکە و ریخی ئاژەڵ.|ف|اندود کردن محل نگهداری تپاله با مدفوع گاو

قەلاغ: شوێنێک کە تەپاڵەی تێدا عـەمبار دەکـەن. |ف|تاپالەدان

قەڵپن: قـەڵپنگ، کـەرخنکێنـە، گیایـەکی بـەرزی قەڵتاس دارە.|ف|نام گیاهی است

قەڵپنگ: کـەرخنکێنـە، قـەڵپن، گیایـەکە قاڵتاسـی هـەیـە و لـە گـەرووی مـالات دەگیـرێ.|ف|نـام گیاهی است

قەڵپووچ: قەڵپووت، کـەسێک کـە گلێنـەی چاوی دەرهـاتبێ.|ف|کوری کە کرەی چشمش بیرون آمدەباشد

قەڵتاس: ☜ قاڵتاس

قەڵچغ: قەڵتاس، قاڵتاس، داسوو.|ف|اخگل

قەڵچغە کردن: زیپکە کردنی لـەش بە سـەرما و مۆچرک، پەرەمریشکە.|ف|مورمور شدن پوست بدن

قەڵغان: ☜ قاڵغان

قـەڵقـەلاشـک: قنگـەلاشـک، دڕووی کنگـر، قانگەلاشک.|ف|بتە کنگر خشک

قەڵماندن: قەوماندن، هـەلاییساندن.|ف|برپاکردن جنجال

قەلـەوقوتـە: قـەرە و قوتـە، بریتـی لـە فـەقیر و هـەژار و ڕەش و ڕووت کـە ورووژم دەکـەنـە

سەر خواردەمەنی. [ف] کنایه از مردم فقیر و تهیدست که به سوی خوراکی هجوم می برند.

قەلەبانەیی: قەلە سابوونە، قەلە سابوونی، قالاوی باڵ ڕەشی لەش خۆڵەمێشین. [ف] کلاغ خاکستری و سیاه

قەلەسوو: داسوو، قەڵتاس، قەڵچخ. پرزەی گوڵە گەنم و جو. [ف] اخگل

قەڵەمتۆز: داریکە وەک چنار وایە گەڵاکەی بۆ دەرمان دەبێ. [ف] نام درختی است

قەلەمندارە: (+) بریتی لە شتێک کە لە جێی خۆی نابزوێ. [ف] کنایه از چیزی یا کسی که از جای خود تکان نمی‌خورد

قەڵەمەزەردە: چاوسپیلکە، ناوی دڕوویەکە. [ف] نام خاری است

قەڵەمەهاڕ: کردەبڕ، شکانی دەست و لاق بەجۆری کە تەکەی بێ. [ف] شکستن دست و پا طوری که استخوان قطع شده باشد

قەڵەنگ: (+) قالانگ، قەلاک، ئاسن و داری سەرخوار بۆ میوەچنین و دەرهێنانەوەی شتی لە چاڵکەوتوو. [ف] چنگک

قەڵەویچکە: برێ قەڵەو، تا ڕادەیەک قەڵەو. [ف] اندکی چاق

قەڵیشک: ناوی گیایەکە. [ف] نام گیاهی است

قەڵینگ: گیایەکە وەک کەرخنکێنە وایە. [ف] نام گیاهی است

قەمامە: (+) تەقەڵدانی تیر لەنێوەڕاستیدا بۆئەوەی زۆر شوڕ نەبێتەوە *(تیرەکە زۆر شۆڕە قەمامەی کە با تۆزێ هەڵکشێ.)* [ف] دوختن وسط خورجین

قەمتەرە: (+))سەر دەرگا، سەردەرانە، درگانە.) پەتي بەستني چادر. [ف])آستانەی در.)ریسمان بستن چادر.

قەمچەقەمچۆکە: گوڵێکی بنەوشە نیو مەتر بەرز دەبێتەوە و منالان کڵاوە گوڵینەی پێ دروست دەکەن. [ف] گلی بنفش که بچەها با آن کلاه می‌سازند

قەمچکەرە: مەلێکی بچووکی بۆرە لەبن بەردی شاخان هێلانە دەکا و لەنێو هێلانەکەیدا لەجیاتی پووش بەردی پان و چکۆلە دادەنێ و هێلکەی لەسەر دەکا. [ف] نام یک پرنده است

قەمچی شێلاق: گیایەکە وەک کەرخنکێنە وایە لە مێرگدا دەڕوێ. [ف] نام گیاهی است

قەمۆچکە: زارکی ئاگرپژێن *(ئاور لە قەمۆچکەی گرکانەکەوە دەردەچوو.)* [ف] دهانەی آتشفشان

قەنتارقینشەلە: کەمتیار، کەمتار. [ف] کفتار

قەواتی: چیرۆک، هەقایەت، خەبەرۆشک. [ف] افسانه

قەواڵ: قەوارە، قەڵافەت، لەش و لار. [ف] اندام

قەوزیل: ڕیوەڵە، مردەلۆخ. [ف] لاغرمردنی.

قەولگیر بوون: پەیمان بەستن، بەڵێن دان. [ف] قول دادن.

قەهێکەر: نەزانکار، گەوج، بێمێشک، ناهیر، هەقمەق. [ف] ابله

قەیاغەڕیخە: جۆری قەیاغی گەڵا ورد و باریکە بۆ دوورینەوە نابێ. [ف] نام گیاهی است

قەیتوول: خونچە، پشکوژ، چرۆ. *(سوسەن ساق*

سەوز جەلای نساران/ چوون تەواف داران قەیتوول و ناران. «سەیدی هەورامی».) ف غنچە

قەیتەرقوو: چارەنووسی نادیار. ف بلاتکلیف

قەیچۆل: دەم هەپک، بێددان. ف دهان بدون دندان

قەیچی قەیچی: یارییەکی منداڵانەیە وەکوو حەولوا وایە، حیندرحۆ. ف الاکلنگ

قەیسەر: (+) شەختە، شەخسە. *(بیستانەکە قەیسەر لێیداوە.)* ف سرمازده

قەیسەربردوو: سەرمابردوو، شەختە لێدراو. ف سرمازده

قیافە: لەش‌ولار، قەلافەت، بەژنوبالا ف قیافە

قیافە گرتن: پۆز لێدان، فیز و هەوا نواندن *(دەڵێی کوڕی قەڕاڵی فەڕەنگە قیافەی گرتووە)* ف قیافە گرفتن

قیپتی: کەس‌نەدیو، قوشقی، شەرمێون و سڵ. *(ئەوە بۆ هەڵدی دەڵێی قیپتییە.)* ف آدم خجالتی

قیچ: کچ، کەنیشک، کەنی، کیژ. ف دختر

قیرسز: ڕژد، قرنیس، ڕەزیل، سەقیل، چکووس، چکوود. ف خسیس

قیرەون: کەسێک کە لە مامەڵەدا زۆر چەنەچەن دەکا، *(ئەوە هێندە قیرەونە بۆ ئەوە نابێ شتی لێبکڕی.)* ف کسی کە در معاملە زیاد چانە می‌زند

قیزەوەر: قێز هەستێن. ف تنفرآمیز

قیلمقازە: سەرشان، چۆڵەمەی ئەستۆ، جۆتکەی مل، ناوملان. ف جناح گردن

قیلی کەوای سپی: بریتی لە ملۆزم و مێمل، کەسێک کە دەستبەردار نابێ و خۆ بە پیاوەوە هەڵدەواسێ *(لێمان بۆتە قیلی کەوای سپی.)* ف کنایە از مزاحم

کـاتژمێـر: (+) عـەقـرەبـەی سـەعـاتژمێـر لـە کاتژمێردا.[ف] عقرەبەی ساعتشمار

کاتیله: کیتەڵە، دیزەی چکۆڵە.[ف] دیزی کوچک

کـارازا: کەرکیت، هـەپـە، شـەی‌پۆکوت، دەفـەی فەرش کوتان.[ف] دفتە، شانەی پود کوبی

کارتنـەک: جاڵجاڵوکـە، داپیرۆک، داوەتـەنـە.[ف] عنکبوت

کـارتۆ: بـەیـات، پـەزیـرە، خۆراکێـک کـە شـەو مابێتەوە. شەوپاتە.[ف] خوراک شب ماندە.

کارتەپەله: سەقر، مەلێکە بەقەد کۆتر دەبێ بە حەواوە لەنگەر دەگرێ.[ف] قرقی

کارچف: هەڵووچە، هەڵووژە.[ف] آلوزرد

کارگە بەر سوورکە: کارگێکی خۆراکییە لەنێو مێـرگ و گیـا و گـژدا دەڕوێ.[ف] نـوعی قـارچ خوراکی

کارگـە دارانـە: کارگـەدارە، کـارگێکی تیـژ و ژەهراوییە لەسەر کۆلکەداری ڕزیو هەڵدەتۆقێ.[ف] قارچ درختی

کارگی کەما: باشترین کارگی کوێستانە لەسـەر بنجی کەما هەڵدەتۆقێ.[ف] نوعی قارچ مرغوب

کاروانەڕێ: شاڕێ، ڕێگای گەورە.[ف] بزرگراه

کاروەدەس: کاربەدەست.[ف] کارمند

کـارەبـا: (+) جۆرێـک مـوورووە تـەسـبێحی پـێ دروست دەکەن.[ف] نوعی مهره برای تسبیح

کاری: (+) سەخت، دژوار. *(تازە دەردی کارییە.) (دەردت کاری بێ!)* [ف] سخت، کاری

کاریت: هەنگوین.[ف] عسل

کاریدۆر: دالان.[ف] دالان

کاسۆله: گەمژە، گەلحۆ، گەوج.[ف] ابله

کاسووری: تیرەیەکە لـە هـۆزی مامـەش.[ف] نام طایفەای از ایل مامش

کاشمەر: کاشمە، نـاوی گیایـەکە وەکوو کاهوو وایە.[ف] نام گیاهی است

کاڤـان: کـەیبـانوو، خـاتوونی نێومـاڵ، کابـان.[ف] کدبانو

کاڤۆک: کابۆک، کۆتر.[ف] کبوتر

کـاڤی: چیانـشین، کـەسـێک کـە لـە چیـا و کێـو دەژی.[ف] کوەنشین

کاکیلکە: خلێنە، کاکیلە.[ف] دندان آسیاب

کاکیلە: ☜ کاکیلکە

کاڵفام: بیرکاڵ، عەقڵسووک، هـەرزەکـار.[ف] کم عقل

کاکڵەمێشان: ☜ کەڵکەڵەمێشە

کاڵۆک: کەوشی ڕاو، کاڵە، *(کاڵۆکی خۆم لەپێ دەکەم و دەڕۆم)* ف نوعی کفش چرمی دەستساخت

کاڵۆکرچ: (+) بریتی لە مرۆی سوور و سپی و ناسک، ڕووناڵ. ف سرخ و سفید و لطیف

کاڵووش: کلاش، کەوشی بەناوبانگی هەورامان. ف گیوه، گالش

کاڵەی شەمامەبەندی: کاڵە و پێلاوی چەرم بوو قەدیم سازیان دەکرد و بە هەورێشمی ڕەنگاوڕەنگ گوڵ و گولینگەیان پێوە هەڵدەواسی. ف نوعی کفش دستدوز قدیمی

کام شکان: خواردنی شتێک بۆ ئیشتیا بەسەرچوون. ف کامروا

کانێس ئەستوور:) ئێسکگران، ڕەزاتاڵ، ئێسکقورس؛) ڕۆحزل، نەفس بەرز، دڵگەورە. ف) اخمو؛) متکبر

کاولەدەم: بریتی لە کەسێک کە ددانی لە دەمدا نەمابێ. ف کنایه از کسی که دندان در دهان ندارد

کاولەکۆن: کاولاش، ماڵی کۆن و ڕووخاو. ف ویرانەی قدیمی

کاوەمەلەیی: جۆری سێوی وردی سپییە هەوەڵی هاوین دەگا. سێوی کاغەزی. ف نوعی سیب.

کاوێ:) گەوج، حەپوڵ، خوڵ؛) پیری لەون لێگۆڕاو، خەرەفاو. *(حەیفە گەورە کچ بۆ پیاوی کاوێ)* ف) ابله؛) پیر سفیه

کاوێز: پڵنگ. ف پلنگ

کاهێل: تەمبەڵ، تەوەزەل، قوون قورس، لەشگران. ف تنبل

کتکشۆر کردن: پشیلەشۆر کردن، *شوشتنی ناتەواو.* ف سرسری شستن

کتکە کێفی: پشیلەی کێوی. ف گربەی وحشی

کتلی: کتری، کەتری. ف کتری

کچەتیو: کچی بێ باب، کچی سەغیر. ف دختر صغیر

کچەتیوە: جنێوێکە بە کچی دەدەن، چەتیوە. *(کچەتیوە بۆ ئاورت گرتووە؟)* ف ناسزایی به دختر

کچەکێ: وشەی دواندنی یەکتر لەنێو ژنان و کچاندا. *(ئەیەڕۆ کچەکێ دوو ڕۆژە ئەو کورە مەراسی بەو دەرکوبانە هەڵگرتووە.)* ف حرف همراهی در میان دختران

کچەوەرە: جلوبەرگ و سەروپوتراکی جوان. *(کەوا و پاتۆلێکی کچەوەرەم بۆ بدوورە.)* ف دخترکش

کراری: کارزان، لێهاتوو. ف کاردان. ماهر.

کراودلە: ناوی تیرەیەکە لە هۆزی مامەش. ف نام طایفه‌ای در ایل مامش

کرتۆپە: پەتاتە، هێرەڵماسی، سێوک. ف سیب‌زمینی

کرتێنە:) کرۆژکە) قرتێنە ، قرتە. ف) غضروف.) منگنه.

کرخەو: خەوی قورس، بەتەواوی خەو لێکەوتن. ف خواب سنگین

کرژۆر: رژد، قرنیس، چکووس، چنۆک، سەقیل. ف خسیس

کـرژوور: چکووس، سەقیل، پیسکە، دەستقووچاو، رژد. ف خسیس

کـرمن: (+) بەغیل، بەتەماح، چاوبرسی، چاوچنۆک، چاوچوو. ف حسود

کرمۆژە: خۆراکی کەم، وردە وردە خواردنی نان. *(زۆر تیرم بەلام لەگەل ئێوە کرمۆژەیەک دەکەم)* ف خوردن کم

کرمە تەنبەڵە: شەورەو، کرمێکی رەشە بە شەو لە برکەی بیستان و چەوەندەر و ... وەخۆ دەکەوێ و بە رۆژدا لەبن خۆڵدا خۆی مات دەدا. ف کرم آفت جالیز

کرمەتووکنە: جۆرێک کرمی وردە بە تووپەڵ لە گیایەک دەهاڵین و تورێکی وەک جۆلاتەنە بەسەر خۆیاندا دەکێشن، دەرویشەمارە. ف نوعی کرم کرکدار

کرمێن: تیرێن، جۆری کایەی منداڵانەیە بە هەڵمات دەکری. یەکیان هەڵماتێک لە بەردەمی خۆی دادەکا و ئەوی دیکە بە مەرمەرەکانی خۆی تێی‌هەڵدەکا. ف تیلەبازی

کرناس: (+) کژوور، چکووس، مستقووچاو، چکوود، قرنیس. ف خسیس

کرۆک: پەرچەم، ئەندامی نێرینەی گوڵ کە هەلالەپرژی دەکا. ف پرچم گل

کروکاش: کۆ کردنەوەی گیا و ئالف لەم لا و ئەولا. کوکەند. ف جمع‌آوری و چیدن علف

کروو: کۆچەر، رەوەند. ف کوچنده

کرووتاندن: کرتاندن، داکرماندن. *(مشکەکە ورد ورد کەنمەکە دەکرووتێنی)* ف خرد کردن با دندان

کرەکاڵ: زەوییەک کە هەموو ساڵێک دەکێڵدری. ف زمینی کە هر سال کشت می‌شود

کرێنک: کراڵ، رەقەن، چەقەن، شوێنی بەردەڵان و کەس‌نەکێڵ. ف زمین سنگلاخ کە بە درد شخم زدن نمی‌خورد

کزکە کردن: ☜ کسکە کردن

کزوەت: تام، میلاک، چێژ. ف طعم

کژمژ: کشمیش، ترێی وشک‌کراو. ف کشمش

کسسە: دەنگدانی مەڕ، لێخوڕینی پەز. ف کلمەای برای راندن گوسفند

کسکە کردن: کزکە کردن، بە کزی دانیشتن. ف غمگین نشستن

کشپەڵ: پشکەڵ، پشقەڵ. ف مدفوع گوسفند و بز و خرگوش و شتر

کشتیلە: ئاوگەردان، مەلاقە، ئەسکوی، دەفرێکی دەسکدارە ئاوی پێ لە مەنجەڵ هەڵدەگوێزن. ف ملاقەی بزرگ

کفنک: دەموولووت، لمبۆزی حەیوان، *(کفنکی گایەکەی گرت و دەمبینی کرد)* ف پوزەی حیوان

کفەڵ: میوەی بێ‌ئاو، قانگ، تووری کفەڵ. ف میوە یا ترب پوک

کلاس: (+) ئاسکی نێر، نێرمامز. ف آهوی نر

کڵاش کڵاش: ناوی یارییەکی لاوانی گوندنشینە بەدەورە لەسەر چۆک دادەنیشن و کەسێک لە نێوەراستیان دادەنێن و کڵاشێکیان

بەدەستەوەیە و دەیدەنە دەست یەکتر و بە کلاشەکە لەو کەسەی نێوەڕاستی جەغزەکە دەدەن. ئەو کەسە کلاشەکە لە دەس هەر کەس بستێنێ ئەو دەچێتە جێی ئەو.ف نام یک بازی

کڵاوفـڕێن: فێڵـەبـاز، کڵاوبـەردار، کڵاوچـی.ف کلاهبردار

کلافـە: (+) قانگڵـە بـەن و دەزوو. *(کلافـەیـەکـم دەزووو بۆ بکڕە، کلافەیەکی بەن دەوێ.)* ف بسته نخ

کـڵاو بـابردوو: بریتـی لـە مـرۆی هـەژار و دەستکورت. *(سۆرانی سپی کڵاو بابردوو/ لە چی دەگەڕێی لە برسا مردوو.» فولکلۆر».)* ف کنایه از جوان تهیدست

کڵاو بە دەورێن: کایـەیـەکە چەند منداڵ بە شێوەی بازنەیی دادەنیشن و کەسێکیان کڵاوێک بە دەستەوە دەگرێ و بە دەوریاندا دەگەڕێ کڵاوەکە لە پشت یەکیان دادەنێ، هەر کەس هـەڵیهێنێ ئـەو دەبێتـە مـەڵـلا و دەگـەڕێ و بەوشێوەیە یارییەکە درێژە پێدەدەن.ف نام یک بازی کودکانه

کڵاو تێکەڵ بوون: بریتی لە بەگژ یەکدا چوون، ئاوقای یەکتر بوون، تێک هەڵچوون و یەکتر تلاندنەوە.ف کنایه از گلاویز شدن

کڵاو فڕێنە: یارییەکی لاوانەیە.ف اسم یک بازی جوانان

کڵاوبنە: کڵاوبن، قالاقنگ، ڕێکڵاو، لاسکی گەڵا ڕێواس.ف ساقەی برگ ریواس

کڵاوچی: کڵاوساز، گزیکار، فێڵەباز.ف کلاەبردار

کڵاوساز: کڵاوچی.ف کلاەبردار

کـڵاولار: ناڕاسـت، فـێڵاوی، *(گـورگم گـورگێکی برسی/ کڵاولارم لە ڕاسی. «ژیلا حوسێنی».)*

کڵاوی سەرچنگان: ناوی یارییەکی لاوانە.ف نام یک بازی جوانان

کڵاوی لار لەژێر سەردا بوون: کاری خراپ و ناڕاست، فێڵ و دەهۆ. *(کڵاوی لار لەژێر سەری ئەو زرتە بۆزە دایە.)* ف اهل دوز و کلک بودن

کلچووک:) بەڕوولـەی زۆر وردی خـەیـار کە هێشتا گوڵـەکـەی پێـوەیـە. *(بیـستانەکـە تـازە کلچـووکی کـردووە.)* ؛) کلچێـوک، کلچـۆک.ف) خیار بسیار ریز که هنوز گلش نریخته.) میل سرمەکشی

کلفـەتـە کـەچـەڵـە: بریتـی لـە ژنێـک کـە هـەمـوو کـارێکی پێدەکـەن. *(لـەو ماڵـەدا بوومـەتـە کلفـەتـە کەچەڵە.)* ف کنایه از کنیزی که همەی کارها را بر او تحمیل میکنند.

کلکە سـووتێ:) دووە لـەقێ، کلـک ڕاوەشـاندن، نووزاندنی سەگ لەلای خاوەنەکەی؛) بریتی لـە ڕیابـازی و مـەرایـیکـردن.ف) دم تکـان دادن سگ هنگامی که صاحبش را میبیند؛) تملق

کلکە لەقە: بریتی لە کزی و لاوازی و بێتاقەتی، بەزین و ورە پێنەمان. *(کوڕی کورد کەڵلە ڕەقە/ جـاش کـەوتـە کلکـە لـەقـە «ڕەحـیم مینـایی».)* ف شکست خوردن و ناتوان شدن

کلکەتەشی: کەوچکە قوڵە، بەچکە بۆقی هێشتا لاق دەر نەهاتوو.ف بچەی قورباغه

کلکـەقنگێ: (+) بریتـی لـە کایـە کردن و هـەڵبـەز

دابەز. *(بەو رۆژگارە خەریکی کلکەقنکییە خۆ دەرس ناخوێنێ.)* ف کنایه از بازی کردن و بالا و پایین پریدن

کلمیچ: کلمووچ، کلمیش، چڵمی وشک، کەمێڵەی لووت. ف خلم

کلوانک: کلکەوانە، ئەنگوستیلە. ف انگشتر

کلومنجر: کلا، *(ماڵمان وەرانوەر یەکن قاپیەکان کەمێ کلومنجرن.)* ف دقیق برابر نیستند

کڵەتۆرکێ: سێ کوچکەی ئاور، سێ بەردی ئاگردان، سێ کوچک. ف سه تا سنگ که برای آتش می‌گذارند

کلیل بە بەرۆک: بریتی لە کیژی عازەب و کابان. یانی گەورە بووە و بۆئەوە دەبێ کلیلی ماڵێی پێبسپێرێ. ف دختر بلوغ و کدبانو که کلید خانه را به او می‌سپارند

کنانیسک: هەنیشک، بەلەمرک، کورەنیشک، ئانیشک. ف آرنج

کنجک: پەڕۆک، پاتک، پارچەپینە. ف پارچه برای وصله

کنە: کەڵک، فایدە. *(کنەی نەماوە ئێتر.)* ف فایده

کودرێنە: گەمەیەکی مندالانەیە. ف نام بازی کودکانه

کوپە: گەوج، حەپۆل، گەلحۆ، گەمشۆ، هەقمەق. ف ابله

کوپەینگ: سەرانگوێلک، سەلوێنک، سەرگوێلک، گووفەک. ف محل ریختن سرگین

کۆتاڵ: پاتاڵ، ماڵات، وڵسات. ف دام اهلی

کۆتایی: دوایی، ئاخر. *(کارەکەمان کۆتایی پێهێنا.)* ف پایان

کۆتراش:) لەبار بردنی منداڵ و دەرهێنانی بە دەزگا؛) قۆتراش، دەزگای ڕیش تاشین، خۆتراش. ف) کوتراش؛) استره

کۆترbانجیلە: کۆترەباریکە، کوکوختی، کۆترەبرجیلە. ف یاکریم

کۆترۆکە: دەرزیلەیەکە بۆ قژی کچان دەبێ، خشڵێکە لەبەر گەردندا لە دەسماڵی قایم دەکەن بۆ جوانی، بەردەسماڵ. ف یک نوع زیور زنانه

کۆترە گایە: جۆرێ کۆتری گەورەیە، گاکۆتر، جۆرێ کۆترە شینکەی گەورەیە. ف نوعی کبوتر بزرگ

کوتکە خەو: خەونووچکە، وەنەوز، پینەکی *(خەریکی کوتکە خەو بوو.)* ف چرت زدن

کوتوپڕ بوون: سەکتە کردن، جەڵتە لێدان، مردنی لە ناکاو. *(ئەو هەموو ئەخلاقە شیرینەت لەگەڵ پیر و جەوان/ دەک کتوپڕ بم ئەگەر ساتێ لە بیرم چێتەوە «سەید کامیل ئیمامی ئاوات».)* ف سکته کردن

کۆتەرازوو: خەرمانەستێر

کۆتەرە: (+) ڕووت بوونەوەی دار و گەسک. *(دارەکان کۆتەرە بوون و گەڵایان پێوە نامەوە، گەسکەکە کۆتەرە بووە.)* ف ریختن برگ درخت

کوتەکوت:) ڕۆیشتن لە تاریکیدا. *(بە کوتەکوت ڕێم دەرکرد.)* ؛) دەنگی دڵ، *(دڵی کوتەکوتی دەهات، دڵم کەوتە کوتەکوت.)* ف) راه رفتن در تاریکی؛) صدای تپش قلب

کۆچلەبەر: ئەو کەسەی لەسەر ڕۆیشتنە،

کۆچەری.ف آمادەی کوچ.

کۆچــەری: (+) جـۆری هـەڵپـەڕکێـی کوردییـە دەرۆن و هەڵدەپەڕن.ف نوعی رقص کردی

کۆچەک: (+) بەچکە وشتر.ف بچەی شتر

کۆچیل: نەقوستان، سەقەت، مجرۆ.ف فلج

کۆدە: بەلگە، قەواڵە، قەباڵە، تاپۆ.ف سند

کودیلە: ناخ، دەروون. *(لە کودیلەی دڵییەوە بەو کارە رازییە.)* ف عمق، ته

کوردەناموسی: بریتی لە پەشیمان بوونەوە لە کارێک بەڵام لەڕووت هـەڵنەیە وازی لێبێنـی. *(لیی بۆتە کوردەناموسی دەنا پیی‌خۆش نییە.)* ف کنایه از پشیمان شـدن از کـاری امـا بـەخـاطر رودربایستی ادامه‌دادن

کوڕڕە: (+) دەنگی خوێندنی مـار. *(مار کوڕڕەی دی و دەخوێنی.)* ف صدای خواندن مار

کورس: بنتەرکی خانووبەرە کە چەن پلیکان لە عەرزی بەرز دەبیتەوە.ف زیربنای خانه که چند پله بلند است ولی زیرزمین ندارد.

کورسـیلە: چوارپایـەی چکۆلـە.ف چهارپایـەی کوچک

کوڕکوژە: جـۆری گـوێزی سـێ‌کوشـەی دەنـک کەورەیە هەر کەسـێ پێش بارانی پەڵەی پاییز بیخوا پیی نەخۆش دەکەوێ.ف نوعی زالزالک

کورکە: مەڵۆ، کۆگای گـەنم و جۆی دووراو.ف توده گندم و علف درو شده

کورنجە: سەرەتان، شێرپەنجە.ف سرطان

کورنیشک: لۆچ، چرچ.ف چین و چروک

کورواغ: قربۆق، بۆق.ف قورباغه

کورۆژگـە: کوڕۆشـکە، خرتـک، خرێنـک.ف غضروف

کوڕووسـاندنەوە: کڕاندنـەوەی یـەسـقان یـان شـتێکی تـری تێخوڵدار بـە ددان. *(ئەو یەسقانە بکڕووسـێنەوە ددانـت هـەیـە.)* ف لخـت کـردن استخوان یا پوستەی چیزی با دندان

کورە مریەم: نـاوی چیایـەکـە لـە هـەورامانف کوهی در اورامانات

کورەدەر: قسەیەکی ناخۆشە وەک قوزەڵقورت. ف ناسزا، سخنی تلخ

کـورەگـوێ: سـڵ و قۆشـقی، سـرک، سـڵۆکی ئامادی هەڵاتن.ف رموک

کورەمیانە: ناوی چیایەکە لە هەورامانف کوهی در اورامانات

کورەنیشک: ☜ قوڕانیک

کوریشکە کردن: کرووشـمە کـردن، خـۆ مـات کـردن و کـز دانیشتن. *(مـەسـتە ئـەوە بـۆ لـەو قوژبنـە کوریشکەت کـردوو.)* ف کـز کـردن و نشستن

کـۆزەرکـوت: (+) بریتـی لـە ڕەمـەکـی، گـوترە، هەوەنتە. *(مەروا کۆزەرکوت مەڵدەکوتیتە سەر کار.)* ف کنایه از انجام دادن کاری بدون فکر قبلی

کۆزەک: گوێز، گرتەکان.ف گردوو

کۆزیـک:) سـەنگـەر، خـەڵ، مـەتـەرێـز:) حەشارگەی ڕاوچـی بـۆ ڕاو کردنـی کـەو.ف) سنگر:) کمینگاه شکارچی برای گرفتن کبک

کۆزیلکە بەستن: کۆ بوونەوە لە دەوری شتێک.

(عالەمێک لە دەوری کانییەکە کۆزیلکەیان بەستبوو.) ئاپۆرەدان. ف حلقه زدن

کۆزیل: کۆمەڵ، جقات. ف اجتماع

کۆسالان:) کۆساران، کوێستانان:) ناوی زەنجیرە کێوێکە لە هەورامان. *(کوسالان کوکو، وەفری ناچێتو.)* ف) کوهساران؛) رشتەکوهی در اورامانات

کۆستەک: (+) سندم. ف شکال.

کۆسوو: کونی، سەڵیتە، قەحبە، بەستۆکە ف جنده، روسپی

کۆسە میسری: جۆری شمشیری قەدیمی بوو دروستکراوی میسر. ف نوعی شمشیر

کۆسەبەبە: کۆستەبابی، حەنەکچی، قەشمەری. ف دلقک

کۆسەبەدار: گەمەیەکی لاوانی گوندنشینە بە دار و پەڕۆ داهۆڵێک دروست دەکەن و دەیگێڕن بە مالاندا و نەقول و هێلکە و پارە وەردەگرن. ف نام یک بازی

کۆشتارگا: شوێنی سەربڕینی حەیوان. ف سلاخخانه

کۆشتەر: نەشتەر، *(وەرن جەرگم هەڵدەڕن بە دەبان و کۆشتەری/ چەندەم جێژوان لەگەڵ کرد بەر پەنجەرە و دووردەری. «گۆرانی»)* ف نشتر

کۆشتەرە: ☜ کۆشتەر

کۆشمەلە: خۆ کۆ کردنەوە و دانیشتن بە ماتی، هەڵترووشکان و خۆ گرمۆڵە کردن. *(لەبەر سەرما خۆی کۆشمەلە کردبوو.)* ف خود را جمع کردن و نشستن

کۆڤ: کووڕ، کۆم، پشت چەماوە. ف کمر خمیده

کۆکک: زەویی ڕەمڵ، زەویی لماوی. *(ئەو زەوییە کۆککە ئەگەر ئاوی هەبێ مێرەڵماسیی چاکی دەبێ.)* ف زمین ماسەزار

کۆکلاشک: کۆکلاش، گیایەکە وەک شنگ وایە بنەکەی چەقەی لێدەگیرێ ف نام گیاهی است

کۆکەند کردن: گیا ڕنینەوە لە سەحرا بۆ مەڕ و مالات. *(سێ چوار شوێن هەیە گیای لێیە بەیانی دەچین بۆ کۆکەند کردن.)* ف چیدن گیاه

کۆگا: (+) شوێنی کۆبوونەوە، هۆڵی کۆڕ و کۆ بوونەوە. ف مجتمع

کۆل: (+) تەپ، گرد، تیرەگ، کەڵک، کەل. ف تپه

کۆلاس: فیشەککێشی تفەنگ. ف گلنگدن

کۆلانێچ: دۆڵ و گەوەی نێو شاخ و زەرد و ماهـ . ف درەی سنگی در سخره

کولانجە: کولاوکە، کلاوڕۆژنە، ڕۆچنە. ف روزنه بام

• **کولانجـە**: کولاوکە، کلاوڕۆژنە، ڕۆچنە، کولانچکە، کولانکە. ف روزنەی بام

کولاوانجە: ☜ کوناوجە

کولاوکول: بەتەواوی، *(ناتوانین کولاوکول واز لە یەکتر بێنین.)* ف بەکلی

کولاوەنجە: کلاوڕۆژنە، کولاوکە، ڕۆچنە. ف روزنەی بام

کولێچک: لانکە، بێشکە. ف گهوارە

کولکەبەهارە: ناوی گیایەکە. ف نام گیاهی است

کولکەی سەربەخوێن: بریتی لە مرۆی سەر بە فیتنە و ئاژاوەگێڕ، بەتایبەت بۆ ئافرەتی دڵتەڕ و

حەشەری دەکوتری.[ف]کنایه از زن عشقی

کولله تانجیانە: تاژیلۆکە، تاژیی ئەحمەد ڕاوکەر، بالبالووکە.[ف]آخوندک

کوللەداشت: کەوی دەستەمۆ و بە کوللە پەروەردە کراو، کەو یان هەر باڵندەیەک کە دەستەمۆ بکری و بە دەستندە کوللەی پێبدری.

[ف]پرندەای کە با دەست بە او ملخ میدهند

کۆلمت: جێگای پێکگەیشتنەوەی ئێسکی ڕان و دیزەڵەی سمت.[ف]مفصل استخوان ران و لگن

کۆڵنج تەقاندن: ☜ کۆڵنج شکاندن

کۆڵنج شکاندن: کەسێک کە کۆڵنج دەکا شانی بۆ دەشێلن یان دەیگوشن قرچەی لێوەدێ. *(شانم ڕەق بووە بزانە کۆڵنجم بۆ ناشکێنی)* [ف]قولنج شکاندن

کۆڵنجی: دووپشکە، دەمارەکوڵ. *(چزی دەڵێی چزی کۆڵنجییە بێگانە و خۆیی ناناسی)* [ف]عقرب

کولنگ: قەزوان، بەری داری بەن.[ف]پستەی کوهی

کۆڵنەدەر: نەبەز، ئازا، کەسێک کە نابەزێ و بە چۆکدا نایە. *(ئبا هەر ئێ تۆ بێ کەلیمەی کۆڵنەدەر/ ڕاپەڕە، تێکۆشە، با هەر سەرکەوی «حەقیقی»)* [ف]تسلیمناپذیر

کوڵنەمە: کوتانی یەکەمجاری برینج لە دینگدا.[ف]اولین کوبیدن برنج در هاون

کۆلوبیر: جەغجەغە، چەرخ و تەناقی ئاو هەڵگوێستن لە بیر.[ف]چرخ چاه

کۆلودێ: کۆلۆکۆ، خەم و کەسەر، خەفەت.[ف]اندوه

کولوو: (+) دەنکی بەفر، کلووی بەفر.[ف]دانەی برف

کولوەس: ڕەپستە، نەونەدە.[ف]گندم باران رویانده

کۆڵە کوتان: تەمبێ کردن و بەزاندن. برست لێبڕین. *(خەم وای کۆڵە کوتاوە ناتوانی زەردە بگری)* [ف]بیچارە و ناتوان کردن

کۆڵە کوتران: کۆڵەوار و لێقەومان، چارەڕەش. *(لەبن کۆڵی ڕیا کۆڵ و کەلاک و کۆڵە کوتراوم/ دەسم نەگری کوڵۆل و کۆڵەوارم یا ڕەسوولەڵڵا. «ڕاوچی»)* [ف]بیچارە و ناتوان شدن

کۆڵە کوتراو: برست لێبڕاو، لێقەوماو و زەلیل. [ف]بیچارە و ناتوان

کوڵە گرتن: خۆ گرتن، گوێ هەڵخستن بۆ قسەی خەڵک بە دزییەوە.[ف]استراق سمع

کوڵە گوێنی: ناوی گەمەیەکی لاوانە.[ف]نام یک بازی جوانان

کولەباد: نەترس، بێباک، بەغیرەت، بەجەرگ.[ف]بی‌باک

کولەژ: جۆرێک ماری ژەهراویی بقەیە.[ف]نوعی مار سمی خطرناک

کۆڵەشیر: کۆڵوشێر، دارێکی گەورەیە دەیدەنە بەر کۆڵەکەی ماڵ و بانەکەی پێ بەرز دەکەنەوە بەجۆرێک کە سەرێکی دارەکە لەژێر کۆڵەکەکە دایە و بە چەند کەس سەرەکەی تری دادەنەوێنن، وەک مەڵغە (ئەهرەم) بانەکەی پێ

بەرز دەکەنەوە، ئەوە بۆ کاتێکە کە دەیانەوێ شتێک بدەنە بەر کۆلەکەکە بۆئەوەی نەنیشێ، چلمیردە. [ف] اهرم

کۆلەکەڕەشکە: کۆلەکەیەک بوو سەرەکەی دوو فلیقانە بوو ڕەشکەکایان لەسەر دادەنا و ئەوسا پڕیان دەکرد لە کا و پاشان کەرەکەیان دێنا ژێری و باریان دەکرد بۆئەوەی سەر خستنەکەی ئاسان بێ. [ف] پایەای کە برای بار سنگین می‌گذارند و الاغ را در زیر آن قرار می‌دهند و بار می‌کنند

کولەگڕوو: کول هەستانی بەر لە گریان. ئۆناق. [ف] بغض گریه

کولەگیر: شۆقار، دووزمان، نەمام. [ف] خبرچین

کولەهەیبە: ماریکی ژەهراوییە، کولەوەیباب. کولەوەیوا. [ف] ماری سمی

کولێرە ناسکە: کولێرەیەک کە هەویرەکەی بە شیر و شەکر شێلدرابێ. [ف] نوعی نان روغنی خانگی

کولێرەی پەنجەکێش: کولێرەی قەرەپەپاغی. [ف] نوعی نان گرده

کولێرەی حاجی لەکلەک: تولەکە، ناوی گیایەکە گەلاکەی پان و خڕە گولێکی وردی سپی دەر دەکا و پاشان تۆوەکەی وەک کولێرە خڕە. [ف] نام گیاهی است، پنیرک

کۆلێژ: کولیج. [ف] کالج

کۆلێژە: تەنگانە، گیر و گرفت، تەنگژە. [ف] گرفتاری

کولینجک: کورۆشکە. [ف] غضروف

کوم: (+) کڵاو، تەپلە. [ف] کلاه

کۆمانج: کەوێڵ، کووژگە، چارداخ. [ف] سایبان

کۆمەڵکە: ☜ کۆمیلکە

کۆمەڵکە: کۆمەڵتە، کۆزیلکە. *(خەڵکێکی زۆر لەبەر درگای مزگەوت کۆمەڵکەیان بەستووە.)* [ف] جمع شدن عده‌ای بەدور هم

کۆمیلکە: کۆزیلکە، کۆمەڵکە، کۆمەڵتە. [ف] جمعیت

کون کردن و لە مل کردن: بریتی لە برسییەتی و خواردن و لستنەوەی قاپ و قابلەمە، خواردنی بنکڕی قابلەمە و مەنجەڵ. *(ئەو کرە کرە چییە سازت کردووە یەکجاری کونی کە و لە ملی کە.)* [ف] کنایه از گرسنگی و خوردن ته‌دیگ

کوناوجە: کوناوەجە، کلاوڕۆژنە، کولاوکە، ڕۆچنە، کولانچکە. [ف] روزنه‌ی بام

کوناودیو: دیواودەر، کوناودەر، *(دیوارەکەیان کوناودیو کردبوو.)* [ف] سوراخ شده از دو طرف

کونجرە: نووسەکە، پەنەرێشکە، نووسەنەکە، پەنیرێشک، پەزیشکە. [ف] تخم گیاهی خاردار که به لباس می‌چسبد

کونجری: کونجرە، پەرەنێشک، نووسەکە، نووسەنەکە، پەنیرێشک. [ف] گیاهی خاردار

کونجەڵە: کاسەی دارین، دەفری لە دار دروست کراو. [ف] کاسه‌ی چوبی

کونجی کونجی: خاڵ خاڵ، پنۆک پنۆک. *(ڕەنگی سێروو پایزانە کونجی کونجی دەبێ.)* [ف] خال خال ریز

کونچکۆلی: گەڕان و توێژینەوە، پەیدۆزی. [ف] تحقیق

کوندەکی: هەڵتروشکان، هەڵتووتەکان، کوندکی.ف چمباتمه‌زدن

کوندەگایە: جۆرێک کوندی گەورەیە.ف شاه‌بوف

کوندەگوو: بریتی لە منداڵی زۆر گووکەر. *(ئەو منداڵی کوندەگووم بۆ بەخێو کردووە.)* ف کنایه از بچه‌ای که زیاد می‌رید.

کوندەمیز: بریتی لە منداڵێک کە هەمیشە میز دەکا بەخۆیدا، میزکەر. *(ئەو کوندەمیزە شەو نییە جێگاکەی تەڕ نەکا.)* ف شاشو

کونکە: گۆزە، دەفری لە سواڵەت، کووزوو، جەڕە.ف کوزه

کۆنە کتێب: بریتی لە پیاوی بە ئەزموون و دنیا دیتوو.ف کنایه از پیرمرد با تجربه و دنیا دیده

کونەباچکە: دربیچە، پەنجەرەی چکۆڵە لە دیواردا بۆئەوەی بای لێوە بێتە ژووریّ، دەلاقە. ف دریچه

کۆنەپارێز: کۆنەپەرەست.ف مرتجع

کونەپەنیر: ئەشکەوتێک بوو قەدیم خەڵکی دێهاتی دەوروبەر پەنیریان لەویّ لە چاڵ دەنا و نگابانیان بۆ دادەنا.ف غاری بود در قدیم که آهالی روستاهای دوروبر پنیر خود را در آن نگهداری می‌کردند

کونەجەرگ: زۆر بۆ هێنان بە قسە و تانە و تەشەر. *(مێندە دەبۆڵێنی کونەجەرگی کردووم.)* ف بیزار کردن

کونەلان: لانی کوێرە، کونە هێلانە، دژی گەرمەلان.ف کهنه لانه‌ی خرگوش

کۆنینەناس: دێرینەناس.ف باستان‌شناس

کووتی کووتی:) بانگ کردنی سەگ؛) بریتی لە مرۆڤی زگەڕۆ و بە تەماح کە چاوەڕێی بۆرە خوڵکێکە. *(ئەتوی عەلی بەردەشانی/ کووتی کووتی نانی نانی/ دوو کونم هەیە لەنێو ڕانی/ لە کای دەخۆی یان لە دانی «بەیتی عەلی بەردەشانی».)* ف) صدا زدن سگ؛) کنایه از آدمی که حریص و شکمو است

کووچان: پڕ، لێوڕێژ، کەلاوڕێژ، لپاولپ. *(کیلەکەی کووچان کرد لە گەنم و بوی کردە جەواڵەکەوە.)* ف پر، لبریز

کووچی کووچی: بانگ کردنی سەگی چکۆڵە و تووتک.ف صدا زدن سگ کوچولو

کووخەڵ: نگابانی خرمان، خرمانەوان.ف نگهبان خرمن

کوودی قەباخی: کوولەکەی شەقەباخی.ف کدوحلوایی

کوودی ملکە: کوولەکە سەراوی.ف نوعی کدو

کوورنگە: سەر بە یەکا کردنی پەز لەبەر گەرمای هاوین(پەزەکان لە گەرمانا هەموو کوورنگەیان کردووە.) ف سر در هم فرو بردن گوسفندان در گرمای تابستان

کووژگە: کەوێڵ، کەپر، زنج، چارداخ.ف سایبان

کووس: کۆس، کۆست.ف طالع، بخت.

کووس کەفتن: بەدبەخت بوون.ف بدبخت شدن

کووک: کۆم، کووڕ.ف کوژپشت

کووکوورەک: تاقتاقکەرە، تووتەک. *(سی چت لەی دنیا شەومال نەیرن خاو/ هەوەل*

کوکـوورەک، دووهـەم ناڵـەی ئـاو/ سـێیەم ئـەو کەسـەی لـە دڵ کریایـە/ وە زڵـف لـەیلـی زنجیـر کریایە، گۆرانی.) ف یاکریم

کوولەکە ترشی: کوولەکەی شەقەباخی. ف نوعی کدو.

کوولـەکـە چنـار: جۆرێـک دارچنـاری قرچۆکـە راسـت هـەڵنـاچێ و شـتێکی خـڕ دەگـرێ و نێوەکەی پڕ دەبێ لـە مێشوولە. ف نوعی چنار شکننده و نامرغوب.

کوولەکە دەروێشی: کوولەکە سەراوی. ف نوعی کدو

کووم: (+) بـاک، ترس، *(کوڕ ئازا لـە هـیچ کـووم نییەکیگ.)* ف باک

کوەک: کەو، ژەرەژ، دوراج. ف کبک

کوێخا سجیل: ☜ سجیلنووس

کوێرکێش: چاوساغ، کەسێک کە دەستی کوێر دەگرێ و دەیگێڕێ. ف کسی کە دست آدم کور را میگیرد و راهنمایی میکند

کوێرگوان: حەیوانێ کە شیری کەم تێدابێ، یان گوانی شیری کەم لێدێ. ف دامی کە بەخوبی شیر از پستانش بیرون نمیآید

کوێرووە رەقە: ئافەتی گەنم، جۆرێ کوێرووە لـە گـەنـم پـەیـدا دەبـێ و دەنکـەکـەی رەقـە. ف سیاهک گندم

کوێرە دمەڵ: جۆرێ زیبکەی گەورەی زۆر بە ژانە دەرکی نابێ. ف نوعی دمل چرکی

کوێرە کوان: ☜ کوێرە دمەڵ

کوێرەچاو: قوولکێکە لـەبـەر چاوی پـەز دایـە. ف گودی زیر چشم گوسفند

کوێرەمرە: ئاوری بە تەپاڵە و دووکەڵ کردوو. *(تەندوورەکەی بێئەوەی کوێرەمرە بێ گرتی.)* ف آتش با دود

کەپرە شینەی جوولەکە: بـارانی هاوینـان، بـاران لە هاویندا. ف باران در تابستان

کەپسوول:) کەفسوول، جۆرێ حەبی ناوگەدەیە زیاتر بۆ چڵکی لەش دەبێ؛) دەفری گاز، بەتڵی غاز. ف) قرص کپسول؛) کپسول گاز

کەپڕ راسان: ☜ لووت راسان

کـەپـەناشـی: بـەربـووک، پێخـەسـوو. ف زنی کە همراه عروس به خانەی داماد میرود

کـەپـەنکی پاش باران: بریتی لـە شـتێک کـە لـە کـاتی بـە کـەڵک هاتنیدا دەسـت ناکـەوێ، دوای ئەوەی پێویستت پێیـنـەمـا پـەیدا دەبێ. ف کپنک بعد از باران

کـەتـەوڵ: قـەشـقە، گیایـەکە لـەنێو گـەنمدا شـین دەبـێ گوڵـەکـەی سـپییە و دانـەکـەی وەک نووسەکە وایە بـەڵام درووەکەی ئەستوورە. ف گیاهی خاردار

کەتەوڵ: گیایەکی دڕکاوییەگوڵی سپی دەردەکا، قـەشـقـە، گیایـەکـە وەک کـونجرە وایـە درووی دانەکەی درشتترە. ف گیاهی خاردار.

کەچەڵ و کوونی: بریتی لە دوو کەس کە بـەبێ یـەک هـەڵناکـەن.جووتـەی خێروشـەڕ ف کنایـە از دو نفر کە همیشە باهم هستند.

کەچەوەترِێن: ڕوو شـکاندن، شـەرمـەزار کـردن، کەچەترِین. *(وایان کەچەوەترِێن کرد ڕوو لەم لایە*

ناکاتەوە.) ف شرمسار کردن

کەڕاژە: کرێژ، کەرەکیفە، چڵکی پێکەوە نووساوی ڕەق بوو. ف چرک، کپک

کەراکە: کاژەلاک، کاسە سەر، تەپلە سەر. ف جمجمە

کەراکەسەر: تەپڵەسەر، تۆقەسەر، کاسەسەر. ف جمجمە

کەراوکەر کەوتن: بە یەک گەیشتنی دوو کەسی ناحاڵی کە دەست دەکەن بە کێشە و دەمەقاڵێ و بە کەس لێک نەبنەوە. *(تازە کەراوکەر کەوتوون بە کەس حاڵی نابن.)* ف کنایە از جدال میان دو آدم نفهم

کەرپنج: جۆرێک بێژانی گوڵ گەورەیە. ف نوعی گیاه بومادران

کەرتاو: ئاوێ کە لە چۆم جیا دەکرێتەوە، شەقە جۆگە. ف جوی بزرگ

کەردڵ: دڵکەر، بێخەم، کەسێک کە گوێی لە هیچ نییە و دنیای بە فشە وەبەرداوە. ف خردل

کەردوو: (+) دێراو، بۆ. ف جوی کە بر لبەی آن میوە می‌کارند

کەردووکێش: (+) ئامرازێکی دەم پانە پەتێک و دەسکێکی وەک پیمەرەی پێوەیە بە دوو کەس دێراوی پێ‌هەڵدەدەن. ف گراز

کەرەی بەیانی: تاریک و ڕوونی بەیانی، بەیانی زوو. *(کەرەی بەیانی گەیشتنە سەری و گرتیان.)* ف صبح کاذب

کەرکت: عەبای بێ‌قۆڵ. ف قبای بدون ئاستین

کەرکۆڵک: کەرکۆڵ، قاڵغان. ف گیاهی است خاردار

کەرکە: قاخنات، فرۆ. قاقنات، خۆراکێکە لە ژەک و شیر. ف آغوز

کەرکەرۆک: بەرزایی نێو درگا کە هەنگاوی بەسەردا هەڵدێننەوە. ف بلندی چهارچوب پایینی در

کەرکەروکە: ☜ کەرکەرۆک

کەرکەرۆکە: بەرزایی پێش دەرگا، لای خوارووی چوارچێوەی درگا کە لە عەرزەکە بەرزترە. ف طرف پایینی چهارچوب در

کەرگ: کەڕوو، بڕش، برشوو، کەرەکیفە، کەڕاژە. ف کپک

کەرگەتەشی: کەرتەشی. ف گیاهی خاردار

کەرگەدەن: (+) بریتی لە مرۆڤی زەلام و نەفام. ف کنایە از آدن لندهور و ابلە

کەرگەوز: شوێنی خو گەوزاندنی گوێدرێژ، شوێنێک کە خۆڵەمێشی لێ‌بێ و چەند جار کەر خۆی لێ گەوزاندبێ هەر کەرێکیتر دەگاتە ئەو حاندە ئەگەر باریشی لێ‌نرابێ خۆی دەدا بە عەرزدا و خۆی دەگەوزێنێ. ف غلطیدن الاغ روی خاکستر

کەرگێرەوە: پەرژین و بەربەست دانان لە دەوری بێستان و شوێنی تازە سواغ کراو بۆئەوەی وەنێوی نەکەون. *(ئەو سەربانەم تازە سواغ کردووە پەتێکی بە دەوردا ڕایەڵ کە بۆ کەرگێرەوە با وەنێوی نەکەون.)* ف نشانەای کە برای بستن معبر می‌گذارند

کەرماشێن: بە تانە و تەشەر بە پاسکیل دەڵێن،

دووچەرخە.[ف] دوچرخە

کەرملاندن: تێکەڵ کردن، ئاوێتە کردن، پاڵوش. [ف] آمیختە کردن

کەرمێز: ☜ خەرمێز

کەرنەڤاڵ: کۆ بوونەوە و بەڕێوەبردنی ئاهەنگ. [ف] کارناوال

کەروێشک بە عەڕابە گرتن: بریتی لە سەبر و تاملی زۆر. *(مێندە بە سەبرە کەروێشک بە عەرابە دەگری.)* [ف] کنایە از صبر و شکیبایی زیاد

کەروێشکە مەلە: مەلە کەروێشکە، جۆرێ مەلەی وەک کەروێشک.[ف] شنای خرگوشی

کەرەب: خەم، کەسەر، خەفەت.[ف] اندوە

کەرەپەشمە: گێژ و حۆل، حەپۆل، گەوج و وڕ. [ف] پخمە

کەرەجنە: جانەوەرێکە لە جێگەی تەڕ و شێداری ماڵدا دەژی، ڕەنگی خۆڵەمێشییە و بن زگی سپی و لاقی وردە، کەرەکەوڵە.[ف] نام حشرەای است

کەرەستی: شوێنی سێبەر، جێی هەمیشە سێبەر، تاونەگر.[ف] جایی کە هەمیشە سایە است

کەرەسیسە: (+) ئاپۆرەی ئاژەڵ و باڵندە یان مرۆڤ، *(پۆلێک باڵدار لەسەر سەلوێنکەکە کەرەسیسەیان داوە.)* [ف] انبوە مردم یا حیوانات

کەرەعەوام: پیاوی نەزان و گەمژە، حەپۆل، خەڵکی ڕەشوکیی گێل و نەزان.[ف] مرد ابلە

کەرەک: بەدبەدە، کەرەواڵە، مرەکەرە، هەوێردە. [ف] بلدرچین

کەرەکۆشە: ☜ کەرەوشە

کەرەکوندە: جۆرێ کوندە بەقەد کەوێک دەبێ زۆری لێ نزیک دەبییەوە هەڵنافڕێ.[ف] نوعی جغد

کەرەکەوڵە: کەرەجنە، جانەوەرێکی بچووکە لەجێگای تەڕ و شێداری ماڵدا دەژی.[ف] نام حشرەای است

کەرەکیف: کەڕوو، بڕش، کەرەکیفە، کەرگ.[ف] کفک

کەرەنسێ: جێگای نیسێ کە قەت تاو لێی نادا، شوێنی هەتاو نەگر.[ف] جایی کە آفتاب نمی‌گیرد

کەرەنگەڵ: قانگەلاشک، قانگەلۆشک، کەنگەلاشک.[ف] بتە خشک کنگر

کەرەوشە: جۆرێک جەگەن. کەرەکۆشە.[ف] جگن

کەری کەندەلان: بریتی لە کەسێک کە هەر بە لاڕێدا دەڕوا و خێشەسەرە. *(دەڵێی کەری کەندەلانە حەز بە تووپینی خۆی دەکا بۆئەوەی زەرەر لە خاوەنەکەی بکەوێ.)* [ف] کنایە از آدم خیرەسر

کەری نیوەزەڕ:) بریتی لە کەسێک کە دێ قسە بکا و ناهێڵن تەواوی بکا؛) کاتێک کەر دەیهەوێ بزەڕێنێ لێی دەدەن و ناهێڵن زەڕە زەڕەکەی تەواو بێ.[ف]) کنایە از کسی کە نمی‌گذارند حرفش تمام بشود؛) خری کە نمی‌گذارند عرعرش بە پایان برسد و با زدن قطع می‌کنند

کەرێ: کاژیلە، کاژیلەی شەش مانگان.[ف] بزغالەی شش ماهە

کەریزکەن: کەسێک کە بیر و کەریز هەڵدەکەنێ. ف مقنی

کەزیک: (+) دەمار، ڕەگی ئەندام. ف عصب

کەزیلە: پینەی مەشکە کە پەڕۆیەک بە دەرزی لە کونەکەی ڕا دەکەن. ف وصلەی مشک

کەژاواژ: خاڵ خاڵ بوونی دەشت و کێو لە کاتی دەمەو بەهاردا. *(زەوی کەژاواژ بووە.)* ف خال خال شدن دشت و کوە در اوایل بهار

کەژتەنگ: جاڕز، کەشتەنگ، تووڕە، مڕ و مۆچ و بێتاقەت. عصبانی و بیحوصلە

کەژوان:) کەژەوان، شاخەوان؛) ناوی کوڕانە. ف) کوهنورد؛) نام پسرانە

کەس لە کەس:) بێسەرەوبەرە، *(کەس لە کەسێکە سەگ ساحەبی خۆی ناناسێ)* ؛) حیساب پاک بوون و پاک کردنی قەرز. *(بەخشین لە گوناە و هەڵە چاوپۆشینە/ تۆ چۆن هەرەشەت بە ئاگری پڕتینە/ بمبەخشی بە نوێژانەوە کەسمان لە کەسە/ بە گوناهەوە بمبەخشە دەڵێم بەخشینە. «هەژار، خەیام بە کوردی».)* ف) بێبند و باری بلبشو؛) پاک شدن حساب

کەسنەزان: (+) ناوی دارێکی دڕکاوییە وەک شۆڕەتوو وایە، دارە بۆق. ف نام درختی است

کەشار: ڕۆخ، کەنار، لێواری زەریا. ف ساحل

کەشک نانەوە: ناوی یارییەکی لاوانە. ف نام یک بازی جوانان

کەشکەبەڕۆنە: سیریژێک کە هێندێ ڕۆنی تێکەڵ دەکەن و ئەوسا دەیکەن بە کەشک. ف کشک روغنی

کەشکەرە: قشقەڕە، قشقەڵە. ف زاغ سفید و سیاه

کەشەور: کەشەهەور، هەوری تەنک و پەڵە پەڵە بە ئاسمانەوە. ف لکەهای ابر سفید

کەشیش: (+) کورتە باڵا، خڕیلانە، قوڵەبنە. ف قد کوتاه، کوتولە

کەف هەڵخراندن: بریتی لە زۆر تووڕەبوون. *(هێندەی ڕق هەستابوو کەفی هەڵدەخراند.)* ف کنایە از عصبانی شدن زیاد

کەفت و ڕەفت:) ☜ کەوت و ڕەوت؛) بریتی لە جاروبار، بە هەڵکەوت. *(خەم لە دڵی خەڵکی بە کەفت و ڕەفتەن/ خەم لە دڵەکەی من وە خەروار کەفتەن«فۆلکلۆر».)* ف) افت و خیز؛) گاهگاهی

کەفتیر: کەوگیر. ف کفگیر

کەفدەم: بریتی لە زۆربڵێ و چەنەوەر، مرۆڤی گێژ و حەپۆل و زۆرویژ، کەسێک کە هێندە هەڵەوەڕی دەکا فریا ناکەوێ تفی دەمی قوت داتەوە. ف وراج

کەفسوول: ☜ کەپسوول

کەفەسەر: کەفەڕێز، لپاولپ، لێواولێو. ف لبریز

کەفەکوڵێ: ئەو شیرەی وردە بەردی سپیی لەنێو دەکەن و لەسەر ئاگری دادەنێن بۆئەوەی زووتر بکوڵێ و هەڵنەچێ. ف شیری کە برای جوشاندن سنگ سفید در آن میگذارند

کەڤین: (+)) وەک کەو ، کەو وێنە، خاڵ لە ڕوو، ڕووبەخاڵ،) ناوی کچانە. ف) صورت خالدارو زیبا شبیه کبک.) نام دخترانە.

کەککە: کەکە، قەقە، نوقڵ و شیرینی بە زاراوەی منداڵ. *(کەککە دەخوی؟)* ف شیرینی و شکلات در اصطلاح بچەها

کەڵبەدوون: عەبای دەورگیراو بە زەڕی و دەزووی ڕەنگاوڕەنگ. ف گلابتوون

کەڵپانیر:) پاڵاخی دوو ساڵە؛) بریتی لە لاوی قەڵەو و زەبەلاح. ف) گاومیش دو سالە؛) کنایە از جوان چاق و لندهور

کەڵپەک: کەپەک، درشتەی ئاردی دابێژراو، تیخوڵی گەنمی لە ئاش کراو. ف سبوس

کەڵپینچە: مشتەکوڵە. ف سقلمبە

کەڵتەوەن: نامۆ، غەوارە، نەناسراو، بێگانە، تاچیک. ف بیگانە

کەڵخە:) کەمچە، ئامرازی قورە سواخ لووس کردن؛) مەلاقە، ئەسکوی، ئەستی، کەوچکی گەورە. ف) مالەی بنایی؛) ملاقە

کەڵک: (+) تیرەگ، تەپک، تەپۆلکە، گرد. ف تپە

کەڵکەلەمێشە: کاکڵەمێشان، داپیرۆشک. کاڵکەمووشان. ف عنکبوت بزرگ

کەڵکە خەراوە: کاولاش، کەلاوە. ف خرابە

کەڵلا:) +) دەم لە پێش و زۆربڵی، خۆ تی هەڵقوتێن و چەنەوەر. ف وراج

کەڵلک: کەلاوە، کاولاش، وێرانە. ف خرابە

کەڵوو:) +) قۆزاخەی کرمی هەورێشم. ف پیلەی کرم ابریشم

کەڵوەڕێژ: پەڕینی نۆک و نیسک. نۆک و نیسکێک کە زۆر دەگا و دەستی بۆ دەبەی کەلوەکەی دەتەقی و دەوەری. *(تازە نۆکەکە بۆ ڕنینەوە نابی هەمووی کەڵوەڕێژ بووە.)* ف نخود یا عدسی کە بیش‌ازحد رسیدە و خشک شدەباشد

کەڵوەز: ئەشکەوت، ئەشکەفت. ف غار

کەڵەبا: بەدەمار، بەپۆز، تڕزل، قۆڕەدەماخ. ف متکبر

کەڵەباب بە لەپەوە لێنان: بریتی لە دڵنیابوون، لە خەم ڕەخسان. بریتی لە لاوێک کە ژنێکی باشی هێناوە وازی لە قیتەقیت و هاتووچۆ هێناوە. *(تۆ تازە کەڵەبابی خۆت بە لەپەوە لێناوە.)* ف کنایە از خاطرجمع شدن

کەڵەبابە: ئامرازێکی مەکینەی خەیاتییە مەکووکە دەچێتە ناوییەوە. ف کمپلت

کەڵەباد: بای وادە، شەماڵی سەرە بەهار کە بەفر دەتوێنێتەوە، بای وەعدە. *(هاتای کەڵەباد، باد بەهاران/ ولیعەهد دەشت، وکیل واران.)* ف باد بهاری

کەڵەبەندەن: چیای ڕژد و هەڵەمووت و ئەستەم. ف کوە صعب‌العبور

کەڵەپۆ:) ئاسۆ، شوێنی خورئاوا بوون؛ *(کەڵەپۆی خۆرنشین تەم دایگرتووە.)*) بەلال، گەرمەشانیی برژاو. ف) افق؛) بلال

کەڵەزات: ترسەنۆک، خوێڕی. ف ترسو

کەڵەزراو: کەڵەزات، ترسەنۆک. ف ترسو

کەڵەزەڕ: بریتی لە زۆرداری بێڕەحم و دڵڕەق، زاڵمی بێبەزە. ف کنایە از آدم ظالم و سنگدل

کەڵەزەنگ: زەنگی گەورەی کڵێسە، گازەنگ. ف ناقووس

کەڵەسوو: مانگایەک کە لە کەڵ ناچێتەوە و ئاوس نابێ.[ف]گاو مادەای کە همواره آمادەی جفتگیری است و آبستن نمی‌شود

کەڵەشێرە:) نەخۆشییەکە زیاتر زارۆکان تووشی دەبن دەنگیان دەنووسێ و دەکۆخن دەنگی کۆخەکەیان وەک خوێندنی کەڵەشێری لێ‌دێ؛) لەوزە، بایەمە، لەوزەی گەورە.[ف]) بیماری خروسک؛) لوزه

کەڵەشێرە خودایلە: پەپووسلێمانکە، خاتوون سێمانکە، شانەسەرە.[ف]هدهد

کەڵەشێری ناوادە:) کەڵەشێرێک کە لە ناوەختدا دەخوێنێ.) بریتی لەکەسێک کەلەوەخت و بێ‌وەختدا دەبێتە مڵۆزمی خەڵکی.[ف]) خروس بی‌محل) کسی که نابهنگام مزاحم مردم می‌شود

کەلەشینکۆف: جۆرێ تفەنگی دەسکاری ڕووسیایە سێ گوللە دەخوا ئەو کەسەی دروستی کرد خۆی ناوی کلاشینکوف بوو.[ف]تفنگ کلاشینکف

کەڵەکەبڕێ: ناوی گەمەیەکی لاوانە. پۆلێک لاو بەدەورە دەست دەخەنە سەرشانی یەکتر و سەریان پێکەوە دەنێن، کەسێکیش دە هەنگاو دوور دەکەوێتەوە و بە هەڵاتن دڕوا دەست دەخاتە سەرشانیان و باز دەداتە ئەودیو.[ف]نام یک بازی جوانان

کەڵەگژەو: وشەیەکە کاتێک جوانەگا دەبەن بۆ سەر مانگا بەکەڵ بۆ دنەدانی جوانەگاکە دەیڵێن.[ف]کلمەای برای تحریک کردن گاو هنگام جفتگیری.

کەڵەگژ: ☜ کەڵەگژەو

کەلەم کاشوول: گیایەکی خوڕسک و بۆنخۆشە گەلاکەی دەخورێ و بۆ ترشیاتیش دەبێ. وەک کەرەوز وایە.[ف]نام گیاهی خوراکی

کەڵەنگ: قەلادە، قەرێتە، قەلاتە، سەنجۆل، قایشی ملی تاژی.[ف]قلاده

کەلەواژ بوونەوە: سەرنگوون بوون، خلۆر بوونەوە.[ف]سرنگون شدن

کەڵوە: کەڵەوانە، دووداری چەماوەیە بە نیریدا دەکەن و ملی گایەکە دەخەنە بەینییەوە و لە بنەوە بە بەن کەڵوە دەیبەستن.[ف]چنبرەی گردن گاو در خیش

کەڵەوەکێشی: دژایەتی، ڕقەبەری. *(ئەو خوێنییە دەیەوێ کەڵەوەکێشیم لەگەڵ بکا.)* [ف]رقابت کینەتوزانە

کەمازەنگ: جۆرێ کەمایە بەقەد کەما بەرز نابێتەوە.[ف]نام گیاهی است

کەماسا: سواڵکەر، خوازەڵۆک، دەرۆزەکەر.[ف] گدا

کەمچە: (+) ئەسکوێ، کەوچکی گەورە.[ف]ملاقه

کەمچەکوڵە: کەوچکە قوڵە، کلکەتەشی، بەچکەی بۆق کە هێشتا کلکی دەر نەهاتبێ.[ف]بچە قورباغە کە هنوز دست و پایش بیرون نیامده.

کەمدەم: کەسێک کە لە خواردندا شینەیییە. *(هێندە کەمدەمە لەوساوە دوو پارووی نان نەخواردووە.)* [ف]کسی که در غذا خوردن کند باشد

کەمکولۆت: کۆن و چەپڵەک، لەکار کەوتوو. *(بەجاری کەمکولۆت بووە کەڵکی نەماوە.)* کهنە و از کار افتادە

کەمەن بەسەرێ: گەمەیەکی لاوانی گوندنشینە. ف نام یک بازی جوانان

کەند و لەند: زەویی پڕ قوولکە و چاڵ و چۆڵ. *(دێم بەرەو زوورک و تەلان و کەند و لەند/ دێم بەرەو بژوێن و زەنوێر و زەمەند. «هێمن».)* ف زمین پست و بلند

کەندوور: ئاودڕ، کەندڕ، بوودڕ. ف گودال آبکند

کەنگەلاشک: قنگەلاشک، قانگەلاشک، دڕووی کەنگر، قەلقەلاشک. ف بتە کنگر

کەوت و ڕەوت: هەستان و کەوتنەوە. *(وا پیر بووە کەوتۆتە کەوت و ڕەوت.)* ف افت و خیز

کەوتنە سەر پێ: کەوتنە سەر هەوا، لە کەللە دان. *(تازە کەوتۆتە سەر پێ بشێکۆژی هەر دەچێ.)* ف بە سرش افتادە

کەوچک بەدەست: بریتی لە کەیخودا و کاربەدەست. *(کەوچک بەدەستی ئەو ماڵە هەر ئەوە.)* ف مسئول

کەوچکە قوڵە: ☜ کلکەتەشی

کەوچکە ماسی:) گوێچکە ماسی، گۆش ماساو؛) جۆرێ ماسییە دەمی وەک کەوچک وایە. ف) گوش ماهی؛) نوعی ماهی، بیل ماهی

کەوزیلگ: ترسەنۆک، کەلەزات، کەلەزراو. ف ترسو

کەوش: (+) سەحرا، دەشت و مەزرا. *(گووەند لە کەوشە دوور لە وشکە سۆفین/ دەرفەتە مەم گوشین و هەڵگۆفین «هەژار».)* ف صحرا

کەوشگەر: کەوشدروو، پینەچی. ف کفشدوز

کەوکز: سوڵتان، شا، حاکم. ف سلطان، حاکم

کەوکەوەڕاو: ملەقوتێ و ڕابواردن و گەڕان. *(بەو ڕۆژگارە خەریکی کەوکەوەڕاوە.)* ف گشتن و کیف کردن

کەونارا: کۆن و لەمێژینە، کەڤنارا، دێرین. ف باستان

کەونارا: مێژینە، قەدیم، ڕۆژگارانی زوو. ف باستان

کەونەلان:) کۆنەلان؛) بریتی لە جێگە ژیانی ڕابردوو. *(ڕوو لە هەرلایە دەکەم نامۆیە بۆ مۆم/ نابینم جێژوان و کەونەلانی خۆم. «هێمن».)* ف) لانەی کهنە؛) محل زندگی قبلی

کەوەحەفی: کەومار، ماری باڵدار. ف مار پرندە

کەوەرە: (+) قەراخ، کەنار، دیواری قەراغ حەوز و کانی. *(لە پاڵ کەوەرەی کانییەکە دانیشتبوو.)* ف دیوار دور حوض و چشمە

کەوی گوڕەڵی: خاسەکەو، کەوێک کە باش دەخوێنێ و بۆ کێبەرکێی کەوان ئازایە و لە خوێندن ماندوو نابێ. ف کبکی کە خوب می‌خواند و در مسابقە کبک‌خوانی خستە نمی‌شود

کەوی: گزینگ، سەرەتای تاوی بەیانی. ف اولین تابش نور خورشید

کەویلکە: نوابەفر، بەفرێکە کە جێجێ توابێتەوە. *(ئەمن زەینی خۆم دەدایە تیرەگی دەکوێستانی/ سەریان دەردیناوە لەبن کەویلکەی دەبەفری/*

پنجی سوینسنی، هەلالی، بەیبوونی، گیابەند و گیاخاوی/ دەگەڵ پەلکی دەسووره گوڵی «فولکلور».) ف برف اندک

کەوێن: خاوێن، پاقژ، پاکژ. ف پاکیزه

کەهال: بۆنی خۆڵی ئاوپرژێن کراو. *(گوند بۆ کەهالەکەشی پیاو مەست دەکا.)* ف بوی خاک آب پاشیده

کەیکەو: کەیکەب، کەیکف، دارێکی جەنگەڵییە بەر ناگری. *(ئیستر بزایە کەیکەو بارو‌بەر/ ئەوسا دەبینی تو بالای دلبەر «فولکلور».)* ف نام یک درخت جنگلی

کێچ بە گا فرۆشتن: بریتی لە فێڵ کردن و شتی هەرزان بە نرخی گران فرۆشتن. *(ئەو کلاوچییە کێچ بە گا دەفرۆشێ.)* ف کنایه از بسیار شیاد

کێچ لە کەوڵ کەوتن:) بریتی لە وەپەلە کەوتن بۆ کارێک. *(تازە کێچ کەوتۆتە کەوڵی مەدادانی نییە.)* ؛) کەسێک کە کێچ هەڵدێنێ، کێچ هەڵێنان. ف) کنایه از عجله داشتن برای کاری؛) پیدا شدن کک در لباس و بدن

کێچ نال کردن: بریتی لە زۆر فێڵەباز. *(مێندە زۆرزانە کێچ نال دەکا.)* ف کنایه از شیاد و کلاهبردار

کێچوولە: جۆرێک گیانلەبەری وردە بەلای برکەی بێستان و چەوەندەر و گیای ساوایە. ف حشره‌ای که آفت بوته جالیز است

کیرکەڵەگا: چلوورەی دەم پلووسک، شووشەسەهۆڵ. ف یخی که از ناودان آویزان می‌شود

کیرەوڵ: ئەو شوێنەی کیری جوانەگای لێوە دێتە دەر، شۆرەکەی بەر زگی پاتاڵی نێر. ف جایی که آلت تناسلی حیوان نر از آن بیرون می‌آید

کیرەوڵ شۆڕ: جۆری جوانەگای زەبەلاحە کە کیرەوڵی شۆڕە و بۆ جووت بوون ئازا نییە. ف گاوی که محل آلت تناسلی‌اش آویزان است

کێزر: پیرە داری مازوو و بەڕوو. ف درخت پیر بلوط و مازووج

کیسۆبزنە: کەرتەشی، کەرگەتەشی. ف گیاهی خاردار

کیسەبیمار: فەقیر، دەستکورت، هەژار. ف فقیر، تنگدست

کیسەڵ پسەکێن: کیسەڵ بەخش، گەمەیەکی لاوانی گوندنشینە. دوو لاو دەستەوئەژنۆ ڕووبەڕووی یەکتر دادەنیشن هەر یەکی قوڵەدارێک لە بەینی هەنیشک و چۆکیانەوە ڕەت دەکەن و دەستیان توند دەبەستن دەبێ بە پەنجەی پێ و بە شان لە یەکتر دەن هەرکامیان بکەوێ ئەوی‌تر بە قوونەخشکێ دەچێتە پێشێ و گازی لێ‌دەگرێ. ف اسم یک بازی جوانان.

کیسەڵبەخش: ☜ کیسەڵپسەکێن

کیسەڵۆکە: کیسەڵە، سن، بۆگەنکە. ف حشرەی سن

کیسەڵە: (+)) نەخۆشییەکی جەرگی پەزە.) خۆ مات کردن و بە دزە دزە هاتنە پێشەوە. *(ئەوەی دەردە و بەلا باری لە ئاسمان/ لەسەر عەرزی لە دەورم کیسەڵەی بوو. «عەبدوڵلا حەسەن‌زادە، ساکار»)* ف) غدەی سفید چرکی کە روی جگر

گوسفند پیدا می‌شود.) *بواش بواش جلو رفتن و محاصره کردن.*

کیسەڵەگزین: کیسەڵبەخش، کیسەڵ پسەکێن.[ف]
☜ کیسەڵبەخش

کیسەڵی: ماشینی ژیان.[ف] فولکس

کێش: (+)) ئایین، مەزەب، دین؛) گونجەی دارینی ئەستێر.[ف]) دین، کیش؛) دریچەی چوبی استخر

کێشتانە: شاگردانە، دەستخوشانە.[ف] انعام

کیفوار: کیفار، نێوی گیایەکی دڕکاوییە، کیوار.
[ف] گیاهی خاردار

کێلبوونەوە: هەستانە سەرپێ، ڕاستبوونەوە.
[ف] پاشدن و ایستادن

کێلگەردن: بریتی لە گەردنی بەرز و ناسک و جوان، گەردن کێل. *(گەردن زەرد و کێلگەردن، گەردنی زەرد چیی تێدایە/ ملی پڕە لە مووروو نیونێوەی کارەبایە. فولکلور.)* [ف] گردن بلند

کێلووکە: داوەڵ، داهۆڵ، ئەو چڵە گەنمەی لەدوای درونێنە بە پێوە دەمێنێتەوە.[ف] شاخه گندم که بعد از درو برجا می‌ماند

کێلە بەردینە: یارییەکی منداڵانەیە، چەند بەرد لەسەر یەک هەڵدەچنن و لە مەودای چەند هانگاوییەوە بە بەرد تێی هەڵدەکەن هەر کەس لێیدا و بیڕووخێنی بەرندەیە.[ف] نام یک بازی کودکانه

کێلەڕێ: تابلۆ و نیشانەی قەراغ ڕێگا.[ف] علائم کنار جاده

کێلەکەوە: گوندێکی ناوچەی فەیزوللابەگی بوو کەوتۆتە بەر سەدی کۆرشی کەبیر.[ف] روستایی در منطقه‌ی فیض‌اله‌بیگی زیر سد کورش رفته است

کێنی: گیای دەم دەراوی کانی. ئەو گیایەی لەبەر دەراوی کانی دەڕوێ. *(خواردوومە گیای کێنیتان/ پشقەڵ دەکەم بۆ زستان. فولکلور.)* [ف] گیاهی که در مسیر آب چشمه می‌روید.

گابۆڕ: (+) جۆری جۆلانە، چەشنی هەلۆرک. ف نوعی تاب

گاپا: گاپێ، بریتی لە تەنبەڵ و لەشگران. ف کنایە از تنبل

گاپێ: ☜ گاپا.

گادل: بریتی لە مرۆڤی ئازا و بەجەرگ و بەقەوەت. ف کنایە از آدم نترس و نیرومند

گاردۆن: مقەبا، قاقەزی ئەستوور کە دەکرێتە جەعبە بۆ کەلوپەل. ف مقەوا

گارسێوک: تەرزە، ترگژۆک، تەزرە، تەیرۆک. ف تگرگ

گارگارە: بڕبڕەی پشت، بڕبراگە، مۆغەرە، *(گارگارەی پشتم لەوانەبوو بشکێ.)* ف ستون فقرات

گازاندن:) گاز پێدان بە ماشێن و ماتۆڕ و ... *(بیگازێنە با زوو بکەوێن!)*) نەڕاندن، گاز کردن، هەرا کردن. ف) گاز دادن ماشین؛) جار زدن

گازوانکە: گوزروان، گیایەکی گەلا پانی دڕاوییە گوڵی وردی شین دەر دەکا. ف گل گاوزبان

گازوانە: گازوانکە، گوزروان. ف گل گاوزبان

گازۆک: (+)) ئەو دارەی کە کەرویشک و ڕێویی لە کون پێ دەردێنن، دارێکی دوو سەرە دەیکەن بە کونی کەرویشک و ڕێویدا لە تووک و پێستەکەی هەڵدەچەقێنن و بای دەدەن و دەیکێشنە دەرێ، بەو دەرهێنانەش دەڵێن چۆلەپێچ، یان چۆلەپێچەن.) قووڵایی سەری کۆڵەکە بۆئەوەی خەسارە لەسەری ڕاوەستێ. ف) چوبی کە با آن خرگوش و روباه را از سوراخ درمی‌آورند) گودی بالای ستون کە تیرگ بر آن جای می‌گیرد

گازە: (+) پاڕانەوە بە دەنگ، شێعری مناجات. ف مناجات

گازەندەوان: دادخواز، شکایەتکار. ف دادخواه

گازەنگ: کەڵەزەنگ، زەنگی گەورەی کلیسە. ف ناقوس

گاشکە: کارچڤ، هەڵووژە، هەڵووچە. ف آلوزرد

گاگر: زەویی بەردەڵان و ڕەقەن. قاقڕ. ف زمینی

که برای شخم مناسب نیست

گاگلینە: تاتوولە، گیایەکی ژەهراوییە پاتاڵ بیخوا پێی دەمرێ.ف گیاهی سمی که هر حیوانی بخورد می‌میرد.

گاڵتەجاڕ: گەپچاڕ، ڕشقنجاڕ.ف تمسخر

گامەرز: هۆگان، سەرەگاوخان، ئەو شوێنەی خەتی جووت دەگاتە ئەوسەر و دەگەڕێتەوە سەر خەت.ف محل دور زدن در شخم

گاو: (+) تەقەڵ، دروومان.ف بخیه

گاوبەن: ☜ گاوبەند

گاوبەند: گاوبەن، شوێنی بەستنەوەی ڕەشەوڵاخ لە تەویلەدا.ف محل بستن گاو در طویله

گاورمە: گۆگەم، گیایەکی گەڵا تووکنی گوڵزەردە.ف جوجم

گای قەشقە:) بریتی لە کەسێک کە هەر کارێک بکا دیارە و لەبەرچاوە؛) گای نێوچاوان سپی، قەشان، بەش.ف) کنایه از کسی که هر کاری می‌کند مردم می‌دانند و تابلو شده‌است؛) گاو پیشانی سفید

گجی: زیادە گۆشتێکە لەنێو زێی مانگا پەیدا دەبێ و دەبێتە هۆی ئەوەی هەمیشە بەکەڵ بێ و لە کەڵ نەچێتەوە.ف گوشتی اضافی که در فرج گاو ماده پیدا می‌شود

گدیش: گەڕاگوهان، توربەی گوانی ئاژەڵ، گواندین.ف پستان حیوان

گدێو: هەتیو، سێوی، منداڵی بێ‌دایک و باوک.ف یتیم

گراو: ماشقە، دەزگیران، یار. دڵبەر.ف معشوقه

گراویلکە: ماشقەی جوان و چکۆلانە، یاری منداڵ و وردیلە.(کورێکی قەشمەری کوردی گەشاوە/ چخوشە هەڵکەوێ بکرێ بەزاوا/ گراویلکەی بەبووکی بێتە بەر دەست/ هەوێردێکی حەمایت بێ نە بەیدەست.«ڕاوچی») ف معشوقه کوچولو

گرتن: (+) ڕام کردنی جوانووە ئەسپی سواری. *(ئێستا جوانووەکەمان نەگرتووە.)* ف رام کردن کره‌اسب برای سواری

گرخم: وردە برشتی بەنی فەڕەش لە کاتی تەون کردندا.ف ریزه‌های نخ در قالیبافی

گردەبنە: خڕیلانە، کوڵەبنە، *(پیاوێکی گردەبنەیە.)* ف کوتوله

گردەشان: تیرەشان، لاشانی کێو، قەدی چیا.ف سینه‌کش کوه

گردەڵە: (+) گرۆڵ، کوتە پارچەیەکی چوارگۆشە لەبن باخەڵی کراسی دەدروون.ف تکه پارچه‌ای چهارگوشه برای زیر بغل پیراهن

گردیشک: گیایەکی خۆڕسکە وەک شنگ وایە، ئاڵەکۆک، هەڵاکۆک.ف نام گیاهی است

گردیگلان:) گردێک کە سواری لێ‌دەگلێ؛) ناوی گوندێکە لە هەڤدە کیلۆمەتریی باشووری شاری بۆکان هەڵکەوتووە.ف) تپه‌ای که سوارکار به زمین می‌خورد؛) نام روستایی در هفده کیلومتری جنوب بوکان

گردیلکە: کووپەڵە، گەردیلە، کووپە پەنیری چکۆلە.ف کوزه‌ی کوچک

گرژینەوە: زەردە گرتن، بزە، نەرمە پێکەنین. زەردەخەنە.[ف] تبسم

گرسڤا: گەردنی جوان و سپی و ناسک، گەردن زەرد.[ف] گردن زیبا و سفید

گرسۆز: جۆری لامپای شووشە باریکە و گرەکەی گردە چونکە پلیتەکەی وەک پلیتەی سەماوەر و عەلادین لوولەییە.[ف] چراغ گردسوز

گرسەژۆ: بلیسەکێشان، کلپە کردن، *(ئاورەکە گرسەژۆی دەکرد بۆ سەر و چاومان.)* [ف] زبانە کشیدن

گرگرە: کۆل و بیر، جەغجەغە، چەرخی ئاو هەلکێشان لە بیر.[ف] چرخ آب کشیدن از چاه

گرمخین: رزین، گەنین.[ف] گندیدن

گرمخیو: رزیو، گەنیگ، گەنی. *(میوەکە کشتی گرمخیوە.)* [ف] گندیده

گرمۆتکە: گرمۆتە، گرموولە، گزموول.[ف] گلوولەی گل و مو

گرمۆتکە: گرمۆتە، گرمۆلە. *(خۆی لەو بن دیوارە گرمۆتکە کردووە.)* [ف] گلوله

گرۆس: کاکیلە، خلێنە، کاکیلکە.[ف] دندان آسیاب

گرە بەرد: بەردی زبر و زۆپی کێو، *(لەسەر گرد بەردەکان راوەستابوو.)* [ف] سنگ زبر و برجسته در کوه

گرەسی: ماسین و تەب کردنی سیپەلک.[ف] التهاب ریوی

گرەڤ: باوەر، ئیمان، بروا. *(مرۆڤەکا خاوەن گرەڤە.)* [ف] ایمان

گریال: کەچەل، سەر گەنیگ.[ف] کچل

گرینج گرینج: گرنی گرنی، زبر. *(لەسەر ئەو بەردە گرینج گرینجە دانیشتووە.)* [ف] زبر

گرینچۆ: جمگە، خرتک، *(گرینچۆی دەستی ترازاوە.)* [ف] مفصل

گزگزە: مێشە گزگزە، مۆز، جۆری مێشی سەوزی گەورەیە بە ئاژەڵەوە دەدا.[ف] کنکاون

گزۆک: گزەون، گزیکار. *(رووترش و گزۆک و گوی نەبیستوو/ گرژ و مرومۆچ و کەس نەویستوو «مەم و زین».)* [ف] کلاەبردار

گزینە: چەکوش، چەکوچ. *(ئەو گزینە بێنە بزمارەکە داکوتە.)* [ف] چکش

گژنیژە: (+) گۆی مەمکی ئافرەت.[ف] نوک پستان زن

گسکە سواخ: سواخدانی دار و دیوار بە گسک و قورە شلە. قوراوێکی شل بە گلەسپی دەگرنەوە و گسکەکەی تێهەڵدەکێشن و بە دیواریدا دێنن.[ف] گل‌اندود دیوار با جارو

گسکە فەقێ: گیایەکە گوڵی زەرد و سوور دەر دەکا وەک گڕاڵک وایە بەڵام لقەلقە شین دەبێ و نیو مەتر بەرز دەبێتەوە بۆ گەسک کەڵکی لێ وەردەگرن.[ف] گیاهی است برای جارو

گسکەچۆمی: جۆرێک گیای بالا بەرزە لە قەراغ چۆم دەڕوێ و لاسقەکەی مەیلەو سوورە بۆ گەسک کەڵکی لێوەردەگرن.[ف] گیاهی برای جارو

گسکەشینە: گیایەکە لە بەراوان شین دەبێ بۆ گەسک کەڵکی لێ وەردەگرن.[ف] گیاهی است

برای جارو

گسکی بەداری: یارییەکی منداڵانەیە گسکێک بە دارەوە دەبەستن و وەک ئەسپ سواری دەبن و هەڵدێن گسکەکە لە دواوە لە عەرزی دەخشێ و تەپوتوز دەکا.ف یک بازی کودکان مانند نیسوار با چوب و جارو

گشپێش: جەوی هەوای دەوری زەوی.ف جو زمین

گف کردن: ڕق هەستان، خۆ هەڵمەساندن. *(لە داخانا خوی گف کردبوو.)* ف عصبانی شدن

گلارک: ☜ گلارکە

گلارکە: گلێنەی چاو، گلارک، بیبیلە.ف کرەی چشم

گلگوکەرە: تاقتاقکەرە، تووتەک.ف مرغ شب‌آهنگ

گلمووچک: گزمووڵە، گڵمووچە.ف گلولە گل

گلمووچە: گزمووڵە قوڕ.ف گلولە گل

گلۆرە: گولۆلە، بەنی خڕ هەڵکراوە.ف گلولە نخ

گڵەپنج: گلێکی سپییە لەگەڵ لۆکە و زەردێنەی هێلکە تێکەڵی دەکەن بۆ چاککردنەوەی درزی دیزە و گۆزە کەلکی لێوەردەگرن.ف نوعی خاک آهکی کە با پنبە و زردەی تخم‌مرغ قاطی می‌کنند برای ترمیم کوزە و ظرف سفالی شکستە

گڵەپۆتە: خۆلەپوتە، خۆلەپۆتێنە، گڵەپۆک، گڵی وشک و ورد.ف خاک خشک و پودر مانند

گڵەپۆک: ☜ گڵەپوتە

گڵەت: جار، ڕا، کەڕەت. *(ئێ گڵەت هاتی سەردە لیمان.)* ف دفعە

گڵەسەر: (+) گڵەبان، کای کۆماکراوی گڵ بەسەردا کراو بۆئەوەی تەڕ نەبێ. *(ئەو کاوگزرەیە بەرە هەڵیدەوە و گڵەسەری بکە با خەسار نەبێ.)* ف ریختن خاک برروی تودەی کاە.

گڵەمردە: گڵەپۆتە، گڵی داوەریوی بیری وشک. ف خاک پودە

گلیڤان: گلەیی‌کار، گازەندەوان، خۆشگلەیی.ف گلەگذار

گلێنک: گلێنە، گلارک، بیبیلە.ف کرەی چشم

گلێنکە: گلێنە، گلارک، بیبیلە، گلێنک.ف کرەی چشم

گمتە: قەلب، خوێری، بەرەڵلا و بێکەلک. *(ئەو کەرە گمتە بەکار نایە بۆیە بەرەڵلا کراوە.)* ف بی‌ارزش

گنە: (+) پۆلکە، گاگووز.ف خلر

گوارا کردن: ڕابواردن، بەسەر بردن.ف تفریح کردن

گوارەمەرە: گۆشتێکی زیادییە وەک گولنگ بە بەر ملی هێندی مەردا شۆڕ دەبێتەوە.ف منگولە گوشتی زیر گردن بعضی گوسفند

گوان‌ترسێن: بە باوەڕی خەڵکی عەوام چاک کردنەوەی گوانی هەڵمەساوی مانگایە بەدەستە گورگ، واتە دەستی گورگ دەپەڕێنن و دایدەنێن، هەر کاتێک مانگا گوانی دەماسی دەستە گورگەکەی پێدا دەهێنن چاک دەبێتەوە ف درمان کردن پستان گاو مادە با دست گرگ

هنگام آماسیدن

گواندێن: (+) توورەکەیەکە بە گوانی ئاژەڵیدا دەکەن بۆئەوەی بێچووەکەی نەیمژێ، یان دڕوودال برینداری نەکا.ف پارچەای کە برای پوشیدن پستان حیوانات می‌دوزند تا بچەاش شیرش را نمکد و خار و خاشاک زخمیش نکند

گوانە ڕەقە: نەخۆشییەکی گوانی پاتاڵە.ف بیماری کالاکسی

گوانە مانگا: گیایەکە بۆ دۆکولیو دەبێ.ف نام گیاهی خوراکی برای آش دوغ

گوانەمە: بە گوانی حەیوانێک دەگوترێ کە هاتوتە سەر زان.ف پستان حیوانی کە آمادە تولیدمثل است

گوپاک: وتە خاوێن، قسە جوان، *(وێژەرێکی گوپاکە.)* ف سخن پاک

گوپاڵ زیوێن: ناوی وەزیر لە کایەی میرمیرێندا. ف وزیر در بازی میرنوروزی

گوپکە: گژنیژە، گۆی مەمک، *(لێت ڕاهاتووم، وەکوو منداڵ لە گوپکەی مەم. «عەبدوو للا پەشێو»)* ف نوک پستان

گۆتان: پەرچە، جێگە مۆڵی مەڕ لە چیا. *(مەڕەکەیان بۆلای گوتان ڕادا.)* ف محل استراحت دام در صحرا

گۆج پێهێنان: تەنگەتاو کردن، ئۆقرە لێهەڵگرتن. *(ڕوومەت و کولمە و چەنە و بەرخەبەبەی/ گوجی پێهێناوی چۆن ڕێ دەردەبەی. «هێمن»)* ف بی‌قرار شدن

گوجایز: شیاو، هێژا، *(ئەوکارە وە ئێوە گوجایز نییە.)* ف لایق

گوجەستەک: نەگریس، نەگبەت. *(پیاوێکی پێڕەش و گوجەستەکە.)* ف شوم

گۆڕایی: دەشتایی، تەختان، دەشتان. *(لەو گوڕاییە ئاژەڵەکان بلەوەڕێنە.)* ف زمین هموار

گۆرتە: ئەو مەڕمەڕە گەورەی بە دوو قامک گۆرتێنی پێدەکەن.ف تیلەی بسیار بزرگ

گۆرتێن: کایەیەکە بە هەڵماتی زۆر گەورە دەکرێ هەر بە پاوە بەدەست لە نیشانەکەی هەڵدەکەن.ف نام یک بازی با تیلەی خیلی بزرگ

گوردە:) بزنی گوێ پان و شۆڕ؛) بریتی لە پیاوی بێغیرەت و تەرەس.ف) بز گوش پهن و دراز؛) کنایە از مرد بی‌غیرت و دیوس

گوردەوشێرە: ڕایەڵی مافوورە، گورد ڕایەڵی پشتەوەیە و شێرە ڕایەڵی پێشەوەیە.ف تارهای قالی

گوڕڕە:) کێ بەرکێ، ڕقە، ملە؛) هەراهەرا، *(دەستیان کردووە بە گوڕڕە و هەرا.)* ف) رقابت، مسابقە؛) سروصدا

گۆڕکەن: (+) جانەوەرێکی بۆرە بەقەد پشیلە دەبێ گۆڕ دەداتەوە.ف گورکن

گورگ پێ: کەسێک کە پەنجەی لاقی خوار و خێچە.ف کسی کە انگشت پاهایش کج و کولە است

گورگاسە: پشیلە کێوی.ف گربەی وحشی

گورگە سوورە: ناوی گیایەکە.ف نام گیاهی است

گورگەڕاو پێکردن: بریتی لە ئازار و

چەرمەسەری دان، هێنان و بردن و سەرلێشێواندن. *(گورگە راوێکیان پێکرد سەگی لەپاشەوە نەدەژیا.)* ف دنبال کردن و آزار دادن

گورگی بیچوو خوراو: بریتی لە کەسێک کە زەبری وێ کەوتبێ و داخ لە دڵ بووبێ و ئامادەی تۆڵە کردنەوە بێ. ف کنایە از آدم داغ دیدە و آمادەی انتقام

گورم: شیرخواردنی بەرخ کاتێ بە توندی سەری لە گوانی دایکی دەکوتێ. *(گورمێکی لە گوانی دایکی‌دا.)* ف کلە زدن برە بە پستان مادرش هنگام مکیدن

گورمەتە: شاتاوڵی بەتوندی، گورم، هاشاوڵی بە تەوژم. ف با شیرجە حملە کردن

گورمیلە: خڕ و تۆپ، گزموولە، تۆپەڵە. *(بە قوڕ گورمیلەی دروست دەکرد.)* ف گلوولە

گوڕنی: لەخۆبایی، بەفیز، بەدەمار. *(وا گوڕنی بووە قسە لەگەڵ کەس ناکا.)* ف مغرور

گورووپ: تاقم، دەستە. ف گروە

گورووپی خوێن: جۆری خوێن. ف گروە خون

گوڕەکەو: کێبەرکێی خوێندنی کەو. ف مسابقەی کبک‌خوانی

گۆڕەوابازی: جۆراوێن، گۆرەوی‌بازی. ف جوراب‌بازی

گۆرەوی بازی: جۆرابێن، جۆراوێن، گۆرەیبازی. ف جوراب بازی

گۆڕەوینە: گۆڕینەوە، ئاڵوگۆڕ. ف معاوضە

گۆڕەهوو: مردووی بێ‌گوڕ و بزر بوو، مردووی بێ‌سەر و شوێن. *(مردووە و خودا دەزانێ لە کوێ گۆڕەهوو بووە.)* ف مفقودالاثر

گۆڕەیبازی: ☜ گۆرەوی بازی

گوریس داخستن(راخستن) : بریتی لە تەماحی زۆر. *(بابم خۆ گوریسم بۆ رانەخستووە.)* ف کنایە از طمع و آز زیاد

گوریک: دەزوو، قرقرە. ف نخ

گورینگ: گوڵینگ، گوڵنگ، گوڵینکە. ف منگولە

گوریەچنە: گورەوی‌چنە، گورەویلکە. ف پرندەی چرخ‌ریسک

گۆزەڵدان: جێگای دەفر و گۆزە لە ماڵدا، ئەو شوێنەی گۆزەی پڕ لە ئاوی لێ‌دادەنێن. ف محل گذاشتن کوزە آب در منزل

گۆزنگری:) گرێ‌پووچکە، گرێ کوێرە؛) پشتێنی گرێچن، پشتێنی گرێ‌گرێ. ف) گرە کور؛) کمربند گرەدار

گۆزە بە دوودا شکاندن: بریتی لە بەڕێ کردنی کەسێک بە بێزارییەوە و بە هیوای نەدیتنەوە. ف کنایە از بدرقە کردن کسی با بیزاری و بە امید دوبارە ندیدنش

گۆژمە: (+)) گورج، چالاک، هەڵسوور،) مەبلەغ، بڕ، «بۆ پارە».. ف) چست و چالاک) مبلغ..

گۆشتەژوو: ☜ گۆشتەوزوین

گۆشتەوزوین: گۆشتە زوون، گۆشتە زوونە. ف ترمیم زخم

گۆشتی برژاو و دەرنەچوون: بریتی لە شەڕ و تەقەی زۆر و پڕ مەترسی. *(شەڕێکە گۆشتی برژاو دەرناچێ)* ف کنایە از جنگ و درگیری خطرناک

گۆشتی گەردەمل: بریتی لە ملۆزم و مێمل، کەسێک کە پیوەت دەنووسێ و دەستبەردارت نابێ. *(لێم بۆتە گۆشتی گەردەمل، دەستم لە کۆڵ ناکاتەوە.)* ف کنایه از مزاحم، موی دماغ

گۆشە بەرخیلە: گوێ بەرخۆلە، گیا بەرخۆلە، گیایەکە بۆ دۆکولێو دەبێ. ف نام گیاهی خوراکی

گۆفک: (+) ئیلمە، پۆ. ف پود

گوڵ ئەستێرە: (+) ناوی گوڵێکی زەردە. ف گل ستاره

گوڵ پەنا: گەنمێک کە درەنگ دادەچێندرێ و گوڵ ناکا. ف گندمی که خوشه ندارد

گوڵ کردن: لە یاریی قەرێ قەرێدا ئەو کەسەی لەسەر شارە و چاوی گرتووە دەست لە هەرکام لە منداڵەکان بدا دەڵێن گوڵی کردووە و دەبێ بچێ چاو بگرێ. *(برۆ چاو بگرە گوڵ بووی.)* ف اصطلاحی در قایم باشک بازی

گـوڵ (+) قوڵفەی چنین لە گـۆرەوی و دەستکێشدا. ف حلقەی نخ در بافتنی

گوڵباتمان: پارچەیەکی قەدیمی ژنانە بوو دەیانکردە کراس. ف نام پارچەای قەدیمی

گوڵبوێر نەکردن: پشتگوێ نەخستن. *(مێندە کاری جوانە گوڵبوێری ناکا.)* ف پشت گوش نیانداختن.

گوڵبە: گوڵبینە، گوڵوە، هەواکێشی تەندوور. ف هواکش تنور

گوڵبێچوو: قوماشێکی ژنانەی قەدیمی بوو دەیانکردە کراس. ف نام پارچەای قدیمی

گـوڵپڕچن: قەرە، ئەو خرچەیەی هەر لە بێستانەکەدا بە برکەکەیەوە دەیخەنە بن گڵ تا دەبێتە کاڵەک. *(عەمر و دیدەم شەکرەژن/ سنگ کاڵەکی گوڵپڕچن/ کووزت کەن بتدەن بە من «گۆرانی»)* ف خربزەی کال که در جالیز زیرخاک قرار میدهند تا میرسد.

گوڵپیتە: گوڵی قانگەلاشک، سەلکی درووی کنگر. ف گلبتەی کنگر

گوڵتوپ: ☜ گوڵهەن

گۆڵخنکێن: پەلاماری کەسێک دان و بەتەواوی شەل و کوت کردن. *(رقم هەستێنی دەتکرم گۆڵخنکێنت دەکەم.)* ف کنایه از زدن و تنبیه کردن

گولدووزام: شلە، کەسێک کە دەم و چاوی پەلەپەلەیە. ف صورت پر از لکه

گوڵزاغ: پارچەیەکی قەدیمی بوو دەیانکردە کراس. ف نام پارچەای قەدیمی

گوڵسوو: گزنگ، شەبەقی بەیان، سەرەتای تاوی بەیانی. ف اولین نور خورشید در صبحدم

گۆلقەند: برێشکەی گەرمەشانی و شیلەی قەند کە توپەڵ توپەڵی دەکەن و دەیفرۆشن. ف شیره زرت

گۆلکاو: گۆلاو، گۆلی چکۆلە. ف آب جمع شده در گودی

گۆلکێش کردن: پەت لە ملی کەسێک خستن و بە زۆر بەدوای خۆدا راکێشان. ف طناب به گردن کسی انداختن و به زور کشیدن

گوللەی وێڵەکی: گوللەی وێل، تیری نەبەدی. ف

گلوله‌ی بدون هدف‌گیری

گولم: سواڵه، قوڵه گه‌نمی دروینه کراو.[ف] دسته گندم درو شده

گولمانج: ئه‌ستیر، هه‌سێل، ئاقزیل، گۆلاو.[ف] استخر

گولمه‌پت: کونه لووت، کونه که‌پۆ.[ف] سوراخ بینی

گوڵوڵ: جۆری گوڵه‌باخی ره‌نگ ئاڵه و مه‌یله‌و زه‌رده.[ف] گل رز

گولوه: ☜ گولبه

گوله به‌رزانی: گیایه‌کی بالا به‌رزه گوڵی زه‌رد ده‌ر ده‌کا و له‌نێو مێرگ و قوپیدا شین ده‌بێ.[ف] نام گیاهی است

گوله چاوپشیله: گوڵێکی زه‌رده وه‌کوو نێرگز وایه.[ف] گلی مانند نرگس

گوله چه‌رمه‌ڵه: ☜ گوله سپیلکه

گوله حاجیانه: گوله چاوئێشه، به‌یبوون، حاجیله، شێر و شه‌پاڵ.[ف] بابونه

گوله دووپشکه: ناوی گوڵێکه.[ف] نام گلی است

گوله سپیلکه: ☜ گوله حاجیانه

گوله سوورکه: رێحانه کیویله، گیایه‌که که‌ڵای له رێحانه ده‌چێ و له دێم و بووره شین ده‌بێ.[ف] نام گیاهی است

گوله مه‌خمه‌ر: گوڵێکی گه‌ڵا بنه‌وشه له گوڵداندا په‌روه‌رده ده‌کرێ.[ف] نام گلی است

گوله‌برێژ: گه‌بابی به‌رگ.[ف] کباب برگ

گوله‌ما: هه‌وێنی په‌نیر.[ف] مایه‌ی پنیر

گوڵهه‌ن: گوله به‌ڕۆنه، گوڵتوپ.[ف] انسنتین

گولی به‌خیل: بریتی له مرۆڤی به‌خیل و به‌رچاو ته‌نگ، یانی که‌سێک که خۆی گول بوو پێی‌خۆشه هه‌موو که‌س گول بێ. *(بۆ پێم ناخۆشه ماڵت کرپوه، خۆ گولی به‌خیل نیم.)* [ف] کنایه از آدم حسود

گولێن: توپێن، کایه‌ی توپی پێ.[ف] فوتبال

گومان: (+) ره‌هه‌ندی نێو بیر، که‌ریز.[ف] کهریز

گومبه‌ته: خۆ بۆ فرێدان. *(گومبه‌ته‌ی له‌خۆی دا و بۆی چوو.)* [ف] شیرجه زدن

گوموگۆڕ: شرتوگوم، بزربوو، وندا. *(ئاگات له شته‌کانت بێ گموگوریان نه‌که‌ی.)* [ف] گم و گور

گومه‌یل: کفته.[ف] کوفته

گومیچکه: گۆمی چکۆله، گۆماوێک که زۆر قووڵ و به‌ربلاو نییه.[ف] ژرفاب کوچک

گون پێ بزوان (نه‌بزوان) : بریتی له گوێ پێنه‌دان و به هیچ نه‌زانین. *(جا ئه‌وه چییه قسه بکا و قسه نه‌کا هه‌ر گونیشم پێی نابزوێ.)* [ف] کنایه از اهمیت ندادن و به حساب نیاوردن

گون له زگ: پیاوێک که چووکی ده‌چێته‌وه نێو زگی و کاتی هه‌ڵنه‌ستاوه هیچی دیار نییه.[ف] مردی که آلت تناسلی‌اش قبل از نعوظ در داخل شکم قرار دارد

گونکه‌ژمار: بریتی له قرنیس و مسته‌قووچاو، سه‌قیل، یانی گونکی هه‌ویر ده‌ژمێرێ.[ف] کنایه از کسی که بسیار خسیس است و چونه نان را می‌شمارد

گونگونه سه‌گانه: (+) گیایه‌که به بنج ده‌روی گه‌لاکه‌ی وه‌ک میکووک وایه و به‌رێکی وه‌ک

قەیسی دەگرێ، گونە سەگانە.[ف] اسم گیاهی

گونە سەگانە: ☜ گونگونە سەگانە

گونەر: هەڕەت، تاف، جەنگە. *(هەنوو گونەرا گژ و گیا دوورینە.)* [ف] فصل، زمان

گونەقەلە: جۆری تریی ڕەشی پێست ئەستوور و ناخۆشە.[ف] نوعی انگور

گونینە: ترخێنە، شەلەمین، چێشتی شێلم و دان. [ف] ترخینه

گووچارنەک: کلک هەڵتەکێنە، قوون هەڵتەکێنە، چۆلەکەیەکە کاتێک دەنیشێ کلکی هەڵدەتەکێنێ. [ف] دم جنبانک

گووخلێرکە: گووگلێنە، گووخلینکە.[ف] سرگین غلطان

گووخلێنکە: ☜ گوو گلێنە

گوڕووشکێن: ئەو شتەی دەیدەن بە منداڵ لە کاتی گوڕوو گرتندا بۆئەوەی بەهانەی نەمێنێ و نەگرێ.[ف] چیزی که به بچه می‌دهند که بهانه نگیرد

گووف: مۆڵ، جێگەی خەوتنی گاڕان لەکێو.[ف] محل استراحت احشام در صحرا

گووفیرە: گووی شل، ڕیخەتاڵە[ف] مدفوع هنگام اسهال

گووگلێنە: گووخلێنکە، گووخلێنە، گووخلێرکە.[ف] سرگین غلطان

گوونەکەر: بریتی لە سەقیل . نینۆخۆشک، چکووس، مستقووچاو، *(دەس‌ڕژد و چنۆک و گوونەکەر بوو/ بێ‌دۆست و قزە و نەزان و کەر بوو. «مەم و زین».)* [ف] خسیس

گوێ پرووسقێنە: کایەیەکی منداڵانەیە، کەسێک لە دوور ڕادەوەستێ و شتێک فڕێ دەدا بۆ دەستەیەک منداڵ هەر کەس هەڵیبگرێتەوە بە هەموویان گوێی دەکێشن هەتا لێی دەستێنن، بەڵام هەر منداڵێک ئازا بێ هەڵیدەگرێتەوە و خۆی دەگەیێنێتە ئەو کەسەی شتەکەی فڕێداوە، کاتێک دەستی لێدا شتەکە دەبێتە هی خۆی و ئیتر هەقیان نییە گوێچکەی بکێشن و لێی بستێنن.[ف] نام یک بازی

گوێ گەزیزە: کاژیلەیەک کە گوێچکەی خاڵ خاڵی ڕەش و سپی تێدایە و شێوەی گوڵە گەزیزە دەدا.[ف] بزغاله‌ای که گوش خال خال دارد.

گوێئاسارە: گوڵەستێرە، گووئەستێرە، پەنگرەستێرە.[ف] کرم شبتاب

گوێچکەم هەرزن هەڵدەگرێ: بریتی لە زۆر لەسەر هەستبوون، کەسێک کە گوێی سووکە و زوو حاڵی دەبێ. *(هەر سرتەت بێ حاڵی دەبم، گوێچکەم هەرزن هەڵدەگرێ.)* [ف] گوش بسیار شنوا

گوێڕادێر: گوێڕایەڵ، کەسێک کە بە جوانی گوێ ڕادەگرێ و دڵ بە کار دەدا.[ف] حرف‌شنو

گوێرچ: گوێژ، گێوژ.[ف] زالزالک

گوێرەوسار: گوریسی باریکی بەستنەوەی گوێلک.[ف] ریسمان بستن گوساله

گوێزلەمە: شیرینی بە گوێز و شەکر دروست کراو.[ف] شیرینی گردویی

گوێزە چەوەندەرە: جۆرێک گوێزی دەنک

گەورەیە.ف نوعی گردوی درشت

گۆیژە ڕیخە: ☜ گیوژە ڕیخە

گۆیژە زەردە: جۆرێک گوێژە ڕەنگی زەردە.ف زالزالک زرد

گوێژە سوورە: جۆرێک گوێژی سوورە.ف زالزالک سرخ

گۆیژە کۆلە: ☜ گیوژە کۆلە

گۆیژە مۆرە: ☜ گیوژە ڕیخە

گوێکەرە: گیایەکی گەلا پان و تووکنە وەک سیفەڵووکە وایە بەلام ڕەنگی ئەم سپیواشە بە پۆل دەڕوێ، گیاپەڕۆ.ف اسم گیاهی است

گوێکەرە: جووڵەوەرێکە وەک هەزارپێ بەلام لاقی کەمترە و دەڵێن دەچێتە گوێچکەوە پیاو کەڕ دەکا.ف جانوری مانند هزارپا کە در گوش آدم فرو میرود و کرش میکند

گوێلپار: پارگوێر، گوێرەکە، گوێلکی دوو ساڵان. ف گوساله دو ساله

گوێنۆ: ☜ گوڵە بەرزانی

گوێیانە: گووشی.ف گوشی تلفن و ...

گەبەر: (+) بن باخەڵ، بنکەش، بن هەنگڵ.ف زیر بغل

گەچۆڕ: شۆرەکات، زەوینی بێگیا و گژ و سوێر.ف شورەزار

گەراپێچە: گێژەڵووکە، گەردەلوول، بابلیسک، عێوارەش، زەمەن، گەردەچویچە، باهۆز، گەژگەرینگ، گەردەبل، گەرەپیچ، باپیلیک، گێژەڵە، سایلکۆن، گەردەگووچان، باگرۆکە، گێجەلووکە، گەردەچویچان، شایی جندۆکان، وێولە جنانی، گەردەلوور، وەیوولە، باگەڕ، شەیەتویتۆن، گەرتەتووچان، گەردەتووچان.ف گردباد

گەراز: هەڵووچە، هەڵووژە، گەراس، عەلووکە. ف آلوچە.

گەراس: ☜ گەراز

گەرتەتووچان: ☜ گەردەتووچان

گەرجە: بێچارە، بەدبەخت، چارەڕەش. *(بە ئی کارە ئاخری گەرجەمان کەی.)* ف بدبخت

گەرچەکە کێویلە: گیایەکی خۆرسکە دانەکەی لە گەرچەک چکۆلەترە.ف نام گیاهی است.

گەرد و وەرد: زەوییەک کە لەدوای شیو بڕینی خێرا وەردی کەنەوە.ف زمینی کە بعد از شخم زدن فوری برای دومین بار شخم بزنند

گەردن زەرد: ئافرەتی گەردن و ژێرچەناگە جوان. *(گەردن زەرد و گەردن زەرد گەردنی زەردت هەڵینە/ وەک ماری دیمەکاران شەو هەتا ڕۆژ بخوێنە. «گۆرانی».)* ف گردن بلند و زیبا

گەڕدە: نۆرە، نۆبە، کەشە، کەڕەت.ف نوبت

گەردەتووچان: گێژەڵووکە، باگەڕ، باهۆز، سایکلۆن.ف گردباد

گەردەچویچە: گێژەڵووکە، گەردەلوول، شەیەتویتۆن.ف گردباد

گەردەگووچان: گەردەلوول، گێژەڵووکە، باهۆز، گەردەبل.ف گردباد

گەرماژەک: گەرماژۆ، گەرمابردە.ف آفتابزدە

گەرمژ: (+) گەرمێن، گەرمەسێر، گەرمیان.ف گرمسیر

گەرمک: گوندیکی ناوچەی فەیزوللابەگی بوکان بوو کەوتە بەر سەدی کورشی کەبیر.[ف] روستایی در منطقەی فیض‌الـەبیگی زیر سد کورش کبیر رفت

گەرمەپەرێز: جارە گەنمێک کە تازە دروێنە کرابێ ئەگەر نەیکێلن و بە جاری بمێنێتەوە بو سالی دوایی دەبێتە ساردەپەرێز.[ف] گندمزاری کە تازە درو شدەاست

گەرمەژێ: هەژان و هاسکەهاسکی مالات بەهوی گەرمای زورەوە. *(مەرەکان هەموو تووشی گەرمەژێ بوون.)* [ف] بە نفس‌نفس افتادن گوسفند در گرمای زیاد

گەرمەشانی: گولەپێغەمبەرە، گەنمەشامی.[ف] ذرت

گەرمەشانییە کێویلە: گیایەکە لە گەرمەشانی دەچێ و لە کێو و بەندەنان دەڕوێ.[ف] گیاهی شبیه ذرت

گەرمەکەش: چاندنی بێستان و زەرحات لە کاتی گەرمای بەهاردا. *(بە گەرمەکەش بێستان زوو شین دەبێ.)* [ف] کاشتن جالیز در گرمای بهار

گەرمەلان: لانەی تازە چێکراو. لانەیەک کە تازە گەروێشکەکەی لێ هەستابێ.[ف] لانەای کە تازە خرکوش از آن بیرون جستە باشد.

گەڕۆکەستێرە: ئەو ئەستێرانەی بەدەوری خوردا دەخولێنەوە.[ف] سیارە

گەرووەخرە: گەروو هاتن، چلک کردنی بایەمەی گەروو.[ف] چرک کردن لوزە

گەروی: گەروو، ئەوک، قوڕوو.[ف] گلو

گەڕیان: (+)) دایمە لەسەر ڕوێشتن، لەگەڕ. بو شتی ئاوەکی دەگوترێ.) ناوی هەوایەکی گورانیی کوردییە.) جورێک هەلپەڕکێی نەرمی کوردییە.[ف] جریان

گەژوو: ئیشتیا، مگێز، مەگیرانی، بێزوو، مژدی.[ف] ویار

گەسکەچۆلەکە: گیایەکە بو گەسک کەلکی لێوەردەگرن.[ف] گیاهی است برای جارو.

گەسکەتووک: گیایەکە بو گەسک کەلکی لێوەردەگرن.[ف] گیاهی برای جارو

گەسکە خانمانە: گیایەکە بو گەسک کەلکی لێوەردەگرن.[ف] نام گیاهی برای جارو

گەسکە شوولە: گەسکێکە لە شوولی باریکی گزێچار دروست دەکرێ.[ف] جاروی از ترکەی باریک درخت گز می‌سازند

گەسکەمەخمەرە: گیایەکە بو گەسک دەبێ و لە بەراوان دەڕوێ.[ف] نام گیاهی است

گەشتوول: گەڕۆک، گەڕاڵ، گەشتوک، گەڕیدە.[ف] سیاح

گەل و قەمچاخ: لە پشتێنە بەرەو خواری مرۆڤ بە تایبەت بو پیاو، گەلوفلت.[ف] قد و قوارە از کمر بە پایین

گەلابە: تلێری، ترێلی، ماشینی باری.[ف] تریلی

گەلاز: (+) بەرازی پیر، پیرە بەراز.[ف] گراز پیر

گەلاگەلا: نانی ناسک و جوان و برژاو. *(دانیشتووی نێو کوشک و قەلا/ دەخون نانی گەلاگەلا؟ «هێمن».)* [ف] نان برشتە و نازک

گەلاوێژ کەوتن: گەلاوێژ ئەنگووتن، نیوە بوونی

وەرزی هاوین.[ف] به نیمه رسیدن فصل تابستان

گەلمیری: حوکوومەتی خەڵک بەسەر خەڵکدا.[ف] مردم سالاری

گەڵوان: بەرێکی دار مازووە.[ف] یکی از ثمرهای درخت مازوج

گەلۆر: (+) بەرەڵڵا، لات و بێکارە.[ف] یله و لاقید

گەلۆفلت: ☜ گەل و قەمچاخ

گەلەخوێ: دەستەی دروێنەوان، گەلە دروێنە. *(خێوی خەرمان خرێ بێ نان دەنوێ/ گەلەخوێ پیوی نەبێ داس بسوێ «هەژار».)* [ف] دستەی دروگر

گەلەخەندە: کۆڕێک کە بەبێ هیچ بۆنەیەک بۆ گاڵتە و جەفەنگ کۆ دەبنەوە.[ف] مجلس تفریح و سرگرمی

گەمحێل: گەمشۆ، گەلحۆ، گەوج، هەقمەق، حەپۆل.[ف] ابله

گەمرخە: کەرۆو، برش، کەرەکیفە. *(نانەکە گەمرخە داکە.)* [ف] کفک

گەموورە: (+) تۆفانە، پێشکە، مێشوولە.[ف] پشه

گەنجمە: جمین و خزینی زەوی، داخزانی زەوی*(بەهۆی گەنجمەی زەوی لایەکی کێوەکە داڕووخاوە.)* [ف] رانش زمین

گەندەژە: (+) بێحەیا، بێئابروو، ماربرژێن، شرودڕ.[ف] بی‌حیا

گەنگەنەچی: دەرمانفرۆش، کەسێک کە دەرمانی گەنە دەفرۆشێ.[ف] درمان‌فروش

گەنمە ئومێدە: جۆرێک گەنمی دەنک درشتە.[ف] نوعی گندم

گەنمە پشیلە: تۆوی شەکرۆکە، تۆوی کەرتەشی.[ف] تخم گیاهی خاردار

گەنمە سمەوەج: گەنمێکە لەجێگای کوێستان و زەنویر دەچێندرێ و بە زەحمەت لە کەڵوو دێتە دەرێ.[ف] نوعی گندم

گەنمە سەرداری: جۆرێ گەنمە نانەکەی زۆر خوارشتی خۆشە.[ف] نوعی گندم

گەنمە شووشە: جۆرێک گەنمە نانەکەی زۆر سپی و جوانە.[ف] نوعی گندم

گەنمە کابە: گوڵە پێغەمبەرە، گەنمە شامی.[ف] ذرت

گەنمە گوڵڕووت: جۆرێک گەنمە گوڵەکەی قەڵچغی نییە.[ف] نوعی گندم

گەنمە مەلا: جۆرێک گەنمە زۆر بڵیند دەبێ.[ف] نوعی گندم

گەننەموو: ☜گەنەتووک

گەنەتووک: گەندەموو، تووکە مردارە، تووکە منداڕە.[ف] موی زرد جوجه پرنده و موی صورت بچه و زنان

گەنەجمە: ☜ گەنجمە

گەنەسیر: سیرەگەنە، مووسلی.[ف] موسیر

گەنەکەولە: (+) جانەوەرێکی سووری وردە بەسەر پێستدا بڕوا لیرگی پێ‌دەکا.[ف] ساس

گەنەموو: گەنەتووک، ☜ گەنەتووک

گەوار: بارەکەو، کەوبار، بێچووە کەو.[ف] جوجه کبک

گەوزە: هەرزە، بلح و جلف.[ف] سبکسر.

گەوزەیی: هەرزەیی، سووکوچرووکی و بێ عاری.ف سبکسری.

گەوە: (+) فەرش، قالی.ف فرش

گەوەڕ: (+) دەورووبەر، دەورووپشت. *(ماوەیەکە لەم گەوەڕە دێت و دەچێ.)* ف اطراف

گەوێڕ: گێڕ، شەل، نوقستان.ف لنگ

گەیشتنە سەر: پێگەیشتنەوە، وەدوا کەوتن و گرتنەوە. *(نەیهێشت دە شەقاو هەلی گەیشتە سەری.)* ف دنبال کردن و گرفتن

گەینە سەر: ☜ گەیشتنە سەر

گیا بەرازە: گیایەکی بەرزە وەک گەرمەشانی وایە و بەراز حەز بە خواردنی ڕیشەکەی دەکا. ف نام گیاهی است

گیا بەردینە: خەنەتیلکە، خەنەتیفک، کرێژە بەرد. ف گلسنگ

گیا بەرزە: گیایەکی بڵندە وەک مۆسک وایە قالۆری هەیە.ف نام گیاهی است

گیا بیرۆ: ناوی گیایەکە گوڵی زەردە، دەیکوتنەوە و لەسەر بیرۆی دادەنێن چاکی دەکاتەوە.ف اسم گیاهی دارویی برای قارچ پوستی

گیا پشیلە: گیا کتکە، گیایەکە گوڵەکەی بە با بڵاو دەبێتەوە، گیایەکە پەپوولە پایزە دەر دەکا. ف نام گیاهی است

گیا تروقە: گیایەکی کورتەباڵا و پنج بڵاوە و گوڵێکی سپی دەر دەکا و دەبێتە شتێکی وەک پۆرگ و قامکی پێدا بنێن دەتەقێ.ف اسم گیاهی است

گیا خانمانە: گیایەکە بۆ دۆکوڵیو دەبێ.ف نام گیاهی برای آش دوغ

گیا خاو: گیایەکی بۆن خۆشە. *(پۆلی کامێش و کەڵە کێوییانم دەدی/ دەهاتنەوە خواری لە دەچێشتاوی/ سمکۆڵیان دەکردەوە لە سوێسنی، مەلالی بەیبوونی، هەرامەتی دەگیا خاوی «فۆلکلۆر».)* ف نام گیاهی است

گیا دەرزی: ناوی گیایەکە گەڵاکەی وەک دەرزی تیژ و باریکە.ف نام گیاهی است

گیا سەیزادە: قۆقمیش، گیایەکە بۆ دۆکوڵیو دەبێ.ف نام گیاهی خوراکی برای آش دوغ

گیا قامچی: گیایەکی باڵا بەرزە لەنێو زۆنگ و زەلکاواندا دەڕوێ.ف نام گیاهی است

گیا کڵاوە: ☜ قەمچەقەمچۆکە

گیا گوارە: گیایەکە لاسکی گوڵەکەی هەڵۆڵە و منداڵان لاسقەکەی تێک دەبەزێنن و گوارەی پێ دروست دەکەن.ف نام گیاهی است

گیا گوڵێنگە: گیایەکە گەڵای وەک فریزوو وایە گوڵی سپی دەر دەکا و لە نێوقەدییەوە چەند گەڵا بە یەکەوە وەک گوڵێنگ شۆڕ دەبنەوە. ئەم گیایە ماڵی کراوە و لە گوڵدانیشدا دەچێندرێ.ف نام گیاهی است

گیا گەنان: کاتی گیا زەرد بوون لە سێهەم مانگی بەهاردا، جۆزەردان.ف خرداد

گیا مووینە: گیایەکی گەڵا پان و تووکنە ماڵات نایخوا.ف نام گیاهی است

گیا مەلا: گیایەکی گەڵا پانە وەک گوێبەرخۆلە وایە بۆ دۆکوڵیو دەبێ.ف نام گیاهی خوراکی

برای آش دوغ

گیا هەویدار: گیایەکە گەلای پانە لە نساری کێوان دەڕوێ لەسەر برینی جێ دەمی ماری دەنێن ژارەکەی دەکێشێ.[ف] اسم گیاهی دارویی است

گیاپەڕۆ: ☜ گوێکەرە

گیاسرە: گیایەکە وەک خوژیلک وایە بە گەرمای نیوەڕۆ گەلاکانی سارد و سڕە دروێنەوان و دەشتەوان لەژێر گۆزە و کیتەڵە ماستی دادەنێن، یان تێیدەپێچن سارد ڕایدەگرێ.) [ف] نام گیاهی است کە در گرمای تابستان برگهایش سرد و خنک است

گیاسندە: گیایەکە لەنێو وێنجەدا بە توپەڵ شین دەبێ.[ف] نام گیاهی است

گیاقەلە: گیایەکی گەلا پانە وەک ترشۆکە وایە بۆ دۆکولیو دەبێ.[ف] گیاهی است برای آش دوغ

گیان لە سینگ: ١) بریتی لە خوێڕی و کەمغیرەت، ترسەنۆک) گیان سەخت.[ف]) کنایە از ترسو.) جان سخت.

گیانبژوێن: هۆی ژیان، بووژێنەرەوە.[ف] زندگی‌زا

گیانەلگیان: گیانی گیانی. *(دووس گیانەلگیان لە برا خاسترە.)* [ف] دوست جانی

گیچووک: گوێچکە، گوێ.[ف] گوش

گیرفانپوولی: ئەو بڕە پارەیەی بۆ خەرجی ڕۆژانە دەدرێ بە کەسێک کە لە گیرفانیدا هەڵیگرێ[ف] پول توجیبی

گێزبەل: جۆرێک شنگی گەلا پان و قوپەنەیە، گێزبەلە، گێزبەلۆک .[ف] نوعی شنگ کە برگهای پهن دارد

گیزمە: چەکمە، جزمە، کەوشی ملدرێژ بۆ زستان.[ف] چکمە

گیزەرەمشکانە: بادامەعەرزیلە.[ف] بادام‌زمینی

گێژالی: شێواو، ئالۆزکاو، کەسێک کە قژن و سەر ئالۆزە.[ف] ژولیدە

گێژداخ: بریتی لە مرۆڤی سادە و فریوخۆر. *(چۆن دەتوانی فریوم دا خۆ گێژداخ نەکراوم.)* [ف] کنایە از کسی کە سادە است و زود کلاە سرش می‌رود

گێژوولکە: گێژۆکە، گێژوویژ.[ف] گیج و منگ

گێژەبا: گێژەڵووکە، باگەڕ، باهۆز، گەردەلوول، گەرەپێچ، گەژگەڕنیک.[ف] گردباد

گێژی ئەسکەندەر: تەنگژەی زۆر سەخت و ئەستەم، ڕەنگە سێگۆشەی بێرمودا بێ. *(کەوتوومە گێژی ئەسکەندەر.)* [ف] در تنگنا افتادن.

گیسکە ناودێ: بریتی لە پیاوی ژنانیلەی کۆلانگەڕ و تۆلاز.[ف] مرد خالەزنک کە در کوچەها پرسە می‌زند

گیلم بەرباغ: گیایەکی بەهارییە بۆ دۆکولیو دەبێ. *(بۆ سەیری بووک لە هەرلاوە/ گیا و گوڵ سەری دەرهێناوە/ مێکووک، ڕەکێشە، ئەسپەناغ/ ئالقەتیز و گیلم بەرباغ «هەژار».)* [ف] نام گیاهی است

گیلەوەژە: دەردەسەری، گیرە و کێشە. *(ئەو مارزە تووشی گیلەوەژەیەکمان دەکا.)* [ف] دردسر

گیلێژە: گیلەوەژە، ئاژاوە، دەردەسەری.[ف]

دردسر و گرفتاری

گیـوا: ڕووەک، سـەوزە و چیمـەن.ف سـبزه و چمن

گێوژە ڕیخە: جۆری گێوژی ورد و تام ناخۆش. ف نوعی زالزالک نامرغوب

گێوژە کوڵە: گێوژێک کە دارێکی کورتە بنە و کوڵەی هەیە.ف نوعی زالزالک

گێوژە مۆرە: ☜ گێوژوە ڕیخە

لا بـۆ شـل کـردن: چاوپۆشـی کـردن و گـوێ پێنەدان بۆئەوەی لە لایەکەوە دەرباز بێ. *(لای بۆ شل کە با هەلێ)* ف جا خالی دادن برای کسی کە بتواند فرار کند

لابوو: شەلەگە، شیلەگە، بەربەستی ئاو بە خۆڵ بۆئەوەی بە لایەکی تردا بڕوا و لە زەوی ئاژین بێ. ف سد خاکی برای انحراف آب جوی

لابێر کـردن: هـەڵاواردنی بـەرخ لـە مـەڕ، جیـا کردنەوەی پەز و بێچوو. ف جدا کردن گوسفند و برە از هم

لابێر: کەسێک کە کاتی مەڕدۆشین یارمەتیی بێری دەدا و لای بۆ دەگرێ کە بـەرخـەل تێکەڵ نەبن، هـەروەها مـەڕ و بزنێک کە بـۆ دۆشین ڕاناوەستێ ملیان دەگرێ هـەتا بێری دەیان دۆشێ. ف کسی کـە بـە دوشـنده حیـوان کمـک می‌کند

لاپابوون: لاق وەرگەڕان. ف رگ‌بەرگ شدن پا

لاپوور: کەلاکی ڕزیو، لاشەی گەنیو. ف لاشـەی گندیده

لاپێ بوون: لاقوەرگەڕان. ☜ لاپا بوون

لاپێ کردن: لاقوەرگەڕان. ☜ لاپا بوون

لاپێ: (+) لێژایی و هـەوراز. *(وریابە ڕێگاکە زۆر لاپێ و ناخۆشـە بارەکـەت لـێ نـەکـەوێ.)* ف راه سخت و شیب‌دار

لاچیر: مۆنـە، خێسـە، مـۆڕە. ف چـپ‌چـپ نگـاه کردن

لاخـوزە: لاقـوزە، گرکـەی لاقوپـاو کـە شـوێنە قوپـاوەکـەی نـەرم و تاڵـە. ف گرمکی کـه یـەک طرفش نرم و تلخ است

لاراو: دژاو، زەوینی نابار و لێژ کە ئاوی پێوە گیر نابێ. ف زمینی کە بەخوبی آبیاری نمی‌شود

لارەبا: لابا، خوارەبا، بایەک کە نە شەماڵە و نە زریان. ف باد شرقی یا غربی

لاژگە: لاژگ، لاژ، گەمژە، حەپۆل، گەوج، خول، هێر. ف ابله

لاژوار: کانگەی سروشتی، کان. ف معدن طبیعی

لاسابانکەرە: سەرمازەڵە، خەمەگرۆ، بزنمژە.ف آفتاب پرست

لاسق: لاسک، لاچک، ساقەتە.ف ساقه

لاسمە: شلێوە، بەفر و باران بارین پێکەوە.ف باران و برفی که با هم میبارند

لاڤا: دۆعا و پاڕانەوە، ژارین.ف نیایش

لاق تێکەڵ هاتن: بە گێرەگێر بەڕێدا ڕۆیشتن و سەرسم دان.ف سکندری خوردن

لاقرتێ: زۆربڵێ: چەقەسرۆ، چەنەوەر، چەنەوێرغە، هەرزەچەنە.ف وراج

لاقوزە: ☜ لاخوزە

لاقوەرگەڕان: لاپابوون، لاپا کردن.ف رگ‌به‌رگ شدن پا

لاکوش: (+) یارمەتی، یاریدە، هاریکاری، *(کەس نایەتە لاکوشمان.)* ف کمک

لاکێش: (+) لبادی پان و گەورە.ف نمد بزرگ

لالکین: پاڕانەوە، سکاڵا، لالانەوە.ف لابه کردن

لاله و مەردەنگی: شەمدانی بەردەمی بووک و زاوا.ف شمعدان

لالەخەو: خەوی زۆر و تا نیوەڕۆ هەڵنەستان. *(من لە بەیانی زووەوە هەستاوم ئەویش خەریکی لالەخەوە.)* ف خواب راحت

لالەنگی: نارنگی، خۆشداکەنە.ف نارنگی

لامالە: بیستانە گرکەی دێم.ف جالیز گرمک در زمین دیم

لامەزەب: (+) بێدین، لە دین لاداو، بێبڕوا.ف لامذهب

لامەسەب: ☜ لامەزەب

لانکە شکاو: بریتی لە مرۆی شەل و خوار و خێچ.ف کنایه از آدم فلج

لانکە کردن: ڕاژان، هەژان بە ئارامی، ڕاتلەکان بە نەرمی. *(گەمیەکە بەسەر شەپۆلی نەرمی ئاوەکەوە لانکەی دەکرد.)* ف جنبیدن یواش

لانەولان کردن: ئەمدیوەودیو کردن، تلاندنەوە، گەوزاندن. *(با لانە و لانت کەم/ با شانەوشانت کەم/ شەو لەنێو جێدا/ ڕۆژ لەبەر دێدا. «گۆرانی»)* ف غلطاندن

لانەوێز: لانەواز، باڵداری هێلانە گوم کردوو، پەرەوازە، تەوەلا.ف پرنده آشیان گم کرده

لانی کوێرە: کونەلان، هێلانەی کۆن. ☜ کونەلان

لانجێنە: پنە، تەختەیەکە ئەنگوتکە هەویری لەسەر پان دەکەنەوە تەختە تیری.ف تخته‌ای که نانوا چونه‌ی خمیر را بر روی آن پهن میکند.

لاوژۆکە: (+) خڕەکەی نێو زەنگوڵە کە دەلەرێتەوە و زەنگوڵەکە زرەی دێ.ف مغزی درای که به لرزش درمی‌آید و زنگ صدا می‌دهد

لاوەمەت: هەرزەکار، لاو، گەنج.ف جوان.

لاوەچ: خەلیج، کەنداو.ف خلیج

لپرلپر: گرنیگرنی، زبر.ف زبر

لرفاندن: (+) دەنگی وشتری لۆک، *(لۆکە ڕەش دەستی کرد بە لرفاندن.)* ف صدای شتر نر

لرفە: (+) دەنگی وشتر. *(وشترەکە لرفەی دێ.)* ف صدای شتر

لغاوبڕە:) لەغاوەبڕکێ، لغاوەبڕێ، برینداربوونی سووچی دەم؛) ناوی باڵندەیەکە، لغاوگورگە.[ف]) زخمی شدن گوشەی دهان؛) گلاریول بال سیاه

لغاوگورگە: لغاوبڕە، باڵدارێکی بۆرە بەقەد سێرووییەک دەبێ.[ف] گلاریول بال‌سیاه

لڤان: لەغاو، لغاو. *(ئەسپەکەی لڤان نەکرد.)* [ف] لگام

لقونتە: چێشت، پێخۆری لەسەر ئاگر کولاو.[ف] غذای پخته

لقونتەچی: چێشتلێنەر، ئاشپەز.[ف] آشپز

لۆبڕ: پسان و ڕیشاڵ هەڵدانی گوریس و کەندر. *(گوریسەکە لۆبڕ بووە ئەو بارە قورسەی پێ هەڵناکێشرێ.)* [ف] طنابی که نیمه پاره شده باشد

لۆتاڵە: جۆرێ گیای گەڵا باریکە زۆر تاڵە و مالات نایخوا.[ف] نام گیاهی تلخ

لۆزەنگەر: لۆزەندەر، زەبەلاح، تەژە.[ف] لندهور

لۆشەکرە: جۆرێ گیای گەڵا باریکە مالات باشی دەخوا.[ف] نام گیاهی است

لۆقەکردن: هەوڵدان، تێکۆشان، *(ژبۆ ئەوکارە گەلەک لۆقەکرن.)* [ف] کوشش کردن

لۆکەمێشە: گیایەکە بستێک بەرز دەبێتەوە دوای وەرینی کولەکەی شتێکی وەک لۆکە دەر دەکا. [ف] نام گیاهی است

لۆلک: بەچکەی ورچ و بەراز، بوودەڵە، کوودەڵە، بزەڵە.[ف] بچەی خرس و گراز

لۆم: مەڵغە، نێڵ.[ف] اهرم

لۆن (+)) زەلکاو، گەناو، زۆنگ.) کەوڵ، پێستە. [ف]) باتلاق) پوست حیوان

لووپڕژەن: هەللاج، پەڕەکەر، هەلاج، کەسێک کە بە کوتک و کەوان لۆکە و خوری شی دەکاتەوە.[ف] حلاج

لووت بادان: بریتی لە ناڕازی بوون. *(لووتی بادا و ڕۆیی.)* [ف] کنایه از نارازی بودن

لووت بە لووتدا تەقین: ☜ لووت بە لووتەوە تەقین

لووت بە لووتەوە تەقان: ☜ لووت بە لووتەوە تەقین

لووت بە لووتەوە تەقین: لەپڕ تووش بوون. *(لە ناکاو لووتم بە لووتییەوە تەقی.)* [ف] ناگهان برخورد کردن.

لووت خووساندن: بریتی لە دڵنیا کردن، ڕازی کردن، خاترجەم کردن.[ف] خاطرجمع کردن

لووت ڕاسان: خوێنی لووت بەر بوون، کەپۆ ڕاسان.[ف] خون‌دماغ

لووت ڕق بوون: خەجاڵەت بوونەوە، شەرمەزار بوون. *(دوای ڕووداوەکە هەرکە چاوی پێی کەوت لووتی ڕەق بوو.)* [ف] شرمسار شدن

لووت هەڵقرچاندن: لووت بادان، بریتی لە نیشاندانی تووڕەیی *(لووتێکی هەڵقرچاند و ڕۆیی.)* [ف] با تنفر نگاه کردن

لووت هەڵمەساندن: پێش‌خواردنەوە و ڕق هەستان. *(دوو سێ ڕۆژە لووتی هەڵمەساندووە.)* [ف] عصبانی و بغض‌کرده

لووتاوێژ: (+) کەسێک کە لە خواردندا بە قێز و بێزە، دژخۆراک.[ف] بدخوراک

لووڕ: ژاڵە، کەرکوژ، رووڵک، لوورک، لویڕ.[ف] گیاه خر زهره

لووس: (+) ژاکاو، سیس، پرووکاو.[ف] پژمرده

لووش کردن: هەڵلووشین، قووتدان بە ساغی.[ف] بلعیدن

لووشە گورگانە: جۆرێ گیای کەلاپانە وەک لووشە دەچێ و لاسقی سەوزە وەک لووشە لاسقەکەی سوور نییە و بۆ خواردنیش نابێ.[ف] نام گیاهی است

لوێ: فرق، قاخنات، کەرکە.[ف] آغوز

لویڕ: ☜ لووڕ

لۆیی: پەردەی درگای چادر، لۆیەکی درگای خێوەت کە هەڵدەدرێتەوە.[ف] لایەای از درب خیمه که باز و بسته می‌شود

لە ئاوی شەو پارێز کردن: بریتی لە پاکی و نەکردنی تاوان و کاری خراپ. *(مێندە مرۆڤێکی پاکە لە ئاوی شەو پارێز دەکا.)* [ف] کنایه از پرهیز کردن از گناه

لە باو کەوتن:) لە مۆد کەوتن، *(ئەو کراسە ئیتر لە باو کەوتووە.)* ؛) پیر بوون و بێتاقەت بوون. *(جاران باوێکی بەس بوو، بەلام ئیستا لەوەش کەوتووە.)* [ف]) از مد افتاده؛) پیر و بی‌حوصله شده

لەبلان: جۆرێک هەڵپەڕینە دەست لەسەر شانی یەکتر دادەنێن و هەڵدەپەڕن.[ف] نام یک رقص کردی.

لە بەینی چالان و مالان: بریتی لە کەسێک کە هێشتا بۆ لایەک ساغ نەبووبێتەوە، یان کەسێک کە چارەنووسی نادیارە. *(لە بەینی چالان و مالاندا سەرگەردان ماوەتەوە.)* [ف] کنایه از بلاتکلیفی

لە تک و تاس چوونەوە: بریتی لە بەزین و مات بوون لە شەڕدا، بۆڕ خواردن.[ف] کنایه از شکست خوردن در جدال

لە حەرام گەڕان: خەسار بوون، زایە بوون. *(هیچێ بەڵەو نییە هەرکارێ کا لە حەرامی ئەگەڕێ.)* [ف] ضایع شدن

لە حەرام گێڕان: خەسار کردن، زایە کردن. *(دەست بۆ هەر شتێ دەبەم لە حەرامی دەگێڕم.)* [ف] ضایع کردن

لە حەوسالان راست بوونەوە: بریتی لە زۆر چاک خەو لێکەوتن. *(ئبێژی خەوی لێ کەوتبێ؟ ئەرێ لە حەوسالان راست بۆتەوە.)* [ف] خواب هفت پادشاه را دیدن

لە دەم تفین:) تف لە دەم کردن، بریتی لە فێر کردن و هاندانی کەسێک بۆ قسە یان بۆ کارێک؛) دوو کەس کە یەک قسە دەکەن. *(دەڵێی لە دەمی یەک تفیون.)* [ف]) تحریک کردن کسی برای کاری یا حرفی؛) دو نفر که یک حرف می‌زنند

لە روو چوون: تەریق بوونەوە، بە شەرمدا کەوتن و دەست لە قسە هەڵگرتن. *(مێندە روو هەڵماڵدراوە بە هیچ شێوەیەک لەروو ناچێ.)* [ف] از رو رفتن

لە زەرافات کەوتن: کز و لاواز و بێهێز بوون، ئۆقرە و تاقەت لێبڕان. *(مێندەی خەم خواردووە*

بەجاری لە زەرافات کەوتووە.) ف زار و نزار و بی‌قرار شدن

لە سەر گەڕان: لە دەور گەڕان، بەقوربان بوون. *(ئەگ لە سەرت گەڕێم.)* ف قربان و صدقه *(دورت بگردم)*

لە شەقەی باڵدان: لەپڕ هەڵفڕین، شەقژنی باڵی هات و هەڵفڕی. *(کەوەکە لە شەقەی باڵی دا و هەڵفڕی.)* ف ناگهان پر کشیدن

لە قنگ دەرهێنان: بریتی لە فریو دان و لی‌ساندنی شتێک. *(تۆ دەتگوت زیرەکم، ئاخری ماڵەکەیان لە قنگ دەرهێنای.)* ف کنایه از فریب دادن و گرفتن چیزی از کسی

لە کار کردن:) مەحتەل کردنی خەڵکی لە کار. *(تو خودا برۆ لەوە زیاتر لە کارمان مەکە.)* ؛) بەکارهێنانی شت و کەلوپەل. *(دوو پێخوی قورمان لە کار کرد ئەمڕۆ.)* ف) معطل کردن؛) مصرف کردن

لە کار کەفتن: ☜ لە کار کەوتن

لە کار کەوتن:) لە کار کەفتن، توانای کار نەمان. *(هێندە ماندوو بووین لە کار کەوتین.)* ؛) خراپ بوونی کەرەسە و مەکینەی ماشین. *(مەکینەکە لە کار کەوت.)* ف) بی‌رمق شدن انسان؛) از کار افتادن وسیله

لە کل دەرهاتن:) بە ساغی هاتنە دەری دیزە و گوزە لە کل. *(باش بوو گوزەکانمان لە کل دەرهاتن.)* ؛) بریتی لە پوختەبوون و خارانی مرۆڤ، چێشتنی تاڵ و شیرینی ژیان. *(تازە خەمت نەبێ کوڕەکەت لە کل دەرهاتووە.)* ف) سالم بیرون آمدن کوزه و ظرف سفالی از کوره؛) پختەشدن مرد

لە کەری شەیتان دانەبەزین: بریتی لە پێچەقاندن و سوور بوون لەسەر قسەی خۆ. *(برا عەیبە ئیتر لە کەری شەیتان دابەزە بۆ مەبەستت دڵی کەس نییە.)* ف از خر شیطان پیادە شدن

لە گۆشتا سوور بوون: بریتی لە زۆر قەڵەو بوون. ف کنایه از چاق شدن

لە لووتی فیل بەربوونەوە: بریتی لە پۆز و هەوای زۆر *(هێندە بەپۆزە دەڵێی لە لووتی فیل بەربۆتەوە)* ف کنایه از تکبر زیاد

لە هەڵلادان:) لەقاودان؛) هەرا و گورەگوڕ سازکردن. *(پڕ بەو دۆڵە لە هەڵلای دا و هاواری کردنی.)* ف) افشاکردن راز؛) بانگ برآوردن

لەبرە چوون: لە کەڵک کەوتن، چەپرەک بوون. *(کەرەسەی کارەکەت بەجاری لەبرە چوون.)* ف قرازە شدن وسیلەی کار

لەبلووک: جۆلانە، دیلانی، هەلۆرک، هێزۆک، دنگلاف. ف تاب

لەبن هێنان:) خاشەبڕ کردن، لە ڕەگ و ریشەوە دەرهێنان. *(دەستی دا لقی دارەکە و لەبن هێنای.)* ؛) ڕووخاندنی حکوومەت و لەناو بردنی. *(خەڵک ڕاپەڕین و حوکوومەتی شایان لەبن هێنا.)* ف) از بیخ و بن برکشیدن؛) سرنگون کردن حکومت

لەبنەوەبڕ: کەسێک کە خۆی وەک دۆست نیشان دەدا و بە نهێنی زەبر دەوەشێنی.

فەقیرۆکەی ڕق لە زگ. *(ئەوە لە بنەوەبڕێکە وەک مار پێوە دەدا، بەو فەقیرییەی تێمەکەوە.)* ف ظاهر دوست و باطن دشمن

لەبنی کوولەکە دان: دەرخستنی کاکڵی مەبەست و ئاشکرا کردنی کارێک. *(هەتا بۆیان لەبنی کوولەکەکە نەدەی تێناگەن.)* ف فاش کردن

لەبەر مردن: بە قوربان بوون. *(جوانە ڕەوت و ڕۆیینت گیانە لەبەر سایەت مرم/ لادە بتبینم لەبەر ئەو بەژن و بالایەت مرم «حەقیقی».)* ف قربان‌صدقه شدن

لەبەرچوون:) بڕینی ڕێگا *(مۆ کاکی ڕێبوار ڕێم لەبەر ناچێ)*) ئەنجام دانی کار *(کارەکەمان لەبەر ناچێ)* ف) پیمودن راه) پیش‌برد کار

لەبەریەک چوون: لێک بلاوبوون، تەقین و پرژ و بلاو بوونەوە، *(دۆلابەکەمان لەدەست کەوتە خوارێ و لەبەریەک چوو.)* ف از هم پاشیدن

لەپێ دەرچوون: گوڕڕە کردنی هەلاتن و بە ڕیدا ڕۆیشتن، ملە کردن لە ڕۆیشتندا. *(واهەڵدێ کەس لەپێی دەرناچێ.)* ف به پایش رسیدن

لەتەر: (+) تەشی، نەتەرە. ف دوک

لەتەوچێن: سوالکەر، خوازەڵۆک، کەماسا، دەرۆزەکەر. ف گدا

لەخۆ فشین: خۆ هەڵتراندن، لەخوبایی بوون، بافیش لە خۆ کردن. ف غرور و به خود بالیدن

لەخۆ نووسان: دەخۆ نووسان، قەوت لەخۆ دان، *(هەرچەندی لەخۆ نووسا قەوەی پێی نەشکا.)* ف کلنجار رفتن

لەخوم: هەوسار، لغان، ڕەشمە. ف افسار، لگام، زمام

لەخووس گرتن: شتی وشک لە ئاو کردن، لە ئاو نانی شتێک بۆئەوەی بخووسێ. *(خورییە کەمێلاوییەکانم لەخووس گرتووە.)* ف خیساندن

لەخووس نان: ☜ لەخووس گرتن

لەدین دەرچوون: بریتی لە تووڕە بوونی زۆر، ڕقهەستان، *(کە چاوی بەو دیمەنە کەوت لە دین دەرچوو.)* ف دهری شدن

لەرزانەکێش: دۆشاو، شیلەی میوە. ف مارمالاد

لەرکەڵە: ڕیوەڵە، کز، دالگۆشت مرۆڤی لەڕی وردیلە. ف لاغر

لەژێر چەکوشی شەیتان دەرپەڕیو: بریتی لە منداڵی زۆر هار و هاج و بزۆز، *(دەڵێی لەژێر چەکوشی شەیتان دەرپەڕیوە.)* ف کنایە از بچەی بسیار شلوغ

لەژێڵا هاتن: لە خوارەوە هاتن بەرەو سەرێ. *(کە لەژێڵا هات زانیم شتێکی بە دەمەوەیە.)* ف از پایین بەطرف بالا آمدن

لەسەر تەوەر و بستە لابردن: بریتی لە وەرگێڕان و لابردنی کەسێک لە سەر خوو و خدەی خۆی *(لەوەتا لەگەڵ ئەو کورە دەگەڕێ لە سەر تەوەر و بستەی لابردووە)* ف کنایە از از راه بە در کردن کسی

لەسەر ڕۆیشتن: (+) لەسەر سەفەر، ڕەوتەنی. ف سفری

لەعلی قەوز: پارچەیەکی قەدیمی بوو ژنان دەیانکردە **کولۆنجە**. ف نام پارچەای قدیمی

لەقاودان: لە هەڵلادان، بلاو کردنەوەی ڕاز و

نهێنی. *(ناوێری زمانت بگەڕی خیرا لیت لە قاو ددا.)* ف افشاکردن راز

لەقە لە با دان: لەقە لە ئاسمان دان، بریتی لە زۆر تووڕە بوون. *(وای ڕق هەستابوو لەقەی لە . با . دەدا.)* ف کنایە از عصبانی شدن

لەقە لە ئاسمان دان: بریتی لە ڕق هەستانی زۆر، چنگ لە ئاسمان گیر کردن، *(ڕقی هەستێ لەقە لە ئاسمان دەدا.)* ف کنایە از بسیار عصبانی شدن

لەقەرەدان: لەتەرەدان، بن گڵ خستنی بەری بێستان بە برکەکەیەوە بۆئەوەی کەس لیی نەکاتەوە. ف پوشاندن خربزە و هندوانە در جالیز برای اینکە دیدە نشود

لەقەفە: ڕکە، توولە، قەفەز. قەڵفەز. ف قفس

لەگوێی گادا خەوتن: بریتی لە بێ‌خەبەریی زۆر، *(خەبەری هیچیان نییە هەر دەڵێی لەگوێی گادا خەوتوون.)* ف کنایە از بی‌آگاهی زیاد

لەگەڵ تڕی بزن بەشەڕ هاتن: بریتی لە زۆر تووڕە و جینگزی و بە پەلپ و بیانوو. *(جا ئەوە لەگەڵ تڕی بزن بەشەڕ دێ بۆ ئەوە دەبێ قسەی لەگەڵ بکەی؟)* ف کنایە از آدم عصبانی و بهانەگیر

لەگەڵ تڕی خۆ بەشەڕ هاتن: بریتی لە کەسێک کە هەمیشە تووڕەیە و کەس ناوێرێ قسەی لەگەڵ بکا. *(مێندە کەم جیکەڵانە لەگەڵ تڕی خۆی بەشەڕ دێ.)* ف کنایە از آدم بهانەجو و بی‌حوصلە

لەمپڕ:) زگپڕ، ئاوس؛) گەنمی کاتی قەفوگوڵ کە هێشتا گوڵەکەی دەر نەهاتووە. ف) آبستن؛) شاخە گندم کە هنوز خوشە درنیاوردە

لەمتەن: تەوەزەل، تەمبەڵ، تەپلۆس، کاهێل. ف تنبل

لەمل کەوتن: لەکوڵ کەوتن، *(شوکور لە ملمان کەوت خۆ دیقی پێ‌کردین.)* ف نجات یافتن از دست کسی

لەمە چێتر: لە ئێمە باشتر، پەری، فریشە. جندۆکە. ف از ما بهتران

لەنگێزە: (+) باران بە باوە. ف بارش باران با باد

لەنیا:) پریشکە ئاوی تاڤگە؛) کانییەکە لە نزیک شاری قەلادزێ. ف) قطرەی آبشار؛) چشمەای در نزدیکی شهر قەلادزە

لەون لیٚ‌گۆڕان: خەرەفان، شێت بوون و حاڵ تێکچوون. *(چۆن کاری وا دەکەم خۆ خودا لەونی لیٚ‌نەگۆڕیوم.)* ف عقل از دست دادن

لەون لیٚ‌گۆڕاو: خەرەفاو، سەفی بوو. *(ئێستاکەڕی ئەوە تازە لەونی لیٚ‌گۆڕاوە.)* ف عقل از دست دادە

لەونج: مێرگ، چێنک، شوێنی سەوز و چیمەن لە جێگای زۆنگ. ف چمن

لەوەنتە: عەتر، گولاو. ف گلاب، عطر

لیبان: لیمان، ئاوێکی زەرد و لینچقە بە لەشی بێچووی تازە زاوەوە. ف مایع لزجی کە روی بدن بچە تازە متولد شدە است

لیٚ‌ڕاکێشان: پاتاڵێک کە لە کاتی زاندا لیٚ‌نابێتەوە و دەست دەکەن بە زێییدا و بەچکەکەی دەردێنن. *(مانگەکە لیٚ‌نابێتەوە دەبێ*

لیی‌ڕاکێشن.) [ف] با دست بیرون آوردن بچه حیوان هنگام زایش

لیروو: لیک، ئاوی دەم.[ف] آب دهان که ناخودآگاه بیرون می‌ریزد

لیرووی: لیکن، کەسێک کە هەمیشە لیک بە دەمیدا دێتە خوارێ.[ف] کسی که همیشه آب دهانش می‌ریزد

لێژاو: ئاوێ کە لە لێژی دێتە خوارێ، تاڤگە.[ف] آبشار

لیژە: لەسەریەک هەڵچندراوی ڕێک و پێک. بۆ خشت و تەپاڵە بەکار دێ. *(خشتەکان وشک بوونەوە لە لیژەیان دە.)* [ف] فنر

لیڤار: کەنار، قەراغ، لێوار.[ف] کنار رودخانه

لێڤەت: بەرتیل، سمێلچەورانە.[ف] رشوه

لێک ڕەبادان: نقورچک لە یەک گرتن، *(وا وەرە جوانی بەرەو من سەردەمی/ لیک ڕەبا دەین خەم بەبا دەین دەم دەمی. «ڕاوچی»)*.[ف] نیشگون گرفتن از هم

لیکاڵانەوە: لێ‌هاتن، پێ‌کەوتن. *(ئەو بەرکە تازانەی زۆر لێ‌دەکاڵێتەوە، کار جوانی هەر لەخۆی دەکاڵایەوە.)* [ف] لیاقت

لێکدان: (+) زەرب کردن.[ف] ضرب کردن

لێڵ بوون: ڕەنگ تێکچوون لەبەر تووڕەیی، قەڵس بوون. *(هێندە کوڕی چاکە سەر قسەی پی بڵێی لێڵ نابێ.)* شلوێ بوون.[ف] عصبانی شدن

لیمەران: لیمەلان، شوێنێک کە ڕمڵ و لیم دایگرتبێ. قەراغ چۆم کە لمی لێیە.[ف] ماسه‌زار

لیمەلان: ☜ لیمەران

لێ‌نیشکە: خلیسکێن، خشخشۆکێ. قوونەخلیسکێ.[ف] سرسره‌بازی

لێوپەڕین: لەرینەوەی بێ‌ئیختیاری لێو. *(ماوەیەکە لیوم دەپەڕێ بلێی کێ ماچ بکەم.)* [ف] لرزش ناخودآگاه لب

لیوی: فرۆ، خۆراکێکە وەک ماست لە ژەک دروست دەکرێ.[ف] آغوز

مابەقی: پاشماوە. *(مابەقیی پارەکەم بۆ بردەوە.)* [ف] باقیمانده

ماتکە: لقی ناسکی دار، وەچ، سەرتووڵ. [ف] شاخەی نازک درخت

ماتماتیک: بیرکاری، ڕیازی و حیساب. [ف] ریاضی

ماتۆلکە: مەلوتکە. [ف] قنداق کردن بچه

ماچۆ: لقێکە لە بنزاراوەی گۆران. [ف] شاخەای از لهجەی گوران

مار برژێن: بریتی لە ژنی بێحەیا، ژنی دەمشڕ و جنێوفرۆش. [ف] زن مکار و حیلەباز و بددهن

مار پێگیران: بریتی لە قسەبرکردن لەلای کەسێک و ڕازی کردنی. *(ماری ئەو بێڕەزایە بە کێ دەگیرێ؟)* [ف] کنایه از رفتن حرف پیش کسی

مارجێوە: مەیدانی خشتپێژان. [ف] میدان خشتزنی

مارگە: جۆری کاموای باریکە بۆ گوڵدۆزی دەبێ. [ف] نوعی کاموای باریک برای گلدوزی

مارمردگ: بریتی لە مرۆڤی فەقیرۆکەی لەبنەوەبڕ. [ف] کنایه از آدم به ظاهر مظلوم و در باطن بیرحم

مارمژ:) بریتی لە مرۆی کز و داڵگۆشت؛) بریتی لە ژنی بێحەیا و دەمشڕ، *(ئەو مارمژە دەمی هەڵماڵی دەمانخوا.)* [ف]) کنایه از آدم لاغر؛) کنایه از زن بیشرم

مارمژیو: بریتی لە مرۆڤی کز و لاواز، مارمژ. [ف] کنایه از آدم ضعیف و لاغر

مارۆ: (+) ناوی پارچەیەکی قەدیمی بوو ژنان دەیانکردە کراس. [ف] نام پارچەای قدیمی زنانه

مارودوو: (+) ڕۆیشتن بەشێوەی پێچەڵاوپووچ. *(مارودوو بە شاخەکەدا هەڵگەڕان.)* [ف] رفتن به تریقه زیگزاگ

مارووکە: مارۆ، پارچەیەکی قەدیمی ژنانەبوو. [ف] نام پارچەای قدیمی زنانه

مارەزیلە: مارەزیو، هەزارپێ، زیلوو.ف هەزارپا

مارەقان: هەلالە، گەردەی گول.ف گرد گل

ماری زەنگی: رەشمار، ماری رەش.ف مار سیاه

ماری کتکی: جۆری ماری بقە و ژەهراوییە.ف نام یک مار سمی خطرناک

ماریجە: مالیجە، چارەسەر کردنی نەخۆشی، دەرمان کردنی برین و نەخۆشی. *(دەردێکی گرتووە بە هیچ حەکیمی ماریجەی نایە.)* ف معالجه

ماریلە: (+) ئاوی کەمی چۆم و شیو و کانی *(ئاوی کانییەکە وا کەم بوتەوە بەحال ماریلە دەکا.)* ف آب اندک رود و چشمه

مارێواس: جۆری رێواسە وەک رێواسی بنبەردی لاسقەکەی پان و سپی و ئاوداره. پێنج جۆر رێواس هەیە، باسکلاو، نێرتکە رێواس، رێواسی بنبەرد، لەقلەقە، مارێواس.ف نوعی ریواس

ماز: (+) سەری کێو، لووتکە، دوند، گاز، ترۆپک. ف قله، ستیغ کوه

ماز:) بەرانی چوار سالە؛) زنجیرەکێو.ف) قوچ چهار ساله؛) رشتەکوه

مازوو: (+) پشکیل، ئەوشتە خرەی گۆرەیبازیی پێدەکەن.ف تیلەای کە با آن جورابـبازی می‌کنند

مازووت: شاپلیتە، مەشغەل.ف مشعل

مازەرا: ماجەرا، بەسەرهات، رووداو.ف ماجرا.

ماژە: دەموچاو، ئەدگار، سیما، روخسار، دیم. ف چهره

ماست و دۆشاو: جۆرێک مووروی دوو رەنگە بۆ تەزبیح وەک ماست و دۆشاوی تێکەڵ کراو وایە.ف نوعی مهره برای تسبیح

ماستاوی کولکن: بریتی لە ماستاوی خەست و خۆل.ف کنایه از ماست و آب غلیظ

ماسلە: گریس، چەورییەکە بۆ ئاسنەوالەی ماشین و دەرگا و ... کەلکی لێ وەردەگرن.ف گریس

ماسمێژ: سیس، ماسمێش، جۆرە مێشێکە لە مێشەنگوین دەچێ.ف نوعی مگس شبیه زنبورعسل

ماسمێش: ☜ ماسمێژ

ماسوولکەژێ: گۆشتە رەگ، رەگی گەورەی لەش. ف رگ گوشتی

ماسییە خەشە: خەشە ماسی، ماسییە خاتوون، جۆرێک ماسیی پنۆک پنۆکە. ف نوعی ماهی

ماسییە رەشە: رەشە ماسی، جۆرێک ماسیی رەشە بە قولاپ ناگیرێ و دەچێتە بن گومانەوە. ف نوعی ماهی سیاه رنگ

ماشک: (+) چێشتەقولی، چێشتی مندالان لە کایەدا.ف توشەی کودکان

ماشیو: شیوی چکۆلە، جۆگەی گەورە.ف جوی بزرگ

ماق: (+) واق، سەرسوورمان.ف متحیر

ماق بردنەوە: واق ورمان، سەرسوورمان، سەرسام بوون.ف متحیر شدن

ماق مان: واق ورمان، واق بردنەوە.ف متحیر ماندن

ماکەرتاش: تاشینی مووی سەر و ریش بە تەواوی. تیف تیفەدان. *(ریشەکەت وا ماکەرتاش کردووە کیچ بوکسەوادی لێدەکا.)* ف تراشیدن ریش بە خوبی

ماگە: (+) ڕفیدە، دۆشەکچەیەکە نانی پێ بە تەندوورەوە دەدەن. ف بالشتک نانوایی

ماڵ: گاسنێک کە ڕاست دەکرێتەوە و زۆر ناچەقێ. *(گاسنەکەی وا ماڵ کردووە بەحاڵ عەرزەکە دەرووشێنێ.)* ف میزان کردن گاوآهن برای اینکه زیاد در زمین فرو نرود

ماڵار: خێزانی ماڵ. *(ماڵارمان لە خەنک بریاگە.)* یانی خێزانمان لە ماڵدا نەماوە. ف افراد خانوادە

ماڵبەند: (+) تەختایی زین، *(لەسەر ماڵبەندی زینەکە قیت دانیشتبوو)* ف تخت زین

ماڵخاڵوو: خاڵخاڵۆکە، جۆرێ قالونچەی چکۆلە و سوور و خرە خاڵی ڕەشی پێوەیە. ف کفشدوزک

ماڵنوستنان: کاتی خەوتنی خەڵکی دێ و کووژانەوەی چراکانیان. *(کە دێمە سەر لووتکەی ڕەنگت، کە هەر دوو پێم دەچەسپێنم لەسەر زنارێکی ئەوی/ نە ڕەشەبا دەمبزوێنێ، نە کرێوە و توفی شەوێ/ ماڵنوستنان هەر دوو باڵم دەکەمەوە؛ لە چوارلاوە زام بانگ دەکەم، بێ بسرەوێ. «عەبدوولڵا پەشێو».)* ف هنگام خوابیدن مردم درشب.

ماڵەزا: خوشکەزا، خوارزا، منداڵی خوشک. ف خواهرزادە

ماڵەکینە: چوارگۆشە، چوارخانە. ف مربع

ماڵی کردن: حەیوانی کێوی گرتن و لە ماڵدا پەروەردە کردن، کەوی کردنی جانەوەری وەحشی، ڕام کردن. ف رام کردن حیوان وحشی

مالیچە: ☜ ماریجە

مام جێژنۆکە: گیایەکی گوڵ سپییە لەنێو نۆک و شێوەرددا شین دەبێ. ف نام گیاهی است

مام شەبەقە: دوورینی دوو تەختە بەرماڵ و جاجم بە یەکەوە. ف دوختن دو تخته سجادە یا جاجم بە هم

مامراوی: مراویی مێوە، مێوە مراوی. ف مرغابی مادە

مامەچە: مامان، قابیلە. ف قابلە، ماما

مانگادۆش:) سەتڵ، پەقرەج؛) کەسێک کە مانگا دەدۆشێ. ف) سطل؛) کسی کە گاو مادە می‌دوشد

ماهی: شقرەی فیل و بەراز. ف عاج

مایە: (+) وشتری مێو، مێوە وشتر. ف شتر مادە

متاوێزە: ویتامین، ڤیتامین. ف ویتامین

متوملوو: ملۆمۆ، گەڕان و بۆن کردنی سەگ بۆ پەیدا کردن. ف گشتن و بو کردن سگ برای پیدا کردن چیزی

مەتەرێز: مەتەرێز، سەنگەر، خەڵ، مەتەرێس. ف سنگر

متەق: بێدەنگ. *(هەرچی قسەم لەگەڵ کرد متەقی نەکرد.)* ف ساکت

مهرگات: چەتوون، سەخت. ف دشوار

محەندەک: محەننەک، ئەسپی ڕەسەن. *(خەڵکی بە تالانی دەچێتەوە مەڕە، ماڵە، محەندەکە/ من بە*

تالانم دەچێتەوە دوو چاوی دەبەلەکە«حەیران». ف اسب اصیل

مخت: عەقڵ، ئاوەز، شعوور. ف عقل

مختدار: ئەقلدار، بە ئاوەز، خاوەن شعوور. ف عاقل

مخول: مەغەل، پەرچە، مۆڵگەی مەڕ لە سەحرا. ف محل استراحت احشام در صحرا

مدریک: زیرەک، وریا، وشیار. ف زرنگ

مدورماس: بەچکە ئاسکی چالاک و ئازا، کارامزی توند و تیژ. ف بچه آهوی تیزپا

مراوییە رەشە: جۆری مراویی کێوییە سەرپشتی رەشە و بنسکی سپییە. ف اردک چشم طلایی

مراوییە **سپیلکە**: جۆری مراویی کێوییە، بۆرە و خاڵخاڵی سپیی پێوەیە. ف اردک مرمری

مرتە: ورتە، سرتە، قسە کردن لە بنەوە. *(لە بنەوە هەر مرتەی دێ)* ف پچپچ

مرخ: (+) توانایی ئەنجام دانی کارێک یان هونەرێک، ئیستعداد، لێهاتوویی. ف استعداد

مردەری: میرات، شتی لەپاش مردوو بەجێماو. ف میراث

مرق: (+) جەغەتاو، چەورایی سەر گۆشتاو. ف چربی روی آبگوشت

مرقاندن: دەنگی بەران کاتی جووت بوون لەگەڵ مەڕ. *(بەرانەکە دەمرقێنێ)* ف صدای قوچ هنگام جفتگیری

مرقەمرق: دەنگی پەیتا پەیتای بەران کاتی جووتبوون لەگەڵ مەڕ. *(بەرانەکە بەمرقەمرق رۆیی بۆنێو مەڕەکان.)* ف صدای قوچ هنگام جفتگیری

مرۆژیانە: مێرووله کردنی لەش. *(ئازای ئەنندامم مرۆژیانەی دەکرد)* ف مورمور کردن پوست بدن

مروو: (+) موریانە، مۆریە، مورکە، خورکەی لیباس و پارچە و ... ف موریانه

مروو: ئیشتیا، مگیز، تاسە. *(مرووم بۆ هیچ خوراکێک ناچێ)* ف اشتها

مرووسین: هەڵمژین، هەڵلووشین. ف بلعیدن

مرووشکان: تاسەشکان. *(با مرووی بشکێ دەم و لێو و کەرووم/ شاعیرێکی هەردی کوردی بێ‌دەرووم. «راوچی».)* ف سیر شدن و اشتها نداشتن

مرووشکێن: ئیشتیا لابەر، نەوس کوێرکەرەوە، تاسەشکێن. *(ئابوڵەیەکی چەور و مرووشکێنی پێدام)* ف اشتهازدا

مرووهێن: ئیشتیا بزوێن، شتێک کە ئیشتیا دەکاتەوە. ف اشتهاآور

مرۆیانی: پیاوەتی، چاکەکاری، کاری چاک و مرۆڤ دۆستانە. ف مردانگی

مرەکەرە: بەدبەدە، کەرەواڵە، هەوێردە. ف بلدرچین

مریکار: ئارەزوومەند، تاسەبار، تاسەمەند، تامەزرۆ. ف آرزومند

مزاییک: خشتی تەنک و چوارگۆشەی دروست کراو بە چیمەنتۆ و خیز کە رووکارەکەی بە دەزگا لووس دەکەن. ف مزاییک

مزگانا: مزگانی، مزگێنی، شیرینی هەواڵی خۆش.[ف] مژدگانی

مزووک: (+) نەزۆک، ئەستێور، قسر.[ف] سترون

مزیانی: مزگێنی. مزگانی.[ف] مژده

مزیچ: ئیشتیا، مگێز، بێزوو، مژدی، مەگیرانی.[ف] ویار

مژدی: مەگیرانی، بێزوو، مگێز.[ف] ویار

مژمۆر: چاو چکۆلە و پڕووش، پڕووشەچاو، خووتەکە.[ف] چشم کوچولو

مژیلانک: برژۆل، بژانگ، برژانگ، مژۆل.[ف] مژه

مسۆده: بەڵا، ئاپۆر، مسیبەت.[ف] بلا و مصیبت

مسۆگەر: جێ کەوتن، جێ گیر بوون، دامەزران. [ف] جا افتاده

مسەبا: سەبر، مۆڵەت، *(مسەبایەکم لێ بگرە جاری کارم زۆرە.)* [ف] صبر

مشاراو: ئاودانی ڕەز لە خاکەلێوە و بانەمەڕدا. [ف] آب دادن تاکستان در فروردین و اردیبهشت

مشکیدان: تەپۆلکی زبڵ و زاڵ و خۆڵەمێش لێ ڕشتن، زباڵەدان.[ف] محل ریختن زبل و خاکستر

مشوار: خۆڕاگر، بەرگەگر، پایەدار.[ف] مقاوم

مفال: سەرلێشێواو، سەرگەردان، چەواشە.[ف] سردرگم

مفوو: چلمن، بلقن.[ف] خلمو

مقەلک: ئاغلەویک، تاوەی چکۆلە.[ف] یغلبی

مکول: کەمین، بۆسە، ڕەبەت.[ف] کمین

مکول گرتن: بۆسە نانەوە، کەمین دانان.[ف] کمین کردن

مکووم: قایم، لە شکان نەهاتوو.[ف] مقاوم

مگۆرت: یاخی، سەرەڕۆ.[ف] یاخی

مل خووس کردن: مل دانەواندنی بەراز و کەڵ و گا بۆ شەڕ، زیاتر بۆ بەراز دەگوترێ کە ملی دادەنوێنێ و هێرش دەبا.[ف] آمادە شدن گراز برای حمله

مل لەبەر مل نان: ئاوقا بوون و بەشەڕ هاتن، ئانگژا بوون، بەگژدا چوون.[ف] گلاویز شدن

ملاژگ: ☜ ملاژی

ملاژی: مەلاشوو، ملاشک، مەلاژگ، میچی زار. [ف] سقف دهان

ملاسکەملاسک: ملومۆ، بۆ سەگ دەگوترێ. *(سەگەکە بۆنی گۆشتی کردبوو بۆیە ملاسکە ملاسک وەدوامان کەوتبوو.)* [ف] گشتن و بو کردن سگ

ملاکۆکە: کەوچکی چکۆلە.[ف] قاشق کوچک.

ملبادان: سەربادان، سەرپێچی کردن، جواب نەدانە. *(هەر کارێکی پێ دەسپێری مل بادەدا.)* [ف] سرپیچی کردن

ملبەند: ملوەن، ملوانکە، گەردانە، ملوینک.[ف] گردنبند

ملخیش ملخیش: مرخێش مرخێش، هەناسە سواربوون بەهۆی ڕاکێشانی شتێکی قورسەوە. *(ملخیش ملخیش لەولاوە هێنای.)* [ف] کشان کشان

ملدەس: بازنە، خرخاڵ، بازنگ، دەستەوانە.[ف] النگو

ملدەسی:) کەلەبچە، کەلەمچە، دەستەبەندی دیل؛) بازنەی ژنان.[ف]) دستبند اسیر؛) النگو

ملزەم: مەرزم، پیمل، ڕازی. *(بە هیچ کەس ملزم نابێ)* ف راضی

ملق: گورم، سەر بزواندنی بەرخ کاتێک دایکی دەمژی. ف سر تکان دادن بره هنگام مکیدن پستان گوسفند

ملکە: مل، گەردن، ئەستو. ف گردن

ملۆزم: (+) میمڵ، مزاحیم، زاول. ف مزاحم

ملۆش: خەریک، سەرگەرم، *(بەکارەوە خۆی ملۆش کردبوو)* ف مشغول

ملووم: شلەتین، شیلەوگەرک، ئاوی نەسارد و نەگەرم. ف آب ولرم

ملەما لێ بڕین: کون بڕ کردن، ملەما لێ چنین. ف بریدن منفذ

ملەما لێ چنین: ☜ ملەما لێ بڕین

ملهوڕ: (+) جۆری باڵندەی ڕاوکەرە لەشی باریکە و سەر و ملی ئەستوورە. ف اسکوتر سفید بال

ملێس: هێدی، لەسەرەخۆ، ئارام. ف آرام

منجڕ: بریتی لە کەسێک کە پیوەت دەنووسێ و لەکوڵ نابێتەوە؛) لەوجڕ، زۆروەڕ، چەنەباز، چەنەوەڕ.) بریتی لە پشیلەی زیانی خورۆ(ف) سمج؛) وراج) گربەای کە بە خوراکی خانە دستبرد می‌زند.

مندارە مانگ: مانگی نەخۆش کەوتنی پەز و مندارەوە بوونیان. ف ماهی کە گوسفندان مریض می‌شوند و می‌میرند

موانەت: فرسەت، مۆڵەت، مەودا، *(هێندەی خەڵک ئازار دا بۆیە خودا موانەتی نەدا و کوژرا.)* ف مهلت

مۆخ‌چنین: مۆخ‌کێشان، ئازاردان و تووشی چەرمەسەری کردن. *(بەکرە شوقارە ئەوەی مۆخی چنیم/ زیی مەم و زینان ولاتی لێ‌تەنیم. «هێمن».)* ف کنایە از اذیت و ئازار زیاد

مۆخەچنین: ☜ مۆخ‌چنین

مۆدۆلی: جۆرێک چەکی قەدیمی بوو. ف نوعی تفنگ قدیمی

موروو‌ژیان: مێلوورە کردن، پەرە مریشکە بوونی لەش لەبەر سەرما و ترس. ف مورمور کردن پوست بدن

مۆریانە: مۆرانە، مۆریە، خۆرکە، مۆرکە، خۆرە، مروو. ف موریانە

مۆری زەواد نەکردن: دەم بۆ نان و ئاو نەبردن، هیچ نەخواردن، *(باوەڕکە مۆری زەوادم نەکردووە.)* ف لب بە غذا نزدن

مۆریە: ☜ مۆریانە.

مۆزرگان: مۆزەلان، مۆڵ، مۆڵگەی گاران لە سەحرا. ف محل استراحت احشام در صحرا

مۆزگرە: جۆری پووش‌بەقنگەی بۆر و کلک قوڵە و تیژە کاتێک پەیدا دەبێ دەست دەکا بە مۆز گرتن و سەریان هەڵدەکەنێ ف نوعی سنجاقک کە ضد حشرەی کونکاون است

مۆقر: هێمن، هێدی، لەسەرەخۆ، ئارام. ف آرام

موقورباز: جادووباز، مەکرباز. *(پیرێژنێکی موقوربازە کەس دەرەقەتی نایە.)* ف مکار، جادوگر

مۆکل: ئاڵ، جنۆکەی ژنی زەیستان‌کوژ، هاڵە. ف

جن زائوکش

مۆڵگە: (+) شوێنی حەسانەوە و نیشتەجێ بوونی قوشوون.[ف] پایگاه نظامی

مۆڵین: مۆڵ خواردن، خەوتن و حەوانەوەی گاران لە جێ مۆڵ. *(گارانەکە نیوسەعاتە مۆڵیون.)* [ف] خوابیدن احشام در جای مخصوص خود در صحرا

مۆنج داگرتن: تۆران، زیز بوون، زویر بوون، مووش کردن[ف] رنجیدن

مۆندا:) مۆندی، پشتێن، پشتوێند؛) شاڵ، پارچەی شاڵی.[ف]) شال کمر؛) پارچەی مخصوص شال

موو بە بەیندا نەچوون: بریتی لە زۆر دۆست، هاوەڵی گیانی گیانی. *(هێندە نێوانیان خۆشە موو بە بەینیاندا ناچێ.)* [ف] دوست جانی

موو لە ماست دەرکێشان: ماست و موو بژاردن، بریتی لە وردبینی و بە ئەزموونیی زۆر. *(هێندە وردبینە موو لە ماست دەردەکێشێ.)* [ف] کنایه از شخص موشکاف و باتجربه

موو لێنەدان: لە یەک چوون بەبێ جیاوازی. *(هێوا هێندە لە ئارام دەچێ، موو لێنادەن.)* [ف] کنایه از شباهت زیاد

مووروووە چۆلەکە: بەری گیایەکە باریک و لوولەیی ژنان خشڵی پێ دەگرنەوە و وەک ملوانکە لە ملی دەکەن.[ف] ثمر گیاهی است برای گردنبند استفاده می‌شود

مووروووە دەنگیلە: موورووویەکی خەیاڵییە لە هەقایەتی "سووری عەیاردار" قسە دەکا.[ف] نام مهره‌ای افسانه‌ای که حرف می‌زند

مووروووە قاچاخی: جۆرێک موورووی سێگۆشەیە ملوانکەی پێ دەهۆننەوە.[ف] نوعی مهره‌ی زینتی

مووروووە شیلان: جۆرێک مووروووە سوورەیە وەک دەنکە شیلان دەچێ ملوانکەی پێ دەهۆننەوە.[ف] نوعی مهره‌ی زینتی

مووره: (+) سێسوو، بربەند.[ف] سوهان

مووش کردن: مان کردن، پێش‌خواردنەوە.[ف] خودخوری کردن

مووشەسی: شەمشەمەکوێرە، چەکچەکی، پارچک، چەکچەکیلە.[ف] خفاش

مووشەک: چەکی گەورەی وڵات کاولکەر. *(ڕۆژێ کەرێکیان بار کرد لە تفەنگ/ چووە نێو کەران بۆ گاڵتە و جەفەنگ/ پێکەنی وتی من بێ‌خەبەرم/ مووشەکیشم بێ هێشتا هەر کەرم «خالید راعی».)* [ف] موشک

مووقەڵێش: وردبین، سەرنجی زۆر ورد.[ف] موشکاف

مووک: فرمێسکی بە درۆ. *(هاتووە مووکم بۆ هەڵدەرێژێ پێی‌وایە باوەڕی پێ‌دەکەم.)* [ف] اشک دروغین

مووله: (+) یەستری چکۆڵە و چەمووش.[ف] قاطر جثه کوچک و چموش

مووەمی: مەیموون.[ف] میمون

مووینە: گیا مووینە، گیایەکی ورد و تووکتە، پتر لەنێو وینجە و مێرگان شین دەبێ.[ف] نام گیاهی است

مەتەلگ: پارەیەکی زۆر ناچیز، پووڵێکی کەم.[ف] مقدار پول کم و بی ارزش.

مەحموود ئاغایی: جۆرێ ترێی دەنک گەورەیە. [ف] نوعی انگور درشت

مەخس کردن: مووش کردن، پیش‌خواردنەوە، ڕق هەستان لەبەرخۆوە، مان کردن. *(چەندجار چووم لەدووی مەخسی کردووە و لەگەڵم نایە.)* [ف] رنجیده و در خود فرورفته

مەخشی: مەشی، مێش، مەشە.[ف] مگس

مەخلکە: ئاغەڵ، هۆڵ، تەویلەی مەڕ.[ف] آغل

مەدەلایی: ڕیایی، مەرایی، تەشی‌ڕێسی.[ف] تزویر

مەربووکی: ناوی تیرەیەکە لە هۆزی مامەش.[ف] نام طایفه‌ای در ایل مامش

مەرحەمۆک: جۆرێ خشڵی ژنانەیە.[ف] نوعی زیورآلات زنانه

مەرخ: (+) مێرگ، چیمەن و سەوزەڵانی، چێنک. [ف] مرغزار

مەڕدۆش:) پەقرەچ، سەتڵ؛) بێری، بێریڤان، کەسێک کە مەڕ دەدۆشێ.[ف]) سطل؛) کسی که گوسفند می‌دوشد

مەرزەم: ملزەم. *(بە هەزار کێشە مەرزەمان کرد بمێنێتەوە.)* [ف] راضی

مەرگە مەلە: لە ئاو کەوتن و چوونە ژێر ئاو و هاتنەوە سەر ئاو و لەهێز کەوتن، وەپەلەقاژێ کەوتن لەنێو ئاودا.[ف] دست و پا زدن در آب و نزدیک به خفه شدن

مەرگەسەری: چەرمەسەری، دەردەسەری، کوێرەوەری.[ف] دردسر زیاد

مەرن:) مەرخ، مێرگ، چێنک؛) زەلکاو، زۆنگ، باتلاخ، زەلاو.[ف]) مرغزار؛) باتلاق

مەرەبەکری: ناوی تیرەیەکە لە هۆزی مامەش. [ف] نام طایفه‌ای در ایل مامش

مەڕەبێرە: دانەبێرە، هێنانەوەی مەڕ کاتی نیوەڕۆ بۆ دۆشین.[ف] آوردن گله هنگام ظهر برای دوشیدن

مەڕەخێقە: نۆبەرە، نخری، هەوەڵبەر.[ف] نوبر

مەزاد: هەراج، هەرزان فرۆش کردنی کاڵا. *(مەزاد مەزاد، هەرچیم هەیە هەمووی مەزاد/ بە پارچەیە پەڕۆی سادە/ هەڵبکرێت و بشنێتەوە/ لەسەر بستێک زەویی ئازاد «عەبدوڵڵا پەشێو».)* [ف] حراج

مەزارگە: گۆڕستان، قەبران.[ف] گورستان

مەژگەورە: مۆغەرە، بڕبڕە، بڕبڕاگە.[ف] ستون‌فقرات

مەستاو: پاراو، تێراو، *(زەوییەکە مەستاو بووە.)* [ف] سیراب

مەستی: (+) جۆرێک پێڵاوی پیاوان.[ف] نوعی کفش مردانه.

مەسرەت: مەسلەت، ئاشتبوونەوەی دژمنی خوێنی و ناموسی.[ف] آشتی

مەسوولە: ئامرازێکی مەکینەی خەیاتییە دەزووی بنەوەی لەسەر هەڵدەکرێتەوە و دەچێتە نێو مەکووکەوە.[ف] ماسوره

مەسیە: مەسی، ئەستوێلک، ئەستێولک.[ف] میله‌ای که روی آتش می‌نهند

مەشتاخ: هەڵخستنی تووتن لەبەر خۆرەتاو.[ف]

پهن کردن توتون زیر آفتاب.

مەعبەین: مابەین، نێوان، مەودا.ف میان

مەکار: بەیار، زەویی نەکێڵدراو.ف زمین بایر

مەکاڵ: بەیار، زەویی نەکێڵدراو، زەوییەک کە نایکێڵن بۆئەوەی بحەسێتەوە بۆ ساڵی داهاتوو. ف زمینی کە یک سال کشت نمی‌شود تا استراحت کند برای سال بعد، بایر.

مەکۆڕ: جێگەی خۆ لێ مەڵاس‌دان، بۆسە، ڕەبەت.ف کمین

مەکووک: (+) ئامرازێکی مەکینەی خەیاتییە مەسووڵە لەنێویدا دەگەڕێ، قابلەمە.ف ماکوک

مەگرێچەنی: مقەس، دوارد، دوێردک، مقەست. ف قیچی

مەلاژگ: بەزەیی، ڕەحم.ف ترحم

مەڵحەکە: ڕشقن، کەسێک کە دەبێتە گاڵتەجاڕی دەستی خەڵک.ف مضحکه

مەللایەتی: ئەو کەسەی لەسەرو هەموانەوەیە. ف اولویت

مەڵۆشێوێن:) گیایەکە لەنێو گەنمدا ناهێڵێ سواڵە و مەڵۆ پێکەوە بنووسێ؛) بریتی لە کارتێکدەر، گێرەشێوێن.ف) نام گیاهی است؛) کنایه از فضول و دوبەهم بەزن

مەلەزکەتان: ناوی جۆرە کراسێکی ژنانەیە.ف نام نوعی پیراهن زنانه

مەلەسە: گوێ‌نەبیس، ناحاڵی، خێشەسەر.ف خیرەسر

مەڵەغان‌گیر: کەسێک کە بە مەڵەغان گیا و وێنجە و ... دەدووری.ف دروگر با داس بزرگ

مەلەگە: جێی مەلە کردن، حەوزی مەلە کردن. ف استخر شنا

مەلیلە: جۆرێک زەنگیانەی درێژۆکەیە ژنان ئوییەی پێ دەگرنەوە بۆ قەراغی دەسماڵ.ف نوعی منجوق

مەماڵ: شیردار، ئەو گیاندارانەی مەمکیان هەیە و شیر دەدەن بە بێچووەکانیان.ف پستانداران

مەمکە کیژە: گوڵێکی سپی بێ‌گەڵایە و کورتەباڵا پایزان دەڕوێ.ف نسترن پاییزی

مەنتۆ: ناوی پارچەیەکی قەدیمی ژنانە بوو بۆ کراس. *(ناێلۆنە گیان ناێلۆنە، ناێلۆن نییە و مەنتۆیە/ خەڵک مەستی شەرابە، ئەو دڵەی من مەستی تۆیە «گۆرانی».)* ف پارچەای قدیمی برای پیراهن زنانه

مەنجەڵەکسێ: یارییەکی منداڵانەیە چەند کەس دەستی یەکتر دەگرن و جەغزێک دروست دەکەن و هەڵدەسووڕێن.ف نام یک بازی کودکانه

مەند: (+) کاریتە، ڕاژە، خەسارە.ف تیرک چوبی بزرگ

مەنقەڕ: بنکە، جێی سەرباز.ف مقر

مەنگۆز: (+) سپڵە، پێ‌نەزان، بێ‌ئەمەگ.ف بی چشم و رو

مەنگوڵە: گوڵێکە وەک شلێرە وایە گوڵەکانی شۆڕ دەبنەوە.ف نام گلی است

مەهتووک: خوێڕی و بێکارە، سووک و چرووک، بێ‌بایەخ، بێ‌قەدر. *(زۆر بە چاوێکی مەهتووکانەوە سەیریان کردین.)* ف بی‌ارزش،

هەرزە و لاقید.

مەهل: قاتی و قڕی، گرانی.[ف] قحطی

مهێ: مەڕ، پەز.[ف] گوسفند

مەیتەبا: هەلەپەزە، پەسپەسەکێویلە.[ف] رتیل

مەیدانکێش: ئاسنێکی دەمپانە وەک درەمەغ دەسکی هەیە گڵ و خۆڵی مەیدانی خشتپێژانی پێ پاک دەکەنەوە.[ف] وسیلەای در کار خشت‌زنی

مەیل سارد بوونەوە: بریتی لە روحم سارد بوونەوە و بێوەفایی. *(بەبێنکە مەیلەکەت سارد بوتەوە.)* [ف] کنایە از بی‌وفایی و بی‌مهری

مەیل: (+) ماین، یەکسمی مێ.[ف] مادیان

مەیلنان: لەبیر بردنەوە، ئارەزوو کردن. *(تازە مەیلی ناوە و دڵنیا بووە.)* [ف] از یاد بردن

مەیلە: لۆرک و پەنیری تێکەڵ کراو.[ف] لور و پنیر آمیختە باهم

میجێز:) میجاز، قەول، بەڵێن، پەیمان؛) بەهانە، ورک، بیانوو، *(دەک نەمێنم چەند پایزێکی لەمن بەمیجێزە.«فولکلور»)* [ف] بهانە

مێخسکە: گوڵمێخ، سنگەبزمار.[ف] میخ طویلە.

مێرازایی: مەردازایی، پیاوەتی، مرۆیانی.[ف] مردانگی

مێرتفاق: میرئاخور، کەسێک کە بەسەر کا و وێنجەی خان و میراندا رادەگا.[ف] مسئول علف در خانەی خان و فئودالها

مێردمندال: ☜ مێرمندال

مێرگەپان: (+) دەشتی پان و بەرین و پڕ لە گژوگیا.[ف] دشت وسیع و سرسبز

مێرمنال: ☜ مێرمندال

مێرمندال: گەنج، تازەلاو.[ف] نوجوان

مێرووژانە: ژانی کەم و جارجار و بە ئاستەم، چڵ دانی لەش.[ف] درد خفیف

مێروولە عەجەمانە: جۆرێک مێروولەی گەورەیە لە جیاتی دانەوێڵە جڕ و جانەوەری مردوو دەخوا.[ف] نوعی مورچەی بزرگ کە بەجای دانە حشرات مردە را می‌خورد.

مێزوو: کێرەوڵ، چەرمی شۆڕی ژێر سکی جوانەگا کە کێری لێوە دێتە دەری.[ف] جایی کە آلت تناسلی گاو نر از آن بیرون می‌آید

مێزەگایلە: خەتی خوار و خێچ و قیلە و قانچ، پێچەلاوپووچ.[ف] زیگزاگ

مێشگرە: مۆزگرە، جۆری پووشبەقوونەی بۆر و کلک قوڵەیە دوژمنی موز و مێشانە.[ف] حشرەای مانند سنجاقک مگس شکار می‌کند

مێشە خانمانە: جۆرێک مێشی سەوزە لە مێشی‌تر گەورەترە.[ف] نوعی مگس سبز رنگ

مێلکدان: کلدان، کلتوور، سورمەدان.[ف] سرمەدان

مێلۆ: لانکە، بێشکە.[ف] گهوارە

مێمل:) (+) ملۆزم، مزاحیم؛) سپل، گورگ نەخورە.[ف]) مزاحم؛) طحال

مێنگەیی: بەو پیتانە دەگوترێ کە لە کەپۆدا دەگوترێن. م، ن، گ وەک ژەنگ، رەنگ.[ف] حرفهایی کە در بینی تلفظ می‌شوند

مێوخۆرکە: ئالێنکێکە لە دار مێو دەهاڵێ وەک مالۆنچە وایە و مێوەکە وشک دەکا.[ف] آفت

گیاهی تاک

مێوره: ساقەتەی دارە مێو. لاسقی ڕەز.ف ساقەی تاک

مێوژۆرد: گیایەکە گەڵای وردە و گوڵی شین دەر دەکا.ف نام گیاهی است

مێوەت: خزمەت، ڕاژە.ف خدمت

مێوەجاخی: ژن و مێردێک کە هەر کچیان دەبێ.ف زن و شوهری کە تنها دختر دارند

مێهرەجان: کۆڕ و کۆ بوونەوەی ئەدەبی، فستیواڵ.ف جشنوارە

میەسڵ: جندۆکە، ئەوانگەل، لەمەچێتر.ف جن، از ما بهتران.

ناتۆر: (+) کێشکچی، قەرەوڵ.[ف] نگهبان
ناحاڵی: لا، پندرحاڵی، بەدگووز.[ف] ناحالی
ناخاڵە: نەزان، بێئەقڵ، ناهیر.[ف] نادان
نادایە: باوەژن، زڕدایک.[ف] نامادری، زن‌بابا
ناراف: تورت و پتەو، ناوپڕ و قایم.[ف] محکم و توپر
نارک: ڕوومەت، گۆنا، کوڵمە.[ف] گونه، صورت
نازۆ: خاوەن شانازی، قەدرگیراو *(بەو ڕێز و حورمەتە زۆرە نازۆتان کردووم)* [ف] مفتخر
ناسرگە: فەرغوون، فارگوون.[ف] فرغون
ناسووس:) ترومپای با لە تەگەر کردن؛) ناسووسی چراتۆر و پریمز.[ف]) تلمبەای کە برای پنچرگیری چرخ استفادە می‌شود؛) تلمبەی چراغ زنبوری و ...
ناقڕە: قورقوراچکە، قوڕوو، تینتینۆکە، قوڕگ، [ف] حلقوم.
نان بە ساجەوە سووتان: بریتی لە پەک کەوتن و ناهومێد بوون. *(بۆ ئاوا سەرت لە خۆت شێواندووە خۆ نانت بە ساجەوە نەسووتاوە.)* [ف] کنایە از ناامید شدن
نان بە سێڵەوە سووتان: ☜ نان بە ساجەوە سووتان.
نانانە: ئەو بەراتەی کە لەباتی نانی ژەمەکان دەدرێ بە ڕەنجبەر و ئیتر لە ماڵی خۆی نان دەخوا.[ف] مبلغی کە بەجای نان سە وعدە بە رنجبر دادە می‌شود
نانچە: دەلاقە، دەربیچەی چکۆڵە. *(ژوورەکە نانچەیەکی چکۆڵەی تێ‌کرابوو.)* [ف] دریچەی کوچک
نانۆخگیر: نێنۆخگیر، نووخان‌بڕ.[ف] ناخن‌گیر
نان‌ودۆبڕ: کەسێک کە شووم و پێ ڕەشە و هەمیشە ناشکوری دەکا.[ف] کنایە از آدم نحس
نانی پووە: نانی جۆ و بەڕوو، تێکەڵکراوی ئاردی جۆ و بەڕوو کە دەکرێ بە نان.[ف] نان بلوط و جو
نانی سەگ پێدان: بریتی لە زۆر بە نارەحەتی و کەم و کووڕییەوە بەخێو کردن.[ف] کنایە از دادن خوراکی بە کسی آنهم با ناراحتی و سختی
ناوجیکار: نێوبژێکەر، کەسێک کە ناوبژیی دوو

کەس دەکا.[ف] میانجی‌گر

ناوجیگەری: نیوبژی کردن.[ف] میانجی‌گری

ناوچاو تاڵ: ڕووتاڵ، گرژ و مۆن، تووڕە، خوێنتاڵ.[ف] ترشروی

ناوچاوان تاڵ:) ڕووگرژ، ڕووتاڵ؛) بەدبەخت، بەدیەغباڵ. *(ناوچاوانم مێندە تاڵە بچمە سەر سیروان وشک دەبێ)* [ف] *) اخمو؛) بدبخت*

ناوڕاسگ: ناوەڕاست، نێوان.[ف] وسط

ناوکار: (+) وشەی زیادی لە شێعردا بۆ پڕ کردنەوەی کێش. *(دەردی دووری زۆر گرانە دڵبەرا هیجران بەسە/ دڵ وەکوو پەروانە سووتا، (چاوەکەم) سووتان بەسە «حەقیقی».)* [ف] کلمەای اضافی در شعر برای پر کردن وزن

ناوماڵ:) تەختایی سێ‌گۆشەی دەسماڵی ژنان؛) تەختایی زین، ناوماڵی زین.[ف]) وسط دستمال زنانە؛) تخت زین

ناووگ: نێوان، بەین، مابەین. مەعبەین.[ف] میان

ناوونووچگ: ناونیتکە، ناوونرکە، قسەی سووک وەدووی کەسێک خستن.[ف] تهمت

ناوە: (+) خەتی نێوان دوو زەوی. *(ناوە لە زەوییەکە بدەن و هەرکام بەشی خۆتان دیاری بکەن.)* [ف] مرز زمین کشاورزی

ناوەدان: دیاری کردنی مەرزی زەوی، سنوورکێشانی نێوان دوو پەڵە زەوی.[ف] کشیدن مرز میان دو قطعه زمین

ناوەزیلە: ناوەزۆڵ، نێوەزۆڵ، ناقزێڵ، ناوەڕاستی شووتی.[ف] مغز هندوانه

ناوەقە: ناوچە، مەڵبەند.[ف] منطقه

ناوەکێشان: مەرز دانان، دیاری کردنی سنوور ☜ ناوەدان

ناوی گەورە و شاری وێران: بریتی لە کەسێک یان ناوەندێک کە نێوبانگی گەورەی هەیە و بەڵام لە نزیکەوە وا نییە.[ف] کنایه از کسی یا ادارەای کە شهرت زیاد دارد اما در حقیقت اینطور نیست

ناهیر: نەفام، کەوج، بێ‌ئاوەز.[ف] ابله

نپنگ: نەوی، نزم، میچەکە نپنگە.[ف] کم ارتفاع، سقف کوتاه

نژیار کردن: ئاهەنگ‌گێڕان و شادی کردن بە بۆنەی دەست پێ‌کردن یان تەواو بوونی کارێکەوە.[ف] سور و شادی بەعلت تمام کردن یا شروع کردن کاری

نسرین: گریان و هەنیسک، کوڵی گریان.[ف] گریه و سکسکه

نقلین: گلۆر بوون، کەوتن بە عەرزدا.[ف] افتادن.

نککینە: جۆرێ باڵداری لاق درێژە دەندووکی بۆلای سەرێ خوار بۆتەوە و لەگوێ ئاوان دەژێ.[ف] آوست

نکوول: (+) شارەزا، لێزان، بەڵەد. *(نکوولە لە هەمی کارێکی)* [ف] ماهر

نگریس: گوجەستەک، نەگبەت.[ف] شوم

نۆ مانگی: جۆرێ گرکەی شوێن شوێنە پێستێکی ڕەقی هەیە ئەگەر نۆ مانگ داینێن هیچی لێ‌نایە.[ف] نوعی خربزه.

نوپێچکە: بریتی لە منداڵی تازە پێڕەوکە بوو.[ف] کنایه از بچەای کە تازه پا گرفته

نۆرسكێن: يارييەكە وەک دامە وايە هەركام لە يارىكەرەكان يەكى نۆ داشيان پێيە. ف اسم يک بازى مانند داما

نۆژەن: چاک كردنەوە. ف تعمير

نۆكوم: ناكاو، كتووپڕ. ف ناگهان

نۆكە چەرمەڵە: نۆكە سپيلكە، نۆكە سپى. ف نخود سفيد

نۆكە سوورە: ئەو نۆكەى دەكرێتە لەپە. نۆک. ف نخود

نۆكە قەزوێن: جۆرێ نۆكى دەنگ گەورەيە. ف نوعى نخود

نۆكە كێويلە: ناوى گيايەكى خۆڕسكە لە نۆک دەچێ. ف نام گياهى است

نۆكەرباب: بابنۆكەر، گەورە نۆكەرى ئاغا و خانان. ف سەرنۆكەر

نۆكەڵ: (+) بەركەڵ، نگوينكى سێ ساڵە كە كاتى كەڵ گرتنى هاتبێ. ف گاو مادە سە سالە كە آمادەى جفتگيرى باشد

نۆكيسە: (+) ڕژد، سەقيل، رەزيل، قرنيس. ف خسيس

نۆلەكە: ناوى گيايەكە. ف نام گياهى است

نومبەچۆ: نيفەک، نافەک. ف خشتک شلوار

نومهەد: سەرحەد، كەوشەن، سنوور، تخووب. *(ئەراى مە نومهەد مەلووم كەيگ.)* ف مرز

نووپژى: نيسک، نژى. ف عدس

نووچاندن: قووچاندن، نووقاندن، چووقاندن. ف برهم آوردن پلک چشم

نووخانبڕ: نانوخگير، نينۆخگير. ف ناخنگير

نوورونەشەمە: سەر و نەشەمە، پێوقەدەم، نوورونێوچاوان. *(نوور و نەشەمەى تۆ چاكە بەرديش نابارى.)* ف يمن

نووزاندن: (+) دەنگى سەگ كاتێک خاوەنەكەى دەبينێ و دەچێ بۆلاى. ف صداى سگ وقتى كە به صاحبش نزديک مىشود

نووزە نووز: دەنگى سەگ لەلاى خاوەنەكەى. ف صداى سگ پيش صاحبش

نووزەڵ: نووكن، گرينۆک، كەسێک كە زوو دەست دەكا بە گريان، دڵناسک. ف كسى كه زود گريه مىكند، نازکدل

نووس: كير، سيرەت. ف آلت تناسلى نر

نووكوسۆ: سەرەوقوڵە، كايەيەكى كچانەيە بە دەرزيلە دەيكەن. ف اسم يک بازى

نووەى: نۆک، نخە، نۆخۆ. ف نخود

نويلک: كووڤەک، سەرانگوێلک، سەلوێنک. ف سرگينگاه، شوله

نەبين: شووشەى مات و برگە برگە. ف شيشەى مات

نەختال: تووزەقاڵ، نەختوک، بڕ، تۆسقاڵ. ف اندک

نەخووس: گڵمتكى ڕەق كە لە قوڕدا ناخووسێ. ف كلوخ سفت كه در گل خيس نمىشود

نەرمەبەدۆ: درووڵە، وەستا مستەفا، گيا دۆكوڵيوێكە درووى پێوەيە. ف نوعى گياه خاردار براى آش دوغ

نەرمەهەڵۆ: نەرمەغار، غارى لەسەرەخۆى ئەسپ. ف دويدن آرام اسب

نەرۆک: ڕاوەستاو، چەقبەستوو، بێجووڵە. ف

ساکن

نەشونما: گەورە بوون و گەشانەوە، بەخودا هاتوو.[ف] رشد یافته

نەغمە: (+) سەر وەشاندنی بەران، لێدانی بەران بە سەر. *(بەرانەکە نەغمەیەکی لێدام خەریکبوو ملم بشکێ.)* [ف] کله زدن قوچ

نەفاچل: بلح، حیز، خونک، ئاکار ناشیرین.[ف] فاحشه

نەلاتە: نارەتە، نەعرەتە، نەڕڕە.[ف] نعره

نەمام: (+) دووزمان، قسەبەر، شوّفار.[ف] خبرچین

نەمرچ: مرومۆچ، ڕوونـاخوش، تـوورە و بوغزاوی.[ف] اخمو

نەمرنەژی: بژیمەمر. *(نەمرنەژی ڕۆژگار دەبەینە سەر.)* ژیان بە سەختی و دەستتەنگی. [ف] بخورنمیر

نەنێ:) نەنک، دایەگەورە، نەنە؛) بانگ کردنی دایەگەورە.[ف]) مادربزرگ؛) صدا زدن مادربزرگ

نەنێر نەمێ: ☜ نەنێر نەمێو

نەنێر نەمێو: نێرەمووک، نێرمۆک، نەنێر نەمێ. [ف] نه نر نه ماده.

نەواون: نەوان، نەبان، مەڕی لە بیچوو بێزراو. [ف] حیوان متنفر از بچه خویش

نەوڕ: نەپسێن، داموسکی قایم.[ف] نخ محکم

نەورایی: تەختان، دەشت، گۆڕایی. *(لە شاخەکە هاتبوونە خوار و گەیشتبوونە نەورایی.)* [ف] دشت

نەورم: نەور، ناوگەڕ، دەشتایی، *(هاتە نەورم و گوێ ڕێیان/ بۆ تەماشای پووز و پێیان «ڕاوچی».)* [ف] دشت.

نەوس وەبەر پێ کەوتن: دۆعایەکە واتە لەبەر نەوس گیانت دەرچێ. *(نەوست وەبەر پێیت کەوێ ڕۆلە دەڵێی میچی نەخواردووە.)* [ف] نفرین به کسی که زیاد اشتها دارد و بهانه می‌گیرد

نەوندە: بارانڕست، گەنم و جۆی بە باران شین بوو.[ف] گندم و جویی که بوسیلەی بارش باران می‌روید

نەوو: لباد، لمەد.[ف] نمد

نەوەژن: نگوونک، نینگوون، بەرکەڵ، گوێرەکەی مێوی سێ ساڵە.[ف] گوساله سه ساله

نەوەکام: کاڵ، نەگەیشتوو، میوەی نەوەکام.[ف] میوەی کال

نەهامەت:) نەگبەت، نگریس، گوجەستەک؛) بەڵا، نەهاتی، چۆرتم، ئاپۆر.[ف]) شوم؛) بلا و مصیبت

نەهشین: حۆل، وڕ، گەلحۆ، گەمشۆ، خول، گەوج، گەمژە.[ف] ابله

نەهەنگ: جەفەنگ، گاڵتە و ڕابواردن. *(بەو ڕۆژگارە خەریکی کەیف و نەهەنگن.)* [ف] کیف و حال

نەیرەڤان: ئاگادار. وشیار.[ف] آگاه

نیازگا: زیارەتگا. *(سینگی جێی تەواف هەم نیازگایە «بەیتی عەزیز و کوبرا».)* [ف] معبد، زیارتگاه

نیچک: (+) چەکەرەی گیای تازە ڕسکاو، گیای تازە ڕواو.[ف] گیاه تازه سر از زمین برآورده

نیخن: کەسێک کە هەمیشە هەناسەی سوارە و نیخە نیخی سنگی دێ.ف کسی کە خس خس سینە دارد

نیخە نیخ: سیخە سیخ، هەناسەسوار بوون و دەنگ لێ هاتنی سینگ.ف صدای خس‌خس سینە

نێر بوون: گوڵ کردنی گەنم و جۆ و گیا و گژ. *(گەنم نێر بووە.)* ف بە گل نشستن گندم و جو .

نێرمایی: جنسییەت.ف جنسیت

نێرە پێخەسوو: دابێکی قەدیم بوو پیاوێکی خزمی بووک لەگەڵی دەچوو بۆ ماڵی زاوا. *(بووک و پێخەسوو لە ژوورێن، نێرە پێخەسوویەکیشیان لەگەڵە.)* ف مردی کە همراه عروس بە خانە داماد می‌رفت

نێرە وەجاخی: کەسێک کە هەر کوڕی دەبێ.ف کسی کە تنها پسر دارد

نێرەنوغە: گیایەکە وەکوو پڕپرە وایە بە زەویدا پان دەبێتەوە.ف نام گیاهی است

نێزەک: ئەستێرەی ڕاخوشیو، پیور.ف شهاب

نیڤۆ: پزوو، ئەو شوێنەی پاتوڵ کە بەنەخوێنی تێهەڵدەکێشن.ف نیفە.

نیکاڵ: سووچ: قوژبن، قونیچک، قولینچک.ف گوشە

نێکێ: نەنک، دایەگەورە، داپیرە، نەنێ.ف مادربزرگ

نێگەتیڤ: مەنفی، سەلبی.ف منفی

نێڵ: مەڵغە، برازە، نوێڵ، لۆسە، لەوازە، دەلەم. ف اهرم

نیمناز: ناز و عیشوە، ناز کردنی ئافرەت. *(بە ناز و نیمناز دێت و ڕادەبرێ.)* ف ناز و عشوە

نینۆخ: نینۆک، نووخان.ف ناخن

نینوخ وشک: بریتی لە مرۆڤی سەقیل و ڕژد و مستقووچاو، چرووک، قرنیس.ف خسیس

نینۆخ ڕەق: ☜ نینوخ وشک

نینۆکڕەق: ☜ نینوخ وشک

نینۆکوشک: ☜ نینوخ وشک

نینۆکە شەیتان: شەیتانۆکە.ف حلزون

نێو پارە: نێو جەرگە، ناو پارە، نێو ئاوایی. *(ماڵەکەیان نێو پارەیە.)* ف وسط آبادی

نێوال: دۆڵ، نهاڵ، نوهاڵ، شیو، دەرە.ف درە

نێوان تێکچوون: بەین ناخۆشی، قسە نەکردن دەگەڵ یەکتر.ف قهر کردن با یکدیگر

نێوان خۆشی: دۆستایەتی، بەین خۆشی.ف میانە داشتن

نێوان ناخۆشی: نەیاری، دوژمنایەتی.ف دشمنی

نێوبڕەک: تیغەی بە تەختە کراو لەنێو یەغدان و دۆڵابدا. *(دۆلابەکە چوار نێوبڕەکی هەیە.)* طبقەی کمد و صندوق

نێوبژێوان: نێوبژیکەر. لێک کردنەوەی دوو کەس کە بە شەڕ دێن.ف میانجیگر

نێوبژێوانی: نێوبژی کردن.ف میانجیگری

نێوبوێر: نێوبەنێو، بەین بەین هەڵاواردن، جارناجارێک. *(هیچکەس نێوبوێر مەکە بەشی هەموویان بدە.)* ف یک در میان

نێوچاو تاڵ: ☜ ناوچاو تاڵ

نێوچاو تێکنان: نێوچاوان بە یەکدا دان. *(نێوچاوی تێک دەنێ دەڵێی میرخەزەوە.)* ف اخم

كردن

نێوچاوان بە یەكدا دان: نێوچاوان تێكنان، ڕووگرژ كردن، ڕووتاڵ كردن.ف اخم كردن

نێوچاوان تاڵ: ناوچاوان تاڵ

نێوچاوان ڕەش: بەدبەخت، چارەڕەش، بەختڕەش.ف سیاەبخت

نێودەلانە: نیودەلە

نێودەڵە: ددلانە، پللەی نیردیوان، پللەی پەیژە.ف پلەی نردبان

نێوشكێن: دوورینی دوو كوتە پارچە بە یەكەوە و نووشتاندنەوەی قەراغی كوتە پارچەكان لە دیوی ناوەوە هەركام بەلایەكدا. *(ئەگەر ریزەكەت لیدا بەوتوو نێوشكێنی كە.)* ف تا كردن كنار پارچەی دوختە شدە از داخل

نێوقەد: پشتێنە، پشتوێنە، پشتێندە.ف كمر

نێوكە ڕەشە: نێوەڕاستی پشتی یەكسم كە كورتان دەكەوێتە سەری و كاتێك برینداز دەبێ درەنگ چاك دەبێتەوە.ف وسط پشت الاغ كە پالان روی آن قرار می‌گیرد و وقتی كە زخمی می‌شود دیر التیام می‌یابد

نیوەسەڵتە: لاوێك كە ژنی مارە كردبێ و هێشتا نەیگوێستبێتەوە.ف جوانی كە عقد كردە، اما هنوز عروسی نكردە‌است

نێوەكی: ناوەكی، دەروونی.ف هەستەای.

و

واتایی: مانایی، مەعنەوی، *(شەڕابی ئاڵی واتایی بدە دەستم فەلەک بادە/ تەپوتۆزی خەیالات و خەفەتباریم وەبەر بادە «حەسەن سەلاح سۆران»)* ف معنوی

وارک: باڕۆکە، جووچکە مریشکی دوو ساڵە.ف جوجه مرغ دو ساله

واڕگ: پرمەی گریان، قوڵپەی گریان، هاوار. *(لەبەر ژان جەسەی وارک لێ‌هەڵسا.)* ف هق‌هق گریه، داد زدن

وارید: بەڵەد، شارەزا، بەڵەو.ف بلد

واریقات: بەسەرهات و قسەوباس، مەسەلە و ڕووداو. *(واریقاتەکەم لە سیر تا پیواز بۆ گێڕایەوە.)* ف سرگذشت و رویداد

وارینش: پرشنگدار، درەوشاوە، بەبریقە.ف درخشان

وازەنی: هەتوان، مەلحەم.ف مرهم

واژین: نووسراوە، ئینشا.ف انشاء، نثر

واق: *(+) باڵداریکە بەقەد کەو دەبێ ڕەنگی بۆرە.* ف بوتیمار

واق بردنەوە: واق وڕمان، حەپەسان، سەرسام بوون*(لێی سواری کەر بووبەکەشیدەوە/کەڵەبابی دیی واقی بردەوە.«ڕەشاد شەمسەدینی.»)* ف متحیر شدن

واق‌واقکەرە: تاقتاقکەرە، تووتەک.ف بوتیمار

واڵە: (+) لەقین و خوار سووڕانی تەگەری ماشین و ... لە کاتی ڕۆیشتندا. *(تەگەری ئەو ماشینە واڵە دەکا دەرنەپەڕی باشە.)* ف چرخیدن ناميزان تاير اتومبيل و...

وامیلانە: گێژەڵووکە، گەردەبل، سایکلۆن، گەرەپێچ.ف گردباد

واوڵە: ماسین، پەنەمین، *(چاوی واوڵە کرتکە.)* ف آماسیدن

واموفە: بارینی بەفر بە باوە، بارووشک، بادەوە.ف بارش برف با وزش باد

وایلۆک: *گۆرانیی خەماوی، ئیلێگی، شینگێڕی بە دەنگی بەرز بۆ مردوو.*ف مرثیه

وربە: کەپەنک، قاپووت.[ف] بالاپوش نمدی

ورچەکە بوون: بریتی لە داکشان و گەورە بوونەوەی سێبەری ڕەوەز و بەرد. *(سێبەری گا بەردەکە ورچەکە بووە.)* [ف] بزرگ شدن سایە سنگ و سخره در بعدازظهر

وردەپێ: بریتی لە ماڵاتی چکۆڵە وەک مەڕ و بزن.[ف] کنایە از گوسفند و بز

وردەکوت: گێرە کردن بە وردی، *(خەرمانەکەمان وردەکوت کرد.)* [ف] کوبیدن خرمن

ورژن: ئەژنۆ، چۆک.[ف] زانو

ورسگ: برسی، نێز.[ف] گرسنە

ورکن: بیانووگر، پەلپگر، بە بیانوو.[ف] بهانەگیر

ورکەبەرد: بەردیورد، خرەبەرد.[ف] سنگریزە

ورکەخۆر: بەردەماو خۆر، پاشەڕۆک خۆر.[ف] کنایە از نوکر مطیع

ورکەنان: نانی ورد، ورتکەنان، ڕیزەوڵ، ڕێزەنان.[ف] نان خرد

ورگە پۆست: نەخۆشییەکی ماڵاتە بن سکی هەڵدەماسی، قۆر.[ف] فتق

ورمزە: گوزروان، گازوانکە.[ف] گل گاوزبان

وروژم بردن: پەلامار دان، هەڵکوتانە سەر شوێنێک.[ف] هجوم بردن

وروژم کردن: ☜ وروژم بردن

ورێرکە:) فەرمانبەر و کارەکەری ڕوحسووک و گوێڕایەڵ، بەردەست، شاگرد؛) منداڵی تازە پێ گرتووە، پێڕەوکە.[ف]) وردست، شاگرد؛) بچەی تازە پا گرفتە

ورەبەلەک: هورەبەلەک، گیایەکە تاڵە وەک مێکووک وایە گەڵاکەی سپیواشە، ماڵات نایخوا.[ف] نام گیاهی تلخ

وریچە: بریقە، ترووسکە، وریشە.[ف] درخشش

وژاشارکێ: قەراقەرا، حەشارکۆ، خۆشارکێ، قەرێ قەرێ.[ف] قایموشک

وژن کردن: بژار کردن.[ف] وجین کردن

وژن: بژار، هەڵکەندنی گیای هەرزە لەنێو بێستان و زەرحات.[ف] وجین

وژنکەر: ئالاکەر، بژارچی، بژارکەر.[ف] کسی کە وجین می‌کند

وژنە: قایشی پێکەوە لکاندنی نیرو ئاموور، گاینجە.[ف] تسمەی کلفتی کە دارخیش و یوغ را بە هم وصل می‌کند

وژە: (+) بست، بنگوست، لە سەری قامکە گەورەوە تا سەری قامکە تیتۆلە بە بڵاوی.[ف] وجب

وسنە: برسی، نێز.[ف] گرسنە

وسیک: (+) چۆلەکەیەکی بۆری چکۆڵەیە لە پاساری چکۆڵەترە.[ف] نام پرندەای کوچک

وشا: (+) گوشاد، فرەوان، فش و فۆڵ.[ف] گشاد

وشتر بەداس: گەمەیەکی لاوانی گوندنشینە، کەسێک داسێک بەدەستەوە دەگرێ جاجمێکی بەسەردا دەدەن و دەمی داسەکە بە جاجمەکەوە بە پەتێک دەپێچن. بەشێوەیەک کە وەک دەندووکی لێدێ و بە هەڵترووشکانەوە دروا و شەوانە بە ماڵاندا دەگەڕێ و چەند کەس لەگەڵی دەگەڕێن و گۆرانی دەڵێن و قەند

و کشمیش و هێلکه و ... وەردەگرن.[ف] نام یک بازی جوانان روستایی

وشکه خۆتەن: جۆری چناری خوار و خێچ که راست هەڵناچێ و باڵا بەرز نییه.[ف] نوعی درخت چنار

وشکه دایەن: دایەنی که شیر نادا به منداڵ و تەنیا تەڕ و وشکی دەکاتەوە و ژێری دەکا.[ف] دایەای که به بچه شیر نمی‌دهد، فقط به او رسیدگی می‌کند

وشکه دۆ: کۆن دۆ، ئیشکه دۆ، مانگایەک که نەشزاوە بەڵام شیری تێدایە.[ف] گاوی که بچه نیاورده ولی شیر می‌دهد

وشکه شایی: ☜ هیشکه شایی

وشکه قۆخه: ☜ وشکه کۆخه

وشکه کۆخه: وشکه قۆخه، کۆخەی وشک و بێبەڵغەم که سینگ و گەروو زۆر ئازار دەدا. [ف] سرفه یابس

وشکه هەڵوا: ئیشکه هەڵوا، هەڵوای ئارد و دۆشاو که توند دروستی دەکەن بۆ سەفەر.[ف] حلوای خشکی که برای سفر درست می‌کنند

وشکەخڕ: وشکه شیو، خڕێک که زوو ئاوەکەی وشک دەبێ.[ف] درەای که آب آن به زودی می‌خشکد

وشکەکەند: ئیشکەکەند، وشکەکێڵ، شیوەردێک که به وشکی کێڵدرابێ.[ف] شخم زدن زمینی که آبیاری نشده‌باشد

وڵنگه: (+) زایەڵە، دەنگدانەوە.[ف] پژواک

ولوله: دەڵەمە، هێلکه مریشکی بێ توێکڵ که بەر له بوونه هێلکه مریشک دایدەنێ.[ف] تخم‌مرغ که قبل از سفت شدن پوسته گذاشته می‌شود

وڵێنی: قومری، یاکەریم.[ف] قمری

ونەوشک: قەزوان، قەسقەوان، قەزخوان.[ف] چاتلانقوش

وەتەک: کەت، قەتێ، کورکور.[ف] کوکر

وەجە: چەپک، دەسته، باقه گیا.[ف] توده گیاه

وەدوو هاتن: وەقسه هاتن، [ف] به حرف آمدن

وەدوو هێنان: وەقسه هێنان، قسه پێکردن.[ف] به‌حرف آمدن

وەدەنگ هاتن:) وەقسه هاتن، بێدەنگی شکاندن.) بەدژی زوڵم و زوور ڕاپەڕین وەقسه هاتن و نارەزایەتی دەربڕین. *(کەی دەبڕێتەوە بیانووی زۆرداران/ کێیه وەدەنگ بێ لەسەر هەژاران؟ «هەژار».)* [ف]) به سخن درآمدن؛) به جان آمدن و بەپا خاستن علیه ظلم و ستم

وەرتە و بەرە: گێره و کێشه، بێنەوبەرە، چەرمەسەری، گێر و گرفت.[ف] گرفتاری

وەردێنەچی: تێری لێدەر، ئەو کەسەی له نانەواخانه وەردێنه لێدەدا.[ف] وردنەگر

وەرزگار: وەرزێر، جووتیار، جووتێر، جووتبەندە[ف] دهقان

وەرزوولا: مشتومال، وەرژوو، شێلان و دەست پێدا ماڵین.[ف] ماساژ

وەرژۆن: بەرەژان، ژانی پێش منداڵ بوونی ژن. [ف] درد قبل از زایمان

وەرکەمەر: ناوی گیایەکی بۆنخۆشی کوێستانییه.[ف] نام گیاهی است

وەرگەوەران: دوژمنی گیانی یەکتری. *(بوونە وەرگەوەرانی یەکتری.)* [ف] دشمن جان یکدیگر

وەرماس: ئاسک، مامز، مامبز. [ف] آهو

وەرووداوانەوە: بەرووداوانەوە، وەبیر هێنانەوەی کارێکی رابردوو. *(کارێکە و کردییەسی تازە وەرووییدا مەدەرۆ.)* [ف] بەیاد انداختن گذشته

وەرووی خۆ نەهێنان: خۆ شلوی نەکردن. *(هەر وەرووی خۆشی نەهێنا.)* [ف] بەروی خود نیاوردن

وەرهاتن: تێرۆهاتن و رامالین. *(لە حالێکدا، لە سەرەوە لە لووتکەکان، تۆف و زریان لە دەوەن و داران وەردێن/ لە بنەوە، لە دۆلەکان، گیای نەوخیزە و گۆپکە دەردێن «عەبدوولا پەشێو».)* [ف] تاراج

وەرەم: (+) دەردەباریکە، ئازارە باریکە. [ف] سل

وەرەمەکی: بەرمەمکان، مندالی شیرەخۆرە. [ف] بچە شیرخوارە

وەرێ هاتن: هاتنەرێ، تووش بوون، *(هەرکارێک بکەی وەرێت دێتەوە.)* [ف] دچار شدن

وەرێ: بەرە، لەی. [ف] گلیم

وەزگ دان: دیق کردن، *(ئەوکارەم بۆ جێبەجێ نەبێ وەزگ دەدەم.)* [ف] دق کردن

وەزگ کەوتن: زگپڕ بوون. *(ئیتر وەزگ کەوتووە هەموو ساڵێک منداڵێکی دەبێ.)* [ف] حاملە شدن

وەژنکار: تاوانبار، گوناحکار. [ف] گناهکار

وەژەن: گوناح، سووچ، پیازە، تاوان، باڵبەز. [ف] گناه

وەستا مستەفا: ☜ نەرمەبەدۆ

وەستەک: یەکسمێک کە زۆر ماندوو دەبێ و لە رۆیین دەکەوێ. [ف] اسب و الاغی کە زود خستە می‌شود

وەستەگ: ئەسپێک کە سواری ناشی و بێئەزموون گرتبێتی و تەمبەڵ و چەمووش بارهاتبێ. [ف] اسبی کە توسط سواری بی‌تجربە رام شدەباشد

وەسەر کردن:) بڕیتی لە قسە کردنی زۆر *(کە وەسەری کرد بڕینەوەی نییە.)* ؛) کردنە سەر *(ئاش چۆڵە گەنمەکەت بێنە وەسەری کە.)* [ف]) کنایە از وراجی زیاد؛) ریختن گندم در آسیاب

وەسەر کەوتن:) لە هەوراز چوونە سەر؛) دەوڵەمەند بوون، مامەڵە بەدەستەوە هاتن *(مام بایز لە مامەڵەکەیدا سەر کەوت.)* *هەڵبڕین و وەدواکەوت، (ئەمسەر ئەوسەری دێ وەسەری کەوت نەیگرتەوە.)*) وە دوا کەوتن [ف]) بالا رفتن از سربالایی؛) ثروتمند شدن.) دنبال کردن کسی.

وەشڵێ: وەشڵە، جوانکیلە، دەلال، شەپاڵ. [ف] زیبا

وەفد: کۆڕی نێردراو بۆ شوێنێک. *(کە وەفدی دەچێتە شوێنێ/ بۆ سەر گۆڕی سەربازی ون تاجەگولینەیەک دێنێ «عەبدوولا پەشێو».)* [ف] هیئت

وەفە: جۆرێ نەخۆشیی یەکسمە شەل دەبێ، باخە. [ف] مرضی کە اسب را لنگ می‌کند

وەکار خستن:) هەڵکردنی ماتۆر و دەزگا و ... ؛) کار کردن بە کەسێک، کار پێکردن. [ف])

روشن کردن؛) بەکار انداختن

وەکار کەفتن: ☜ وەکار کەوتن

وەکار کەوتن:) دەست کردن بە کار، دەست بەکار بوون؛) هەڵبوونی ماتۆڕ و ماشێن و ..[ف]) شروع کردن کار؛) روشن شدن موتور و ...

وەکار هاتن: بە کەڵک هاتن.[ف] بەدرد خوردن

وەکار هاوردن: وەکار هێنان، کەڵک لێوەگرتن.[ف] بەکار بردن

وەکار هێنان: ☜ وەکار هاوردن

وەگێڕ: کەسێک کە هەقایەت یا باسێک دەگێڕێتەوە.[ف] راوی

وەل: (+) زەلکاو، باتلاخ، زۆنگ.[ف] باتلاق

وەلاشم: پەرژ و بڵاو، شیکراوە، هنجراو.[ف] حلاجی شده و پراکنده

وەلحاسڵ: خۆلاسە، لەسەریەک.[ف] خلاصه

وەلیل: نەخۆش و کەلەلا، پەک کەوتوو.[ف] علیل

وەناوکەوتوو: بەساڵاچوو، گەڕاوە، بە تەمەن.[ف] سالخورده

وەنۆشک: قەزوان، قەسقەوان.[ف] چاتلانقوش

وەنەن: پردی بزۆک، پردی بە دار و تەناف ساز کراو.[ف] پل متحرک

وەور: بەفر، ویەر.[ف] برف

وەیشت: تەوژم، گوشار، جەخت.[ف] فشار

وەیەکا چوون:) تێکپەڕین، لە یەکتر هەڵچەقین، تێکڕاچوون؛) تێک هەڵچوون، شەڕ کردن لەگەڵ یەکتری.[ف]) درهم فرورفتن؛) گلاویز شدن

وێرە درێژ: چەنە درێژ، زۆربڵێ، چەنەوەر، دەمەوەر، چەنەوێرغە.[ف] وراج

ویزرک: ئەسپەندەر، ئەسپەننەر.[ف] اسپند

ویزەنگ:) ئاوزەنگی، ڕکێف، زەنگۆ؛) وەنەوز، وێژنگ، خەونووچکە؛) پەلاماری پەنامەکی، هەڵمەت بردن بەدزییەوە *(خۆیان مات کرد و لەپڕ ویزنگیان دان.)* [ف]) رکاب زین؛) چرت زدن؛) عملیات سری

ویژامە: پەخشان.[ف] نثر

ویژن: بێژنگ.[ف] غربال

ویشکاو هاتن: (+)) چۆرە لێبڕان، *(کانییەکە وشکاوی هات.)* ؛) بریتی لە پیاوێک کە تۆماوی نەمابێ، لە پیاوەتی کەوتوو. *(برا من تازە ژنم بۆچییە وشکاوم هاتووە.)* [ف]) خشکیدن چشمه و استخر و ... ؛) کنایه از عقیم شدن مرد.

ویشکە سوێ: زەویی وشک و بێئاو و قەڵشت قەڵشت.[ف] زمین خشک و ترکخورده

ویشکەپەڕ: ڕەحەت بوون بە خۆ پێوەنان و دەستبازی.[ف] انزال به وسیلەی دستبازی

وێفر: بەرەڵلا، بەرهەڵدا. *(ئەسپەکەی وێفری نێو وێنجەکە کرد.)* [ف] رها

ویلغار: وێرغە، جۆری ڕەوتی ولاغی سواری.[ف] نوعی دویدن اسب

وێنجە خەشە: خەشە وێنجە، جۆرێک وێنجەیە گوڵی پەمەیی دەر دەکا ماڵات بای پێ ناکا.[ف] نوعی یونجه

وێنجە ڕەشە: باشترین وێنجە کە ماڵات بە تەڕی و بە وشکی چاکی دەخوا، گەلاکەی سێ پەڕەیە و ساڵی سێ بەری دەدوورنەوە.[ف]

نوعی یونجە

وێنجە ڕەشە: ڕەشە وێنجە، جۆرێک وێنجەیە وەرزێران زۆری دادەچێنن.ف نوعی یونجە

وێنجە کێویلە: وێنجەی خۆڕسک کە لە کێو و شاخ دەڕوێ.ف یونجە کوهی

وێنجە مارانە: گیایەکە لە وێنجە بەرزترە گەڵاکەی وەک وێنجە دەچێ، ساقەتی ئەستوورترە و گوڵێکی زەرد دەر دەکا.ف اسم گیاهی است شبیە یونجە

وینگە: دەنگی خولانەوەی مەرزەق، دەنگی هاویشتنی بەرد.ف صدای چرخش سنگ در هوا

وێول: دارێکی جەنگەڵییە بەری نییە.ف یک درخت بی‌ثمر جنگلی

ویەر: بەفر، وەور.ف برف

ویەراو: بەفراو.ف برفآب

ماتنە کلکان:) پاشگەز بوونەوە، پەژیوان بوونەوە. *(ئیتر ماتوومە کلکان قەت کاری وا ناکەم.)* ؛) کۆتایی، ئاخر. *(کارەکەمان ماتۆتە کلکان ئیتر خەمم نییە.)* [ف]) پشیمان شدن؛) به پایان رسیدن

ماتنەکەوان: ڕێک کەوتن و سازان، سازگاری. *(مێندە نابار و خیشەسەرە بە هیچ کلۆجێ نایەتە کەوان.)* ، *(ئەگەر مەیلت لە سەرمە بەڕاستی وەرە کەوان/ دەنا بەو نەحلەتەی بی کە خودا کردی لە شەیتان «گۆرانی».)* [ف] سازش

ماچەر: ☜ ئاچەر

ماچەرفەڕانسە:) ئاچەرفەڕانسە، ئامرازێکی کردنەوە و بەستنەوەی پێچ و مۆرەیە، بە ڕەزمە توند و شل دەکرێتەوە. گەورە و چکۆلە دەکرێتەوە و بۆ هەموو پێچێک دەبێ؛) بریتی لە کەسێک کە هەموو کارێک دەزانێ. [ف]) آچارفرانسه؛) کنایه از کسی که همه کار بلد است

هارووژان: وروروژان، توورە بوونی بە کۆمەڵ. [ف] به هیجان آمدن گروهی

هارووژانـدن:) تـوورە کـردن و شـڵەژانـدنی خەڵک. *(ببێدەنگ دانیشتوون مەیان هارووژێنە.)* ؛) وروروژانـدنی زەرگـەتـە و ژنگـەسـوورە کـە تێکدەهاڵێن و هێرش دەبەن. [ف]) بەهـم زدن مردم؛) برانگیختن زنبور

هارووژاو: وروروژاو، توورە کراو. [ف] به هیجان آمده

هارەکڕ: دەستاڕ، بەردی دانەوێڵە لێ کردن. [ف] دستاس

هاسکە هاسک: هەناسە سوار بوونی دوای هەڵاتن، هانکە هانک. [ف] نفس نفس زدن بعد از دویدن

هاشاول: شاتاول، پەلامار، شاڵاو. [ف] حمله

هاشە و پاشە: خەونی تێکە و لێکە و ترسناک،

خەوی ناخۆش. *(خەونێکی ماشە و پاشەم دی.)* ف کابوس

هاڤەن: ئامانج، ئاوات. ف هدف

هاڤی: خوناوە، ئاوی بارانە لەسەر گەڵا و گوڵ. ف قطره باران روی برگ

هاکەزایی: هەوەنتە، گۆترە، کویزەرکوت. ف کنایه از کار نسنجیده

هاڵ: (+) تەپک، تەپی لم، تەپکی ڕمل. ف تپەی شنی

هاڵۆزکان: ئاڵۆزان، تێکهاڵان، ئاڵۆسکان. ف سردرگم شدن

هاڵۆزکاو: ئاڵۆزاو، ئاڵۆسکاو، تێکهاڵاو، ئاڵۆزکاو. ف سردرگم

هاڵۆسکان: ☜ هاڵۆزکان

هاڵۆسکاو: ☜ هاڵۆزکاو

هاماج: نێوان، مەودا، مەعبەین. ف میان

هانا و بانا: دیار و شاراوە، ئاشکرا و بزر. ف نهان و آشکار

هانە: (+) ئەنگیزە، دنەی ناوەکیی مرۆڤ. ف انگیزه

هانە ڕەنگینە: کۆلکەزێرینە، کەسکاسۆر، پەلکەڕەنگینە ف رنگین کمان.

هاوان: شەونم، ئاونگ، خوناو. ف شبنم

هاوپرسەکێ: وتوویژ لەگەڵ دوو کەس، پرسیار کردن لە دوو کەس. ف مصاحبه با دو نفر

هاوپەرە: هاوبەرە، دوو کەس کە لە بەرێک بن. ف همجوار

هاوکێشە کردن: سەنگ و سووک کردنی دوو شت. هەڵسەنگاندن. ف معادله

هاوکێشە: دوو کەس کە گرفتارییەکیان هەبێ. *(هەر دووکمان هاوکێشەین.)* ف دو نفر که یک گرفتاری داشته باشند

هاومێژ: هاوچاخ، هاوچەرخ. ف هم‌عصر

هاونشین: هاودەم، هامدەم. *(شەوانە هاونشینی جام و بادەم/ بە بادە با پەژارە و خەم بە بادەم/ کە دەستی ڕۆژگار بایدا سەری من/ سەری شووشەی شەراب وا چاکە بادەم «هێمن».)* ف مونس، همدم

هاووەوو: هاوبووک، دوو بووکی ماڵێک کە خوشک بن. ف دوو خواهر که عروس یک خانواده باشند

هاووەوی: هەوێ، دووژنی پیاوێک. ف هوو

هایلۆک: کیفۆک، پیفۆک، پیفەڵۆک. ف گیاهی است با پیازەچەی خوردنی

هرنگ: وزە، تاقەت، توانا، هێز. ف رمق و توان

هروو: خوو، خدە، عادەت. ف عادت

هریشت: هێرش، پەلامار، شالاو، هەڵمەت. *(وەیەک هەریشت دەوری شارەکە کردن.)* ف حمله

هلیت: گیایەکە لەنێو گەرمەشانیدا دەڕوێ ئەگەر حەیوان بیخوا پێی دەمرێ، گاگلێنە. ف نام گیاهی است سمی که هر حیوانی بخورد می‌میرد

هۆپدانەوە: بادانەوە، گەڕانەوە، وەرسووڕان. ف برگشتن

هوتاف: تریفەی مانگ، شۆقی مانگ. ف مهتاب

هۆڕاندن: دەنگی ڕەشەوڵاخ. *(مانگاکان دەستیان

کرد به مۆڕاندن.) [ف] صدای گاو

هۆڕژن: دەنگی گریان، شەپۆر، *(لە هۆڕژنی گریانی دا.)* [ف] صدای بلند گریه

هۆرمزە: ورمزە، گوزروان.[ف] گل گاوزبان

هورمیس: فرمێسک، رۆندک، ئەسرین، هێسر، ئەسر، ئەشک.[ف] سرشک

هوروورژم هێنان: وروورژم هێنان، بە پۆل هەلاتنە سەر شتێک. *(منال هوروورژمیان هێنا بۆ سەر سفرەکە.)* [ف] هجوم آوردن

هۆرە گورگی: گورگەزێ، باران و خۆرەتاو پێکەوە.[ف] باریدن باران به هنگام آفتاب

هۆڕە: دەنگی ڕەشەولاخ. *(مانگا زەرد هەر هۆڕەی دێ.)* [ف] صدای گاو

هورەبەلە: ورەبەلەک، گیایەکی تاڵە لە مێکووک دەچێ بەلام ئەم ڕەنگی سپی‌واشە.[ف] نام گیاهی تلخ

هورەبەلەک: ☜ هورەبەلە

هورەتۆو: خۆرەتاو، بەرڕۆژ، دژی نسێ.[ف] آفتاب‌گیر

هۆزی:) گای‌دەبە، گای یەختە نەکراو. *(وەک هۆزی ملی هەلدێنێ و دەکەوێتە نێو کاران.)* :) بریتی لە پیاوی ڕووهەلماڵدراو و تۆلاز کە دایمە بەدوای ژنانەوەیە.[ف]) گاو اخته نشده؛) مرد هیز و بی‌شرم

هۆکەل: بلیمەت، هەلکەوتە.[ف] نابغه

هۆگان: (+) ئەو شوێنەی کە کایەکان یان تەراکتور دەگەڕێتەوە سەر خەت، ئەمسەر و ئەوسەری کووز، شوێنی هۆدانەوە لە جووتدا. [ف] محل دوباره برگشتن در شخم زدن

هۆلاسەری: ناوی کایەیەکی منداڵانەیە.[ف] نام یک بازی کودکان

هۆلێن: گۆلێن، تۆپێن، گەمەی بە تۆپ، یاریی تۆپی پێ.[ف] فوتبال

هۆمەن: هێرش، هەلمەت، پەلامار، شالاو.[ف] یورش، حمله

هوور: (+) بیر، فکر، خەیاڵ. *(هووری کەس و کاری خۆەی کێک.)* [ف] یاد

هوورنفیس: مەرەکەب، جەوهەر.[ف] دوات

هوورنفیسدان: جەوهەردان.[ف] شیشه دوات

هووروووش: گەنمی بە دەستاڕ لێ‌کراو بۆ ساوەر.[ف] گندم خرد شده برای آش حلیم

هووسەمل: پیازە خووگانە، پیووازە خووگانە، گیایەکە بنەکەی وەک پیواز وایە.[ف] نام گیاهی است

هووشاندن: دەنگی مار کاتی توورە بوون. *(داری بە کونی مارەکەدا کرد هاتە دەری و دەستی کرد بە هووشاندن.)* [ف] صدای مار هنگامی که اذیت می‌شود

هووشە: دەنگی مار. *(مارەکە هەر هووشەی دەهات.)* [ف] صدای مار

هووفە: درۆی زل، زۆر گەورە نیشان دانی شتێک.[ف] اغراق

هووک: (+) شێت، دەلوو، لێوە، دین.[ف] دیوانه

هووکدار: ☜ هووکڵدار

هووکل: جندۆکە، ئەجندە، جنۆکە. *(هووکل خۆیان داگە نیشانی بۆیە هەوک بووکە.)* [ف] جن

هووکلدار: شێت، کەسێک کە جندۆکەی لەگەڵە. ف دیوانه، جن‌زده

هووکن: ☜ هووکدار

هووڵە: مڵە، جۆبڕەک. ف آبدزدک

هۆوی: مالۆس، مێچکە بەراز، بەرازی مێو. ف گراز ماده

هەباشە: مەکینەیەکە گەنم و جۆ لە کایەکەی جیا دەکاتەوە. ف خرمنکوب.

هەپلەگون: بێ‌مێشک، کەم‌ئاوەز، ئەقڵ‌سووک. ف ابله

هەپلی‌هەپۆ: بریتی لە مرۆی کاس و وڕ و تێنەگەیشتوو. ف کنایه از آدم بی‌اراده و نفهم

هەپوولک: ئاڵەکۆک، هەپلۆک، هەلاکۆک. ف گیاهی از تیره شنگ

هەتەل: تەڵە، داو. ف دام تله

هەچان گرتن: وچان دان، وچان گرتن. ف ایستادن برای خستگی درکردن

هەچان: وچان، حەسانەوە، ڕاوەستان. *(زۆر شەکەت بووین هەچانی بەین خاسە.)* ف ایستادن و خستگی درکردن

هەچی: (+) دەزوو، مکارە. ف نخ

هەدار هەدار: ناوی کایەیەکی منداڵانەیە. ف نام یک بازی کودکانه

هەڕاڵ: بەڕەڵڵا، خوێڕی و بێکارە. *(ڕاستە دەڵێن تیر و پڕی/ هەڕاڵیی پێوەیە و دڕی/ لاری بڕۆی تۆ هەڕاڵی/ دوچاری تەڵەی خەیاڵی. «ڕاوچی».)* ف بیکاره و بی‌بند و بار

هەردەپان: گۆڕەپان، مەیان. ف میدان

هەردیا: حەزیا، هەژدیها. ف اژدها

هەرزەدڕ: چەنەوەڕ، چەقەسرۆ، هەڵەوەڕ، زۆربڵێ. ف وراج

هەرشین: ڕووخان، ڕمان. ف فرو ریختن آوار

هەرمێ ڕەشە: جۆرێک هەرمێی دەنک گەورەی پاییزییە. ف نوعی گلابی

هەرمێ هەڵوا: جۆرێک هەرمێیە تێخوڵەکەی سەوزە کاتێک دەگا ناوەوەی قاوەیی دەبێ وەک هەڵوا. ف نوعی گلابی

هەرمێز: شێواز. ف اسلوب

هەرۆڵشە: کەروێشک، خەروی، هەروێشە. ف خرگوش

هەرۆنن: زەڕاندنی گوێدرێژ، دەنگی کەر، زەڕە. ف عرعر خر

هەرە: خشتی لە سەریەک هەڵچنداوی کوورەخانە، فەنەر. ف فنر آجر

هەرەژ: هار، نەخۆشیی سەگ. *(سەگەکە هەرەژ بووە.)* ف هاری

هەرەش: ☜ هەرەژ

هەرەمک: نەزۆک، نەزا، *(مخابن ئەو ژنە باشە هەرەمکە.)* ف نازا

هەرەمەکی: هەوەنتە، لە گۆترە خۆ پێدا کردن و بەپەلە چوونە پێشێ. *(هەروا هەرەمەکی درۆنە بەرەوە.)* ف الکی

هەرەنگ: هێز، وزە، قەوەت، ورە. *(هەرەنگ لە دلم نەما.)* ف توان، نا

هەری: (+) هەمیشە، دایمە، یەفا. ف همیشه

هەریل: جاو، خام، پارچەیەکە لە پەمۆ دەیتەنن.

ف پارچەی پنبەای.
هەریل ئاوا: گوندێک بووە لە هەورامان ئێستا نەماوە و دێیەکی دیکە بەناوی گۆشخان لە نزیکی دروست کراوە. ف نام روستایی ویران شده در اورامان
هەرین: ئەستێرە، هەسارە، ستێر. ف ستاره
هەزار و دوولایی: هەزار و یەکلایە، ماتووچۆی پێچەلاوپووچ، پێچپێچ ڕۆیشتن. *(هەلاتنەکەی زۆر سەیرە هەزار و دوولایی دەکا.)* ف دویدن بەطور زیگزاگ
هەزوێ: جاترە، نەعنای کێوی، هەزوە. ف آویشن
هەژەندەر: هەژێنەر، تەکان‌دەر، بزوێنەر. ف تکان‌دهنده
هەستە دەمار: ڕەگی ئەعساب. ف رگ اعصاب
هەستێرۆک: ئەستێرەی چکۆلە. ف ستاره کوچک
هەسوونە زێڕینە: کوڵکە زێرینە، پەلکە ڕەنگینە، کەسکاسۆر، هانەڕەنگینە. ف رنگین‌کمان
هەسیل: حەسیر، هەسیرە. ف بوریا
هەسیلبڕە: ملە، جۆبڕەک، ف آبدوزک
هەسینەزێڕینە: هەسوونەزێڕینە، کەسکاسۆر، کۆلکەزێڕینە. ف رنگین‌کمان
هەسیو: ئاوس، وەزگ کەوتن. ف باردار
هەشار کیشایش: ڕاکشان، تخێل بوون. ف دراز کشیدن
هەشت گوڵ: بە تەواوی گوڵ دانی گەنم. *(گەنمەکە جێی وایە گوڵی نەداوە، بەلام جێی وایە هەشت گوڵ بووە.)* ف تمام خوشه شدن گندم

هەشەنگ: ☜ هەرەنگ
هەشینۆک: کەوتوویی، گرانەتا، نۆبەتی، کەفتەیی. ف تب شدید
هەفاف: هێمن، لەسەرەخۆ، ئەهوەن، هێدی. ف آرام
هەفتووە: ئەفتاوە، لوولێنە. ف آفتابه
هەفەرە: ڕۆژ، خۆر، هەتاو. ف خورشید
هەفەک: ڕستە، دێڕ، خەت. *(نامەیەکا چار هەفەکی ژبۆ هەڤالا خو نڤیسی.)* ف خط
هەقدەس: ☜ هەقدەست
هەقدەست: کرێ، مزە، هەقدەس. ف کارمزد
هەقە پەڵە: پەڵە باران لە نێوەڕاست مانگی پایزدا. ف باران در آبان ماه
هەکل مەکل: ناوی یارییەکی منداڵانەیە بەدەوری یەکەوە دادەنیشن و لاقیان ڕادەکێشن و لاقیان تێکەڵ دەکەن بە نۆرە قامک لەسەر هەموو لاقەکان دادەنێن و وەک بژاردن دەڵێن *(مەکل مەکل، کلکافۆکن/ زەرد و سوور و شەمامۆکن/ مێخم کوتی مێخ هەڵبەزی/ تێکەی چەپم لەوەی گەزی.)* لەسەر لاقی هەرکەس شێعرەکە تەواو بێ نقورچکێکی توندی لێ‌دەگرێ و دەبێ ئەو لاقەی هەڵکێشێتەوە. ف اسم یک بازی کودکانه
هەگلە: گابەرد، بەردی زل. ف سنگ بزرگ
هەگەر: (+) هۆ، بنۆس، ئەگەر، عیللەت. ف سبب
هەڵئاوساو: هەڵماساو، پەنەماو، هەڵماسیو. ف آماسیده
هەڵاتنەوە: شکانی دەسکی گۆزە و کتری و

کیتەڵە و ... *(دەسکی کترییەکە هەلاتوتەوە.)* [ف] شکستن دستەی کتری و کوزه و ...

هەلاژان: هەلاژیان، راکشان، رازان، تخیل بوون، رەهیل بوون، درێژ بوون.[ف] دراز کشیدن

هەلالەبرایمە: هەلالەبەرمە، شلێرە.[ف] لالە واژگون

هەلالەپرژێ: هەلالەپرژاندنی گوڵ.[ف] گردافشانی گل

هەلامات: هەڵمەت، هومەن، هێرش. *(هەلامات بردن و قوڵبەس کردنیان.)* [ف] حمله

هەلاویل: جانەوەرێکە وەک سمورە دەچێ کلکی وەک کەوچک وایە، کاتێک هەست بە مەترسی دەکا و دوژمن لێی نزیک دەبێتەوە مێز دەکاتە کلکییەوە و فڕێی دەدا. لە هەرکەس کەوێ دەیکوژێ ڕەنگە ژەهری هەلاهەل و هەلاهیل و هەلایل هەر ئەوە بێ.[ف] نام جانوری سمی است

هەڵبرداپڕ: هەڵبرهەڵبر، هەڵبڕین و ماندوو کردن و لێک هەلاواردن، ڕەپێ کەوتن و هەڵسووڕاندن. *(هەڵبرداپڕیان بە جاشەکان خستبوو.)* [ف] دنبال کردن و خسته کردن و از هم جدا کردن

هەڵبرینەوە: تیژ کردنەوەی ددانی مشار. *(مشارەکە کوڵ بووە بیبە بۆ وەستا با بۆمان هەڵبرێتەوە.)* [ف] دوباره تیز کردن دندانەی اره

هەڵبەجووز: ناوی یارییەکی منداڵانەیە بە حەلوا کردن دەڕون.[ف] نام بازی کودکان

هەڵپرووقان: هەڵپرووکان، ژاکان و هەڵوەرین. [ف] پژمردن

هەڵپرووقاو: ژاکاو، هەڵپرووکاو.[ف] پژمرده

هەڵپزان: با کردن و ماسین. زگ هەستان. *(هەر دەخۆن و هەڵدەپزین.)* [ف] باد کردن

هەڵپلان: تێکوەردان، ئاوێتە کردن.[ف] آمیخته کردن

هەڵترۆپاندن: تۆپاندن.[ف] کشتن حیوان حرام گوشت

هەڵترۆپاو: تۆپیو، تۆپاو.[ف] مردن حیوان حرام گوشت

هەڵترۆپین: تۆپین، تۆپان، مردنی گیانلەبەری حەرام گوشت.[ف] مردن خیوان حرام گوشت

هەڵتۆزانەوە: کزانەوە، چووزانەوەی برین.[ف] سوزش زخم

هەڵچۆڕ: لاراو، دژاو، زەوییەک کە ئاو ڕاناگرێ و کاتێک ئاوی لێ ئاژین دەکەن، دردڕ دەبێ و ئاوەکە هەڵنامژێ.[ف] زمینی کە ناهموار است و آب نمی‌خورد

هەڵچوو پاچوو: ناڕێک و بێ‌سەرەوبەرە. *(هەڵچوو پاچوو کارەکە کردی.)* [ف] بی نظمی در کار

هەڵخوشان: ☜ هەڵخوشین

هەڵخوشین: داماڵکان، داماڵدران، *(هەرچی بەنەکەی تێ‌دەهاڵینم هەر هەڵدەخوشێ.)* [ف] سر خوردن نخ روی چوب

هەڵخە: (+) جۆرێک هەڵپەڕکێی کوردییە هەر لە جێوە هەڵدەخەنەوە.[ف] نوعی رقص کردی

هەڵزەپەتان: هەڵزیپان، پەنەمین، با کردن، ماسین.[ف] آماسیدن

هەڵزەقانەوە: هەڵزەقینەوە، هەڵپەزینەوە لە ترس و لە نەکاو. ف یکه خوردن

هەڵژڤین: داچڵەکین، داترووسکان، ڕاچەنین. ف یکه خوردن

هەڵژینین: تێ‌هەڵکێشان. *(قەندەکەی لە چایی هەڵدەژینی.)* ف آب کشیدن

هەڵسڵەماندنەوە: سڵەماندنەوە، ڕەو پێ‌کردن. ف رم دادن

هەڵسڵەمینەوە: سڵەمینەوە، ڕەو کردن. ف رم کردن

هەڵسووکەوت: هەستان و دانیشتن. *(لەگەڵ چاک و خراپ هەڵسووکەوت دەکا.)* ف نشست و برخاست

هەڵک: هەناسە، پشوو. (هەلکی بریا.) ف نفس

هەڵک بریان: هەناسە لێ‌بڕان، بریتی لە ماندوو بوونی زۆر. ف از نفس افتادن

هەڵکردنەوە:) هەڵوێزانن، ماشەرە بەن هەڵکرنەوە و کردنی بە گولولە. *(ئەو ماشەرە بەنەم بۆ هەڵکەوە.)* ؛) دیسان هەڵکردنەوەی چرا و ... *(چراکە هەڵکەوە تاریکە.)* ف) گلوله کردن نخ؛) دوباره روشن کردن چراغ و ...

هەڵلاجۆ: جۆلانێ، هەڵۆرتک، دیلانێ، دنگلاف. ف تاب

هەڵم: تاقەت، توانا، زیاتر بۆ تاژی دەگوترێ. *(تاژییەکەمان لە ڕاودا زۆر بە هەڵمە.)* ف رمق، توانایی

هەڵمەقووت:) قووت‌دانی خۆراک بە گەرمی، حەپەنۆش. *(نەیهێشت سارد بێتەوە و هەر بە گەرمی هەڵمەقووتی کرد.)* ؛) کنایە لە خواردنی شتی حەرام بە ئاسانی. *(حەرام و حەڵاڵ نازانی وەک گەزۆ و مازوو هەڵمەقووتی کرد.)* ف هورت کشیدن غذای گرم باعجله؛) خوردن مال حرام بدون مهابا

هەڵوارتە: هەڵبژێردراو، هەڵبژاردە. ف استثناء

هەڵۆک: لانکە، بێشکە. ف گهواره

هەڵۆلگ: ☜ هەڵۆک

هەڵومەرج: بارودۆخ. ف موقعیت

هەڵون: هەڵووکین، حەڵلو، چۆحەڵین. ف الکدولک

هەڵەپرووکێ: پەلە و عەجەلە لە کاردا. *(کارەکەیان بە هەڵەپرووکێ تەواو کرد.)* ف عجله کردن در کار

هەڵەپلە: پەلە و عەجەلە، لەز، تالووکە. *(وە هەڵەپلە لەولاوە هاتەوە.)* ف عجله

هەڵەکە سەما: (+) سەما کردن و شادی و هەڵبەزدابەز لە خۆشیانا. *(لە خۆشیانا کەوتبوونە هەڵەکە سەما.)* ف رقص و پایکوبی و شادی

هەڵێک مەڵێک: هیچ و پووچ، سووکوچرووک، سەڵیتەی بەرەڵڵا و بەدەست هەمووکەسەوە. *(پیرێژنەکەی مەڵێک مەڵێک / هەر دوو لینگانت دەگرم پێک / هەر دوو کونانت دەکەم بە یێک / میری بەبە سەلامەڵێک «عەلی بەردەشانی».)* ف روسپی هرجایی

هەڵەوپەڵە: هەڵە و چەوتی لە نووسین و کاردا *(پێم خۆشە هەڵەوپەڵەم بۆ ڕاست کەنەوە).* ف غلط، اشتباه

هەماس: لەسەرەخۆ، هێمن، هێدی.[ف] آرام

هەمبیەر: شەریک.[ف] شریک

هەمتەر: هەمتی، دیسان، هەمیسان، سەرلەنوێ. [ف] دوباره

هەمدا: هاوتەمەن، هاوساڵ.[ف] همسال

هەمدەس: هەرەوەز، کار کردنی چەند کەس پێکەوە بۆ تەواو کردنی کارێک. *(چوار ماڵین دەبینە هەمدەس و دروێنەی هەر چوار ماڵەکە تەواو دەکەین.)* [ف] همکاری کردن چند کس برای زود پایان دادن کارها

هەمریش: ئاوەڵزاوا، هاوزاوا.[ف] باجناق

هەمزاغایی: ناوی تیرەیەک لە هۆزی مامەش.[ف] نام طایفه‌ای از ایل مامش

هەمکوڕ: دەستەبرا، هەڤاڵ، ڕەفیق، هاوڕێ.[ف] دوست، رفیق

هەمل: فەرز، گریمان، دانان بە گومان. *(وا هەمل کەین هەر نەبووکە.)* [ف] فرضیه

هەمن: قەمتەرە، پەتێکە ڕەشماڵی لە چوار لاوە پێ قایم دەکرێ. *(سەری هەمنەکان بەو هەیانەوە ببەستە.)* [ف] طناب چادر و خیمه

هەمەکی: گشتی.[ف] کلی

هەنارۆک: نارنجەک، قۆمبەلە.[ف] نارنجک

هەنارەس: بە هاناوە چوون، فریارەس، فریای کەسێک کەوتن.[ف] فریادرس

هەناسە کوڕێ: هەناسەبڕکێ، هاسکە هاسک.[ف] نفس‌تنگی

هەناسەڕەش: بەغیل، نەفس‌پیس، حەسوود، چاوپیس.[ف] حسود، بدنفوس

هەنتن: کوتان، دەرزی وەشاندن.[ف] تزریق کردن

هەنجراو: شیکراوە، ڕیشاڵ ڕیشاڵ کراو.[ف] پارچه ریش ریش شده

هەندەر: (+)) حاند، حاست، پەنا) هەنتەش، حوزوور *(نەهەنراوە دەسی شیعرم لە هەندەرتا گڵەی ناوی/ سروشتی شاعیری وایە دەبێ هەستی نەهەنرابێ «راوچی»)* .[ف]) در برابر، نزدیک) حضور

هەندەران: (+) دەرەتان، ڕێی دەرباز بوون لە سەختی و خەفەت. *(لە تاوانا هەندەرانی نەبوو.)* حەجمان، ئارا و قارا.[ف] طاقت، راه گریز

هەندەکی: لانی‌کەم.[ف] جزئی

هەنران: هەدادان، سرەوتن، *(نەهەنراوە دەسی شیعرم لە هەندەرتا گڵەی ناوی/ سروشتی شاعیری وایە دەبێ دەستی نەهەنرا بێ. «راوچی».)* [ف] آرام گرفتن

هەنگژان:) تێهاڵان، تێوررووکان؛) هارووژان، وروژان. *(مناڵەیل لە مەیانەکە هەنگژان.)* ؛[ف]) دور چیزی گرفتن.) به هیجان آمدن

هەنگە ڕەشە: جۆرێک هەنگی باریک و درێژە ڕەنگی ڕەشە، شەمەتریکە.[ف] زنبورسیاه

هەنگەژاڵە: (+) زەرگەتە، زەردەواڵە.[ف] موسه

هەنگەمە: هەرا و هۆریا، زەنازەنا، هەڵلاوبگر. *(بوو بە هەنگەمەیەک سەگ ساحەبی خۆی نەدەناسی.)* [ف] جنجال و سروصدا

هەنگیز: قەوە، هێز، وزە.[ف] نیرو

هەنگیزدان: قەوە لێدان، هێز لێدان. *(هەنگیزی*

قولیاندا و بەدوای خۆیاندا رایانکیشا.) ف قوت زدن

هەنوودان: تیف تیفەدان، ساف و سووف کردن. *(ریشی وا هەنوو داوە کیچ بووکسەواتی لیدەکا.)* ف کنایە از تراشیدن ریش و آرایش زیاد

هەنیهەنی: هەلاهەلا، داوەشاو. ف لە و از هم پاشیده

هەنییەکۆلە: شووتیی چکۆلە و بی ئاو، شووتیی دیمەکار. ف هندوانەی دیمی

هەواکیش: خەفەنگ، دەربیچە یان کولاوکەی چکۆلە لە مالدا بوئەوەی هەوای پیدا بیتە ژووری. ف هواکش

هەوالنیر: خەبەرنیر، کەسیک کە هەوال و خەبەر بۆ گوڤار و رۆژنامە و رادیو و تیڤی کۆ دەکاتەوە و بەریی دەکا. ف خبرنگار

هەورومێل: هەور و هەلا. ف ابری

هەوروساو: جوریک لەچکەی ژنانە *(شنەی با کاتی لەچکەی هەوروساوی لادەدا، دەرژی/ لە تاسەی هەلمژینی بۆی وەنەوشەی پەرچەمی ئەشکم «ئەمین گەردیگلانی»)*. ف روسری ابروباد

هەورین: برینگ، مەقەستی مەڕ برینەوە. ف دوکارد

هەوکە: هەنووکە، نهۆ، هیشتا. ف هنوز

هەوەجە: حەوجە، نیاز، ئاتاج، حەوج، ف احتیاج

هەوەنتە: (+) بەلاش، خۆرایی، مفتە. ف مفت، رایگان

هەوەنتەخۆر: مفتەخۆر. ف مفتخور

هەوهەوە: ناوی مەلیکە. *(هاتەوە، هاتەوە، تەیرەکەی لە گەرمینی، بەو تەیرەم دەلین هەوهەوە/ تیژبالی خۆی لیکدەداوە/ نیشت لە مەزراکەی یەکشەوە/ باز و پۆر پۆلیان بەستووە/ سەر سەوزیکیان پیشرەوە «فولکلور».)* ف نام پرندەای است

هەویز: هاودەنگ، هاوال، هاودەم. ف مونس، همدم

هەویق: حەویق، تەشق، پەرپەرۆچکە، بەرزایی ئاسمان. ف اوج

هەویل: لەبەرچاو، لەبەردەست. *(دەستم گیرابوو بە کاردوە، کەسیش لە هەویلدا نەبوو بینیرم بە دواتدا.)* ف دسترسی

هەوینی نۆ مەنجەل شیر: بریتی لە زورزان و فیلەباز، کەسیک کە ناتوانی سەر لە کاری دەرهینی. ف کنایە از آدم مرموز

هەیشت: کەلەگا، سەربزیو، یاخی، شەقی. *(میندە دانە دەمیەو هەیشت بووکە.)* ف یاغی

هەیقی: (+) حەزیا، هەژدیها، هەردیا. ف اژدها

هەیکەل: ناوی خەریتەیەکی فەرشە. ف نام نقشەی قالی است

هەیە: (+) سینگی دارینی خیوەت، سینگی رەشمال. *(خیوەتیکیان هەلداوە چل هەیەی بۆ داکوتراوە.)* ف میخ چوبی

هیال هیال: دەربەدەر، ئاوارە، ئاراکیل، ویلویل. ف سرگردان

هیدم گرتن: سەرسام بوون، حەپەسان، واق ورمان. *(چاوی بەو دیمەنە کەوت هەتا ماودیەک*

میدم کرتی.) [ف] متحیر شدن

هیرز: فریزوو، فرووزوو، فرس، گیایەکی هەرزەیە ریشەکەی زور دریژە و لەنێو بیستان و وینجە و ... دا دەڕوی و وشکی دەکا.[ف] گیاه هرز

هیرەق و نیلە: یەرەق و نیلە، هیلە قوونیرە.[ف] خیش و یوغ

هیزار: شتێکی دەست درووی وەک کوچکە و لەچکەیە ژنان لە ملی دەکەن، زیاتر لەنێو عەشیرەتی مەنکور بو جوانی لە ملی دەکەن. *سەیری کوردستانی چول کەم، یا تەسی کوریستانی دل/ داخی دووریی تو بچێژم، یا خەمی هیزار لە مل؟ «هیدی».)* [ف] نوعی لچک دستباف

هیستوک: داگیر کراو، زەوت کراو، دەست بەسەردا گیراو. *(ئیرلەند لەلایەن بریتانیاوە هیستوک کرابوو.)* [ف] مستعمره

هیسی: ئاسو، سوی، سو.[ف] افق

هیشخان: پەسیو، خەلوەتی، کولین.[ف] پستو

هیشک بوون:) لەبەر ترس جوولە لێبڕان، *(لە هیوەتا لەجای خودم هیشک بیم.)* ؛) وشک هەلکەران، ژاکان.[ف]) از ترس خشک زدن؛) خشکیدن

هیشک و برینگ: وشک و برینگ، تەواو وشک. [ف] تمام خشک

هیشکە:) بریتی لە ئاژەلێک کە نەزابێت و شیر بدا، ویشکە، کونەدو؛) پارەی خەوتوو لە مالدا، *(چەندەت هیشکە لەو سندووقە ناوە.)* [ف]) حیوانی کە بچه نیاوردە، ولی شیر میدهد؛) پول نقد در خانه

هیشک هەلاتن:) وشک بوونی گیا و گژ و دار و گول. *(دارەکان لەخوڕا هیشک هەلاتن.)* ؛) کز بوون لەبەر خەم و کەسەر، لاواز بوون. *(هێندەی خەم خواردووە هیشک هەلاتووە.)* [ف]) پژمرده شدن؛) لاغر و نحیف شدن

هیشک هەلگەڕان: ویشک هەلاتن، ویشک بوونەوە، ☜ هیشک هەلاتن

هیشک هەلێنان:) وشک کردن؛) خەمبار کردنی کەسێک و لاواز بوونی بەو هویەوە. *(هێندەی خەم پێداوە هیشکی هەلیناوە.)* [ف]) خشکاندن؛) اندوهگین کردن کسی

هیشکاتی: وشکانی، ئیشکانی.[ف] خشکی

هیشکارۆ: بیابانی بێ ئاو، بیروون.[ف] کویر

هیشکاو: وشکاو، ئیشکاو. *(جوگەکە هیشکاوی هات.)* [ف] خشکیدن

هیشکاوز: تووی بە وشکییەوە کراو بەهیوای باران، خەفتان.[ف] کاشتن قبل از باران

هیشکاوس: ☜ هیشکاوز

هیشکەبار: میوەی وشک و کراو وەک گویز و بادام و قەیسییە وشکە و میوژ و کشمیش و ... [ف] خشکبار

هیشکە بەرد: وشکەچن، وشکە کەلەک، دیواری بە بەرد هەلچندراوی بێ قوڕ.[ف] دیوار سنگی.

هیشکە بیر: وشکە بیر، چالاوێک کە تەنیا بەهاران ئاوی تێدایە و زوو وشک دەکات.[ف] چاهی که تنها در فصل بهار آب دارد

هیشکە بیرۆ: وشکە بیرۆ، نەخوشییەکی پیستە

به توقەن وشک دەبێ و توێخ هەڵدەدا.[ف] قارچ پوستی

هیشکه پلاو: برنجی که ڕۆنی تێنەکرابێ، چلاو.[ف] چلو

هیشکەچن: ☜ هیشکه بەرد

هیشکه خڕ: ☜ هیشکه شیو

هیشکه داوه ت: هەڵپەڕکێ که ژنی تێدا نەبێ، هەڵپەڕکێی بێ دۆ.[ف] رقص گروهی مردانه

هیشکه دۆ: ☜ ویشکه دۆ

هیشکەڕن:) ڕنینەوەی موو له کەوڵی ئاژەڵ بێئەوەی هەلاڵی لێدرابێ؛) گاڵتەجاڕی و گەمەی تەنافباز.[ف]) چیدن کرک از پوست حیوان؛) دلقکبازی و سیرک

هیشکەڕۆ:) یەکسمی فیرە ڕەوت نەکراو، یەکسمی نەگیراو. *(جوانووەکەیان هیشکەڕۆیه هێشتا نەگیراوه.)* ؛) چۆمێک که هاوینان وشک دەکا.[ف]) کرەی تعلیم ندیده؛) رودخانەای که در تابستان میخشکد

هیشکەڕێ: ڕێگای هەڵەموت و سەخت و بەردەلان. راه سنگلاخ و ناهموار

هیشکه ساڵ: ساڵی کەم باران، وشکەساڵ.[ف] خشک سال

هیشکەسۆ: ویشکەسوێ، زەویی قەڵشت قەڵشت و تینوو.[ف] زمین خشک ترکخورده.

هیشکه سۆفی: خودا خوازی هیچ نەزان. وشکه سۆفی.[ف] زاهد ابله

هیشکه سەرما: سەرمای سەختی بێ بەفر و باران.[ف] سرمای شدید بدون بارش

هیشکه شیو: دۆڵ و شیوی بێ ئاو، ویشکه شیو، ویشکه خڕ.[ف] دەری بی آب

هیشکه کەڵەک: ☜ هیشکەچن

هیشکەڵ: چڕ و چیلکه، لق و چڵی وشک بۆ سووتاندن، ئاوردوو، هێزنگ، ئێزنگ.[ف] هیزم، هیمه

هیشکەمز: کرێی نەغد بۆ کرێکار و ڕەنجبەر و شوان بێئەوەی نان و خۆراکی پێبدرێ. *(به هیشکەمز شوانی گرتووه ژەمەکان دەچێتەوه ماڵی خۆی.)* [ف] کارگر یا چوپانی که تنها مزد خود را میگیرد و در خانه خود غذا میخورد

هیشکه وەرد: هیشکاوز، هیشکاوس، وشکه وەرد، وشکه کەند، ویشکه کێڵ، خەفتان.[ف] کاشتن قبل از باران

هیشکه هەڵوا: ☜ ویشکه هەڵوا

هێڤرزه: قەرەباڵغ، پڕایی خەڵک و هەرا هەرا. قەرەبارغ.[ف] جنجال و هیاهو

هێقه: یەخه، یێخه، پیسیر.[ف] یقه.

هێلانه له چاودا کردن: لەبەرچاو لانەچوون و زۆر بۆ هێنان، بریتی له مزاحیم بوونی زۆر. *(ئەو مەتیوه بەینێکه هێلانەی له چاودا کردووین.)* [ف] کنایه از مزاحمت زیاد

هێلکۆکه: تووی ژن.[ف] تخمک زن

هێلکه دۆڕین: مریشکێک که له کولانەکەی خۆیدا هێلکه ناکا و لەملا و ئەولا هێلکەکەی دەکا و خاوەنەکەی نایبینێتەوه.[ف] مرغی که در لانەی خود تخم نمیگذارد

هێلکه گون: ☜ یەلکه گون

هیلکەکەر: ڕیاییباز، ماستاوکەر، تەشیڕێس.[ف] متملق

هێلوون: (+) قوولکەی چاو.[ف] حدقه

هێلوین: هێلوون، هێلانە.[ف] آشیان

هێلە: (+) نێلە، کڵپەی ئاور.[ف] زبانەی آتش

هێلەت: حیلە، فێڵ، دەهۆ.[ف] حیلە، مکر

هێلەتباز: فێڵەباز، تەلەکەباز.[ف] حیلەگر

هێلەک: پەستەک، جلیسقە.[ف] جلیقە

هێلەکە: پەستەک، فەرەنجی، هێلەگ.[ف] جلیقە نمدی

هێلی کەمەری: کەمەربەندی ناوەڕاستی گۆی زەوی.[ف] خط استوا

هێلێنک: هێلانە، لانە.[ف] آشیان

هێلینگە: داشقە، عارەبانە.[ف] گاری

هێمن: (+) نێوان، مەودا، بەین.[ف] میان، فاصلە

هێنان: بۆ نرخ دەگوترێ، شیان، ژیان. *(ئەو ماشینە چەند ملوێن دەهێنێ.)* ، *(ئەو ماشینە چەند ملوێن دەژێ.)* [ف] ارزش

هیوا بەخۆ: کەسێک کە بەخۆی دەنازێ و پێیوایە هەموو کارێکی لەدەست دێ.[ف] کسی کە بەخود می‌بالد

هیوابڕاو: ناهومێد بوو، ناهمێ. *(پەڕی زەردەی هومێدی ڕاپەڕ و هیوابڕاوم من/ مەلی ئەستو شکاوی جێ شکارم یا ڕەسوولەڵلا «ڕاوچی».)* [ف] نومید

هیوابڕین: (+) ناهۆمێد کردن.[ف] نومید کردن

هێوران: دامەزران، سرەوتن، ئۆقرە گرتن. *(ئەوەندە بزۆزن لە هیچ کوێیەک نامێورێن.)* [ف] آرام گرفتن

هێورزە:) دەم ویشک بوون لەبەر تینوێتیی زۆر، سیوشکە. *(خەریکم لە تینووانا هێورزە دەبم.)* ؛) قەرەباڵغ، حەشامەتی زۆر.[ف]) عطش؛) جمعیت زیاد

هێوەت: حەیبەت، سام، ترس.[ف] هیبت

یارسان: مەزهەبی ئەهلی هەق.[ف] مذهب اهل حق

یازوق: یازوخ، حەیف، مخابن.[ف] دریغ

یاکەند: یاقووت، بەردێکی بە نرخە.[ف] یاقوت

یانجووز: ☜ خۆشهەڵکێشە

یاندووز: گیایەکە لە تاڵوو دەچی.[ف] نام گیاهی است

یانیگر: سەگی دڕ، سەگێک کە پەلاماری مرۆڤ دەدا و گازی لێدەگری، بێگانەگر.[ف] سگ گازگیر

یاهی: ئاکام، کۆتایی.[ف] پایان

یونجە: هاریە، کەلووەسمە، کرمێکی سەوزە نۆک دەخوا.[ف] کرم آفت نخود

یەخانگیر: یەخەگیر، دەست بە یەخە. *(لەسەر پردەکە یەخانگیر بوون و بە کەس لێک نەدەبوونەوە.)* [ف] گریبانگیر

یەرخرمە: باقە، باغە، باوەشە گیای بەستراو.[ف] بسته گیاه

یەزنە: جێژن، جەژن.[ف] جشن

یەستر: ئێستر، هێستر، قانتر.[ف] قاطر

یەسقان: ئێسقان، یەسک، سوقان، پێشە، هەستی، هەستوو، ئێسک.[ف] استخوان

یەسیر: (+) سێوی، منداڵی دایک مردوو.[ف] بچە مادر مردە

یەشوو: هێشوو، زەنگەتە، بۆل، تلووتەک.[ف] خوشەی انگور

یەغنە: یەغنی، تایە گیا و گەنم، گیشە، قوری، قەلاتە.[ف] تودەی انباشتە شدەی علف و گندم درو شدە

یەڤا: هەمیشە، هەری، دایمە.[ف] همیشە

یەڤە: کات، وەخت.[ف] هنگام

یەڤەن: جوان، دەلال، بەدەو.[ف] زیبا

یەکاندەردوو: یەکەونەردوو، کتوپڕ، دەمودەست، لەرێوە.[ف] فوری

یەکانگیر: یەکدیگر، پێکەوە نووساو، تێکەل یەک بوون. *(لەو شوێنەی هەر دوو چۆمەکە یەکانگیر دەبن، ئەو جووتە پێکەوە یەکانگیر بوون.)* [ف] بەهم پیوستن

یەکدیگر: ☜ یەکانگیر

یەکڕوو بوونەوە: ددان سپی بوونەوە، شەرم و شکۆ و حورمەت لەنێواندا نەمان و شەڕە قسە کردن لەگەڵ یەکتر. *(تازە وا یەکڕوو بوونەوە شەرم لە یەکتر ناکەن.)* [ف] در میان نماندن احترام و دوستی

یەکرەویلکە: باریکەڵە، لەڕ و لاواز، داڵگۆشت، بەلە باریکە، *(پیاوێکی یەکرەویلکەیە لووتی بگری گیانی دەردەچێ.)* [ف] لاغر

یەکمل: سەرسەخت، کەللەڕەق، خیشەسەر. [ف] سرسخت، خیرەسر

یەکملی: کەللەڕەقی، سەرسەختی، خیشەسەری. [ف] خیرە سری، سرسختی

یەکەڵە گوان: پەز یان بزنێک کە تەنیا گوانێکی هەیە. [ف] بز یا گوسفندی کە یک پستان دارد

یەکەڵە گون: جوانەگایەک کە تەنیا هێلکە گونێکی هەیە. [ف] گاو نری کە یک خایە دارد

یەکەونەدوو: یەکەونەردوو، دەمودەست، خێرا، یەکاندەردوو. [ف] فوری

یەکەونەردوو: ☜ یەکاندەردوو

یەکیەتی: ناوی هەڵپەڕکێیەکی کوردییە. [ف] نام یک رقص کردی.

یەڵخی یەڵخی: وێڵوێڵ، هیال هیال، سەڵت و سپادە سووڕانەوە. [ف] یلە و سرگردان گشتن

یەلکە: هێلکە، هێک، خا. [ف] تخم پرندە

یەلکەکەر: مەرایی‌کەر، ریایی‌باز، تەشی‌ڕێس، ماستاوکەر. [ف] متملق

یەلکە گون: دوو خڕەکەی نێو گوندێنی نێرینە، خا. [ف] خایە

یەوەرە: داڵگۆشت، لەڕ، کز، ڕیوەڵە، لاواز. [ف] لاغر

ییختیار: بە ساڵاچوو، ئیختیار، زورهان، پیرەپیاو. *(حاجی پیاوێکی ییختیارە و زور بە ئەزموونە.)* [ف] سالخوردە، مسن

بەرهەمە بڵاوکراوەکانی نووسەر:

١. "**تاپۆی وەرزێکی سەوز**"، شیعر ١٩٩٧ تەوریز
٢. "**شەوەژانی ئەستێرەیەک**"، شیعر، ٢٠٠٠ تاران
٣. "**مەرگەخەون**"، شیعر، ٢٠٠٣ تاران
٤. "**دیسان لەو شەقامانەوە**"، چیرۆکی بیژەن نەجدی (وەرگێڕان) ٢٠٠٥ هەولێر
٥. "**تەپڵی ئاور**"، چیرۆکی بیانی (وەرگێڕان) ٢٠٠٥ هەولێر
٦."**جێگای بەتاڵی سلووچ**"، ڕۆمانی مەحموود دەوڵەت ئابادی (وەرگێڕان) ، ٢٠٠٦ هەولیر
٧. **خۆروڵاوڵاو** ، شیعری منداڵان ٢٠٠٦ بۆکان
٨. **یەکگرتن** ، چیرۆکی منداڵان « قودسی قازی نوور» (وەرگێڕان) ، ٢٠٠٦ هەولێر
٩. "**برایانی کارامازۆف**"، ڕۆمانی فیودۆر داستاییفسکی، (وەرگێڕان) ٢٠٠٧ هەولێر

ئەم بەرهەمانەش ئامادەی چاپن:
١. "**نارنجی فڕین**" کوچیرۆک
٢. "**خولیای نووسین**" کۆمەڵە وتار (وەرگێڕان)
٣. "تازیەبارانی بەیەل" ڕۆمانی غوڵامحوسێن ساعیدی، (وەرگێڕان)

....

سپاس بۆ کاک *محەممەدئەمین شاسەنەم* و *مریەم شاسەنەم* کە بۆ پیتچنی و ڕێکوپێک کردنی ئەم فەرهەنگە زۆریان زەحمەت کێشا، دڵنیام ئەگەر دڵ گەورەیی و ڕۆحسووکیی ئەوان نەبوایە ئەم بەرهەمە ڕووناکیی نەدەدی.
ئەمین گەردیگلانی